

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

Scientific journal

Issue 8

Founded in July, 2016

Issued twice a year

Poltava
2020

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

Випуск 8

Засновано в липні 2016 року

Виходить двічі на рік

Полтава
2020

FOUNDER

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief – *Kravchenko Liubov Mykolaivna*, Dr. of Ped. Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Deputy Editor-in-Chief *Muszkieta Radosław*, doctor habilitated, professor; Nicolaus Copernicus University in Toruń
(Torun, Poland)

Members of the editorial board:

Tsirigotis Kostjantinos, doctor habilitated, professor; Jan Kokhanowski University in Kielce, (Kielce, Poland)

Zolotukhina Svitlana Trokhymivna, Dr. of Ped Sciences, professor; Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (Kharkiv)

Shevchuk Serhiy Mykolayovych, Dr. of Geographical Sciences, professor; Poltava V.G Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Hrytsai Nataliia Bohdanivna, Dr. Ped Sciences, professor; Rivne State University of Humanities (Rivne)

Yaprynets Tetyana Serhiivna, can-t. of Ped. Sciences, associate professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Vishnikina Liubov Petrovna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Onipko Valentyna Volodymyrivna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Sushchenko Andriy Vitilyovych, Dr. Ped Sciences, professor; Classical private university, (Zaporizhzhya)

Sulaeva Natalia Viktorivna, Dr. of Ped Sciences, professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ilchenko Olena Yuriyivna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Khomenko Pavlo Vitaliyovych, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Kornosenko Oksana Konstantinovna, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Zoriy Yaroslav Bogdanovich, Dr. Ped Sciences, associate professor; Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi)

Danyisko Oksana Volodymyrivna, kan-t. ped. Sciences, teacher; Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V.G. Korolenko Nat. Ped. University. – Poltava, 2020. – Iss. 8. – 148 p.

*It is published according to the decision of the academic council
of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (protocol No.5 of 26.11. 2020)*

EDITORIAL OF THE JOURNAL

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
36003, Poltava city, st. Ostrogradsky, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com

Editor in Chief: *Kravchenko L.M.*

Certificate of state registration KV № 22247-12147P dated 07/08/2016

© Colleague of Authors, 2020

© Poltava V.G. Korolenko NPU, 2020

ISSN (print) 2519-8254

УДК 377(477)(051)

ЗАСНОВНИК

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(Міністерство освіти і науки України)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – *Кравченко Любов Миколаївна*, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Заступник головного редактора – *Мушкієта Радослав*, д-р хабілітований, професор; Університет Миколи Коперника в Торуні (м. Торунь, Польща)

Члени редакційної колегії:

Циріготіс Костянтинос, д-р хабілітований, професор; Університет імені Яна Кохановського в Кельцах (м. Кельце, Польща)

Золотухіна Світлана Трохимівна, д-р пед. наук, професор; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Шевчук Сергій Миколайович, д-р географічних наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Грицай Наталія Богданівна, д-р пед. наук, професор; Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Япринець Тетяна Сергіївна, канд. пед. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Віщнікіна Любов Петрівна, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Онінко Валентина Володимирівна, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Суцєнко Андрій Віталійович, д-р пед. наук, професор; Класичний приватний університет, (м. Запоріжжя)

Сулаєва Наталія Вікторівна, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Льченко Олена Юрївна, д-р пед. наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Хоменко Павло Віталійович, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Корносенко Оксана Костянтинівна, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Зорій Ярослав Богданович, д-р пед. наук, доцент; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Даниско Оксана Володимирівна, канд. пед. наук, викладач; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта: науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2020. – Вип. 8. – 148 с.

Друкується за рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 5 від 26.11. 2020 р.)

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com
Електронну версію журналу розміщено на сайті <http://pnpu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php>
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 22247-12147Р від 08.07.2016 р.

© Колектив авторів, 2020

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020

CONTENT

EDITOR IN CHIEF COLUMN

<i>Liubov Kravchenko</i> <i>Andrii Tsyna</i>	Doctor of philosophy training through the educational and scientific program ‘Secondary education (Labor education and technology)’.....	9
---	--	---

PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF THE NATIONAL AND FOREIGN PROFESSIONAL EDUCATION

<i>Olha Kozyrod</i> <i>Valentyna Tytarenko</i>	National experience of out-of-school educational institutions in terms of pupils’ scientific and technical creativity.....	19
<i>Anastasiia Savchenko</i> <i>Andrii Tsyna</i>	Biographical and pedagogical dimension of viktor sydorenko as a scientist in the field technology education.....	29
<i>Mykola Blyzniuk</i> <i>Nadiia Vakulenko</i>	Achievements of the All-Ukrainian center of embroidery and carpet weaving in Reshetylivka: historical milestones and prospects.....	36
<i>Mykola Bliznyuk</i> <i>Oleksii Debre</i>	Modern technology education in the developed european countries.....	45
<i>Tetiana Myronenko</i> <i>Pavlo Kuzmenko</i>	Ways of improving professional and pedagogical training of future vocational education teachers.....	51
<i>Valentyna Tytarenko</i> <i>Taras Cherniavsky</i>	Graphic design in Future labor education teacher’s computer culture formation.....	58
<i>Olena Rutkovska</i> <i>Andrii Tsyna</i>	Scientific bases of structural components of extracurricular activities in labor education organization methodology determination.....	63
<i>Oksana Kudria</i> <i>Alla Kis</i>	A classic of Reshetylivka carpet weaving Leonid Samiilovych Tovstukha: a combination of new ways and folk traditions.....	72
<i>Volodymyr Myronenko</i> <i>Valentyna Tytarenko</i>	Essence, structure and features of lifelong learning competence.....	79
<i>Serhii Poliakov</i> <i>Larysa Hrytsenko</i>	Augmented reality project creation using the Augmentedclass mobile application for the primary school students’ graphic competence formation.....	84
<i>Valentyna Onipko</i> <i>Nataliia Maksymenko</i> <i>Vitalii Lytvyn</i>	Principles of designing the content of professionally-oriented information and communication future vocational education teacher training.....	95

<i>Tatiana Yaprynets, Anzhela Shukanova</i>	Environmental knowledge as a component of pupils' ecological competence.....	103
<i>Larysa Hrytsenko, Svitlana Liashenko</i>	Theoretical bases of pupils' key competences formation at labor education lessons.....	113
<i>Nazar Maistruk Liubov Kravchenko</i>	Training of future specialists of decorative and applied arts in educational institutions of Ukraine: historical aspect.....	121

EVENTS. NEWS

<i>Larisa Lysenko</i>	All-Ukrainian scientific-practical conference "Theoretical and methodological aspects of technological education of pupils and students by means of aesthetic culture and design".....	128
-----------------------	--	-----

REVIEWS. COMMENTS

<i>Olga Titarenko</i>	Valentina Tytarenko's scientific school researches regularities of formation of aesthetic culture of youth.....	135
	N. Slyusarenko Multidisciplinary Scientific School: Research of Problems of Vocational Education, Labor Training and Technologies.....	140

ЗМІСТ

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

<i>Любов Кравченко</i> <i>Андрій Цина</i>	Підготовка доктора філософії за освітньо-науковою програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)».....	9
--	--	---

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ
ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

<i>Ольга Козирод</i> <i>Валентина Титаренко</i>	Вітчизняний досвід діяльності закладів позашкільної освіти з науково-технічної творчості учнів.....	19
<i>Анастасія Савченко</i> <i>Андрій Цина</i>	Біографо-педагогічний вимір постаті Віктора Сидоренка як ученого в галузі технологічної освіти.....	29
<i>Микола Близнюк</i> <i>Надія Вакуленко</i>	Досягнення Всеукраїнського центру вишивки і килимарства в Решетилівці: історичні віхи й перспективи.....	36
<i>Микола Близнюк</i> <i>Олексій Дебре</i>	Сучасна технологічна освіта у розвинутих країнах Європи.....	45
<i>Тетяна Мироненко</i> <i>Павло Кузьменко</i>	Шляхи вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти.....	51
<i>Valentyna Tytarenko</i> <i>Taras Cherniavsky</i>	Graphic design in Future labor education teacher's computer culture formation.....	58
<i>Олена Рутковська</i> <i>Андрій Цина</i>	Наукові основи визначення структурних компонентів методики організації позаурочної роботи з трудового навчання.....	63
<i>Оксана Кудря</i> <i>Алла Кісь</i>	Класик решетилівського килимарства Леонід Самійлович Товстуха: поєднання нових шляхів і народних традицій.....	72
<i>Volodymyr Myronenko</i> <i>Valentyna Tytarenko</i>	Essence, structure and features of lifelong learning competence.....	79
<i>Сергій Поляков</i> <i>Лариса Гриценко</i>	Створення проєктів доповненої реальності з використанням мобільного додатку Augmentedclass для формування графічної компетентності учнів основної школи.....	84
<i>Валентина Оніпко</i> <i>Наталія Максименко</i> <i>Віталій Литвин</i>	Принципи проєктування змісту професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.....	95

<i>Tatiana Yaprynets Anzhela Shukanova</i>	Environmental knowledge as a component of pupils' ecological competence.....	103
<i>Лариса Грищенко Світлана Ляшенко</i>	Теоретичні основи формування ключових компетентностей учнів на уроках трудового навчання...	113
<i>Назар Майструк Любов Кравченко</i>	Підготовка майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва у навчальних закладах України: історичний аспект.....	121

ПОДІЇ. НОВИНИ

<i>Лариса Лисенко</i>	Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну».....	128
-----------------------	---	-----

ВІСТІ З НАУКОВИХ ШКІЛ

<i>Ольга Титаренко</i>	Дослідження науковою школою Валентини Титаренко закономірностей формування естетичної культури молоді.....	135
	Багатопрофільна наукова школа Н. Слюсаренко: дослідження проблем професійної освіти, трудового навчання і технологій.....	140

*КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА***ПІДГОТОВКА ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ЗА ОСВІТНЬО-НАУКОВОЮ ПРОГРАМОЮ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ)»***EDITOR-IN-CHIEF COLUMN***DOCTOR OF PHILOSOPHY TRAINING THROUGH THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROGRAM 'SECONDARY EDUCATION (LABOR EDUCATION AND TECHNOLOGY)'**

Реалізація освітньо-наукової програми (далі – ОНП) забезпечує створення особистісно орієнтованого освітнього простору для здобуття третього рівня вищої освіти (доктор філософії) за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка». Потреба в ОНП виникла у зв'язку з необхідністю підготовки науково-педагогічних кадрів для Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (далі – ПНПУ) з метою створення кадрового резерву викладачів, а також фахівців вищої кваліфікації для діяльності в технологічній освітній галузі регіону. Передумови розроблення ОНП: ефективне функціонування аспірантури (з 1992 р.) та становлення науково-педагогічних шкіл ПНПУ. Упродовж 1992-2020 рр. з педагогічних спеціальностей в університеті підготовлено й захищено близько 255 кандидатських і біля 25 докторських дисертацій.

У ПНПУ з 2017 р. діє спеціалізована вчена рада К 44.053.02 за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання.

ОНП створено на виконання основних нормативних документів, що регулюють підготовку здобувачів освіти за третім рівнем вищої освіти Закон України «Про вищу освіту», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261; Постанова Кабінету Міністрів України

Implementation of the educational and scientific program (hereinafter – the ESP) provides the creation of a person-centered educational space for obtaining the third level of higher education (Doctor of Philosophy) in the specialty 014 Secondary education 'Subject specialties,' field of knowledge 01 'Education/Pedagogy.' The need for the ESP arose out of necessity to train scientific and pedagogical staff for Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (hereinafter – PNPU) in order to create a staff reserve of lecturers and highly qualified specialists for activities in the technological educational field of the region. A prerequisite for the ESP development is the effective functioning of postgraduate studies (since 1992) and the formation of scientific and pedagogical schools of PNPU. During 1992-2020, about 255 candidate dissertations and about 25 doctoral dissertations were prepared and defended in pedagogical specialties at the university.

It has been a specialized academic board К 44.053.02 in the specialty 13.00.02 – theory and methods of labor training in PNPU since 2017.

The ESP is developed to comply with the main regulations governing the student training at the third level of higher education, in particular The Law of Ukraine 'On Higher Education,' The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 'On Approval of the Procedure for Training Doctor of Philosophy and Doctor of Science in Higher Education Institutions (Scientific Institutions)' dated March 23, 2016, № 261; Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 'On Conducting an Experiment to Award the

«Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 6 березня 2019 р. № 167 та ін.). До розробки ОНП залучалися представники академічної спільноти, професорсько-викладацький склад університету, здобувачі вищої освіти, роботодавці. ОНП затверджено рішенням ученої ради ПНПУ від 22.06.2017 р. (протокол № 17) і введено в дію з 01.09.2017 р. оновлено у 2018 р., 2019 р. та 2020 р. (затверджено рішеннями ученої ради ПНПУ від 26 квітня 2018 р., протокол №13; від 25.04.2019 р., протокол №11; від 30.06.2020 р., протокол №16). Розробники ОНП: Титаренко Валентина Петрівна, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри теорії і методики технологічної освіти, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; Цина Андрій Юрійович – доктор педагогічних наук, професор, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти; Гриценко Лариса Олександрівна – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Буйдіна Олена Олександрівна – кандидатка педагогічних наук, завідувачка кафедри методики змісту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського; Лисенко Лариса Петрівна – аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

ОНП Середня освіта (Трудове навчання та технології) розроблена та реалізується в Україні тільки в ПНПУ, спрямована на формування загальних і фахових компетентностей, що достатні для продукування нових ідей у галузі 01 Освіта / Педагогіка, для розв'язання комплексних проблем у професійно-педагогічній та дослідницько-інноваційній діяльності, оволодіння методологією наукової діяльності зі спеціальності, а також

Degree of Doctor of Philosophy' dated March 6, 2019, № 167, etc.). Representatives of the academic community, university staff, applicants for higher education, employers were involved in the ESP development. The ESP was approved by the decision of PNPУ Academic Council dated June, 22, 2017 (minutes № 17) and entered into force on September 1, 2017, and updated in 2018, 2019, and 2020 (approved by the decisions of PNPУ Academic Council dated April 26, 2018, Minutes 13 dated April 25, 2019, (minutes № 11 dated June 30, 2020, (minutes № 16). The ESP developers are Tytarenko Valentyna Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education, Dean of the Faculty of Technology and Design of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University; Tsyna Andrii Yuriiiovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University; Hrytsenko Larysa Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University; Buidina Olena Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Methods of Educational Content of Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after M. V. Ostrogradsky; Lysenko Larysa Petrivna – a postgraduate student of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The ESP Secondary Education (Labor Training and Technology) is developed and implemented in Ukraine only in PNPУ, aimed at forming general and professional competencies that are sufficient to produce new ideas in the field of 01 Education/Pedagogy, to solve complex problems in vocational and pedagogical research and innovation activities, mastering

проведення власного науково-педагогічного дослідження з прилюдним захистом його результатів, що мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення; формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця, підготовленого до самостійної особистісноцентрованої науково-педагогічної діяльності в закладах загальної середньої та вищої освіти.

Особливість програми пов'язано з оригінальним концептуальним підходом, що забезпечує цілісність фахової підготовки педагога-дослідника. Освітній складник програми скерований на вивчення науково-теоретичних і практико-орієнтованих курсів, що пов'язані з реалізацією дослідницько-експериментальної роботи, а також формуванням професійної майстерності вчителя трудового навчання закладу загальної середньої освіти та викладача закладу вищої освіти, що забезпечує цілісність фахової підготовки.

Науковий складник програми передбачає виконання науково-педагогічного дослідження на актуальні теми технологічної галузі освіти у педагогічних ЗВО, ЗЗСО і позашкільних закладах освіти, написанню дисертації та її захисту. Здобувач може зосередити свої зусилля на розвитку власних соціальних навичок, науковій комунікації, розробці освітніх наукових проектів, реалізації академічної мобільності тощо.

Цілі ОНП суголосні місії ЗВО – забезпечення конституційного права громадян України на вищу освіту, служіння людині та суспільству через підготовку конкурентоспроможних фахівців для освітньої та інших галузей. Серед стратегічних напрямів діяльності: забезпечення гідної конкурентоспроможності в освітньому просторі; забезпечення якості освіти; розвиток освітньої, наукової, інноваційної діяльності та плідної співпраці з вітчизняним і міжнародним науково-освітнім середовищем тощо («Стратегія ПНПУ імені В. Г. Короленка на 2020-2025 рр.»).

the methodology of scientific activities in the specialty, as well as conducting scientific and pedagogical research with a public defense of its results, which have scientific novelty, theoretical and practical significance; formation of a highly qualified and competitive specialist, prepared for independent personality-centered scientific and pedagogical activities in general secondary and higher education institutions.

The peculiarity of the program is associated with the original conceptual approach, which ensures the integrity of the teacher-researcher professional training. The educational component of the program is aimed at studying scientific-theoretical and practice-oriented courses related to the implementation of research and experimental work, as well as the formation of professional skills of a teacher of labor education for general secondary education and a lecturer for higher education, which ensures the integrity of professional training.

The scientific component of the program involves the implementation of scientific and pedagogical research on topical issues of the technological field of education in pedagogical higher educational institutions, general secondary educational institutions, and out-of-school educational institutions, writing a dissertation, and its defense. The applicant can focus on the development of their social skills, scientific communication, development of educational research projects, the implementation of academic mobility, etc.

The ESP goals are consistent with the missions of the higher educational institution, which is ensuring the constitutional right of citizens of Ukraine to higher education, service to man and society through the training of competent professionals for the education and other fields. Among the strategic areas of activity are the following: ensuring decent competitiveness in the educational space; ensuring the quality of education; development of educational, scientific, innovative activity and fruitful cooperation with the national and international scientific and educational environment, etc.

Цільові орієнтири ОНП корелюють із головною метою освітньої діяльності ЗВО: відтворенням інтелектуального потенціалу держави; забезпеченням навчальних закладів кваліфікованими фахівцями тощо («Статут ПНПУ імені В. Г. Короленка»).

Цілі ОНП відповідають основним завданням діяльності ЗВО: досягнення конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів; забезпечення розробки та впровадження інноваційних наукових розробок; отримання нових знань, створення та реалізація нових технологій («Положення про організацію наукової та науково-технічної діяльності у ПНПУ імені В. Г. Короленка»).

Цілі ОНП, зокрема підготовка науково-педагогічних фахівців, здатних забезпечити розвиток особистості як вищої цінності суспільства, відповідають концепції діяльності ПНПУ як провідного науково-методичного центру підготовки фахівців.

Під час формулювання цілей та програмних результатів навчання ОНП враховані інтереси та пропозиції таких груп зацікавлених сторін:

– здобувачі вищої освіти та випускники програми: під час формулювання цілей та програмних результатів навчання ОНП було враховано інтереси та пропозиції здобувачів вищої освіти (зокрема, як член робочої групи з розробки/вдосконалення ОНП залучена аспірантка кафедри Л. П. Лисенко). Урахування інтересів здобувачів вищої освіти відбувалося впродовж 2017-2020 рр. Із цією метою систематично здійснювався моніторинг (опитування, обговорення на засіданнях робочої групи, кафедри, різноманітних наукових зібраннях) змісту освітніх компонентів. Аспіранти різних років навчання регулярно запрошуються на засідання робочої групи з розроблення та вдосконалення ОНП. Під час заслуховування звітів аспірантів на засіданні кафедри теорії і методики технологічної освіти періодично обговорюються питання вдосконалення ОНП. Урахування інтересів та пропозицій здобувачів вищої освіти та випускників

(‘Strategy of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University for 2020-2025’).

The ESP goals correlate with the main purpose of the higher educational institution educational activity, which are the following: reproduction of intellectual potential of the state; providing educational institutions with qualified specialists, etc. (Regulations of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University).

The ESP goals correspond to the main objectives of the higher educational institution. They are the following: the achievement of competitive scientific and scientific-applied results; ensuring the development and implementation of innovative scientific developments; acquisition of new knowledge, creation, and implementation of new technologies (‘Regulations on the Organization of Scientific and Scientific-Technical Activities in Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.’)

The ESP goals, in particular the training of scientific and pedagogical specialists capable of ensuring the development of personality as the society’s highest value, correspond to the concept of PNPU as a leading scientific and methodological training center.

The interests and suggestions of the following stakeholder groups are taken into account when formulating the goals and program learning outcomes:

– applicants for higher education and the program graduates: during the formulation of the ESP goals and program learning outcomes, the applicants’ interests, and suggestions were taken into account (in particular, L P Lysenko, a postgraduate student of the department, was involved as a member of the working group on ESP development). The higher education applicants’ interests were taken into account during 2017-2020. For this purpose, the content of educational components was systematically monitored (surveys, discussions at working group and department meetings, and various scientific meetings). Postgraduate students of different years of study are regularly invited to the meeting of the working group for the ESP

ОНП здійснюється через опитування, анкетування та обговорення. Так, у 2021 р. відповідно до пропозицій аспірантів щодо реалізації індивідуальних професійних компетентностей у закладах освіти було розширено вибіркового компонента професійної підготовки, пропонуючи здобувачам із кожної дисципліни за вибором не менше однієї альтернативної, а також започатковано реалізацію внутрішньої академічної мобільності учасників освітнього процесу;

– роботодавці: до формулювання цілей та програмних результатів навчання ОНП було залучено потенційних роботодавців (доцент кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, канд. пед. наук Чистякова Л. О.; завідувач кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, д. пед. наук, проф. Оршанський Л. В.; декан факультету фізичного виховання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, д. пед. наук, доц. Ящук С. М.), які під час щорічного анкетування висловили пропозиції щодо підсилення інноваційної фахової спрямованості дисциплін обов'язкової компоненти ОНП, пов'язавши її з тематикою досліджень аспірантів, реалізацією міжнародної мобільності аспірантів шляхом проходження ними міжнародного освітнього стажування, організованого за дистанційною платформою;

– академічна спільнота: заступник директора з науково-дослідної роботи та міжнародного співробітництва Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, д. філософ. н., доц. Клепко С. Ф. надав позитивний відгук, зазначивши, що освітні заклади Полтавської області мають потребу в підготовці фахівців за ОНП Середня освіта (Трудове навчання та технології), представлені у ній фахові компетентності

development and improvement. During the postgraduate students' reports at the meeting of the Department of Theory and Methods of Technological Education, the issues of improving the ESP are periodically discussed. Consideration of the interests and suggestions of applicants for higher education and postgraduates of ESP is carried out through surveys, questionnaires, and discussions. Thus, in 2021, in accordance with the postgraduate students' suggestions on the implementation of individual professional competencies in educational institutions, the optional component of professional training was expanded, offering students at least one alternative for each discipline, and the implementation of internal academic mobility of participants in the educational process;

– employers: potential employers were involved in formulating the ESP goals and learning outcomes (Chistiakova L. O – Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Training, Job and Life Safety of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences; Orshanskii L. V. – Head of the Department of Technological and Professional Education of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor; S. M. Yashchuk – Dean of the Faculty of Physical Education of Uman State Pavlo Tychyna Pedagogical University, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor). During the annual survey, they made the suggestion on strengthening the innovative professional orientation of the disciplines of the compulsory component of the ESP, linking it with the postgraduate students' research topics, the implementation of international mobility of postgraduate students through international internships organized on a distance platform;

– academic community: Klepko S. F. – Deputy Director for Research and International Cooperation of Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after M. V. Ostrogradsky, Doctor of

мають практичний характер; професорка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету, д. пед. н. В. А. Яковлева також позитивно схарактеризувала ОНП, вказавши на доцільність організації неформальної освіти аспірантів на платформах масових відкритих онлайн-курсів, що в результаті дозволить ефективніше досягти програмних результатів навчання за ОНП (пропозиції академічної спільноти враховані в протоколі засідання робочої групи від 23 квітня 2021 р.).

– інші стейкхолдери: начальник відділу позашкільної освіти, виховної роботи, координації роботи закладів вищої освіти, науки та інноваційної діяльності Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації О. А. Ухань надала позитивний відгук на ОНП, відзначивши реалізацію у її змісті однозначного зв'язку зовнішніх цілей вищої освіти та навчальних дисциплін, що виступає вирішальним чинником її якості. Зовнішні стейкхолдери (професорка кафедри педагогіки Херсонського державного університету, д. пед. наук Слюсаренко Н. В, декан гуманітарно-технологічного факультету Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка Курач М. С.) висловили широку зацікавленість науковими доробками аспірантів, про що свідчать матеріали роботи спеціалізованої вченої ради К2 44.053.03, готовність випускників здійснювати критичний аналіз основних світоглядних і методологічних проблем галузі технологічної освіти та суміжних із нею наук, планувати професійну діяльність у сфері наукових досліджень.

ОНП ґрунтується на результатах моніторингу ринку освітніх послуг та п'ятирічному досвіді підготовки кандидатів наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Тенденції розвитку технологічної галузі освіти, розширення автономії закладів загальної середньої освіти у розробці змісту навчальних програм із трудового навчання зумовлюють необхідність

Philosophy, Associate Professor. He gave a positive response, noting that educational institutions of Poltava region need to train specialists for ESP Secondary Education (Labor Training and Technology), the professional competencies presented in it are practical; professor of the Department of Pedagogy and Methods of Technological Education of Kryvyi Rih State Pedagogical University, Doctor of Pedagogical Sciences, Yakovlieva V. A. also positively characterized the ESP, pointing to the feasibility of organizing non-formal education of postgraduate students on the platforms of mass open online courses, which will result in more effective learning outcomes (academic community suggestions were taken into account in the minutes of the working group meeting dated April 23, 2021).

– Other stakeholders: Head of the Department of Extracurricular Education, Educational Work, and Coordination of Higher Educational, Scientific and Innovative Institutions of the Department of Education and Science of Poltava Regional State Administration gave a positive response to the ESP, noting the implementation of its realization in its content of unambiguous connection of external goals of higher education and academic disciplines, which is a decisive factor in its quality. External stakeholders (Sliusarenko N. V. – Professor of Pedagogy, Kherson State University, Doctor of Pedagogical Sciences; Kurach M. S. – Dean of the Faculty of Humanities and Technology of the Kremenets Regional Humanities and Pedagogy Academy named after Taras Shevchenko) expressed a wide interest in postgraduate students' scientific works, as evidenced by the materials of the specialized academic board K2 44.053.03, the readiness of postgraduates to carry out the critical analysis of the basic world outlook and methodological problems of the branch of technological education and the sciences connected with it testify; plan professional activities in the field of research.

The ESP is based on the results of monitoring the market of educational

употужнення їхнього кадрового потенціалу науково-педагогічними працівниками, здатними застосовувати способи і прийоми планування мети, цілепокладання, реалізації необхідних видів діяльності, оцінки і самооцінки результатів діяльності у розв'язанні професійних задач, які володіють прийоми виявлення і усвідомлення своїх можливостей, особистих і професійно значущих якостей з метою їх удосконалення.

Цілі ОНП і програмні результати навчання відображують актуальні тенденції розвитку спеціальності: формулювання мети професійного і особистісного розвитку, оцінювання власних потенційних можливостей, реальність обрання способів і шляхів розв'язання поставлених освітньо-наукових завдань, дотримання принципів академічної доброчесності тощо. Про унікальність спеціальності свідчить відсутність в Україні ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців за подібною освітньою програмою. Останні тенденції наукових досліджень за спеціальністю, зокрема опанування аспірантами методологією досліджень та академічним письмом (англійською мовою), впровадження їхньої внутрішньої та міжнародної мобільності – враховано під час перегляду ОНП за результатами моніторингу професійних дискусій із стейкхолдерами.

Моніторинг та вдосконалення ОНП спирається на вивчення нормативно-правової бази галузі середньої освіти, результатів поточного і підсумкового контролю, моніторингу якості освітнього процесу, дослідження задоволеності здобувачів вищої освіти освітніми програмами, аналіз ресурсних умов реалізації ОНП тощо. Моніторинг і вдосконалення ОНП (в процесі її реалізації) включає такі заходи: реалізація робочих програм та її компонентів відповідно до чіткої структури та прозорого плану впровадження; проведення опитування аспірантів і викладачів з метою з'ясування особливостей викладання, навчання та оцінювання, а також узагальнення вихідної інформації відповідно до показника успішності; використання системи

services and five-year experience in training candidates of science in the specialty 13.00.02 – Theory and methods of labor training. Trends in the technological field of education, expanding the autonomy of general secondary education institutions in the development of curricula for labor training necessitate the strengthening of human resources by research and teaching staff capable of using methods and techniques of goal planning, goal setting, implementation of necessary activities, evaluation and self-evaluation activities in solving professional problems that have techniques for identifying and realizing their capabilities, personal and professionally significant qualities in order to improve them.

The ESP goals and learning outcomes reflect current trends in the specialty: formulating the purpose of professional and personal development, assessing their own potential, the reality of choosing ways and means of solving educational and scientific tasks, adherence to the principles of academic integrity, and more. The uniqueness of the specialty is evidenced by the lack of higher educational institutions in Ukraine that train specialists in such an educational program. The latest trends in research in the specialty, including the acquisition of postgraduate research methodology and academic writing (in English), the introduction of their national and international mobility are taken into account during the ESP review based on monitoring professional discussions with stakeholders.

The ESP monitoring and improvement are based on the study of the legal framework of secondary education, the results of current and final control, monitoring the quality of the educational process, researching the students' satisfaction with educational programs, analysis of resource conditions, etc. The ESP monitoring and improvement (in the process of its implementation) include the following measures: implementation of syllabus and its components in accordance with a clear structure and a transparent implementation plan; conducting a survey of postgraduate

зворотного та прямого зв'язку для аналізу результатів оцінювання та очікуваних розробок у предметній області з урахуванням потреб суспільства та наукового середовища; використання отриманої інформації для вдосконалення програми в цілому та її освітнього контенту.

Викладачі щорічно оновлюють зміст освітнього контенту (далі – ОК) на основі сучасних наукових досягнень і практик, які опановуються під час вивчення досвіду колег під час взаємовідвідування навчальних занять, підвищення кваліфікації на базі інших ЗВО України, проходження зарубіжних стажувань, співпраці з науково-дослідними установами, участі у наукових зібраннях. Прикладами модернізації контентів у 2017-2020 рр. є: 1) монографії (Титаренко В. П. *Методика вивчення декоративно-прикладної творчості: навчальний посібник*. Полтава, 2020 (ОК «Методи дослідження в теорії та методиці підготовки вчителя трудового навчання та технологій»); Цина А. Ю., Чистякова Л. О. та ін. *Трудове навчання та креслення у контексті сучасних інновацій: теоретико-методичні аспекти* : монографія. Рівне, 2018. (ОК «Теорія і методика підготовки вчителя трудового навчання та технологій»); *Опорна школа: шляхи становлення*: монографія / [М. І. Степаненко, Н. І. Шиян, О. Ю. Ільченко та ін.] за ред. М. І. Степаненка. Полтава, 2017. (ОК «Методика наукового аналізу та розробки дисертаційних проєктів»); В. І. Вернадський про основні напрями наукових досліджень ХХ століття : монографія / М. В. Гриньова, Г. Ф. Джурка, В. Т. Мельник; Полтава, 2018. (ОК «Компетентнісний підхід в освіті») та ін.); 2) наукові статті (Семеновська Л. А. *Інтерактивне навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів. Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. праць (ОК «Дидактика вищої школи»); Гнізділова О. А. *Наукові школи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць (ОК «Науково-педагогічні школи

students and lecturers in order to clarify the features of teaching, learning and assessment, as well as the generalization of source information in accordance with the performance indicator; the usage of feedback and direct communication system to analyze the results of the evaluation and expected developments in the subject area, taking into account the needs of society and the scientific environment; the usage of the received information for the improvement of the program as a whole and its educational content.

Teaching staff annually update the content of educational content (hereinafter – EC) on the basis of modern scientific achievements and practices that are mastered during the study of colleagues' experience during mutual attendance, training in other higher educational institutions of Ukraine, foreign internships, cooperation with research institutions, participation in scientific meetings. The examples of content modernization in 2017-2020 are 1) monographs (Tytarenko V.P. *Methods of studying decorative and applied art: a textbook*. Poltava, 2020) (EC 'Research Methods in the Theory and Methods of Labor and Technology Teacher Training'); Tsyna A. Yu., Chistiakova L. O., etc. *Labor training and drawing in the context of modern innovations: theoretical and methodological aspects*: monograph. Rivne, 2018. (EC 'Research Methods in the Theory and Methods of Labor and Technology Teacher Training'); Basic school: ways of formation: monograph / [M. I. Stepanenko, N. I. Shyian, O. Yu. Ilchenko, etc.], edited by M. I. Stepanenko, Poltava, 2017. (EC 'Methods of Scientific Analysis and Dissertation Project Development; V. I. Vernadskii on the main directions of scientific research of the XX century: monograph / M. V. Hryniova, H. F. Dzhurka, V. T. Melnyk, Poltava, 2018. EC 'Competence Approach in Education') etc.); 2) scientific papers (Semenovska L. A. *Interactive learning while future teacher training. Aesthetics and ethics of pedagogical action*: a collection of scientific papers (EC 'Higher School Didactics'); Hnizdilova O. A. *Scientific schools of*

України») та ін.); 3) участь викладачів у конференціях (Барболіна Т. М. Використання комп'ютерних тренажерів при вивченні теорії ігор. Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогодення і перспективи: зб. матер. Всеукр наук.-практ. конф.) (ОК «Інформаційні технології в освіті та науці») тощо. Викладачі ОНП проводять дослідження у співпраці з освітніми та науково-дослідними установами: Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. ПНПУ імені В. Г. Короленка забезпечує постійне оновлення контенту ОК. У ЗВО здійснюється системний моніторинг навчально-методичного забезпечення, у ході якого аналізується в тому числі й осучаснення контенту ОК.

Забезпечення кваліфікованими науково-педагогічними кадрами закладів загальної середньої та вищої освіти є актуальним, тому що кафедра теорії і методики технологічної освіти ПНПУ імені В. Г. Короленка залишається головним і єдиним осередком в Україні і Полтавській області, який здатний це зреалізувати. ОНП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» розроблялася з урахуванням сучасних змін у структурі та компонентах шкільних навчальних програм із трудового навчання та технологій в умовах втілення концепції Нової української школи. Перспективи розвитку ОНП, пов'язані з удосконаленням змісту і засобів підготовки докторів філософії в галузі освітніх і педагогічних наук, які повинні повною мірою виявляти готовність здійснювати професійну діяльність, володіти інноваційними педагогічними технологіями, використовувати освітній потенціал навчальних дисциплін різних освітніх галузей під час вирішенні педагогічних завдань, бути конкурентоспроможними, мобільними, реалізовувати здатність і прагнення до саморозвитку і самовдосконалення.

Поліпшенню підготовки за ОНП також сприяє оновлення змісту навчальних

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Pedagogy and psychology: a collection of scientific papers (EC 'Scientific and Pedagogical Schools of Ukraine'), etc.); 3) participation of teaching staff in conferences (Barbolina T.M. The use of computer simulators in the study of game theory. Personally oriented teaching of mathematics: present and prospects: Proceedings of All-Ukrainian scientific and practical conference) (EC 'Information Technology in Education and Science'), etc. The ESP teaching staff conduct research in cooperation with educational and research institutions: Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after M. V. Ostrogradsky. PNP provides constant updating of EC content. Systematic monitoring of educational and methodical support is carried out in higher educational institution, and modernization of EC content is analyzed.

Provision of qualified scientific and pedagogical staff for general secondary and higher education institutions is relevant, and the Department of Theory and Methods of Technological Education of PNP remains the main and only center in Ukraine and Poltava region, which is able to implement it. The ESP 'Secondary Education (Labor Education and Technology)' was developed taking into account modern changes in the structure and components of school curricula on labor education and technology in the context of the implementation of the New Ukrainian School concept. Prospects for the ESP development are related to improving the content and means of training doctors of philosophy in the field of educational and pedagogical sciences, which must fully show readiness to carry out professional activities, have innovative pedagogical technologies, use the educational potential of various disciplines in solving pedagogical problems, to be competitive, mobile, to realize ability and aspiration to self-development and self-improvement.

Improving the content of academic disciplines, reflecting the latest trends in the

дисциплін, відбиття в ньому новітніх тенденцій розвитку освіти та відповідних галузей науки; удосконалення інформаційного, навчально-методичного забезпечення дисциплін ОНП; розширення спектра роботодавців, які можуть бути залучені до викладання навчальних дисциплін за ОНП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»; збільшення обсягу публікацій НПП у міжнародних наукових виданнях, що індексуються у наукометричних базах; залучення аспірантів до активної участі в компаративістських освітньо-наукових проектах, програмах міжнародної академічної мобільності, неформальній та інформальній освіті, конференціях різних рівнів; оновлення кабінетів, лабораторій, поповнення їх сучасними видами обладнання, устаткуванням.

ПНПУ має реальні можливості забезпечення ОК ОНП висококваліфікованими науковими кадрами та реалізації науково-дослідницького складника програми науковими керівниками, що мають потужні наукові школи в галузі середньої освіти, продовжують розвиток цього напрямку досліджень, демонструють вагомість у регіональному і всеукраїнському науково-педагогічному контекстах. Науковий потенціал Університету забезпечує відкриття разових спеціалізованих рад та має перспективу створення постійно діючих спеціалізованих вчених рад зі спеціальності «Середня освіта (За предметними спеціальностями)». Заплановане розширення можливостей здобувачів та НПП у реалізації програм внутрішньої та міжнародної академічної мобільності через укладання відповідних договорів. До прикладу, у 2020-2021 н.р. укладено нові угоди з Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова та Криворізьким державним педагогічним університетом про співпрацю щодо реалізації програм внутрішньої академічної мобільності.

development of education and relevant fields of science, also contributes to the improvement of training, improvement of informational, educational, and methodical support of ESP disciplines, expanding the range of employers who can be involved in teaching for ESP 'Secondary Education (Labor Training and Technology)', increasing the volume of staff publications in international scientific publications indexed in scientometric databases, attracting postgraduate students to actively participate in comparative educational and research projects, programs of international academic mobility, non-formal and informal education, conferences of various levels, renovation of offices, laboratories, and replenishment with modern equipment.

PNPU has real opportunities to provide EC of the ESP with highly qualified scientific staff and implementation of the research component of the program by research supervisors who have powerful scientific schools in the field of secondary education, continue to develop this area of research, demonstrate the importance in regional and national scientific and pedagogical contexts. The scientific potential of the University provides the opening of one-time specialized academic boards and has the prospect of creating permanent specialized academic boards in the specialty 'Secondary education (by subject specialties).' It is planned to expand the opportunities of applicants and staff in the implementation of national and international academic mobility programs through the conclusion of relevant agreements. For example, new agreements have been concluded with the National M. P. Drahomanov Pedagogical University and Kryvyi Rih State Pedagogical University on cooperation in the internal academic mobility programs implementation in 2020-2021.

Любов Кравченко
Андрій Цина

*Liubov Kravchenko
Andrii Tsyna*

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 379.821-053.2:62(477)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239441>

ORCID 0000-0002-2776-6204

ORCID 0000-0002-0553-4277

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ

Ольга Козирод,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Валентина Титаренко,

докторка педагогічних наук, професорка, декан факультету технологій та дизайну

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

У статті проаналізовано особливості формування і розвитку системи закладів науково-технічного напрямку позашкільної освіти України як інституції організації дозвілля учнів; охарактеризовано в ретроспективі мережі обласних станцій юних техніків форми гурткової роботи з технічної творчості дітей і учнівської молоді, орієнтовані на вирішення викликів часу та запитів підростаючого покоління. На основі узагальнення матеріалів історичного досвіду виявлено ідеологічну, функціональну, освітню, виробничу цінність додаткових освітніх послуг закладів позашкільної освіти як важливої для сучасного суспільства справи, спрямованої на всебічний гармонійний розвиток, підготовку до життя та професійної реалізації здобувачів освіти засобами науково-технічної творчості.

Встановлено, що сучасний стан розвитку позашкільної освітньої галузі ґрунтується на духовному досвіді поколінь та ідеї «дитиноцентризму», скерований на розвиток науково-технічної творчості у світовому контексті. Обґрунтовано значущість і змістову особливість гурткової роботи з технічного моделювання як тієї ланки, що є визначальною для подальшого вибору учнями профілю навчання і первинної допрофесійної орієнтації. Розглянуто кращий досвід роботи закладів позашкільної освіти, унікальність їх структури, значення висококваліфікованого кадрового забезпечення; з'ясовано окремі регіональні особливості та специфіку організації науково-технічної творчості у діяльності комплексних закладів позашкільної освіти. Окреслено принципи координації діяльності закладів науково-технічного напрямку, основи реалізації освітнього партнерства на рівні країни у формі проведення організаційно-масових заходів за різними профілями діяльності; новий курс реформування закладів позашкільної освіти зорієнтовано на побудову внутрішнього забезпечення якості освітніх послуг через структуру, індикатори, критерії.

Ключові слова: позашкільна освіта, науково-технічний напрям, заклади позашкільної освіти, профільне навчання, гурткова робота, додаткові освітні послуги.

Постановка проблеми. У структурі національної системи освіти України позашкільна освіта є тією невід’ємною ланкою, яка надає дітям можливість пізнати себе, спробувати й реалізувати власні можливості у різних ролях, перетворити своє дитяче захоплення на професію в майбутньому. Ідею «дитиноцентризму» у позашкільній Україні сфокусовано на розвиток кожної дитини на духовному досвіді поколінь, системі національних цінностей, скеровано на відродження вітчизняної культури нових українців та розвиток країни в світовому контексті. Зацікавленість дітей гуртковою діяльністю в системі закладів позашкільної освіти за результатами соціологічних досліджень ґрунтується на довірі, різноманітності та гнучкості, які роблять цю діяльність унікальною й відкривають значні перспективи майбутнього розвитку, цікавого дозвілля, розумного відпочинку.

Водночас, не зважаючи на існуючу нині кількість досліджень різних аспектів становлення й розвитку позашкільної освіти в Україні, малодослідженим залишається науково-технічний напрям позашкільної освіти, пошук шляхів трансформації його ідеологічно-функціональної спрямованості від часу виникнення до сьогодення. З огляду на швидкий світовий технократичний розвиток, на ринку освітніх послуг нині користуються попитом ті види гурткової діяльності, що скеровані на оволодіння учнями ціннісними орієнтаціями та загальними компетентностями пошуку й обробки інформації, інструментознавства, матеріалознавства, виконання основних технологічних операцій з конструювання і моделювання. У мережі гуртків нині таку роль відіграють гуртки початково-технічного профілю науково-технічного напрямку закладів позашкільної освіти, які сприяють формуванню морально-трудовак якостей, світогляду, готують дітей до навчання за майбутніми вузькими технічними профілями.

Метою дослідження є вивчення цінного досвіду роботи закладів науково-технічного напрямку позашкільної освіти як базису первинної політехнічної підготовки до майбутньої профільної самореалізації здобувачів освіти, обґрунтування ролі гурткової роботи з технічного моделювання як підготовчого рівня профілізації діяльності учнів.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питання ретроспективи створення та розвитку позашкільних освітніх закладів розглянуті в дослідженнях Н. Астаніної, В. Береки, В. Вербицького, Є. Краснякова, В. Міленіна, О. Мелашенко, І. Мосякової, І. Хохліної, Т. Цвірової та ін. Вивченню методології технічної творчості надано уваги в наукових розвідках Ю. Артющенка, О. Биковської, Т. Биковського, Ю. Кузнецова, Д. Лебедева, О. Миколюк та ін. Науково-методичні засади діяльності позашкільних закладів розроблено в працях українських дослідників позашкільля І. Беха, О. Биковської, Т. Суценко, Г. Пустовіта, О. Рибалки та ін. У дослідженні зорієнтовуємося на такі аспекти: В. Вербицьким з’ясовано історичну спадщину та перспективи позашкільної освіти (Вербицький, 2018); Л. Ковбасенко надано уваги історії позашкільної освіти в Україні (2009); І. Хохліною систематизовано питання розвитку технічної творчості молоді та дорослих в Україні в історичній ретроспективі (Хохліна, 2016); Т. Цавіровою розглянуто розвиток дитячої творчості в умовах позашкільного закладу (Цвірова, 2010). Багатий фактологічний матеріал містять сайти Центрів творчості дітей та юнацтва – Галичини, Чернігова, Українського державного центру позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Історичні витоки позашкільля свідчать про його міцний зв’язок із культурно-історичними, соціальними, політичними, економічними чинниками життя й розбудови держави, які вплинули на етапи самовизначення, формування освітніх завдань, напрямів профілізації позашкільної освіти у системі організації вільного часу дітей. Так, 1918 рік прийнято вважати датою народження позашкільної освіти. Цей факт дослідники позашкільля пов’язують з іменем Софії Русової, відомого педагога, прозаїка, літературознавця, громадського діяча, яка того часу очолювала Департамент дошкільної і позашкільної освіти в уряді України і, працюючи над створенням національної освітньої системи, змогла привернути увагу прогресивної громадськості до цінності всебічного особистісного розвитку здобувачів позашкільної освіти на рівні з

дошкільною і шкільною ланками. Така вагома подія була підготовлена багаторічною науково-педагогічною працею вітчизняних діячів освіти кінця XIX – початку XX сторіччя, що зробило можливим створення профільних закладів позашкілля, головною функцією яких став пошук видів діяльності, які сприятимуть дитині усвідомлено керувати своїм життям і бути справжнім творцем.

У дослідженні Т. Цвірової (2010) виділено основні етапи розвитку мережі позашкільних закладів у відповідності до суспільно-економічних потреб держави. На думку вченої, вже у період 1925-1933 років починається етап державного будівництва мережі позашкільних установ за принципом вузької профілізації (станції юних техніків, натуралістів, спортивні школи та ін.), що були покликані сприяти трудовому вихованню підростаючого покоління, оволодінню знаннями з провідних науково-технічних галузей; 1934-1941 роки відзначені масштабним будівництвом позашкільних закладів у тому числі й комплексного типу, що передбачати навчально-виховну діяльність за різними профілями роботи. Багато профільна спрямованість позашкільних закладів дала змогу охопити діяльністю велику аудиторію учнів. Тобто, у період 1920-1941 років відбувалося профільне розмежування роботи позашкільних установ та обґрунтування їх розподілу за основними напрямками (технічно-виробничий, науково-дослідницький, художньо-естетичний тощо).

Так, на початку 1927 року в місті Києві було створено першу дитячу технічну станцію (ДТС), що стало резонансною подією для розвитку технічної творчості учнів України як справи державної ваги. У 1932 році на теренах України вже діяло 9 великих і 42 малих ДТС, та велика кількість різноманітних технічних гуртків. Вони надавали усім зацікавленим дітям можливість оволодіння основами політехнічних знань під час проведення досліджень, конструювання, моделювання і виготовлення діючих технічних моделей. Відповідні дитячі технічні та сільськогосподарські станції були створені майже в усіх обласних центрах Кіровоград (1930), Одеса (1931), Дніпропетровськ (1932), Чернігів (1933), Полтава (1935), Львів (1939), Івано-Франківськ (1940), Суми (1944), Волинь, Житомир, Тернопіль (1945), Закарпаття, Миколаїв, Хмельницький (1946), Черкаси (1954). Такі кроки були обумовлені вимогами часу й потребою держави у підготовці кваліфікованих фахівців робітничих професій, а особливо у технічній освіті ремісничого характеру.

Саме для вирішення важливого технічного завдання електрифікації у межах країни при школах були створені гуртки «юних електриків». Наприклад, колективом педагогів і вихованців Одеської технічної станції було організовано електрифікацію села; клубом радіолюбителів при Дніпропетровській станції юних техніків була розгорнута потужна робота з радіофікації шкіл у межах області, пропаганда захоплення радіоелектронікою, радіоконструюванням під час роботи секцій (Хохліна, 2016, с. 286).

Реалізуючи найголовніше завдання – розвиток мотивації учнів до занять технічною творчістю – перші позашкільні заклади організовували тематичні екскурсії на виробництва, пересувну та постійно діючу виставкову діяльність, зльоти юних техніків різних рівнів, живе спілкування у формі зустрічей з новаторами, винахідниками, науковцями, раціоналізаторами; проведення технічних конкурсів, оглядів, науково-технічних вечорів, олімпіад, експедицій та ін. Дитячі технічні станції стали інноваційними осередками технічної освіти учнів: нові на той час гуртки радіозв'язку, фотосправи, авіа-, ракето-, судномоделювання, спортивної радіопеленгації сприяли формуванню політехнічного світогляду дітей, розвитку культури праці, реалізації потреби у самопізнанні. У такий спосіб від часу створення перших позашкільних закладів і до нині відбувається передача живої естафети любові до науково-технічної творчості, натхнення, досвіду перемог і усвідомленого вибору учнями на пряму подальшого розвитку, виявлення здібностей дітей до окремих галузей знань, їхній творчий розвиток.

Важливими принципами організації освітньої роботи стали суспільно-громадська корисність продуктів праці, зорієнтованість профілю гуртка на галузь промисловості, поєднання колективної роботи кожного гуртка із загальною діяльністю позашкільної

установи, доступність матеріалу, самодіяльний вибір і побудову кожним здобувачем освіти траєкторії свого розвитку.

Державною політикою 1933-1940 років через законодавчі акти було розгорнуто спрямовану на стимулювання зацікавленості дітей до технічної творчості системну роботу: створення і випуск серійних дитячих кінофільмів, книжок, лекційно-просвітницькі заходи про досягнення промисловості, агротехніки, машинобудування, винахідництва. Творчі здобутки юних умільців висвітлювалися на шпальтах літературних видань «Юний спартак», «Техніка молоді», «Наша робота» (Ковбасенко, 2009). Відомі науковці у своїх виступах спонукали колег до всебічного сприяння і підтримки дитячої технічної творчості, про що свідчить публікація в журналі «Юний технік» (Прохоров, 1971).

Упродовж 60-70 років ХХ сторіччя значний внесок у розвиток дитячої технічної творчості дітей, підлітків та учнівської молоді здійснювали громадські методичні ради, що діяли при республіканських, крайових і обласних рада профспілок (Хохліна, 2016); вони спрямовували роботу на розвиток мережі технічних гуртків позашкільних закладів, клубів, вузькопрофільних секцій для з молоді в складі науково-технічних товариств, які займалися розробкою методичних рекомендацій щодо розвитку технічної творчості учнів, наданням консультативної допомоги за темами наукових робіт, ініціювали встановлення партнерських відносин та зв'язків між різними науково-технічними організаціями, підприємствами, вищими навчальними закладами, музеями, бібліотеками і профільними гуртками. Так послідовно формувалася багаторівнева структура позашкільних закладів науково-технічної спрямованості (дитячі технічні станції, клуби, товариства, секції, гуртки).

Рух юних техніків поступово набирав обертів та охопив усю Україну; на всій території країни було створено вітчизняну мережу закладів позашкільної освіти науково-технічного напрямку, яка досягала потужного розростання до кінця 80-х років ХХ століття і продовжує вдосконалювати зміст, форми та методи, види освітньої діяльності, зберігаючи свою сутність. Визначним етапом для позашкільної освіти стало прийняття Закону України «Про позашкільну освіту» (22 червня 2000 р.), який окреслив державну політику у галузі позашкільної та її основні засади. Зокрема, у статті 15 Закону України («Про позашкільну освіту» 2000) визначено, що науково-технічний напрям позашкільної освіти спрямований на засвоєння вихованцями (учнями) і слухачами техніко-технологічних, спортивно-технічних умінь та навичок, розширення наукового світогляду, підготовку до активної науково-дослідної роботи, оволодіння сучасною технікою та технологіями.

Науково-технічний напрям вітчизняної позашкільної освіти нині зорієнтований на унікальну ґрунтовну, багатопрофільну, ступеневу політехнічну підготовку здобувачів освіти до навчання у середніх спеціальних та вищих закладах освіти, ранню допрофесійну орієнтацію до життя і фахової реалізації шляхом практичного оволодіння поглибленими знаннями й компетентностями у різних галузях науки і техніки. Основними складовими структури науково-технічного напрямку є початково-технічний (початкове технічне моделювання, технічне моделювання, виготовлення іграшок-сувенірів, художнє конструювання), спортивно-технічний (авіа-, авто-, ракето-, судномоделювання, спортивної радіопеленгації та ін.) предметно-технічний (астрономії, фізики, радіоелектроніки, історико-технічне й стендове моделювання та ін.), інформаційно-технічний (інформаційні технології, програмування, веб-дизайн та ін.), художньо-технічний (паперопластики, технічного дизайну, гончарства, цифрової фотографії та ін.), виробничо-технічний (ремонт побутової техніки, авто-, мотолюбителів, столярів, токарів та ін.) профілі гурткової роботи.

Первинне входження учнів до світу технічної творчості на основі особистих інтересів відображене в навчальних програмах, змісті діяльності гуртків технічного моделювання, як початкової ланки науково-технічного напрямку позашкільної освіти, що зумовлює їх майбутню профільну орієнтацію. Специфіку діяльності таких гуртків

спрямовано на усунення протиріч між потребою опанування здобувачами освіти молодшого шкільного та підліткового віку прикладними політехнічними навичками роботи з інструментами і матеріалами, гаджетами, програмами, умінь користуватися інформацією з низьким рівнем мотивації до освітньої діяльності. У відповідності до своїх вподобань, нахилів діти вчаться реалізувати право вільного вибору в способах організації свого вільного часу, диференційовано підходити до вибору складності завдань, досягати мети, керувати собою, здійснювати аналіз оточуючого світу, здобувають досвід творчості і радості від перемоги у конкурсах, змаганнях, навички самопрезентації. У ході опанування технологій створення виробів під час технічного моделювання відбувається прикладна трансформація знань, отриманих дітьми з основ наук природничого циклу, відпрацювання навичок створення і реалізації найпростіших проєктів, розвиток і поглиблення інтересу до галузей науки і техніки, що народжує усвідомлений вибір дитиною наступного більш вузького спортивно-, виробничо-, інформаційно- або художньо-технічного профілю навчання.

Забезпечення підростаючого покоління додатковими освітніми послугами у вільний від навчання у школі час відповідно до переліку типів позашкільних навчальних закладів за науково-технічним напрямом здійснюється у профільних закладах позашкільної освіти – центрах, будинках, клубах науково-технічної творчості, станціях юних техніків, а також багатопрофільних закладах позашкільної освіти, що за статутом мають гуртки означеного напрямку.

Українським державним центром позашкільної освіти України (УДЦПО) здійснюється загальна координація освітнього процесу, інформаційно-методичної, організаційно-масової діяльності 1110 регіональних закладів позашкільної освіти, серед яких 230 – науково-технічного напрямку («Український центр», 2018). Роль координаційно-методичних центрів з позашкільної освіти науково-технічного напрямку на рівні області виконують обласні Центри науково-технічної творчості учнівської молоді.

Кожен із таких закладів позашкільної освіти унікальний, бо має свою історію, структуру (профілі, гуртки), досягнення, висококваліфікованих фахівців, педагогів-позашкільників що мають багаторічний досвід підготовки дітей з вагомими досягненнями у освітній діяльності, практику проведення всеукраїнських та міжнародних масових заходів з дітьми та учнівською молоддю. Так, одним із провідних закладів позашкільної освіти, у структурі якого понад 80 років функціонує технічний відділ (об'єднує гуртки науково-технічного профілю) багатопрофільного закладу позашкільної освіти – Центр творчості дітей та юнацтва Галичини (ЦТДЮГ) у місті Львові («Центр творчості», 2020). Нині цей відділ ЦТДЮГ очолює Зоряна Степанишин, яка є видатною постаттю науково-технічної творчості сьогодення: відмінник освіти України (з 2004 р.), керівник гуртка-методист (з 2008 р.), володар нагрудного знаку «Софія Русова» (з 2009 р.), вона завжди йде в ногу з часом, виступає в ролі автора навчальних програм (2012-2014, 2019 рр.), профільних методичних посібників (2010, 2012-2019 рр.), члена-журі змагань і конкурсів серед учнів (2017-2019 рр.) і педагогів різних рівнів (2015-2021 рр.) з науково-технічного напрямку закладів позашкільної освіти.

Відома своїм внеском у розвиток початково-технічного профілю науково-технічного напрямку позашкільної освіти Зоя Богдан, яка працює керівником гуртків, методистом Центру творчості дітей та юнацтва Галичини, є членом Національної спілки майстрів народного мистецтва, Відмінником освіти України. Зоя Львівна є розробником і співавтором освітнього контенту (програмного забезпечення (2014, 2019 рр.), методичних рекомендацій (2009-2019 рр.), профільних методичних збірників (2010-2019 рр.) навчання дітей дошкільного і молодшого початкового і підліткового віку основам технічної творчості у змісті гурткової роботи з основ просторового моделювання та початкового технічного моделювання.

Модернізація змісту реалізації освітніх програм, напрацювання і апробація нових творчих ідей у процесі проведення освітніх занять, виставок, конкурсів інших тематичних заходів планується колективом технічного відділу ЦТДЮГ спільно, носить характер

проектно-експериментальної діяльності. Освітнє партнерство технічного відділу здійснюється на рівні країни у вигляді проведення організаційно-масових заходів за різними профілями діяльності. Так відділом ініційовано проведення міжрегіональних відкритих змагань і конкурсів «Сурми звитяги», «Креативна галицька кав'ярня», «Стильний папір», «Твори і перемагай» тощо.

Мережа гурткової роботи технічного відділу ЦТДЮГ відображає ступеневу наступність оволодіння здобувачами позашкільної освіти основними компетентностями з технічного моделювання: гуртки підготовчого рівня – «Основи просторового моделювання», «Орігамі», «Геометричне моделювання», «Початкове технічне моделювання» для учнів 1-5 класів; гуртки першого рівня – «Технічний дизайн та архітектура», «Технічне моделювання», «Електромеханічне моделювання» (5-7 класи); гуртки другого рівня – «Авіамоделювання», «Ракетомоделювання», «Конструювання повітряних зміїв», «Радіотехнічне моделювання», «Моделі електронної автоматики», «Експлуатація та використання обчислюваної техніки», «Основи комп'ютерної графіки» (7-9 класи); третього рівня – «Комп'ютерна лабораторія», «Цифрова техніка», «Бізнес-школа» (9-11 класи).

Планом роботи всеукраїнських і міжнародних заходів з дітьми та учнівською молоддю (за основними напрямками позашкільної освіти) УДЦПО передбачено проведення щорічних всеукраїнських семінарів-практикумів для керівників обласних методичних об'єднань з початкового технічного моделювання, а відповідно й інших профілів науково-технічного напрямку. Такі заходи щорічно проводяться на базі обласних і міських профільних закладів позашкільної освіти науково-технічного напрямку і орієнтовані на опрацювання кращого передового досвіду організації гурткової роботи, вирішення проблемних питань з удосконалення якості проведення етапів конкурсів, виставок, змагань різного рівня.

У 2020 році семінар для керівників методичних об'єднань гурткової роботи з початкового технічного моделювання було проведено УДЦПО в онлайн-форматі. Свої методичні доробки з питань застосування інформаційних технологій у освітньому процесі гурткової роботи з технічного моделювання у котре представила відомий в Україні педагог-новатор, завідувач методичного відділу, керівник гуртка-методист Черкаського обласного центру науково-технічної творчості Черкаської обласної ради Галина Малород, яка є переможцем III етапу Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» 2018 року у номінації «методист».

Функціональною і зручною у використанні учасниками семінару-практикуму визнана технологія застосування інтерактивних дидактичних матеріалів веб-сервісу Learningapps, що застосовується для проведення моніторингу знань вихованців у гуртку початкове технічне моделювання. Методика використання зазначеної програми була представлена Ольгою Урманець – керівником гуртка, методистом Великобірківського будинку творчості школяра Тернопільського району Тернопільської області. Ольга Дмитрівна має педагогічне звання керівник-гуртка-методист (з 2006 р.), є Відмінником освіти (з 2017 р.), неодноразовим призером всеукраїнського III етапу конкурсу педагогічної майстерності «Джерело творчості» (2006, 2018), автором методичних посібників (2013-2019 рр.) із технічного моделювання.

Педагогічні колективи кожного з обласних центрів України відповідно до річного плану всеукраїнських і міжнародних заходів з дітьми та учнівською молоддю (за основними напрямками позашкільної освіти) за наявності фахівців з профілів роботи, відповідності матеріально-технічних умов, передового досвіду з організації і проведення змагань на своїй базі попередньо планують і спільно з фахівцями Українського державного центру позашкільної освіти проводять профільні змагання і конкурси за науково-технічним напрямом позашкільної освіти («Український центр», 2018).

Так, УДЦПО спільно з Чернігівським обласним центром науково-технічної творчості (ЧОЦНТТУМ) та Українською федерацією автомодельного спорту зі статусом

«Національна» багато років поспіль проводять Всеукраїнські відкриті змагання з автомобельного спорту серед учнівської молоді; про високий професіоналізм педагогів Чернігівського обласного центру науково-технічної творчості, їх вагомий досвід підготовки команд юних автомобелістів до участі у змаганнях різного рівня свідчать щорічні перемоги на всеукраїнському етапі змагань. Відповідно до рейтингу командної першості у 2020 році команди юних автомобелістів Чернігівського обласного центру науково-технічної творчості посіли II і III призові місця.

Як науково-методичний центр – ЧОЦНТТУМ координує роботу 10 профільних закладів позашкільної освіти, що своєю діяльністю охоплюють понад 7 тисяч вихованців («Чернігівський центр», 2021). Відомий Чернігівський обласний центр науково-технічної творчості також своїми вагомими результатами з початкового технічного моделювання. Загалом у ЧОЦНТТУМ працює 19 керівників гуртків з технічного моделювання що сприяє якісній підготовці дітей до наступної реалізації у спортивно-, предметно-, художньо-, виробничо-технічних гуртках. На всеукраїнському етапі конкурсу-змагань з початкового технічного моделювання останні 6 років команди Чернігівського обласного центру науково-технічної творчості здобувають особисті перемоги та команди посідають призові місця. Приоритетними напрямками ЧОЦНТТУМ є також гуртки авіа-, ракетомоделювання, картингу, судномоделювання; високі результати продемонстрували юні картингісти Центру під керівництвом педагогів В. Єщенка, О. Кравченка та що впродовж спортивного сезону отримали 57 призових місць під час змагань різного рівня. На чемпіонаті світу з авіамодельного спорту у Словаччині команда юніорів Чернігівщини під керівництвом О. Петренка стала першою («Чернігівський центр», 2021).

Загалом, будучи цілісною підсистемою освіти, позашкільна освіта сьогодні базується на міцних двосторонніх взаєминах співпраці сім'ї, закладів освіти, має розгалужену мережу партнерських відносин іншими державними і громадськими інституціями: з депутатським корпусом, комітетом Верховної Ради України з питань освіти науки і інновацій, Міністерством освіти і науки України, телеканалом «Рада», газетою «Освіта України», тижневиком «Освіта», порталом «Освітня політика», газетою «Освіта і суспільство» та ін.

На переконання дослідників, система позашкільної освіти впевнено розвивається, рухається вперед, модернізується у відповідності до викликів часу. Так, у 2020 році відзначила свій перший п'ятирічний ювілей від часу заснування Міжнародна асоціація позашкільної освіти (МАПО), яка набуває авторитету не тільки у межах держави, але й за кордоном, та приймає активну участь у координації розвитку галузі. Упродовж зазначених п'яти років на базі закладів позашкільної освіти у кожній області засновані обласні відділення Міжнародної асоціації позашкільної освіти. МАПО створений потужний контент соціальних мереж, де заклади позашкільної освіти дізнаються про останні освітні інновації галузі і презентують свою роботу. На сьогодні проектна діяльність є одним з найперспективніших інноваційних напрямків освітньої взаємодії закладів позашкільної освіти (ЗПО), важливим аспектом формування компетентності вихованців. Це різнотривалі проекти в навчальній, методичній, благодійній, соціальній роботі.

У 2020 році започатковані нові національні проекти у сфері позашкільної освіти, що були затребувані суспільними викликами; в умовах всесвітньої пандемії з метою організації дозвілля дітей вдома було започатковано Всеукраїнський спільний проект «Зклади позашкільної освіти: дистанційна робота», у якому взяло участь понад 6000 осіб. Міжнародний проєкт «Дистанційне навчання у позашкільній освіті» (охоплені проєктом понад 40 тисяч учасників); міжнародна акція «Світ позашкільної освіти» (охопила понад 3000 учасників із багатьох країн світу).

Великої уваги надається розвитку якості послуг позашкільних закладів освіти. Протягом 2019-2020 громадським експертним середовищем Міжнародною асоціацією позашкільної освіти у тісній співпраці з Державною службою якості освіти України були напрацьовані нові нормативно-правові документи, серед яких методичні рекомендації

щодо внутрішнього забезпечення якості освіти у закладах позашкілля, які обумовляють подальші напрями і кроки у розвитку позашкільної освіти. Формування розуміння якості позашкільної освіти визначені через структуру, індикатори та критерії. Усі міжнародні оцінки в комплексі засвідчують, що освітня діяльність дитини у закладах позашкільної освіти покращує результати її навчання у закладах загальної середньої та вищої освіти, допомагає не залишатися наодинці зі своїми проблемами, істотно розвиває творчі здібності.

Висновки. Понад сторічний досвід вітчизняної позашкільної освіти, зберігаючи свою духовну, навчально-виховну сутність і патріотичну ідеологію, сьогодні характеризується оновленням теоретико-методичних основ, систематичним удосконаленням програмно-методичного забезпечення, інноватикою та інтеграцією освітніх підходів, методик, технологій, засобів праці, спрямованих на всебічний особистісний розвиток і виховання гуртківців, у тому числі засобами науково-технічної творчості в інтерактивному середовищі закладів позашкілля. Отже, протягом усього періоду існування зміст технічної творчості учнів під час освітньої діяльності у закладах позашкільної освіти відображав суспільно-економічні потреби, напрями розвитку, промислові інтереси України і був важливим чинником всебічного гармонійного розвитку підростаючого покоління.

Як первинна ланка мережі гуртків науково-технічного напрямку закладів позашкільної освіти учнівські гуртки технічного моделювання виконують найважливішу роль у розвитку мотивації здобувачів освіти до занять технічною творчістю, є фундаментом формування політехнічних навичок дітей та інструментом самовизначення кожної особистості з профілем подальшого розвитку здібностей і самореалізації.

Кращий досвід діяльності педагогічних колективів закладів науково-технічної творчості засвідчує затребуваність і якість освітніх послуг науково-технічного напрямку позашкільної освіти, що відповідає запитам сучасного технократичного розвитку суспільства щодо підготовки конкурентоздатних особистостей, які оволоділи основними компетентностями, готові до життєтворчості та мають потребу в навчанні й самовдосконаленні впродовж життя.

ЛІТЕРАТУРА

- Вербицький, В. (2018). Позашкільна освіта: історична спадщина та перспективи (100-річний досвід позашкілля). Взято з <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/zb-tez100.pdf>.
- Ковбасенко, Л. (2009). Сторінками історії позашкільної освіти в Україні. *Позашкілля*, 33, 6-10.
- Про позашкільну освіту: Закон України. № 1841-III розд. IV ст. (2000). Взято з https://kodeksy.com.ua/pro_pozashkilnu_osvitu/15.htm.
- Прохоров, А. (1971). Через тернии будней – к звездам открытий. *Юный техник*, 5, 26.
- Український державний центр позашкільної освіти (2021). Взято з <http://udcpro.com.ua>.
- Хохліна, І. (2016). Технічна творчість молоді та дорослих в Україні (60-70-ті роки ХХ століття). *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2(17), 285-291. Взято з <http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/1641/1981>.
- Цвірова, Т. (2010). Розвиток дитячої творчості в умовах позашкільного закладу: сторінки історії та сучасність. *Науковий вісник Донбасу*, 2(10). Взято з <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/10ttdits.pdf>.
- Центр творчості дітей та юнацтва Галичини (2021). Взято з <http://ctdug.lviv.ua/>.
- Чернігівський обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді (2021). Взято з http://ocnttum.edukit.cn.ua/informaciya_pro_zaklad/.

REFERENCES

- Chernihivskiyi oblasnyi tsentr naukovo-tekhnichnoi tvorchosti uchnivskoi molodi [Chernihiv Regional Center for Scientific and Technical Creativity of Student Youth]* (2021). Retrieved from http://ocnttum.edukit.cn.ua/informaciya_pro_zaklad/ [in Ukrainian].
- Khokhlina, I. (2016). Tekhnichna tvorchist molodi ta doroslykh v Ukraini (60-70-ti roky XX stolittia) [Technical creativity of youth and adults in Ukraine (60-70s of the XX century)]. *Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 2(17), 285-291. Retrieved from <http://magazine.mdupu.org.ua/index.php/nv/article/view/1641/1981> [in Ukrainian].
- Kovbasenko, L. (2009). Storinkamy istorii pozashkilnoi osvity v Ukraini [Pages of the history of out-of-school education in Ukraine]. *Pozashkillia [Extracurricular activities]*, 33, 6-10 [in Ukrainian].
- Pro pozashkilnu osvitu: Zakon Ukrainy. № 1841-III rozd. IV st. (2000). [About pozashkilnu education. № 1841-III chap. IV st.]. Retrieved from https://kodeksy.com.ua/pro_pozashkilnu_osvitu/15.htm [in Ukrainian].
- Prokhorov, A. (1971). Cherez ternii budnei – k zvezdam otkrytii [Through the thorns of everyday life – to the stars of discovery]. *Iunyi tekhnik [Young technician]*, 5, 26 [in Russian].
- Tsentr tvorchosti ditei ta yunatstva Halychyny [Center for Creativity of Children and Youth of Galicia]*. (2021). Retrieved from <http://ctdug.lviv.ua/> [in Ukrainian].
- Tsvirova, T. (2010). Rozvytok dytiachoi tvorchosti v umovakh pozashkilnoho zakladu: storinky istorii ta suchasnist [Development of children's creativity in an out-of-school institution: pages of history and modernity]. *Academic Bulletin of Donbass*, 2(10). Retrieved from <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/10ttdits.pdf> [in Ukrainian].
- Ukrainskyi derzhavnyi tsentr pozashkilnoi osvity [Ukrainian State Center for Extracurricular Education]* (2021). Retrieved from <http://udcpo.com.ua/> [in Ukrainian].
- Verbytskyi, V. (2018). Pozashkilna osvita: istorychna spadshchyna ta perspektyvy (100-richnyi dosvid pozashkillia) [Extracurricular education: historical heritage and prospects (100 years of extracurricular experience)]. Retrieved from <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/zb-tez100.pdf> [in Ukrainian].

**NATIONAL EXPERIENCE OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS
IN TERMS OF PUPILS' SCIENTIFIC AND TECHNICAL CREATIVITY**

Olha Kozyrod,

postgraduate student of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Valentyna Tytarenko,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Dean of the Faculty of Technology and Design
of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article analyzes the peculiarities of the formation and development of the system of out-of-school institutions of scientific and technical direction in Ukraine as the institutions of pupils' leisure organization; in retrospect, the network of regional stations for young technicians describes the forms of group work on children's and students' technical creativity, focused on solving the challenges of time and the demands of the younger generation. On the basis of generalization of sources of historical experience, the ideological, functional, educational, and production value of additional educational services in out-of-school institutions is revealed. These kinds of services are essential for modern society and are directed on comprehensive harmonious development, preparation for life, and pupils' professional realization by means of scientific and technical creativity

It is established that the current state of extracurricular education development is based on the spiritual experience of generations and the idea of 'child-centeredness,' aimed at the

development of scientific and technical creativity in the global context. The significance and semantic peculiarity of the group work on technical modeling as the link that is decisive for the pupils' further choice of the profile of education and primary pre-professional orientation is substantiated. The best experience of out-of-school education institutions, the uniqueness of their structure, and the importance of highly qualified staff are considered; some regional features and specifics of the organization of scientific and technical creativity in the activity of out-of-school educational institutions are found out. The principles of coordination of activity of institutions of a scientific and technical direction, bases of realization of educational partnership at the level of the country in the form of carrying out of organizational and mass actions on various profiles of activity are outlined; the new course of reforming out-of-school educational institutions is focused on building internal quality assurance of educational services through structure, indicators, and criteria.

Keywords: *out-of-school education, scientific and technical direction, out-of-school educational institutions, profile education, group work, additional educational services.*

Надійшла до редакції 25.07.2020 р.

УДК 37:001.33. Г.:63

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239442>

ORCID: 0000-0003-2688-0854

ORCID: 0000-0002-8353-9153

БІОГРАФО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР ПОСТАТІ ВІКТОРА СИДОРЕНКА ЯК УЧЕНОГО В ГАЛУЗІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анастасія Савченко,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Андрій Цина,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

У статті проаналізовано життєвий та науковий шлях Віктора Костянтинівича Сидоренка, визначено чотири етапи життя доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента Академії педагогічних наук України: 1) початковий (основний) – 1951-1968 рр.; 2) етап наукового дослідження – 1968-1977 рр.; 3) етап педагогічного становлення – 1977-1997 рр.; 4) етап активної наукової діяльності – 1997-2013 рр.; кожному з етапів життя дано коротку характеристику, виокремлено та акцентовано наукові погляди вченого, результати наукових досліджень, думки щодо місця креслення у навчальній програмі; занепокоєння вченого щодо вилучення креслення із навчальної програми та недостатність основ графічної грамотності студентів, що необхідні для подальшої технічної інженерії та комп'ютерної графіки. Проаналізовано та конкретизовано погляди вченого на оновлення змісту трудового навчання, невідповідність назви предмета потребам світу й визначено основні якості, якими має володіти сучасний учитель. Також у ході дослідження виявлено, що серед основних завдань, які необхідно включити до змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання (технологій) у вищих педагогічних навчальних закладах є готовність студентів до розробки технічних концепцій, отримання практичних навичок, техніко-технологічні знання та творче ставлення до праці. Окреслено й систематизовано проблеми, над якими працював учений; проаналізовано наукову спадщину В. Сидоренка та визначено подальші напрями досліджень з цього питання – систематизація наукових праць, аналіз надбань і проблематики наукової школи дослідження суперечностей, що обумовлюють появу нових вимог до підготовки вчителя трудового навчання і технологій.

Ключові слова: Віктор Сидоренко, технологізація, інформатизація суспільства, Державний стандарт, освітня галузь «Технології», інтеграційні процеси в освіті.

Постановка проблеми. В умовах технологізації та глобалізації освітніх процесів актуальності набуває підвищення ефективності роботи генерації фахівців із високим рівнем професіоналізму, духовної культури, готовності до педагогічних інновацій і поваги до вітчизняного досвіду технологічної освіти. Тому даний підхід акумулюють дослідження науковцями видатних постатей, педагогічні надбання яких є актуальними в умовах реформ освітнього процесу в закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах переходу до нових економічних відносин найгострішою є проблема підготовки учнів до трудової діяльності і реальних умов життя, які здолати зможуть не всі, а лише творчі, самостійні, критично мислячі особистості. Потребу вирішення цих проблем відзначено у Державному стандарті освітньої галузі «Технологія», де говориться, що розвиткові названих якостей сприяє організація проєктної діяльності учнів у навчальному процесі, зокрема, на заняттях з трудового навчання, саме тому останнім часом актуальними є дослідження педагогічних персоналій. Це цілком логічно, оскільки від активної діяльності відомих учених залежить хід нашої історії та

позитивні зміни нашого суспільства. Із величезного переліку видатних персоналій слід назвати А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Ткаченка, О. Захаренка, Д. Тхоржевського та ін. Вибір цих постатей не є випадковим, адже вони визначали й реалізовували на практиці стратегічні завдання трудової підготовки підростаючого покоління. До таких постатей належить і видатний діяч технологічної освіти – Віктор Костянтинович Сидоренко. Низку досліджень персоналії В. Сидоренка присвятили вчені П. Артющенко, В. Кузьменко, Н. Слюсаренко, В. Стешенко, В. Титаренко, А. Цина та ін. Водночас вважаємо, що інформації про життя та педагогічну діяльність вченого замало; навіть переглянувши її, можна із упевненістю стверджувати, що висвітлені дані залишають поза увагою наукові пошуки та здобутки професора у галузі технологічної освіти.

Саме тому **метою цього дослідження** став аналіз життєво-педагогічного шляху В. Сидоренка, характеристика його внеску в розвиток технологічної освіти, виокремлення етапів становлення педагогічних ідей вченого.

Виклад основного матеріалу. Віктор Костянтинович Сидоренко (1951-2013) – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Відмінник освіти України (2000 р.), нагороджений почесними відзнаками низки педагогічних університетів України, Почесними грамотами МОН (2002 р., 2005 р.) і АПН (2006 р.) України, знаком МОН України «За наукові досягнення» (2005 р.), Почесною Грамотою Верховної Ради України (2006 р.). Народився вчений 27 лютого 1951 року у м. Біла церква Київської області. Після закінчення Борівської середньої школи (1968 р.) навчався у Київському технікумі радіоелектроніки, закінчив його у 1971 році, але диплом з відзнакою відкрив молодому технологу шлях для продовження навчання у Київському політехнічному інституті. Саме на механіко-машинобудівному факультеті політехніки почалася активна наукова діяльність вченого. Закономірним завершенням навчання став диплом про вищу освіту з відзнакою за спеціальністю «Технологія машинобудування, металорізальні верстати та інструменти» та посада інженера науково-дослідного сектору кафедри інструментального виробництва (Титаренко, & Савченко, 2020, с. 192).

Трудова діяльність В. Сидоренка тісно пов'язана з Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, де він пройшов шлях від асистента (1977 р.) до професора (1996 р.), завідувача кафедри трудового навчання і креслення (2000 р.). У 1987 році він став кандидатом педагогічних наук, у 1995 – доктором педагогічних наук. У 1988 році отримав учене звання доцента, у 1997 – професора. У 2003 році його обрано членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України (далі АПН України) по відділенню дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті. У 2007 році вченого обрано членом Президії АПН України.

З 2004 року життєдіяльність вченого була пов'язана з Південноукраїнським регіональним інститутом післядипломної освіти педагогічних кадрів (нині КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»), де в різні роки за сумісництвом він обіймав посади професора кафедри менеджменту освіти, професора кафедри педагогіки і психології, був активним членом редакційних колегій науково-методичного журналу «Таврійський вісник освіти» та фахового збірника наукових праць «Педагогічний альманах», допомагав створювати аспірантуру і докторантуру, надавав консультації молодим науковцям, виступав з доповідями перед учителями та ін. З 2009 року В. Сидоренко працював у Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

Професор В. Сидоренко – фахівець у галузі трудової та професійної підготовки учнівської та студентської молоді. Працював над оновленням змісту трудового навчання школярів та студентів, їхнього професійного самовизначення та розвитку. Педагог досліджував проблеми теорії та методики навчання графічним дисциплінам, проводив теоретичні дослідження закономірностей формування графічних знань та умінь, за

результатами яких створено комплекс оригінальних підручників з креслення. Результати досліджень вченого є провідними у вдосконаленні професійної підготовки вчителів трудового навчання в Україні. Здобутки наукової школи В. Сидоренка відомі в освітньому просторі не тільки в Україні, а і в багатьох країнах Східної Європи (Титаренко, & Савченко, 2020, с. 193).

Значної уваги вчений надавав роботі науково-методичної комісії з трудового навчання та секції трудової підготовки науково-методичної комісії з педагогічної освіти науково-методичної ради МОН України, які очолював. Під його керівництвом комісія та секція зробили вагомий внесок у розробку нормативних навчально-програмних документів з трудового навчання та технологій школярів із підготовки вчителів трудового навчання.

Професор В. Сидоренко в різні періоди був або головою, або заступником голови, або членом спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, зокрема: в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Інституті професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України, Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Національному університеті біоресурсів і природокористування України, Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка та ін. Увага вченого була сфокусованою на підготовці науково-педагогічних кадрів – здійснював керівництво здобувачами наукового ступеня кандидата та доктора педагогічних наук, які успішно захищали дисертації з актуальних проблем теорії та методики трудової і графічної підготовки; усього підготував близько 100 науковців – кандидатів і докторів наук (Титаренко, & Савченко, 2020, с. 194).

Життєвий та науково-педагогічний шлях професора В. Сидоренка у своїй праці систематизували вчені В. Кузьменко, та Н. Слюсаренко, вони охарактеризували кожен з етапів життя та наукового зростання педагога. Тому розглянемо їх: 1) початковий (базисний) – 1951-1968 рр.; 2) етап наукових пошуків – 1968-1977 рр.; 3) етап педагогічного становлення – 1977-1997 рр.; 4) етап активної наукової діяльності – 1997-2013 рр. (Кузьменко, & Слюсаренко, 2014, с. 271).

Кожен життєвий етап є досить насиченим та вагомим, адже ще в дитячі роки вчений відрізнявся від своїх однолітків своєю цілеспрямованістю та наполегливістю, а в студентські роки вже повною мірою займався науковою діяльністю, був автором та співавтором наукових статей і публікацій. У окремих наукових джерелах ми можемо побачити думку, що В. Сидоренко став викладачем випадково, але на противагу цьому, можна сказати, що свою викладацько-професійну діяльність вчений починав під керівництвом Д. Тхоржевського, котрий значно вплинув на формування наукового дару Віктора Костянтиновича. І вже скоро наукові ідеї молодого вченого почали підтримувати видатні вчені П. Атутов, С. Батишев, А. Біляєва, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Качнев, А. Киверялг, А. Кірсанов, В. Мадзігон, М. Махмутов та ін. Саме в такому осередку пройшов етап педагогічного становлення В. Сидоренка.

В. Сидоренко активно працював над такими проблемами:

- оновлення змісту трудового навчання школярів;
- трудове навчання школярів, їх професійне самовизначення та розумовий розвиток;
- теорія та методика навчання школярів і студентів графічних дисциплін;
- науково-технічна творчість студентської молоді та методологія науково-педагогічних досліджень;
- інтеграційні процеси та закономірності в освіті;
- проектно-технологічний та компетентісний підхід в освіті;
- інформаційні технології у навчанні тощо.

Учений одним із найперших ініціював проведення в Україні комплексних досліджень у галузі розвитку науково-технічної творчості студентської молоді та

методології науково-педагогічних досліджень. Також він створив концепцію залучення студентської молоді до науково-дослідницької діяльності. Завдяки чому почали з'являтися нові навчальні дисципліни та навчальні посібники з основ наукових досліджень для вищих педагогічних навчальних закладів.

Під егідою професора В. Сидоренка комісія з педагогічної освіти науково-методичної ради МОН України та секція трудової підготовки науково-методичної комісії, зробили вагомий внесок у розробку нормативних навчально-програмних документів з трудового навчання школярів і з підготовки вчителів трудового навчання (Кузьменко, & Слюсаренко, 2014, с. 272-273).

Найгострішою проблемою шкільної освіти Віктор Сидоренко вважав вилучення предмета «Креслення» із навчальних планів школярів. Професор неабияк переймався тим, що учні закладів середньої освіти не отримують знання з основ графічної грамотності, необхідних для вивчення технічного креслення, інженерної та комп'ютерної графіки. Вчений переконував, що ніякий комп'ютер не може замінити людину, адже можливості комп'ютера слід розглядати лише як потужний інструментально-довідковий засіб, що прийшов на допомогу тому, хто виконує креслення. Дійсно, він має необмежені можливості, але тільки як помічник людини, яка проектує, конструює, моделює. Професор стверджував, що курс креслення має бути важливою передумовою формування графічної культури школяра, розвитку його інтелекту. Він вважав, що освітянам необхідно змінити відношення до самого курсу креслення в школі, поява нового бачення можливостей цього предмета, усвідомлення зростання важливості і ролі графічної інформації в житті суспільства (Сидоренко, 2011, с.188, 196).

На думку науковця, важливим для сучасного вчителя трудового навчання є володіння інформаційними технологіями та вміння їх застосовувати в навчальному процесі. Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати й перероблювати інформацію та забезпечувати ефективні способи її представлення користувачу, є потужним інструментом прискорення прогресу в усіх сферах громадського розвитку. Безумовно, це один із суттєвих чинників, які визначають конкурентоспроможність країни, регіону, певного підприємства. Важлива роль у процесі створення й використання інформаційних технологій належить системі освіти (Савченко, 2020, с. 66).

Численні публікації професора присвячені технологічній культурі школярів. Досліджуючи дане питання вчений дійшов висновку, що під технологічною культурою можна розуміти рівень розвитку перетворювальної діяльності людини, виражений в сукупності досягнутих технологій матеріального і духовного виробництва і що дозволяє їй ефективно брати участь в сучасних технологічних процесах на основі гармонійної взаємодії з природою, суспільством і технологічним середовищем. Реалізація в школі змісту освітньої галузі «Технологія» (в правильному розумінні її сутності) означає необхідність формування в учнів правильного, дійсно культурного відношення до технології не тільки як способу перетворення навколишнього світу з метою задоволення різних потреб людини, але й як способу виживання людини, застосування найновіших і традиційних технологічних досягнень з позиції здорового глузду. Володіння способами перетворювальної діяльності стає одночасно і показником розвитку культурного рівня особистості (Сидоренко, 2012, с. 244).

На початку ХХІ століття в Україні виникли неабиякі суперечки щодо оновлення освітньої галузі «Технологія». В нових умовах суспільного розвитку відбувалася стрімка переорієнтація ціннісних орієнтирів в суспільстві, перебудова системи суспільного виробництва. Закономірною реакцією на необхідність переорієнтації та оновлення звичної системи трудового навчання учнів закладів середньої освіти і став проєкт Державного стандарту освітньої галузі «Технологія» (Державний стандарт освітньої галузі «Технологія», 2013), основою якого стала проєктно-технологічна діяльність. Віктор Сидоренко наголошував, що виконання проєктів слід розглядати як серцевину трудового

навчання учнів, адже виконаний проєкт – це шлях до практичного втілення знань та вмій учнів, до творчого розвитку школярів (Сидоренко, 2003, с. 16, 21).

Віктор Костянтинович Сидоренко постійно й наполегливо займався оновленням змісту та структури підготовки вчителя трудового навчання. Він сподівався, що поява оновленого варіанту освітньо-професійної програми дасть підстави поставити крапку певним протистоянням, подолати існуючі стереотипи і небажання бачити незворотні зміни в підходах до трудового навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладах, які безпосередньо мають знайти відображення у підготовці вчителя.

Учений підкреслював, що невизначеність спрямування трудового навчання школярів дестабілізує підходи до визначення змісту підготовки відповідного вчителя. В умовах цієї невизначеності підготовка вчителя відбувається без будь-якої орієнтації на потреби школи, зовсім не враховуються ті зміни, що поступово і неухильно відбуваються у спрямуванні трудового навчання школярів. Тобто, утворюється замкнене коло: не визначившись зі спрямуванням трудового навчання в школі, не можна визначитись із підготовкою вчителя і, навпаки, існуюча підготовка вчителя не орієнтується на ті зміни, що мають відбуватися в загальноосвітній школі. Такий вчитель, на його думку, не має майбутнього (Сидоренко, 2010, с. 9).

Аналіз наукових праць В. Сидоренка, присвячених підготовці вчителів трудового навчання (технологій), дає змогу стверджувати, що найдоцільніше її здійснювати навколо завдань трудового навчання як навчального предмета, оскільки їх реалізацію має забезпечити вчитель. Завдання трудового навчання визначені Державним стандартом базової і повної середньої освіти і конкретизовані в освітній галузі «Технології» (Державний стандарт освітньої галузі «Технологія», 2013). У процесі дослідження встановлено, що серед основних завдань, які необхідно включити до складових змісту підготовки майбутніх вчителів трудового навчання (технологій) у вищих педагогічних навчальних закладах є готовність до формування в учнів технічних понять, практичних умінь і навичок, формування техніко-технологічних знань та творчого ставлення до праці, тощо (Савченко, 2020, с. 62).

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок: Віктор Костянтинович Сидоренко є видатною постаттю у галузі технологічної освіти та здійснив вагомий внесок у розвиток трудового навчання школярів. Він наполегливо працював до останніх днів свого життя та залишив значну педагогічну спадщину. Учений довів, що трудове навчання має місце в навчальних планах закладів середньої освіти; не лише працював над удосконаленням змісту трудового навчання школярів, а й над доведенням недоцільності перейменування спеціальності вчителя трудового навчання на вчителя технологій; обґрунтував необхідні професійні компетентності сучасного вчителя, з'ясував суперечності, що обумовлюють необхідність оновлення підготовки вчителя за потребами сучасної школи.

Життя доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента Академії педагогічних наук України було тернистим та непростим, але він достойно пройшов свій шлях, залишивши нам численні надбаня та наукові праці, виховав когорту науковців. Водночас спадщина В. Сидоренка поки що є малодослідженою, саме це і є поштовхом до наступних наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

- Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» (2013). *Трудова підготовка в закладах освіти*, 1, 3-6.
- Кузьменко, В.В., & Слюсаренко, Н.В. (2014). Життєвий шлях та наукові здобутки професора В. К. Сидоренка. *Педагогічний альманах*, 24, 270-277.
- Савченко, А., & Цина, А. (2020). Наукові засади підготовки вчителів трудового навчання та технологій у працях професора Віктора Сидоренка. *Вища школа: науково-практичне видання*, 6 (191), 59-70.

- Сидоренко, В. (2003, 8-9 жовтня). Актуальні проблеми та перспективи вдосконалення трудового навчання учнів загальноосвітніх шкіл. *Сучасні освітні технології та напрямки підготовки майбутнього вчителя трудового навчання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю педагогічно-індустріального факультету*. Полтава, 16-22.
- Сидоренко, В. (2012). Джерела і чинники формування технологічної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 31, 238-245.
- Сидоренко, В. (2010). Як подолати невідповідність між традиційними підходами до трудового навчання школярів і потребами суспільного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 3-9.
- Сидоренко, В., & Олефіренко, Т. (2011). Діяльнісний підхід до визначення місця креслення в системі загальної середньої освіти. *Наукові записки : зб. наук. статей*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, LXXXXVI (96), 187-196.
- Титаренко, О., & Савченко, А. (2020). Наукова школа професора Віктора Костянтиновича Сидоренка. *Project approach in the didactic process of universities – international dimension: in 4 parts*. (P. 2). Lodz: PIKTOR Szlaski I Sobczak Spolka Jawna, 190-199.

REFERENCES

- Derzhavnyj standart osvitynoji ghaluzi «Tekhnologhija» [State standart of education branch «Technology»] (2013). *Trudova pidghotovka v zakladakh osvity*, 1, 3-6 [in Ukrainian].
- Kuzjmenko, V.V., & Sljusarenko, N.V. (2014). Zhyttjevyj shljakh ta naukovy zdobutky profesora V.K.Sydorenka [Life and scientific achievements of professor V.K. Sydorenko]. *Pedagoghichnyj aljmanakh. Kherson*, 24, 270-277 [in Ukrainian].
- Savchenko, A., & Tsyna, A. (2020). Naukovy zasady pidghotovky vchyteliv trudovogho navchannja ta tekhnologhij u pracjakh profesora Viktora Sydorenka [Scientific principles of training teachers of labor education and technology in the works of professor Victor Sydorenko]. *Vyshha shkola: naukovo-praktychne vydannja*, 6 (191), 59-70 [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. (2003, 8-9 zhovtnia). Aktualjni problemy ta perspektyvy vdoskonalennja trudovogho navchannja uchniv zagaljnoosvitnikh shkil [Current problems and perspectives for improving the labor training of secondary school students]. *Suchasni osvitni tekhnologhiji ta naprjamky pidghotovky majbutnjogho vchytelja trudovogho navchannja: materialy mizhnarodnoji naukovo-praktychnoji konferenciji, prysvjachenoji 25-richchju pedagoghichno-industrialnogho fakuljtetu*. Poltava, 16-22 [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. (2012). Dzherela i chynnyky formuvannja tekhnologhichnoji kuljтуры uchniv zagaljnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Sources and factors of formation of technological culture of students of secondary school]. *Naukovyj chasopys Nacionalnogho pedagoghichnogho universytetu im. M.P. Dragomanova. Serija № 5. Pedagoghichni nauky: realiji ta perspektyvy*. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 31, 238-245 [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. (2010). Jak podolaty nevidpovidnistj mizh tradycijnymy pidkhodamy do trudovogho navchannja shkoljariv i potrebamy suspilnogho rozvytku [How to overcome the discrepancy between traditional approaches to labor training of schoolchildren and the needs of social development]. *Naukovyj chasopys Nacionalnogho pedagoghichnogho universytetu im. M.P. Dragomanova. Serija 13. Problemy trudovoji ta profesijnoji pidghotovky*. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 3-9 [in Ukrainian].

- Sydorenko, V., & Olefirenko, T. (2011). Dijaljnysnyj pidkhid do vyznachennja miscja kreslennja v systemi zaghaljnoji serednjoji osvity [Activity approach to determining the place of drawing in the system of general secondary education]. *Naukovi zapysky : zb. nauk. statej*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Draghomanova, LXXXXVI (96), 187-196 [in Ukrainian].
- Tytarenko, O., & Savchenko, A. (2020). Naukova shkola profesora Viktora Kostjantynovycha Sydorenka [Scientific school of professor Victor Kostjantynovych Sydorenko]. *Project approach in the didactic process of universities – international dimension: in 4 parts*. (P. 2). Lodz: PIKTOR Szlaski I Sobczak Spolka Jawna, 190-199 [in Ukrainian].

BIOGRAPHICAL AND PEDAGOGICAL DIMENSION OF VIKTOR SYDORENKO AS A SCIENTIST IN THE FIELD TECHNOLOGY EDUCATION

Anastasiia Savchenko,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Andrii Tsyna,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article analyzes Viktor Konstantynovych Sydorenko's life and scientific path. The authors have identified four stages of his life as a Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Corresponding Member of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine: 1) the primary stage – 1951-1968; 2) the stage of scientific research – 1968-1977; 3) the stage of pedagogical formation – 1977-1997; 4) the stage of active scientific activity – 1997-2013. Every stage of his life is briefly described, the scientists' scientific views, the results of his scientific research, opinions about the place of drawing in the curriculum are singled out and emphasized; the scientist's concern about the removal of drawings from the curriculum and the lack of students' basics of graphic literacy, which are necessary for further technical engineering and computer graphics. The scientist's views on updating the content of labor training, the inconsistency of the subject title with the world's needs are analyzed and concretized, and a modern teacher's main qualities are determined. Moreover, in the course of the research, it has been revealed that among the main tasks that should be included in the content of future labor education (technology) teacher training in higher pedagogical educational institutions, there is students' readiness to develop technical concepts, gain practical skills, technical and technological knowledge and creative attitude to work. The problems on which the scientist worked are outlined and systematized; V. Sydorenko's scientific heritage is analyzed and further directions of research on this issue are determined, which are the following: the systematization of scientific works, analysis of achievements and issues of the scientific school of contradictions research, which cause the emergence of new requirements for teacher training and technologies.

Keywords: *Viktor Sydorenko, technologicalization, society informatization, State standard, educational branch 'Technologies', integration processes in education.*

Надійшла до редакції 27.07. 2021 р.

УДК 746.3+745.52](477/53)(091)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239446>

ORSID 0000-0002-8339-4118

ORSID 0000-0002-1563-9873

ДОСЯГНЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРУ ВИШИВКИ І КИЛИМАРСТВА В РЕШЕТИЛІВЦІ: ІСТОРИЧНІ ВІХИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

Микола Близнюк,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Надія Вакуленко,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті охарактеризовано витoki і перспективи діяльності Всеукраїнського центру вишивки і килимарства в м. Решетилівка Полтавської області, створення якого сприяє реалізації державної політики в галузі культури, забезпечує основи відродження та збереження традицій вишивки і килимарства як найстарішого художнього ремесла України, оскільки сьогодні в Україні існує проблема обізнаності населення про елементи нематеріальної культурної спадщини, причиною чого є брак інформаційних джерел, комунікаційних технологій та просвітницьких заходів відповідної тематики, а також недостатня мотивація дослідження цих питань.

Акцентовано, що на сучасному етапі розвитку суспільства у світовому культурному просторі відбуваються значні й важливі зміни, пов'язані зі всеохоплюючим процесом глобалізації, під тиском якої зникають мови, забуваються і втрачаються традиції, послаблені локальні культури знаходяться на межі зникнення. Традиційні галузі української культури сприяють збереженню національної ідентичності, є консолідуючим чинником у процесі розвитку нації, а також важливою складовою економічного розвитку держави.

Підкреслено, що зусиллями талановитих людей, які складають культурний осередок Решетилівщини, технологію вишивки «білим по білому» в 2017 році було внесено до Національного реєстру збереження нематеріальної культурної спадщини України, а в 2018 році – також і «традиції рослинного килимарства» Решетилівки. 3 жовтня 2018 року відповідно Постанови Кабінету Міністрів України № 987 створено державну неприбуткову установу «Всеукраїнський центр вишивки та килимарства» в м. Решетилівці на базі колишньої фабрики; цей центр вишивки та килимарства є культурно-просвітницьким, мистецьким, науково-дослідним закладом, що належить до сфери управління Міністерства культури України.

У майбутньому заплановано дослідження історії славетних українських родів, династій, окремих майстрів вишивки, килимарства, ткацтва, видання мистецьких періодичних видань, наукових праць про народні художні промисли вишивальної та килимарської спадщини; участь у підготовці наукових кадрів – дослідників ремесел, музеєзнавців, культурологів, учителів технологій; виготовлення виробів і сувенірної продукції, оздоблених художньою національною вишивкою (одяг, інтер'єрно-обрядові тканини, головні убори, столовий та постільний асортимент), виготовлення килимових виробів та виробів художнього ткацтва.

Ключові слова: *учителі технологій, Всеукраїнський центр, вишивка, килимарство, нематеріальна культурна спадщина, просвітницькі заходи, підготовка фахівців.*

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні існує проблема низької обізнаності населення про елементи нематеріальної культурної спадщини народу, причиною якої,

зокрема, є брак інформаційних джерел, комунікаційних технологій та просвітницьких заходів відповідної тематики, а також недостатня мотивація дослідження цих питань, зокрема, для забезпечення професійної підготовки фахівців та вчителів технологій.

Нематеріальна культурна спадщина має тісний взаємозв'язок з етнічною культурою, що вбирає в себе самобутні, неповторні традиції кожного народу, який населяє певну територію (Бережна, 2012). Так, культура українців переплітається з культурою інших народностей, наприклад, греків, кримських татар, поляків, угорців, румун, німців, євреїв тощо, специфіка якої проявляється в рамках певної території (області, району, села). Обряди, фольклор, хореографічне мистецтво, ремесла й промисли виявляються обрамленими локальною специфікою, що надає їм особливу привабливість. Етнічна й етномісцева специфіка піддалася нівелюванню при переході від традиційної культури до сучасної індустріальної, затвердився уніфікований спосіб життя й пов'язані з ним традиції (Аксьонова, 2020). «У сучасних умовах активізації глобалізаційних процесів набувають гострої актуальності питання відродження, популяризації та примноження кращих народних традицій», – зазначає професор В. Титаренко. До таких в Україні належить, зокрема вишивальне мистецтво як невід'ємна складова історії та культури українського народу. Молоді потрібно розуміти, що важливо не загубити свою національну приналежність, ознаки етнокультури. Тому необхідно зберігати, відтворювати та передавати підростаючому поколінню набуті знання наших предків, виховувати їх на основі національно-культурних традицій (Титаренко, 2019).

Регіони України мають лише їм притаманні автентичні особливості та культурні традиції. Але склалася ситуація, що ці традиції зовсім не відомі у світовому масштабі через відсутність українських об'єктів у Всесвітніх списках культурної спадщини, якими опікується ЮНЕСКО і які є відомими туристичними центрами Європи та Світу (Дутчак, 2017). Це сталося через відсутність комунікації між майстрами народного мистецтва (які створюють художні твори), музейниками (які зберігають ці твори), вищими навчальними закладами (які готують фахівців відповідних спеціальностей, зокрема менеджерів міжнародного туризму, фольклористів, культурологів, учителів технологій), ЗМІ (які інформують громадськість про унікальність культурної спадщини).

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питання нематеріальної культурної спадщини її використання у підготовці фахівців та вчителів технологій актуалізується і стає проблематикою багатьох наукових досліджень як вітчизняних (Поливач, & Руденко, 2012; Тонких, & Франчук, 2018), так і зарубіжних дослідників (Prot, 1989; Кирюшина, 2011; Meissner, 2017). Зокрема, цій темі присвячені публікації О. Мельничук, В. Василенко, Г. Андреса, Л. Троєльнікової, які вивчають дане питання з організаційної сторони, з точки зору діяльності країн ближнього зарубіжжя та зв'язку нематеріальної культурної спадщини з музейною справою.

Окремі аспекти дослідження і збереження нематеріальної культурної спадщини різних етнографічних груп зустрічаємо у працях, присвячених історичним, теоретичним і прикладним питанням українського народного декоративно-прикладного мистецтва та сучасного етнотрипарту. Зокрема, це наукові праці Є. Антоновича, В. Бутенка, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кари-Васильєвої, Ю. Лащука, Л. Оршанського, Г. Сагач, О. Соломченка, М. Станкевича, В. Тименка, Б. Тимківа, В. Титаренко, І. Черкесової, В. Щербака та ін.

Мета статті – аналіз досягнень вітчизняного досвіду реалізації проєктів з охорони об'єктів нематеріальної культурної спадщини на прикладі Всеукраїнського центру вишивки та килимарства в Решетилівці Полтавської області, виявлення тенденцій включення об'єктів до списку нематеріальної культурної спадщини та можливостей України в цьому питанні, використання цих даних у процесі професійної підготовки вчителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Важливість нематеріальної спадщини закріплено в Національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», де сформовано бачення орієнтирів досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті ООН зі

сталого розвитку у 2015 році. Було розроблено національну систему ЦСР (86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу), що забезпечить міцну основу для подальшого планування розвитку України та моніторингу стану досягнення ЦСР. Українська національна культура багата на нематеріальну культурну спадщину. Тому гостро в умовах сьогодення стоїть питання про її збереження, популяризацію та відродження як головний меседж збереження національної ідентичності.

Підкреслимо, що українські об'єкти нематеріальної історико-культурної культурної спадщини відображають збережену етнокультурну самобутність етнорегіонів України: Буковини, Гуцульщини, Бойківщини, Покуття, Опілля, Закарпаття, Волині, Поділля, Слобожанщини тощо. Наявність збереженої автентики та її більш активне використання може підвищити конкурентні переваги українських соціокультурних послуг на світовому ринку та зростання внутрішнього попиту. Одночасно такі процеси сприятимуть відродженню та збереженню етнокультурної самобутності представників всіх етногруп України та її нащадків (Стецюк, 2012).

Як кожна людина наділена певним природнім даром, так і кожен край вирізняється не лише географічним розташуванням, чарівністю природи, а й мистецькою спрямованістю. Приміром, у Решетилівці Полтавської області ще здавна займалися декоративно-прикладним мистецтвом, а в XIX столітті це багате на різні історичні події містечко офіційно стало одним із центральних осередків вишивки, килимарства і ткацтва. Спочатку тут була створена промислова майстерня, а в 1905 році Полтавське земство заснувало артіль «Троянда», яка працювала на місцевій сировині. Натуральна продукція користувалася попитом, тож підприємство розширювалося. Скарбницею художніх народних промислів у радянський період стала фабрика імені Клари Цеткін; у 1937 році було створено школу майстрів художніх промислів, яка «переросла» в професійно-технічне училище № 28, нині ж це художній професійний ліцей. Сюди приїжджали і приїжджають навчатися учні з усіх областей України.

Решетилівка славилася і славиться своїми талановитими майстрами вишивки і килимарства й тепер. Тут найбільше побутує особлива та знана у світах технологія вишивання – «білим по білому». До речі, назва міста нібито й пішла від одного зі способів виконання вишивки: створюючи виріб, майстрині «решетили» тканину. Саме тутешні митці стали основоположниками і славнозвісного решетилівського килима з рослинним орнаментом (Вакуленко, 2019).

Традиційні галузі української культури сприяють збереженню національної ідентичності, є консолідуючим фактором у процесі формування нації, а також важливою складовою економічного розвитку держави. Зусиллями незвичайно талановитих людей, які складають культурний осередок Решетилівщини, технологію вишивки «білим по білому» м. Решетилівки в 2017 році було внесено до Національного реєстру збереження нематеріальної культурної спадщини України, а в 2018 році до Національного реєстру внесено також «традиції рослинного килимарства» Решетилівці. 3 жовтня 2018 року відповідно Постанови Кабінету Міністрів України №987 створено державну неприбуткову установу «Всеукраїнський центр вишивки та килимарства» в м. Решетилівка на базі колишньої фабрики ім. К. Цеткін. Всеукраїнський центр вишивки та килимарства (далі Центр) є культурно-просвітницьким, мистецьким, науково-дослідним закладом культури, що належить до сфери управління Міністерства культури України (Рацібарська, 2018).

«Створення Всеукраїнського центру вишивки та килимарства стало надзвичайно важливим кроком у подальшому розвитку нової моделі культури, яка має поєднувати автентичні національні риси творчості зі світовим та загальноєвропейським контекстом. Відродження та збереження традицій килимарства та унікальної вишивки, які є найстарішими художніми ремеслами, заохоченням креативного підприємництва, має великий стратегічний потенціал для сталого і комплексного зростання всієї країни в цілому. Україна є країною, яка володіє великими можливостями, а її історична та культурна спадщина є колосальним ресурсом розвитку. Міністерство культури України активно

працює в напрямку розвитку креативних індустрій і формування умов для креативної економіки. Наша мета – підтримати ініціативність, творчість, розвиток художніх ремесел і забезпечити сприятливі умови для їх розвитку», – наголосив колишній Міністр культури України Євген Нищук (Першевлук, 2018).

Колишня фабрика стає потужним Арт-хабом, тобто комфортною локацією для творчих людей, де проводитимуться різні мистецькі заходи, семінари, майстер-класи. У одному з виробничих цехів, який має необхідні розміри для розміщення великих килимових станків, розташовується майстерня для реконструкції і виготовлення ексклюзивних зразків килимів, а на другому поверсі цієї будівлі облаштовують велику виставкову залу, де представлятимуться найкращі зразки етнічних строїв різних регіонів України. На третьому поверсі сусідньої будівлі, яка з'єднана переходом, планується розмістити гуртожиток. В інших – будуть майстерні для вишивання та для ткацьких станків (на них відновлюватимуть і полтавську плахту). Тут також знаходиться приміщення для навчання людей з інклюзією та осіб з інвалідністю, конференц-зал, склади для сировини, гаражі. Всеукраїнський центр вишивки та килимарства є культурно-просвітницьким, мистецьким, науково-дослідним закладом культури, тож тут також діятимуть науково-методичний центр, наукова бібліотека, видавничий відділ.

Найголовніше завдання, над яким уже зараз активно працюють співробітники Центру – виготовлення унікальної високохудожньої колекції килимів та вишитих виробів за взірцями старих сорочок, малюнків, технік різних регіонів України для створення потужної виставкової зали, з метою збереження найстаріших художніх ремесел України та сприяння розвитку туризму (Рацбарська, 2018). Оскільки Всеукраїнський центр вишивки та килимарства створений на полтавській землі, майстри взяли за відтворення вишиванок з полтавським орнаментом, особливість якого полягає в пастельності кольорів і, безперечно, знаменитих решетилівських вишиванок «білим по білому». Для цього потрібно чимало часу. Наприклад, щоб вишити чоловічу сорочку необхідно в середньому місяць, жіночу блузку – три місяці. Все залежить від складності wzору. Так, один рушник, який став справжнім витвором мистецтва, вишивали півроку.

Створення Всеукраїнського центру вишивки та килимарства стає основою для нового проекту туристичного спрямування, в якому будуть тісно співпрацювати три потужних осередки художнього промислу: Опішня (гончарство) – Решетилівка (вишивка та килимарство) – Петриківка (петриківський розпис).

Завдяки народним майстрам та вишивальним осередкам Полтавщини прадавнє мистецтво не втрачає своєї значущості та цінності і в наш час. Українська вишивка діє на серце кожного з нас своїми чарами рідної стихії і є живущим бальзамом, який сповнює нас споконвічною могутньою силою українського народу. Найголовнішим є те, що «сучасна вишивка зберігає свій духовний світ і доводить, що народне мистецтво – це велике надбання української культури» (Титаренко, 2019).

Центр працює над подальшим просуванням елементів нематеріальної культурної спадщини України – «Технологія вишивки білим по білому» (у Національному переліку з 2017 року) і «Традиції рослинного килимарства м. Решетилівка» (у Національному переліку з 2018 року) до Репрезентативного списку ЮНЕСКО як всесвітніх надбань людства (Вакуленко, 2019).

З цього приводу проведено низку заходів. Про етапи підготовчої роботи широко поширюється інформація у місцевих та регіональних засобах масової інформації, а також мережі Інтернет. Міжнародне визнання, відповідно до положень Конвенції ЮНЕСКО, тобто, входження до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства, є непростим і нелегким завданням, що передбачає дотримання чітко встановлених процедур. За участю митців Центру – носіїв елементу, у серпні 2020 року відбувся семінар, на якому було схвалено план роботи і обговорено важливі для носіїв і громади питання. Семінар організував Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської облдержадміністрації. Комунікацію та модерування процесу на установчому

семінарі отримала робоча група у складі носіїв елементу та зацікавлених осіб. Всеукраїнський центр вишивки та килимарства займається організаційно-комунікаційною роботою. У грудні 2020 р. у Всеукраїнському центрі вишивки та килимарства проведено круглий стіл в режимі онлайн з питань просування елемента нематеріальної культурної спадщини «Технологія вишивки «білим по білому» селища Решетилівка до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Варто зазначити, що роботу в цьому напрямі розпочато ще в 2015 році. І як результат – даний елемент, відповідно до Наказу Міністерства культури України від 29.06.2017 № 561, внесено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України із подальшим просуванням до Міжнародного списку ЮНЕСКО. На засіданні було зроблено акцент на участі громади, яка є носієм елементу НКС «Технологія вишивки білим по білому», в інвентаризації та просуванні елемента та обговорено подальші кроки в цьому напрямку. Йшлося про огляд публічного опитування щодо просування елемента до Репрезентативного списку ЮНЕСКО та процес інтерв'ювання носіїв, а також про підготовку історичної довідки про елемент.

Наступним кроком у 2021 р. стало інтерв'ювання носіїв елемента щодо його особливостей, охорони, збереження, а також відповідальності, яка настане після включення елемента до Репрезентативного списку ЮНЕСКО. Заходи проводили за консультативної допомоги заступниці директора Центру розвитку «Демократія через культуру» (організація акредитована у ЮНЕСКО з питань нематеріальної культурної спадщини), національної експертки з нематеріальної культурної спадщини Валентини Дем'ян. Відбулася фото і відеофіксація елемента. Ряд цікавих моментів були зафіксовані на фото й відеоплівку у Всеукраїнському центрі вишивки та килимарства і художньому професійному ліцеї. Дуже важливим для ЮНЕСКО є факт передачі елемента від покоління до покоління, від учителя до учня, від мами до дочки, від бабусі до внучки. Ці моменти також знайшли своє відображення у фото та відеоматеріалах. Робота проводилася за сприяння Полтавської обласної державної адміністрації, зокрема Департаменту культури і туризму, особисто керівника Департаменту Ірини Удовіченко, та Полтавської обласної ради.

Центр займається й науковою діяльністю, зокрема, працює над розв'язанням таких наукових проблем, як: генезис і еволюція вишивки та килимарства на території сучасної України; еволюція орнаменту, інструментів і технології виконання вишивки та килимарства; систематизація давніх зразків вишивки та килимарства, їх аналіз та інтерпретація; тенденції сучасного розвитку мистецтва вишивки і килимарства; особливості складання і розвиток професійної обрядовості майстрів; мистецтвознавчий аналіз творів вишивки та килимарства; складання картографічного «Атласу української вишивки та килимарства».

У вересні 2019 р. на базі Центру відбулося виїзне спільне засідання кафедри теорії та методики технологічної освіти, кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка на тему «Минуле, сьогодення та майбутнє – у традиціях українського народу».

Викладачі вишу та працівники Центру обговорили стратегію подальшої співпраці. Аспекти взаємодії окреслили завідувач кафедри, доктор педагогічних наук, професор Андрій Цина, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Ігор Савенко. Особливу увагу акцентували на тому, що кількість ремесел в Україні величезна. Втім, для Полтавщини характерна саме вишивка, зазначає декан факультету технологій та дизайну Валентина Титаренко: «Якщо говорити про XIX століття, на Полтавщині художніх майстерень було аж 21. Жінки виконували найрізноманітніші речі. Але тоді не було фарбованих ниток. Було лише полотно. А жінки завжди хотіли прикрасити свій одяг. Тому виникла вишивка «білим по білому». Маємо навчальні програми, посібники, за якими навчаємо студентів українській народній і полтавській традиційній вишивці, бо білим по білому – це вже традиція» (Титаренко, 2020).

Учасники заходу ознайомилися із приватною колекцією робіт українського народного строю старшого наукового співробітника Центру, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва, етнолог Юрія Мельничука. Викладачі університету мали змогу зустрітися та поспілкуватися зі своїми колишніми випускниками, а нині працівниками центру Олександром Вакуленком і Вікторією Шкляр, з якими вони постійно підтримують зв'язки.

Поряд із мистецькою та науковою діяльністю проводиться культурно-просвітницька робота. У Всеукраїнському центрі вишивки та килимарства постійно проходять (у 2020 та 2021 р. – з дотриманням карантинних вимог) майстер-класи, мистецькі заходи. Звичною є участь у різних творчих заходах місцевого, обласного, Всеукраїнського значення. У 2019 р. регулярно влаштовували конкурси, читали тематичні лекції та ін. для дітей та пенсіонерів. З метою популяризації народних художніх ремесел працівники Центру взяли участь у фестивалях майстрів народної творчості м. Глухів (липень 2019 р.), «СливаФЕСТ» Опішня (вересень 2019 р.), «Петриківський дивоцвіт-2019», Всеукраїнському фестивалі мод Fashion show «TOP POINT-2019», де провели показ колекції, XVII Всеукраїнському семінарі-практикумі з питань символіки та семантики в українській народній культурі в м. Одеса (жовтень 2019 р.). Також на запрошення громад міст Гребінки та Кобеляк проведено майстер-класи і лекції для вчителів та учнів. Наукові співробітники Центру прочитали дві лекції на відповідну тематику для місцевих жителів. У листопаді 2019 року Центр відвідали учасники V Міжнародного конгресу «Європейський вектор розвитку українського етнодизайну», ознайомилися із творчими та науковими здобутками установи за рік існування, планами на майбутнє. Митці Центру в експертному форумі «Кременчук текстильний» провели майстер-класи, представили виставку килимових та вишитих виробів (серпень 2020 р.); керівник Центру взяла участь у програмі «По суті з Біленьким», яка звучала в ефірі Решетилівського радіо #ReLife911fm (вересень 2020 р.).

Всеукраїнський центр вишивки і килимарства організував та провів мистецький захід «Леонід Товстуха – класик Решетилівського килимарства», приурочений 90-річчю пам'яті народного художника України, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка (листопад 2020 р.).

У 2021 році з робочим візитом у Всеукраїнському центрі вишивки та килимарства побувала заступник Міністра культури та інформаційної політики України Лариса Петасюк, перший заступник Голови Державного агентства розвитку туризму України Кирило Домбровський, в.о. генерального директора Директорату книговидавництва та креативних індустрій вище зазначеного Міністерства Анастасія Образцова, голова Офісу розвитку креативних індустрій при Міністерстві Уляна Хром'як та експерт з юридичних питань Офісу розвитку креативних індустрій при Міністерстві Євген Романенко з метою вироблення шляхів подальшого розвитку Центру, а також шляхів поживлення туристичних потоків до Решетилівки.

У Центрі створені умови для підвищення кваліфікації та творчої активності майстрів народних художніх промислів. Багато цікавого і корисного, чимало інформації для розширення кругозору з народних ремесел, новини Всеукраїнського центру вишивки і килимарства та загалом у галузі мистецтва можна дізнатися на сторінці загальнодоступної групи «Всеукраїнський центр вишивки» (понад 5000 поширень та власних публікацій). До групи постійно додається все більше і більше учасників. З вишивкою «білим по білому» можна познайомитися на сторінці «Решетилівська вишивка білим по білому» (створена у 2021 р.).

Як зазначалося на Урядовому порталі: «Утворення Всеукраїнського центру вишивки та килимарства сприятиме реалізації державної політики в галузі культури та забезпечить належний рівень для відродження та збереження традицій вишивки та килимарства, як найстаріших художніх ремесел» (Першевлук, 2018).

Висновки. Всеукраїнський центр вишивки та килимарства є культурно-просвітницьким, мистецьким, науково-дослідним закладом культури, що активно пропагує та популяризує самобутню нематеріальну культурну спадщину України.

Наступним кроком, який планує зробити Центр є просування згаданих двох елементів (традиції рослинного килимарства та технології виконання вишивки «білим по білому») до Міжнародних списків ЮНЕСКО. Створюючи свої неперевершені вироби колектив Всеукраїнського центру вишивки та килимарства робить світ яскравішим та нагадує якою чудовою та вражаючою є наша країна зі своїми традиціями, культурою та історією.

У майбутньому заплановано дослідження історії славетних українських родів, династій, окремих майстрів вишивки, килимарства, ткацтва, видання мистецьких періодичних видань, наукових праць про народні художні промисли вишивальної та килимарської спадщини; участь у підготовці наукових кадрів – дослідників ремесел, музеєзнавців, культурологів, учителів технологій; виготовлення виробів і сувенірної продукції, оздоблених художньою національною вишивкою (одяг, інтер'єрно-обрядові тканини, головні убори, столовий та постільний асортимент), виготовлення килимових виробів та виробів художнього ткацтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Аксьонова, Н. В. (2020). *Потенціал нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: стан і перспективи*. Взято з http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=314&Itemid=84&lang=uk.
- Бережна, Ю. М. (2012). Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО: поняття, тенденції, український вимір. *Географія та туризм*, 23, 93-100. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_23_18.
- Босик, З. О. (2015). *Нематеріальна культурна спадщина: виявлення, ідентифікація, документування, звітність: Науково-методичні рекомендації*. Київ: Логос.
- Вакулєнко, Н. В. (2019). *Всеукраїнський центр вишивки та килимарства*. Взято з <https://www.facebook.com/pg/VSEUKRAINSKYITSENTR/posts/>.
- Дутчак, О. І. (2017). Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*, 1, 165-170. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2017_1_17.
- Кирюшина, Ю. В. (2011). Нематеріальное культурное наследие – актуальное понятие современности. *Известия Алтайского государственного университета*, 1(2 (70)). С. 244-247.
- Першевлук, В. В. (2018). Нові робочі місця – на Полтавщині відкриють «Всеукраїнський Центр вишиванки та килимарства». Взято з <https://www.0532.ua/news/2177027/novi-roboci-misca-na-poltavsini-vidkriut-vseukrainskij-centr-visivanki-ta-kilimarstva>.
- Поливач, К. А., & Руденко, Л. Г. (Ред.). (2012). *Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України*. Київ: Інститут географії НАН України.
- Рацибарська, Ю. (2018). *На Полтавщині відкрили Всеукраїнський центр вишивки та килимарства*. Взято з <https://www.radiosvoboda.org/a/news-na-poltavshchyni-vidkryly-vseukrainskuu-center-vyshivky/29949893.html>.
- Стецюк, В. В., Пазинич, В. Г., & Ткаченко, Т. І. (2012). *Природна та етнокультурна спадщина України: новітні дослідження*. Київ: Вища школа.
- Титаренко, В. П. (2019). Полтавська традиційна вишивка. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 4, 83-87.
- Титаренко, В. П. (2020). У педагогічному університеті кожного можуть навчити полтавській вишивці. Взято з <https://np.pl.ua/2020/11/u-pedahohichnomu-universyteti-kozhnoho-mozhut-navchyty-poltavs-kiy-vyshivtsi/>.
- Тонких, О. Г., & Франчук, А. Р. (2018, жовтень). *Роль інформаційно-комунікаційних технологій у збереженні нематеріальної культурної спадщини*, Тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф.-фестивалю: Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації (с. 278-279) Київ: Вид. центр КНУКіМ.
- Meissner, M., Lira, S., Amoêda, R., & Pinheiro, C. (Eds.) (2017, September). *The Valorisation of Intangible Cultural Heritage: Intangible Cultural Heritage as Cultural Capital in Sustainable Development, Sharing Cultures: Conference* (p. 295-303). Barcelos.

Prott, L. U. (1989). Problems of Private International Law for the Protection of the Cultural Heritage, *Recueil des Cours. Hague: Academic de Droit*, 217, 224-317.

REFERENCES

- Aksonova, N. V. (2020). *Potentsial nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v umovakh hlobalizatsii: stan i perspektyvy [The potential of intangible cultural heritage in the context of globalization: status and prospects]*. Retrieved from http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=314&Itemid=84&lang=uk [in Ukrainian].
- Berezhna, Yu. M. (2012). Nematerialna kulturna spadshchyna YuNESKO: poniattia, tendentsii, ukraïnskyi vymir [Intangible cultural heritage of UNESCO: concepts, trends, Ukrainian dimension]. *Geography and Tourism*, 23, 93-100. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_23_18 [in Ukrainian].
- Bosyk, Z. O. (2015). *Nematerialna kulturna spadshchyna: vyavleniia, identyfikatsiia, dokumentuvannia, zvitnist: Naukovo-metodychni rekomendatsii [Intangible cultural heritage: identification, identification, documentation, reporting: Scientific and methodological recommendations]*. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
- Dutchak, O. I. (2017). Nematerialna kulturna spadshchyna YuNESKO v Ukraini: perspektyvy vykorystannia v industrii turyzmu. *Karpatskyi krai*, 1, 165-170. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2017_1_17 [in Ukrainian].
- Kiriushina, Iu. V. (2011). Nematerialnoe kulturnoe nasledie – aktualnoe poniatie sovremennosti [Intangible cultural heritage – a relevant concept of our time]. *Izvestiia of Altai State University*, 1 (2 (70)), 244-247 [in Russian].
- Meissner, M., Lira S., Amoêda R., & C. Pinheiro (Eds.) (2017, september). The Valorisation of Intangible Cultural Heritage: Intangible Cultural Heritage as Cultural Capital in Sustainable Development., *Sharing Cultures: Conference* (pp. 295-303). Barcelos [in English].
- Persheviuk, V. V. (2018). *Novi robochi mistsia – na Poltavshchyni vidkryiut «Vseukraïnskyi Tsentr vyshyvanky ta kylymarstva» [New work mice – in the Poltava region, the All-Ukrainian Center for Vyshyvanka and Kilimarstvo will be displayed]*. Retrieved from <https://www.0532.ua/news/2177027/novi-roboci-misca-na-poltavsini-vidkryiut-vseukraïnskij-centr-visivanky-ta-kilimarstva> [in Ukrainian].
- Polyvach, K. A. & Rudenko, L. H. (Ed.). (2012). *Kulturna spadshchyna ta yii vplyv na rozvytok rehioniv Ukrainy [Cultural slump and it injected into the development of regions of Ukraine]*. Kyiv: Instytut heohrafii NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Prott, L. U. (1989). Problems of Private International Law for the Protection of the Cultural Heritage, *Recueil des Cours. Hague: Academic de Droit*, 217, 224-317.
- Ratsybarska, Yu. (2018). *Na Poltavshchyni vidkryly Vseukraïnskyi tsentr vyshyvky ta kylymarstva [The All-Ukrainian Center for Embroidery and Kilimarstvo was opened in Poltava region]*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-na-poltavshchyni-vidkryly-vseukraïnskyy-center-vyshyvky/29949893.html> [In Ukrainian].
- Stetsiuk, V. V., Pazynych, V. H., & Tkachenko, T. I. (2012). *Pryrodna ta etnokulturna spadshchyna Ukrainy: novitni doslidzhennia [Natural and ethnocultural decline of Ukraine: new developments]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Tonkykh, O. H., & Franchuk, A. R. (2018, zhovten). *Rol informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u zberezheni nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [The role of information and communication technologies in the preservation of intangible cultural heritage.]*, Proceedings of the International Scientific Conference: Nematerialna kulturna spadshchyna yak suchasnyi turystychnyi resurs: dosvid, praktyky, innovatsii [Intangible cultural heritage as a modern tourist resource: experience, practices, innovations] (pp. 278-279). Kyiv: Vyd. tsentr KNUKiM [in Ukrainian].

- Tytarenko, V. P. (2019). Poltavska tradytsiina vyshyvka [Poltava traditional embroidery]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 4, 83-87 [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. P. (2020). *U pedahohichnomu universyteti kozhnoho mozhut navchyty poltavskii vyshyvtsi* [At the Pedagogical University everyone can be taught Poltava embroidery]. Retrieved from <https://np.pl.ua/2020/11/u-pedahohichnomu-universyteti-kozhnoho-mozhut-navchyty-poltavs-kiy-vyshyvtsi/> [in Ukrainian].
- Vakulenko, N. V. (2019). *Vseukrainskyi tsentr vyshyvky ta kylymarstva* [All-Ukrainian center of embroidery and carpet weaving.]. Retrieved from <https://www.facebook.com/pg/VSEUKRAINSKYITSENTR/posts/> [in Ukrainian].

ACHIEVEMENTS OF THE ALL-UKRAINIAN CENTER OF EMBROIDERY AND CARPET WEAVING IN RESHETYLIVKA: HISTORICAL MILESTONES AND PROSPECTS

Mykola Blyzniuk,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Nadiia Vakulenko,

postgraduate Student of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article describes the origins and prospects of the All-Ukrainian Center for Embroidery and Carpet Making in Reshetylivka, Poltava region. Its creation contributes to the implementation of state policy in the field of culture and provides the basis for the revival and preservation of embroidery and carpet weaving traditions as the oldest artistic craft. There is a problem of public awareness of the elements of intangible cultural heritage. The reason is the lack of information sources, communication technologies, and educational activities on relevant topics, as well as insufficient motivation to study these issues.

It is emphasized that at the present stage of development of society in the world cultural space, there are significant changes associated with the comprehensive process of globalization, under the pressure of which languages disappear, traditions are forgotten and lost, weakened local cultures are on the verge of extinction. Traditional branches of Ukrainian culture contribute to the preservation of national identity, are a consolidating factor in the development of the nation, as well as an essential component of economic development.

It is emphasized that due to the efforts of talented people, who make up the cultural center of Reshetylivka, the technology of «white-on-white embroidery» in 2017 was included in the National Register of Intangible Cultural Heritage of Ukraine, and «traditions of plant carpet weaving» of Reshetylivka was also included in the National Register of Intangible Cultural Heritage of Ukraine in 2018. On October 3, 2018, in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 987, the state non-profit institution «All-Ukrainian Center of Embroidery and Carpet Making» was established in Reshetylivka on the basis of a former factory; this center of embroidery and carpet weaving is a cultural, educational, artistic, and research institution of culture, which belongs to the sphere of management of the Ministry of Culture of Ukraine.

In the future, it is planned to study the history of famous Ukrainian families, dynasties, individual masters of embroidery, carpet weaving, weaving, publishing periodicals, scientific works on folk arts and crafts of embroidery and carpet heritage; participation in the training of scientific staff, in particular, craft researchers, museum specialists, culturologists, technology teachers; production of products and souvenirs decorated with artistic and national embroidery (clothing, interior, and ceremonial fabrics, hats, table and bedding accessories), manufacturing of carpets and artistic weaving products.

Keywords: teachers of technologies, All-Ukrainian center, embroidery, carpet weaving, intangible cultural heritage, educational activities, specialist training.

Надійшла до редакції 29.07.2020 р.

УДК 37.013:6(4)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239452>

ORCID 0000-0002-8339-4118

ORCID 0000-0001-5174-6492

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Микола Близнюк,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Олексій Дебре,

асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті проаналізовано стан інтеграції технологічної освіти в економічно розвинутих зарубіжних країнах у відповідності до вимог сьогодення. Розглянуто передові світові тенденції у контексті забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної технологічної освіти для всіх як однієї з провідних цілей сталого розвитку, затверджених Організацією Об'єднаних Націй. Охарактеризовано структуру технологічної освіти у Німеччині й Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; особливості інтеграції технологічної освіти у Франції. Обґрунтовано важливість технологічної грамотності і технологічної компетентності для розвитку сучасної освіти загалом.

З'ясовано: досвід таких економічно розвинених країн, як Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Франція та ін. свідчить, що фахова підготовка до праці в різних галузях здійснюється сьогодні за допомогою навчальних дисциплін технологічної освіти, що зміст цих предметів є синтезом нових знань про природу, технології та діяльність людини у всіх сферах життя; терміни технологічної освіти розглядаються світовим науково-педагогічним співтовариством як синоніми однієї універсальної мети трудового навчання – формування в учнів технологічної грамотності шляхом розвитку: знань та розуміння технологій; здібностей у галузі техніки; розуміння та осмислення зв'язків між технологіями та суспільством. Головною метою початкової технологічної освіти учнів у цих країнах визначено формування технологічної грамотності та технологічної компетентності.

Характерною тенденцією досліджених країн виокремлено те, що раніше існуюче в школі трудове навчання учнів, засноване лише на вивченні матеріалів, інструментів та технологічних процесів обробки матеріалів, вважають недостатнім і застарілим. Отже, навчальний процес в економічно розвинених країнах має на увазі перодовсім учнів, які вивчають зміни, що відбуваються в технологіях, а знання в цій галузі мають бути гнучкими та забезпечувати широку сферу застосування; особливий акцент у навчальних програмах зроблено на практичній діяльності, яка містить методи: робота із засобами праці; дослідження дизайн-продукту; екскурсії та спостереження; розробка проекту; практичне оцінювання; історія розвитку технологій.

Ключові слова: технологічна освіта, цілі сталого розвитку, проектування, технологічна компетентність, технологічна грамотність.

Постановка проблеми. Поступ сучасного суспільства напряму залежить від розвитку технологій, тому потреби та вимоги людства до їх опанування продовжують зростати. Інформаційне суспільство несе людству нові виклики і величезні можливості для розв'язання його головних проблем, а також забезпечення подальшого розвитку (Згуровський, 2003). Запровадження нової техніки і технологій, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації вимагають підвищення рівня технологічної культури підростаючого покоління через ефективну технологічну освіту (Коберник, 2010).

Це означає, що для того, щоб використовувати досягнення науки і техніки, потрібні відповідні знання та вміння. Сучасна техніка і технологія не обмежується тільки сферою матеріального виробництва та інженерної діяльності, а структурно розширюється – технологічна освіта стає засобом формування технологічної культури суспільства, яка починає формуватися зі школи.

На основі резолюції, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року: «Перетворення нашого світу: Порядок денний для сталого розвитку на період до 2030 року», було запропоновано 17 цілей для перетворення нашого світу, які офіційно вступили в силу 1 січня 2016 року. Їх підтримали всі країни, що входять до складу ООН та ЮНЕСКО (Цілі сталого розвитку, 2021). У відповідності до четвертої цілі сталого розвитку «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» до 2030 року плановано забезпечити рівний доступ для всіх до недорогої та якісної професійно-технічної і вищої освіти, у тому числі університетської, та істотно збільшити кількість молодих і дорослих людей, які володіють затребуваними навичками для працевлаштування, отримання гідної роботи і занять підприємницькою діяльністю.

Зважаючи на позитивний резонанс щодо цієї концепції в усіх розвинутих країнах світу, доцільно розглянути реалії сучасної технологічної освіти в розвинутих зарубіжних країнах та на їх прикладі з'ясувати можливості вибору найбільш раціонального вектору подальшої розбудови відповідної системи в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Освітня галузь «Технології» перебуває на етапі якісного розвитку. Її різні змістово-процесуальні аспекти викладено в працях О. Коберника (Коберник, 2010), П. Атутова, О. Богатирьова, Г. Гаджієва, В. Казакевича, О. Кожиної, Н. Матяш, В. Муравйова, М. Павлової, Г. Пічугіної, Дж. Пітта, А. Полякова, І. Сасової, В. Симоненко, С. Чистякової, Л. Серебряникова, В. Сидоренка, А. Терещука, В. Бербеця, С. Ящука, В. Тименка, І. Веремійчика, О. Белошицького, М. Самохіна (Белошицький, Самохін, 2012), Ю. Хотунцова, А. Насипова (Хотунцев & Насипов, 2010), С. Сисоевої, Т. Кристопчук (Сисоева & Кристопчук, 2012) та ін.

Мета статті – аналіз та узагальнення стану інтеграції технологічної освіти в економічно розвинутих зарубіжних країнах у відповідності до вимог сьогодення.

Виклад основного матеріалу. У процесі аналізу публікацій та матеріалів із досвіду роботи нами з'ясовано, що в *Німеччині* система освіти має федеральну незалежність, проте вона майже однакова, адже практично в усіх землях функціонують комплексні школи: *Hauptschule* – загальна середня школа (школа з практичним підходом і меншою кількістю складних предметів, яка має готувати до ремісничих професій), *Realschule* – технологічна школа (має кращу репутацію, більший спектр предметів та ґрунтовнішу підготовку ніж *Hauptschule*) та *Gymnasium* – середня школа підвищеного рівня (найпрестижніший вид середньої освіти, закінчення якого дає можливість вступати в університети та інші вищі навчальні заклади).

Така система зазнає значної критики, адже гімназії фактично є елітарними закладами, тому активно запроваджується навчання у єдиних загальних середніх школах (*Gesamtschule*), де слабкі та обдаровані учні навчаються разом. Проте станом на 2017 рік кількість учнів, що відвідують такі школи, не перевищила 13% (*Gesamtschule. Aus Wikipedia Die, 2020.*).

Структура технологічної освіти Німеччини передбачає поетапний підхід до отримання знань. Спочатку учні отримують структурні знання, які охоплюють елементи і системи технології, базові функції технологічних систем і їх закономірності, а потім переходять до діяльнісної сфери (особистісна, суспільна, професійна), де розглядаються виробництво, логістика, забезпечення сировиною, вилучення (збут) відходів, конструкторське і будівельне середовище, інформація і комунікація тощо. Попередні два блоки забезпечуються методичним рівнем, який розглядає різні способи мислення і діяльності в технологічній галузі, які включають: уявлення проблеми, узагальнення,

оптимізацію; виготовлення та використання; оцінку. Усі блоки структури технологічної освіти Німеччини пов'язані між собою. Крім того, кожний блок безпосередньо пов'язаний із блоком рівня оцінювання умов і впливу технології: технологічним, екологічним, особистісно-суспільним, економічним (Белошицький, & Самохін, 2012).

Підготовка робітничих кадрів для машинобудування, електротехніки, будівництва, сільського господарства, металообробки та автомобілебудування здійснюється переважно у професійних школах і технічних гімназіях. В інші галузі робітничі кадри надходять головним чином через дуальну систему навчання: практичні навички учні опановують прямо на виробництві, а теоретичні знання отримують на заняттях у закладі освіти.

Технологічна освіта *Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії*, на відміну від США, починається з початкової школи, де окрім мовних, природничих і математичних предметів навчальним планом передбачено проектування та технології.

Основне завдання освіти в сфері дизайну і технологій – необхідність підготувати учнів до використання технологій майбутнього, які швидко змінюються. За допомогою технологічної освіти вони навчаються думати і творчо діяти, щоб покращити якість життя загалом. Учні самостійно і творчо вирішують проблеми як індивідуально, так і колективно; виходячи з потреб, бажань та можливостей, вони формують різні ідеї з метою розробки та створення продуктів і систем. Використання практичних навичок разом зі знаннями соціальних і екологічних проблем, а також аналіз і оцінка теперішнього й минулого досвіду дають можливість їх практичного використання у подальшій діяльності. За допомогою дизайну і технологій вони створюють нове і стають досвідченими та інформованими користувачами (Хотунцев, & Насипов, 2010). Так, у початковій школі предмети проектування і технологій вивчаються на досить високому рівні, а їх зміст цілком адекватно готує дітей до вивчення предметів проектування та технології на більш вищому рівні у наступних класах.

Головним завданням предмета проектування і технологій у 7-9 класах школи Великої Британії визначено підготовку учнів до використання отриманих знань і вмінь у світі швидкоплинних технологій майбутнього, а навчальну діяльність учнів спрямовано на покращення якості життя за допомогою технологічної освіти. У процесі роботи застосовуються як індивідуальні, так і колективні форми навчання. Змістове наповнення програм, виходячи з потреб, бажань і можливостей учнів, спрямовано на висування різних ідей з метою розробки та створення продуктів і систем. При цьому використовуються практичні навички разом зі знаннями, робиться аналіз та їх оцінювання. Завдяки змісту цієї дисципліни відбувається підготовка учнів до життя, а сам предмет «Технології» є одним із основних предметів англійської школи як для юнаків, так і для дівчат; по закінченню учні здають екзамен, а оцінка вказується в сертифікаті про загальну освіту.

Основна мета технологічної освіти *Франції* зводиться до того, щоб пояснити учням зв'язки праці з її продуктами відповідно до людських потреб та вплив технології на суспільство і культуру. Технологічна освіта надає учням можливості ознайомитися з технічними системами та їх застосуванням; навчитися правильно користуватися термінологією; ознайомитися зі спеціальними методами технології, які дають можливість знайти рішення нестандартних проблем; знати, як здійснювати експертизи та давати оцінку в різних ситуаціях для вирішення проблем; використовувати устаткування і системи контролю, дотримуючись правил безпечної праці і законів ергономіки; вивчати розвиток різних засобів виробництва і технічних рішень подібних технічних проблем; встановлювати зв'язок між школою і підприємством; виробити свою критичну точку зору і позицію на технологічний світ.

У початковій школі конкретизований навчальний план предмета «Технології» відсутній; на уроках зміст предмета спрямовано на надання учням знання про прості механізми, електричні схеми, виробництво енергії та виробництво у загальному вигляді; у процесі навчання учні виконують нескладні проєкти із застосуванням комп'ютера.

Навчальним планом першої сходитки середньої школи для кожного з чотирьох років вивчення предмета «Технології» розроблено свій рівень: підготовчий; перший і другий основних років навчання; третій – передпрофільний. У середній школі вивчають: виробництво, маркетинг, аналіз потреб і професії на виробництві та в сервісі, а також застосування комп'ютерних програм CAD/CAM. Учні постійно залучаються до використання комп'ютерних програм, які допомагають розробляти проекти, креслення тощо (Сисоєва, & Кристопчук, 2012).

Особливо важливою вважається інтеграція з французькою мовою. Це включає використання, створення тексту, аналіз реклами з метою розумного вживання мови. Підкреслюються зв'язки між французькою мовою, наукою і вивченням суспільства з використанням інформаційних технологій. Вивчаючи предмет «Технології», учні мають навчитися бачити конкретну ситуацію, в якій вони зможуть застосувати свої знання та вміння (Сисоєва, & Кристопчук, 2012).

Висновки. Отже, світовий досвід таких економічно розвинутих країн, як Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Франція та інші свідчить, що підготовка учнів до трудової діяльності у різних її сферах сьогодні здійснюється за допомогою предметів галузі технологічної освіти. Зміст цих предметів є синтезом нових знань про природу, техніку, технологію і діяльність людини в усіх сферах свого життєзабезпечення. Різні терміни технологічної освіти розглядаються світовою науково-педагогічною спільнотою як синоніми однієї універсальної мети трудової підготовки – формування в учнів технологічної грамотності через розвиток: знань і розуміння технології; здібностей у сфері технології; розуміння й осмислення зв'язку між технологією і суспільством.

Головною метою начальних планів технологічної освіти учнів у цих країнах є формування технологічної грамотності та технологічної компетентності. Під поняттям «технологічна грамотність» визначають формування вмінь використовувати, керувати і розуміти технологію, а під поняттям «технологічна компетентність» – детальне розуміння спеціальних технологій технічними спеціалістами.

Обсяг програм технологічної освіти у різних країнах відрізняється, проте характерною тенденцією для більшості країн зарубіжжя є те, що раніше існуюча трудова підготовка учнів у школі, заснована лише на вивченні матеріалів, засобів праці і технологічних процесів обробки матеріалів вважається недостатньою й застарілою. Тому освітній процес в економічно розвинутих країнах передбачає вивчення учнями тих змін, що відбуваються у технологіях, а самі знання у цій галузі мають бути гнучкими й забезпечувати широке поле застосування. Особливий акцент у навчальних планах зарубіжжя зроблено на практичній діяльності учнів, яка включає такі методи, як: робота із засобами праці; дослідження; конструювання виробів; розробка проектів; практичне оцінювання; історія розвитку конкретної технології.

Отже, аналіз розвитку технологічної освіти у передових зарубіжних країнах засвідчує необхідність розвитку технологічної грамотності на всіх етапах навчального процесу для забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної технологічної освіти для кожної сучасної людини.

ЛІТЕРАТУРА

- Белошицький, О. О., & Самохін, М. К. (2012). Аналіз розвитку освітньої галузі «Технології». *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*, 2(58), 10-22.
- Згуровський, М. З. (2003). Суспільство знань та інформації – тенденції, виклики, перспективи. *Дзеркало тижня*, 19. Взято з https://zn.ua/ukr/article/print/business/suspilstvo_znan_ta_informatsiyi_tendentsiyi_vikliki_perspektivi.html.
- Коберник, О. М. (2010). *Технологічна освіта учнів в Україні у XXI столітті*. Взято з http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Pedagogica/66067.doc.htm.

- Сисоєва, С. О., & Кристопчук, Т. Є. (2012). *Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика*. Рівне: Овід.
- Хотунцев, Ю. Л., & Насипов, А. Ж. (2010). Технологическое образование школьников в Великобритании, Франции, США, Австралии, Швеции и Нидерландах. *Наука и школа*, 2, 67-71.
- Цілі сталого розвитку в Україні. Про Глобальні цілі. (2021). *Офіційний сайт Представництва ООН в Україні*. Взято з <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili>.
- Gesamtschule*. Aus *Wikipedia Die freie Enzyklopädie*. (2020). Взято з https://de.wikipedia.org/wiki/Gesamtschule#Statistik_2016/17.

REFERENCES

- Bieloshytskiy, O. O., & Samokhin, M. K. (2012). Analiz rozvytku osvitnoi haluzi «Tekhnolohii» [Analysis of the development of the educational field «Technology»]. *Visnyk of Chernihiv State Technological University*. 2(58), 10-22 [in Ukrainian].
- Gesamtschule*. Aus *Wikipedia Die freie Enzyklopädie*. (2020). Retrieved from https://de.wikipedia.org/wiki/Gesamtschule#Statistik_2016/17.
- Khotuntcev, Yu. L., & Nasipov, A. Zh. (2010). Tekhnologicheskoe obrazovanie shkolnikov v Velikobritanii, Frantcii, SShA, Avstralii, Shvetscii i Niderlandakh [Technology education for schoolchildren in the UK, France, USA, Australia, Sweden and the Netherlands]. *Nauka i shkola*. 2010, 2, 67-71 [in Russian].
- Kobernyk, O. M. (2010). *Tekhnolohichna osvita uchniv v Ukraini u XXI stolitti [Technological education of students in Ukraine in the XXI century]*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Pedagogica/66067.doc.htm [in Ukrainian].
- Sysoieva, S. O., & Krystopchuk, T. Ye. (2012). *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka [Educational systems of the European Union: general characteristics]*. Rivne: Ovid [in Ukrainian].
- Tsili staloho rozvytku v Ukraini. Pro Hlobalni tsili [Sustainable development goals in Ukraine. About Global Goals]. (2021). *Ofitsiynyi sait Predstavnytstva OON v Ukraini [Official site of the UN Office in Ukraine]*. Retrieved from <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili> [in Ukrainian].
- Zghurovskiy, M. Z. (2003). Suspilstvo znan ta informatsii – tendentsii, vyklyky, perspektyvy [Knowledge and information society – trends, challenges, prospects]. *Dzerkalo tyzhnia*, 19. Retrieved from https://zn.ua/ukr/article/print/business/suspilstvo_znan_ta_informatsiyi__tendentsiyi,_viklyki,_perspektivi.html [in Ukrainian].

MODERN TECHNOLOGY EDUCATION IN THE DEVELOPED EUROPEAN COUNTRIES

Mykola Bliznyuk,

doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Oleksii Debre,

assistant of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article analyses the state of technology education integration in economically developed foreign countries in accordance with today's requirements. The world's leading trends in the context of providing comprehensive, equitable, and quality technology education as one of the leading goals of sustainable development, approved by the United Nations, are considered.

The structure of technology education in Germany and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland is described; features of technology education integration in France

are considered. The importance of technological literacy and technological competence for the development of modern education, in general, is substantiated.

The experience of such economically developed countries as Germany, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, France, and others shows that professional training for work in various fields is carried out today with the help of various educational disciplines. The content of these disciplines is a synthesis of new knowledge about nature, technology, and human activity in all spheres of life. Different terms of technology education are considered as synonyms of one universal goal of labour training by the world scientific and pedagogical community. It is the formation of students' technological literacy through the development of knowledge and understanding of technology, developing technical skills, and understanding the links between technology and society. The main purpose of primary pupils' technology education in these countries is the formation of technological literacy and technological competence.

A characteristic trend of the studied countries is that the previously existing labor training in school, based only on the study of materials, tools, and technological processes of materials processing, is considered insufficient and outdated. Thus, the educational process in economically developed countries means primarily students who study changes in technology, and knowledge in this area should be flexible and provide a wide range of applications. Specific emphasis in the curriculum is made on practical activities, which include the following methods: work with means of labour; design product research; excursions and observations; project development; practical assessment; and history of technology development.

Keywords: *technology education, goals of sustainable development, design, technological competence, technological literacy.*

Надійшла до редакції 30.07.2020 р.

УДК 378.011.3-051:377

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239453>

ORCID 0000-0001-8453-1068

ORCID 0000-0003-2492-9087

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Мироненко,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Павло Кузьменко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Статтю присвячено проблемам підготовки фахівців професійної освіти та чинникам, які впливають на діяльність здобувачів і викладачів вищих навчальних закладів; проаналізовано роботи відомих учених, які займаються проблематикою підготовки майбутніх фахівців професійного навчання (майстрів профтехосвіти, вчителів технологій) у закладах вищої освіти (ЗВО), формуванням особистості вчителя (викладача) у процесі професійної підготовки.

Розглянуто зміст і форми навчальної мотивації, яка має специфічні складники; обґрунтовано твердження стосовно причин більш якісних результатів отриманих знань, коли здобувачі свідомо прагнуть здобути професію, набути компетентність, одержати задоволення від процесу пізнання, мати в майбутньому матеріальний достаток. Акцентовано увагу на формуванні належного рівня професійно-педагогічної компетентності, у тому числі – основ педагогічної майстерності майбутніх фахівців професійного навчання

Одним із головних чинників, що впливає на діяльність як здобувачів вищої освіти, так і викладачів визначено відповідну наукову та матеріально-технічну базу закладу вищої освіти, яка дозволяє підвищити рівень якості освіти шляхом застосування в освітньому процесі різноманітних сучасних технологій, мультимедійної техніки та технічних засобів.

Доведено, що сучасна підготовка фахівців професійного навчання базується на формуванні необхідної сукупності компетентностей – знань, умінь і способів їх використання, якостей особистості й педагогічних цінностей для розв'язання професійно-педагогічних завдань шляхом оволодіння новими технологіями, методиками й видами професійної діяльності. З'ясовано, що діяльність сучасного фахівця професійного навчання як педагога, організатора постійно розширюється, тому шляхами вдосконалення цієї діяльності визначено: професійну спрямованість освітнього процесу та відповідність вимог до фахівців соціальному замовленню; створення атмосфери партнерства, спільної продуктивної діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти; осучаснення і вдосконалення технологій і методів професійно-особистісного розвитку педагогів професійної освіти у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійна освіта, фахівці професійного навчання, професійно-педагогічна компетентність, навчальна мотивація, інформаційно-телекомунікаційні технології, матеріально-технічна база закладу вищої освіти.

Постановка проблеми. Педагогічна професія – одна із найдавніших. Виникла вона на ранніх етапах розвитку людства у зв'язку з потребою передавати підростаючому поколінню набутий досвід, виділившись згодом в окрему галузь. Ця професія захоплююча, творча; для людини, що її обрала, вона є джерелом постійного зростання і вдосконалення. Педагогічна праця – це процес взаємодії людей, що посилює роль особистісних взаємин у педагогічній праці, підкреслює важливість моральних аспектів. Специфічним є і результат

педагогічної діяльності – людина, яка оволоділа певною частиною суспільної культури, здатна до соціального саморозвитку і виконання відповідних соціальних ролей у суспільстві.

Суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні, змінили сутність професійної діяльності фахівців професійного навчання, але зміст, форми і методи їхньої підготовки поки що не повністю відповідають вимогам сьогодення, не сприяють формуванню викладача і майстра, вчителя технологій як активної, творчої особистості. Тому винятково важливого значення набуває модернізація процесу підготовки фахівців професійного навчання у закладах вищої освіти, де відбувається опанування здобувачами комплексом знань, умінь і навичок, їхній професійний розвиток, формуються інтереси, професійні мотиви та ціннісні орієнтації, що завершується виробленням цілісно компетентнісного комплексу професійно-педагогічних навичок та вмінь (Бібік, 2008).

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематику формування особистості майбутнього вчителя у процесі професійного навчання представлено в роботах значної кількості вчених; водночас питання підготовки майбутніх фахівців професійного навчання у закладах вищої освіти ще недостатньо досліджені, а тому перебувають у центрі уваги педагогічної науки. Тому розвідку зорієнтовано на аспекту формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти (Акімова, 2007); формування базового рівня професійної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інтерактивних технологій (Петрук, 2011); застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальному процесі та наукових дослідженнях під час підготовки фахівців професійного навчання (Гуревич, & Кадемія, 2005); праці дослідників В. Іванової, Г. Васяновича, Н. Бібік, О. Пехоти, В. Будака, А. Старєва та інших. Аналіз літературних джерел уможливив виявлення актуальності оновлення шляхів професійно-педагогічної підготовки фахівців професійної освіти.

Мета статті – проаналізувати педагогічну сутність професійної діяльності вчителя технологій і майстра виробничого навчання та визначити основні шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження обраної теми посилюється необхідністю узгодження комплексу суперечностей що впливають на якісний рівень професійної підготовки майбутніх фахівців професійного навчання; між актуальною соціальною потребою модернізації системи професійної освіти молоді та недостатньою розробленістю теоретичних і методичних засад реалізації інновацій професійної підготовки майбутніх педагогів; між необхідністю швидко розв'язувати проблемні ситуації та нестандартні завдання, реалізувати сформовані компетентності, виявляти готовність до інноваційної педагогічної діяльності на основі положень нових програм, сучасних концепцій розвитку професійної освіти та традиційною системою підготовки майбутнього вчителя технологій, майстра виробничого навчання, в якій переважають імперативні, формувальні методи і педагогічні технології.

Загалом відомо що, професійно-педагогічна компетентність фахівців є сукупністю елементів, які взаємодіють і мають виражений взаємний вплив на гуманізацію світогляду, формування духовних і ціннісних орієнтацій, становлення громадянської, педагогічної позиції та розвиток педагогічної майстерності особистості. Продуктивна діяльність освітньої системи загалом, кожного навчального закладу професійної освіти зокрема, можлива лише у відповідних соціально-педагогічних обставинах, створених різноманітними факторами (чинниками), що впливають на проведення навчання: суспільно-політична й економічна ситуація в країні; специфіка профілю навчання; особливості суб'єктів освітнього процесу (контингенту), зокрема, їхньої мотиваційної сфери; типові форми організації, методи і засоби навчання; спрямованість мети, завдань, змісту, структури освітньої діяльності тощо (Пехота, Будака, Старєва, & Зязюн, 2003). Рівень підготовки фахівця значною мірою залежить від особистого ставлення здобувача вищої освіти до майбутньої професії, тому пріоритетними шляхами формування професійно-

педагогічної компетентності мають бути розвиток мотивації професійної спрямованості, активізація професійного самовдосконалення. Фахівці професійного навчання – це вчителі, майстри виробничого навчання, які мають передати свої знання, вміння та навички учням на більш новому рівні; від їхніх здібностей, компетентності та зусиль залежить успішність реалізації необхідних для цього заходів.

Учені постійно наголошують: важливою є орієнтація на цінності освіти і мотиви, що спонукають займатися самовихованням і самоосвітою, усвідомлення майбутнім учителем професійного навчання своєї ролі в суспільстві (Іванова, 2011).

Ставлення до навчання як засобу досягнення його професійних цілей складається з оцінки здобувачами вищої освіти різних аспектів освітнього процесу, його змісту, форм і способів організації з точки зору їхніх особистих, індивідуальних потреб і цілей, які можуть повністю або частково співпадати чи не співпадати з цілями професійної підготовки у ЗВО.

За змістом і формами навчальна мотивація має багато складників. Так, майбутні фахівці можуть краще навчатися тому, що прагнуть здобути професію, опанувати нові знання та одержати задоволення від процесу пізнання, прагнуть мати матеріальний достаток завдяки професії. Кожен із цих видів навчальної мотивації може мати домінуютьне або другорядне значення, щоб визначати ступінь наближення особистості до повноцінного опанування професією.

Види навчальної мотивації здобувачів вищої освіти значним чином зумовлюють їхнє ставлення до навчальних дисциплін, котрі в різних формах передають зміст і способи майбутньої професійної діяльності. Кожну навчальну дисципліну студенти оцінюють з точки зору: важливості для майбутньої професійної діяльності; особистого, пізнавального інтересу до певної галузі знань; якості викладання, що викликає почуття задоволеності чи незадоволеності навчанням; власних можливостей і здібностей, які визначають труднощі засвоєння цієї дисципліни. Ставлення студентів до навчальних дисциплін, яке виникає на основі всіх цих оцінок, утворює ще один відносно самостійний рівень мотиваційно-цільової основи професійної освіти (Бібік, 2008).

Стан професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя професійного навчання характеризують ознаки: стійкість професійно-педагогічної спрямованості, що визначається постійністю його професійних інтересів і потреб; інтенсивність професійно-педагогічної спрямованості, що виявляється в активності щодо виконання своїх професійних обов'язків; дієвість професійно-педагогічної спрямованості, що визначає практичні справи фахівця та регулювання виховної роботи з учнями. Чинники соціального середовища підсилюють або знижують професійну мотивацію діючи через безпосереднє оточення: сім'ю, навчальну групу, трудовий колектив. Нині це ставлення, на жаль, виражається у відсутності престижності цієї професії, низькому матеріальному стимулюванню праці педагога тощо.

Формування належного рівня професійно-педагогічної компетентності, у тому числі з основ педагогічної майстерності в майбутніх фахівців професійного навчання – це спільна діяльність усіх суб'єктів освітнього процесу підготовки, що проводиться на всіх її етапах і спрямована на забезпечення позитивної мотивації, оптимізації змісту, організації підготовки та її інноваційної реалізації, що, своєю чергою, стимулює професійно-педагогічний розвиток фахівців галузі професійної освіти.

Безперечно, є загальні, базові чинники, що їх можна вважати передумовами ефективної реалізації освітнього процесу. Зокрема, Р. Гуревич підкреслює, що ефективна професійна підготовка передбачає реалізацію таких умов: динамічної адекватності змісту освіти випереджальним фаховим вимогам; комплексної реалізації принципів диференціації та індивідуалізації, наступності та інтеграції; системності в методичному забезпеченні освітнього процесу; різнобічної професійно спрямованої позааудиторної роботи (Гуревич, & Кадемія, 2005).

Основними умовами функціонування освітнього процесу професійної підготовки є необхідна організація навчання, застосування форм навчання (аудиторних, самостійної

роботи, практики) та відповідне методичне забезпечення. Сюди доцільно включити також належну матеріально-технічну базу, нормативні санітарно-гігієнічні вимоги, дотримання навчального та загального режиму, організацію дозвілля, належний побут, позитивну психологічну атмосферу навчання в групах тощо. Врахування цих загальних умов потребує дотримання низки вимог і реалізації різнопланових заходів у освітньому процесі ЗНО за участі всіх його суб'єктів. Одним із головних факторів, що впливає на діяльність як здобувачів освіти, так і викладачів є відповідна матеріально-технічна база вищого навчального закладу, передусім, споруди, спеціальне обладнання, котре дозволяє підвищити рівень якості освіти за допомогою застосування в освітньому процесі різноманітних сучасних технологій, мультимедійної техніки та апаратури.

До найважливіших характеристик освітнього процесу, що визначають мотивацію професійно-педагогічної діяльності й ефективність професійної підготовки загалом, як уже зазначалось, належить соціально-психологічний клімат у навчальному та педагогічному колективі. Обов'язковими передумовами якісної професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання є необхідне соціально-психологічне, науково-методичне, кадрове й матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Організуюючи роботу з підвищення мотивації студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності, варто враховувати показники, що характеризують стан соціально-психологічного клімату: задоволеність членів колективу взаємовідносинами, процесом діяльності; настрої, що домінують; взаєморозуміння здобувачів вищої освіти із викладачами, викладачів із керівництвом закладу.

Підготовка майбутніх фахівців професійного навчання базується на формуванні необхідної сукупності компетентностей – знань, умінь і способів їх використання для розв'язання професійно-педагогічних завдань шляхом оволодіння новими технологіями, методиками й видами професійної діяльності. У здобувачів потрібно сформувати вміння творчо та свідомо обирати оптимальні способи перетворювальної діяльності; планувати власну діяльність і діяльність учнів, прогнозувати й передбачати її результати, оцінювати ефективність праці, мислити системно та комплексно, самостійно оновлювати інформацію, працювати з потоками інформації, виконувати планування та проектування, оцінювати раціональність прийнятих рішень.

У процесі проектування професійної підготовки вчителя технологій, майстра виробничого навчання потрібно передбачати такі базові форми діяльності: навчальна діяльність академічного типу (лекції, семінари); професійна діяльність як відтворення у навчальних аудиторіях умов і динаміки реальної діяльності, педагогічних ситуацій, стосунків і функціональних обов'язків педагога, наприклад, через ділові ігри та моделювання; навчально-професійна діяльність (проходження практики, наприклад, педагогічної у ЗСО) (Акімова, 2007).

При підготовці фахівців професійної освіти важливе значення має застосування інноваційних технологій, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності педагога:

- методично доцільне розроблення й упровадження на теоретичних і практичних заняттях інноваційних педагогічних технологій;

- реалізація диференційованого та індивідуального підходу до студентів;

- використання у професійно-педагогічній підготовці майбутніх педагогів професійної освіти інтерактивних технологій, які будуть ефективні в їхній майбутній професійній діяльності;

- широке застосування в освітньому процесі контекстного підходу, що забезпечує інтеграцію складових професійної підготовки і відповідних компетентностей здобувачів вищої освіти;

- упровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерно зорієнтованих методів навчання, а також ІКТ, що використовуються в галузі професійної освіти);

- поєднання навчання з науково-пошуковою діяльністю; організація спільної навчально-дослідної роботи викладачів і майбутніх педагогів;
- проведення педагогічної практики у навчальному закладі середньої освіти, котрі втілюють інноваційну освітню діяльність (Петрук, 2011).

Особливої уваги в розвитку педагогічної майстерності фахівців професійної освіти вимагає застосування педагогічних технологій, здатних суттєво покращити основні показники результативності підготовки вчителя, майстра виробничого навчання. Зокрема, значні можливості закладені у технологіях, побудованих на використанні активних методів навчання та конкретних педагогічних ситуацій.

Система професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання потребує нагального та кардинального вдосконалення тому, що традиційне навчання у ЗВО, зорієнтоване на засвоєння великого обсягу теоретичної інформації, не створює передумов для належного рівня мотивації професійної підготовки, не забезпечує пізнавальної активності та професійної спрямованості здобувачів. У більшості майбутніх учителів технологій, майстрів виробничого навчання відсутній стійкий інтерес до професії, чіткість професійних намірів; мотивацією здобувачів вищої освіти перших курсів є професійно-пізнавальний інтерес, досягнення, професійних намірів; у старшокурсників на першому місці знаходяться професійно-пізнавальні інтереси, а потім – мотиви, які відносяться до професійних намірів, мотиви досягнення.

Висновки. Таким чином, професійно-педагогічна компетентність учителя технологій, майстра виробничого навчання є багаторівневою, тому охоплює: професійні знання і вміння, особистісні якості, власний досвід, які мають відображення у здатності самостійно, ефективно та якісно виконувати навчально-виробничу діяльність і розв'язувати складні педагогічні завдання; є найважливішою якісною характеристикою теоретичної та практичної підготовленості, здатності та готовності до творчої педагогічної діяльності в галузі професійної освіти, прагнення до гармонії духовного та фізичного саморозвитку, самовдосконалення, соціально-педагогічної активності особистості фахівця.

Аналіз педагогічної сутності професійної діяльності вчителя, майстра виробничого навчання дає підстави стверджувати, що вона є соціально-формуальною, творчою, конструктивною, організаторською, діагностичною, забезпечує навчально-виховний вплив не лише розумового, а й психофізичного характеру. Діяльність сучасного фахівця професійного навчання як педагога, організатора та дослідника постійно розширюється та ускладнюється.

Основними шляхами вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців професійної освіти визначено: коригування структури та обсягу змісту навчання з метою забезпечення професійної спрямованості освітнього процесу та досягнення відповідності рівня підготовленості випускників до вимог сучасного соціального замовлення; створення позитивного психологічного клімату, атмосфери партнерства, спільної продуктивної діяльності та взаємодії викладачів і здобувачів вищої освіти; осучаснення та вдосконалення методів і технологій (розвивального, проектного, контекстного навчання тощо) формування професійно-педагогічних компетентностей майбутніх педагогів, досвіду проектування, організації та здійснення ефективного процесу виховання учнів; розвиток рефлексії здобувачів і викладачів стосовно готовності до реалізації сучасних концепцій та інноваційних технологій навчання; застосування технологій особистісного та професійного розвитку, що моделюють фрагменти діяльності педагога, розвивають навички педагогічної взаємодії, активізують розвиток професійно значущих якостей і формування педагогічних умінь; повного засвоєння знань з професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій, майстрів виробничого навчання, які формують здатність до самоконтролю й самоосвіти та допомагають визначити напрями саморозвитку, інформаційно-комунікаційних технологій, їх використання з освітньою і професійною метою та застосування у практичній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

- Акімова, О. В. (2007). *Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти*. Вінниця: Вінницька міська друкарня.
- Бібик, Н. М. (2008). Профільне навчання. В В. Г. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 743-745.
- Васянович, Г. (2013). Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 3, 9-30.
- Васянович, Г. П. (2013). Педагог і його роль у навчально-виховному процесі. *Офіцер України*, 8, 9-11.
- Гуревич, Р. С., & Кадемія, М. Ю. (2005). *Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідження*. Вінниця: Планер.
- Іванова, В. В. (2011). Креативний підхід до навчання як засіб формування креативної особистості майбутнього вчителя. *Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 4. (с. 46-50). Хмельницький: Вид-во ХІСТ.
- Петрук, В. А. (2011). *Формування базового рівня професійної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інтерактивних технологій*. Вінниця: ВНТУ.
- Пехота, О. М., Будаєв, В. Д., Старєва, А. М., & Зязюн, І. А. (Ред.). (2003). *Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій*. Київ: А. С. К.

REFERENCES

- Akimova, O. V. (2007). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia v umovakh universytetskoї osvity [Theoretical and methodical bases of formation of creative thinking of the future teacher in the conditions of university education]*. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia [in Ukrainian].
- Biby, N. M. (2008). Profilne navchannia [Profile training]. In V. H. Kremen (Ed.), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (pp. 743-745). Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
- Hurevych, R. S., & Kademiia, M. Yu. (2005). *Informatsiino-telekomunikatsiini tekhnolohii v navchalnomu protsesi ta naukovykh doslidzhenniakh: Navch. posib [Information and telecommunication technologies in the educational process and research: Textbook.]*. Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].
- Ivanova, V. V. (2011). Kreatyvnyi pidkhid do navchannia yak zasib formuvannia kreatyvnoi osobystosti maibutnoho vchytelia [Creative approach to learning as a means of forming the creative personality of the future teacher]. In *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» [Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»]* (Vol. 4, pp. 46-50). Khmelnytskyi: Vyd-vo KhIST [in Ukrainian].
- Petruk, V. A. (2011). *Formuvannia bazovoho rivnia profesiinoї kompetentnosti u maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei zasobamy interaktyvnykh [Formation of the basic level of professional competence in future specialists of technical specialties by means of interactive technologies]*. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
- Piekhota, O. M., Budak, V. D., Stariieva, A. M., & Ziazun, I. A. (Ed.). (2003). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia do vprovadzhennia pedahohichnykh tekhnolohii: Navch. posib [Preparation of the future teacher for introduction of pedagogical technologies: Textbook.]*. Kyiv: A. S. K. [in Ukrainian].
- Vasianovych, H. (2013). Metodolohichni konteksty pedahohichnoi nauky na suchasnomu etapi yii rozvytku [Methodological contexts of pedagogical science at the present stage of its development]. *Pedagogy and psychology of vocational education*, 3, 9-30 [in Ukrainian].
- Vasianovych, H. P. (2013). Pedahoh i yoho rol u navchalno-vykhovnomu protsesi [The teacher and his role in the educational process]. *Ofitser Ukrainy*, 8, 9-11 [in Ukrainian].

WAYS OF IMPROVING PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS

Tetiana Myronenko,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Pavlo Kuzmenko,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Fundamentals of Production and Design of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article is devoted to the issues of professionals in the field of vocational education training and the factors that affect the students' and lecturers' activities. Research of well-known scientists who deal with future professionals in the field of vocational education training (masters of vocational education, teachers of technology) in higher educational institutions (HEI) is analyzed; the formation of the teacher (lecturer) in the process of training is revealed.

The content and forms of educational motivation, which has specific components, are considered; the statement concerning the reasons of better results of the received knowledge when students consciously aspire to get a profession, to get competencies, to receive pleasure from the process of knowledge, to have material prosperity in the future is substantiated.

Emphasis is placed on the formation of the appropriate level of professional and pedagogical competence, including the basics of pedagogical skills of future professionals in the field of vocational education.

One of the main factors influencing the activities of both students and lecturers is the appropriate scientific and logistical base of higher education, which allows improving the quality of education through the use of various modern technologies, multimedia equipment, and technical means in the educational process.

It is proved that professional in the field of vocational education training is currently based on the formation of the necessary set of competencies: knowledge, skills, and methods of their use, personality traits, and pedagogical values to solve professional and pedagogical issues by mastering new technologies, techniques, and types of professional activities. It has been found that the activity of a modern professional in the field of vocational education as a teacher and an organizer is constantly expanding, so the ways to improve this activity are determined by the professional orientation of the educational process and compliance with the requirements for specialists to the social order; creating an atmosphere of partnership, joint productive activities of lecturers and students of higher education; modernization and improvement of technologies and methods of professional and personal development of vocational education teachers in the process of professional training.

Keywords: *vocational education, professionals in the field of vocational education, professional and pedagogical competence, educational motivation, information and telecommunication technologies, material and technical base of higher educational institution.*

Надійшла до редакції 03.08.2020р.

УДК 378.011.3-051:6]:7.012-028.22

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239454>

ORCID 0000-0002-0553-4277

ORCID 0000-0002-9076-2484

GRAPHIC DESIGN IN FUTURE LABOR EDUCATION TEACHER'S COMPUTER CULTURE FORMATION

Валентина Титаренко,

докторка педагогічних наук, професорка, декан факультету технологій та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Тарас Чернявський,

аспірант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті розглянуто проблематику сучасного графічного дизайну України у ракурсах національної зорієнтованості; висвітлено розвиток графічного дизайну в Україні та вплив регіональних чинників на особливості його формування; доведено відсутність загальної моделі українського графічного дизайну та можливі перспективи його розвитку; описано досвід упровадження графічного дизайну в процесі формування інформатичної культури майбутніх учителів; з'ясовано роль засобів графічного дизайну у формуванні інформатичної культури майбутнього вчителя трудового навчання; окреслено основні принципи графічного дизайну та його ознаки як інструменту професійної діяльності майбутнього вчителя трудового навчання; обґрунтовано особливості формування інформатичної культури засобами графічного дизайну у професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання; проаналізовано засоби графічного дизайну, які формують інформатичну культуру майбутнього вчителя трудового навчання.

Поняття графічної діяльності розглянуто як компонент дизайн-проектування та наголошено на важливості такої діяльності під час дизайн-проектування; охарактеризовано сучасний етап формування інформатичної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання засобами графічного дизайну, роль комп'ютерної підготовки і знання відповідних пакетів програм; визначено місце інформатичної компетентності у загальнопрофесійній компетентності майбутнього вчителя трудового навчання; виокремлено засоби графічного дизайну, які використовуються під час формування інформатичної компетентності майбутніх учителів трудового навчання, виявлено їх особливості, визначено їх ефективність та переваги застосування на різних етапах навчання; систематизовано базові знання, вміння, здатності у сфері формування інформатичної культури вчителя трудового навчання.

Ключові слова: вчитель трудового навчання, професійна підготовка, дизайн, графічний дизайн, засоби графічного дизайну, інформатична культура вчителя.

Problem statement. Design is a complex interdisciplinary project-artistic activity, which combines natural-scientific, technical, humanitarian knowledge, engineering and artistic thinking, aimed at creating on an industrial basis the objective world in an extremely large «zone of contact» with a man in all without exception areas of vital activities (Shevchenko, 2017). Nowadays, design is rapidly developing, integrated into most areas of human activity, closely related with fine arts, architecture. Modern professional training of a teacher of labor training is no exception. One of the leading principles of design is the principle of constructivism, which produces, first of all, the construction of a composition, not its creation. In other words, during the design process it is important to combine graphic elements and their semantic positioning in the composition; such a direction as graphic design should contribute to the solution of the tasks setting.

Development of information culture (as an opportunity to navigate in the information space, operate on data based on the use of modern ICT in accordance with the needs of effective professional duties), a future teacher of labor must know graphic design tools, must have basic knowledge of design, basic knowledge of special drawing, etc. This presupposes its sufficient graphic readiness and ability to create a holistic constructive-spatial graphic image.

Nowadays, graphic design is increasingly taking the form of a pedagogical tool for future teachers of labor, which nurtures in the younger generation a love of work not only in the arts, but also in other areas of human life. Based on the introduction of aesthetic feelings, refined tastes, inspiration into the surrounding material world, a culture arises and develops, connected with testing one's strengths in artistic creativity, designing and making graphic elements with students. Thus, the success and effectiveness of the use of graphic design in the study of labor training can be guaranteed only if the teacher is sufficiently motivated to use them, has a broad artistic outlook, has software tools for both general and special purposes, can determine their place in methodical system of teaching the subject.

Research and publication analysis. Currently, it is observed that the study of teachers, philosophers, psychologists, art critics is interested in the study of methodology of design education, which determines and directs the development of design education in higher education institutions (V. Tymenko, E. Antonovych, T. Bozhko, A. Dyzhur, O Lavrentyev, S. Mizevich, R. Mukhutdinov, V. Savin, I. Savenko) and others. The study of the labor education teacher's chosen aspect of design education revealed some approaches to its solution in the works of scientists: V. Kosiv offers a vision of the development of national models and globalization of graphic design in the second half of the twentieth century (Kosiv, 2003); V. Danylenko considers the design of Ukraine in the world context of art and design culture (Danylenko, 2005); O. Znachenko researched the formation of information culture of future teachers (Znachenko, 2004). At the same time, aspects of combining the tasks of applying graphic design in the process of forming the information culture of future teachers of labor education and technology need in-depth research.

The purpose of the article is to substantiate the peculiarities of the formation of information culture of the future teacher of labor education by means of graphic design in professional training.

The results of the research. Designing in design is the optimization of functional processes in human life, increasing the artistic taste and functionality of products and their complexes. The subject of design in design is the structure and quality of the form of the subject environment in general and individual products as its elements (Design as a design culture, 2010).

Analyzing the modern graphic design of Ukraine from the perspective of national orientation, it should be noted about its activity in the field of quite different art schools, which have never differed in the unity of theoretical, methodological and pedagogical principles; all the variety was related to the personality of a particular teacher. As a result, this area does not have a single generally accepted system of education, but is marked by the dynamism of pedagogical experiments in the field of design. Despite the involvement of European experience and the latest technologies, schools maintain a traditional national orientation. Therefore, the general picture of graphic design in Ukraine is diverse: the peculiarity of its formation was the regional factor – Kharkiv, Kyiv, Lviv, to some extent Odessa.

Today, graphic design in Ukraine is developing in a complex process of interaction and mixing of various concepts, economic, organizational and stylistic forms, both transferred from Europe, and their own, which emerged on the basis of years of cultural customs, aesthetic ideas, art forms. However, «the national form itself, without taking into account the peculiarities of the national syntax of communication, does not create a national style» (Kosiv, 2003).

Pointing to the lack of a common model of Ukrainian design, V. Danylenko offers an author's futuristic projection, which, according to the researcher, should be created from a permanent intersection of vertical (national) and horizontal (globalization). The scientist is convinced that «such an intersection will give a new kind of cultural quality in design, which can not appear anywhere else, because nowhere will there be combinations of the same ingredients.»

According to V. Danylenko, «the development of nationally oriented design in Ukraine is possible only in a state of unity and contradiction of national and global»; he believes that «the design sphere of Ukraine has certain prerequisites for the development of nationally oriented design», defining actions aimed at design education as a priority area of activity in the field of design culture of Ukraine (Danylenko, 2005). Therefore, modern theoretical opinion on globalization and national processes in the art of graphic design indicates the search for the establishment of its own authenticity, the success of which in Ukraine largely depends on the development of the first link of the profession – design education.

In addition the classical concept of a «model» outlines a certain consistency, which today in graphic design is hardly possible, so it (the model) must acquire new, dynamic qualities. The result of globalization trends in graphic design is a model of unified design techniques, which is largely due to processes that take place outside the artistic and design spheres. The formation of national graphic expression today is facilitated by: transnational economy, integration policy, development of media and communication, international communication of professionals and development of new technologies. In this context, graphic design is introduced into the organization of the educational process, using the experience of different cultures, genres and styles, combining stylistic processes that occur in both graphic design and art. In the scientific sense, during the formation of the teacher's information culture with the use of graphic design tools, the theoretical aspects that affect the information competence and the ability to solve problems within the trends are important.

The implementation of graphic design funds in the professional training of future teachers of labor education is directly related to the history of the origin of civilization and its material culture, the problems of mastering traditions. Graphic design tools significantly affect the motivational basis of the future teacher; one of such means is style, which provides a stylistic unity of semantic forms of all elements – from the environment to the product.

Style is a set of color, graphic, stylistic and compositional techniques and elements designed to create a certain visual image that is constantly remembered. The main elements of any style are: logo, font, color scheme, compositional techniques. Creative activity in the field of graphic design takes place in the process of creation, which is expressed in the consistent performance of various actions.

From the very beginning, design has set itself the task of uniting beauty and expediency, technical and aesthetic principles, creating new types of products, organizing a holistic material world that corresponds to the level of development of material and spiritual culture of modern society. The content and methods of training future teachers of labor training by means of graphic design should be determined taking into account not only the conditions of personal qualities, creativity, originality of thinking, but also the formation of the required level of scientific and methodological and technological knowledge. Design arises as a project activity aimed at meeting the various needs of man and society.

Graphic activity is an important component of design, as drawings, drawings and sketches are the main means of expressing the result and the idea of solving a creative task, which involves a chain of quality transformation «sketch – design solution – the finished product.» Therefore, visual images that arise and transform in the minds of future teachers are constantly concretized and refined in accordance with the requirements of those tasks that are solved in the process of labor training of students. This process is accompanied by imaginary changes in the position of the image of the projected object in space, its structural transformation, large-scale and proportional transformation of individual structural elements. Thus, the information competence of the teacher of labor training is perceived as a special type of knowledge organization that allows to make effective decisions in professional and pedagogical activities and indicates the level of mastery and use of information and design technologies in the educational process.

At the present stage of formation of information competence of a teacher of labor training by means of graphic design depends on special computer training in the relevant software packages, as well as on the high competitiveness of the future specialist. The teacher of labor

training must be able to use computer technology and professional programs in their work, have a sufficient level of psychological and functional readiness for the successful use of knowledge in professional and everyday life. Computer competence is an important component of the general professional competence of a teacher of labor training. The process of competence formation significantly affects the motivation of the future specialist, as motivation forms a holistic behavior, increases the activity of the individual, stimulates the formation of goals and the choice of effective ways to achieve it, has a significant impact on learning performance in general. Motives are usually divided into two groups: external and internal; external incentives include material incentives and self-realization of the teacher in the teaching staff, internal – personal growth and improvement of the professional career of the teacher.

Therefore, it can be noted that the success and effectiveness of graphic design in the formation of information competence of future teachers of labor training can be guaranteed only if the teacher is sufficiently motivated to use them, has a broad outlook, has appropriate software packages for both general and professional purpose, can determine the place of graphic design in the methodological system of teaching the subject.

The mass influence of graphic design tools in the training of future teachers of labor education implies the need to analyze the principles and compositional techniques of designing graphic compositions. All the variety of graphic compositions is divided into groups, as follows: font compositions, occupying most of the visual plane; trademarks of companies, as well as brands of well-known companies; fine graphic compositions.

Conclusions. Analyzing the above, we can conclude that the information culture of the teacher of labor training as the basis of his general professional competence is an integrative property of the individual, which is manifested in the set of competencies of technological, pedagogical and subject areas. Having identified the peculiarities of the use of graphic design tools in the training of future teachers of labor training, we are convinced that each of the types of graphic tools at certain stages of professional training has its advantages. Artistic creativity in the field of graphic design becomes socially significant only when the content of graphic objects rises to the level of professional achievements in terms of scientific and technological progress and information technology.

ЛІТЕРАТУРА

- Даниленко, В. (2005) *Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури*. Харків: Колорит.
- Дизайн як проектна культура*. (2010). Взято з: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10556/>.
- Значенко, О. П. (2004). *Формування інформаційної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін*. (Дис. канд. пед. наук). Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. Полтава.
- Ильин, Е. П. (2000). *Мотивация и мотивы*. Санкт-Петербург: Питер.
- Косів, В. (2003). *Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини ХХ ст.* (Дис. канд. мистецтвознавства). Львів, 2003.
- Лаврентьев, А. Н. (2007). *История дизайна*. Москва: Гардарики.
- Равен, Дж. (1999). *Педагогическое тестирование. Проблемы, заблуждения, перспективы*. Москва: Когито-центр.
- Шевченко, А. І. (2017). *Методика навчання художнього проектування майбутніх фахівців з дизайну*. (Дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.

REFERENCES

- Danylenko, V. (2005) *Dyzain Ukrainy u svitovomu konteksti khudozhno-proektnoi kultury [Design of Ukraine in the world context of art and design culture]*. Kharkiv: Koloryt [in Ukrainian].

- Dyzain yak proektna kultura [Design as a design culture].* (2010). Retrieved from <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10556/> [in Ukrainian].
- Ilin, E. P. (2000). *Motivatciia i motivi [Motivation and motives]*. Sankt-Peterburg: Piter [In Russian].
- Kosiv, V. (2003). *Natsionalni modeli i hlobalizatsiia hrafichnoho dyzainu druhoi polovyny XX st. [National models and globalization of graphic design of the second half of the twentieth century]*. (Phd. diss.). Lviv, 2003 [in Ukrainian].
- Lavrentev, A. N. (2007). *Istoriia dizaina: Ucheb. posob. [Design history: Textbook]*. Moskva: Gardariki [in Russian].
- Raven, Dzh. (1999). *Pedagogicheskoe testirovanie. Problemy, zabluzhdeniia, perspektivy [Pedagogical testing. Problems, misconceptions, prospects]*. Moskva: Kogito-tcentr [in Russian].
- Shevchenko, A. I. (2017). *Metodyka navchannia khudozhnoho proektuvannia maibutnikh fakhivtsiv z dyzainu [Methods of teaching artistic design of future design specialists]*. (Phd. diss.). Natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv [in Ukrainian].
- Znachenko, O. P. (2004). *Formuvannia informatsiinoi kultury maibutnikh uchyteliv humanitarnykh dystsyplin [Formation of information culture of future teachers of humanities]*. (Phd. diss.). Poltavskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet im. V. H. Korolenka. Poltava [in Ukrainian].

GRAPHIC DESIGN IN FUTURE LABOR EDUCATION TEACHER'S COMPUTER CULTURE FORMATION

Valentyna Tytarenko,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Dean of the Faculty of Technology and Design of
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Taras Cherniavsky,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article considers the issues of modern graphic design of Ukraine from the perspectives of national orientation. The development of graphic design in Ukraine and the influence of regional factors on the peculiarities of its formation are highlighted. The absence of a general model of Ukrainian graphic design and the possibility of its development prospects is proved. The experience of introduction of graphic design in the process of future teachers' computer culture formation is described. The role of graphic design tools in the formation of future labor education teacher's computer culture is clarified. The basic principles of graphic design and its features as a tool of future labor education teacher's professional activity are outlined. The peculiarities of computer culture formation using graphic design are substantiated. The means of graphic design, which form the future labor education teacher's computer culture, are analyzed.

The concept of graphic activity is considered as a component of design and emphasis is placed on the importance of such activity while making design. The current stage of future labor education teacher's computer culture formation using graphic design is characterized. The role of computer training and knowledge of the relevant software packages is considered. The place of computer competence within future labor education teacher's general professional competence is determined. The means of graphic design which are used in the process of future labor education teacher's computer competence formation are allocated, their features are revealed, their efficiency and advantages of application at various stages of training are defined. Basic knowledge, skills, and abilities in the field of future labor education teacher's computer culture formation are systematized.

Keywords: *future labor education teacher, professional training, design, graphic design, means of graphic design, teacher's computer culture.*

Надійшла до редакції 5.08.2020 р.

УДК 373.5.016:62/64

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239455>

ORCID 0000-0002-5446-7015

ORCID0000-0002-8353-9153

НАУКОВІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Олена Рутковська,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Андрій Цина,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті розглянуто організацію позаурочної роботи учнів із трудового навчання з метою обґрунтування її структурних компонентів, із яких складається цілісна система організації роботи цього виду. Аналізовано основні структурні компоненти методики організації позаурочної роботи з трудового навчання: мета, завдання, функції, зміст, форми, методи і засоби реалізації. Доведено, що мета позаурочної діяльності з трудового навчання є вихідним компонентом методики її організації, яким визначається, які знання, уміння і навички, особистісні якості (риси характеру), розумові, чуттєві й рухові якості необхідно формувати в учнів; загальні і специфічні завдання, які є засобами досягнення мети. Змістову складову позаурочної роботи учнів із трудового навчання визначено за Типовою освітньою програмою, навчальним планом школи та навчальними програмами трудового навчання, предметних і міжпредметних гуртків, факультативів, трудових та творчих об'єднань школярів. Організаційні особливості структури позаурочної роботи з трудового навчання зумовлено кількістю школярів (масові, групові, індивідуальні форми), охоплених нею, та часом її проведення (регулярні та періодичні заняття). До методів організації позаурочної роботи з трудового навчання віднесено методи виховання, стимулювання пізнавальної активності та самостійності учнів. Засобами організації позаурочної роботи учнів із трудового навчання визначено: дидактичні (плакати, технологічна документація, презентації, зразки, моделі, макети об'єктів і процесів, які підлягають вивченню), технічні, засоби матеріально-технічного забезпечення праці (тренажери, засоби ІКТ, мультимедіа, телебачення); засоби матеріально-технічного забезпечення праці учнів (інструменти, пристосування, прилади, технологічне та допоміжне обладнання, матеріали для виконання лабораторних та практичних робіт у позаурочний час).

Ключові слова: *учні, трудове навчання, методика, організація, позаурочна робота, структурні компоненти.*

Постановка проблеми. Оновлення законодавчої бази й освітніх стандартів сучасної середньої освіти потребує відповідних змін у системі організації предметного навчання, зокрема й трудового навчання. Розробка засад організації трудового навчання учнів 5-9-х класів в умовах Нової української школи обумовлює необхідність формування творчої, усебічно розвиненої особистості учня під час урочної та позаурочної діяльності. Це актуалізує необхідність оновлення підходів до шкільної освіти, розширення можливостей реалізації завдань трудового навчання учнів у позаурочний час.

Основні засади оновлення концептуальних основ організації позаурочної діяльності учнів задекларовані в Законі України «Про освіту» (2017 р.), Концепції «Нової української школи» (2016 р.), «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років», Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.), Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2021 р.), листі МОН України від 27.07.2012

№ 1/9-530 «Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи».

Позаурочна робота учнів із трудового навчання є важливим засобом трудового навчання школярів, спрямована на їхній розвиток як суб'єктів навчально-трудової діяльності в позаурочний час. Позаурочна робота є формою організації учнів для виконання ними після уроків обов'язкових, пов'язаних зі змістом шкільних предметів, індивідуальних або групових навчальних завдань. Ця робота збігається в часі з навчальними заняттями, а її результати оцінюються вчителем.

Аналіз досліджень і публікацій. Як зазначають науковці І. Андрощук, В. Вербицький, О. Коберник, В. Сидоренко, В. Сухомлинський, Д. Тхоржевський, Л. Чистякова та ін., позаурочна робота учнів із трудового навчання є важливим засобом трудового навчання школярів.

Аналізуючи предмет позаурочної діяльності учнів, дослідники С. Гончаренко, Н. Мойсеюк, І. Малафіїк виділяють у ньому мету, завдання, форми організації, суб'єктів (учні, педагоги, батьки та ін.), зміст навчання (навчальні плани, програми) методи, засоби та матеріально-технічне забезпечення. Водночас вивчення поглядів науковців на найбільш ефективні форми організації навчального процесу вказує на відсутність обґрунтування питань щодо сутності, змісту і структури позаурочної діяльності учнів із трудового навчання. Це пояснюється тим, що в навчальних планах шкіл урочній формі навчання належить надмірно перебільшена питома вага. Закріплена низкою постанов першої половини 30-х років минулого століття, урочна форма утвердилася на противагу бригадно-лабораторному методу, який безпідставно було вилучено, що з часом перетворилося на серйозне стримування розвитку середньої школи. Кардинальні заходи в цьому напрямі ще не знайдені й не реалізовані. Єдиним виходом із цього становища, на думку сучасних дидактів трудового навчання С. Дятленка, О. Медвідь А. Терещука та ін., є скорочення пояснювально-ілюстративної складової в методиці трудового навчання, визначення оптимальних меж раціональної організації самостійної позаурочної практичної діяльності школярів, наділеної великим потенціалом щодо формування соціально активних і творчих громадян, розвитку їхніх нахилів та здібностей.

Аналіз сучасного стану організації позаурочної діяльності дітей вказує на необхідність модернізації завдань, змісту та форм організації позаурочної роботи учнів із трудового навчання в школі.

Метою статті є обґрунтування структурних компонентів методики організації позаурочної роботи учнів із трудового навчання, з яких складається цілісна система організації роботи цього виду.

Виклад основного матеріалу. Поняття «структура» визначає способи зв'язку елементів цілого (Бусел, 2005), впорядкованість внутрішніх та зовнішніх зв'язків, які надають об'єктові стабільності (Семенова, 2006) підпорядковуються діалектиці відношень між цілим та частинами (Яременко, & Сліпушко, 2001). Структура методики організації позаурочної роботи з трудового навчання визначається стійкими внутрішніми зв'язками між її частинами – структурними компонентами, які надають якісних впливів на ефективність функціонування позаурочної роботи.

У структурі позаурочної діяльності І. Андрощуком (Андрощук, 2019, с. 146) виділені такі компоненти:

- цільовий: мета і завдання позаурочної діяльності;
- Організаційний: заклад загальної середньої освіти (ЗЗСО);
- суб'єктний: учні, педагогічні працівники, батьки або особи, які їх замінюють, інші фахівці, залучені до освітнього процесу;
- змістовий: освітні програми, навчальні плани;
- процесуальний: форми організації, методи, засоби та матеріально-технічне забезпечення позаурочної діяльності.

До основних структурних компонентів методики організації позаурочної роботи з трудового навчання ми відносимо її мету, завдання, функції, зміст, форми, методи і засоби її реалізації (рис. 1).

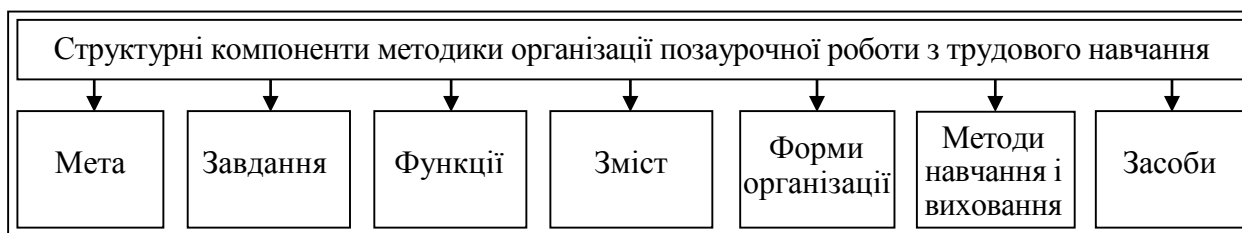

Рис. 1. Схема структурних компонентів методики

Визначальним компонентом структури позаурочної роботи з трудового навчання є її *мета*, яка має бути усвідомленою педагогічними працівниками та прийнятою іншими суб'єктами взаємодії. Прагнення суб'єктів освітнього процесу виявляються в їхніх освітніх цілях – ідеальних мисленневих передбаченнях кінцевих результатів (Мойсеюк, 2007).

Мета позаурочної діяльності з трудового навчання є тим компонентом методики її організації, яким визначено – які знання, уміння і навички, особистісні якості (риси характеру), розумові, чуттєві і рухові якості необхідно формувати в учнів. Метою визначається майбутній конкретний кінцевий результат діяльності та засоби його досягнення, упорядкування послідовності дій людини для досягнення поставленої мети. В структурі мети І. Андрощуком виділено ціль, якою окреслюється кінцевий результат людської діяльності, шлях руху в напрямі його досягнення та способи діяльності, що сприяють досягненню запланованого результату у чіткі часові межі (Андрощук, 2019, с. 147).

Метою позаурочної роботи з трудового навчання в школі ми визначаємо додаткове навчання, виховання і розвиток учнів у позаурочний час для поглиблення, розширення предметних знань і вмій школярів засобами самостійної роботи під керівництвом учителів і батьків учнів.

Певні кроки, що наближають до досягнення мети у вигляді проміжних результатів, визначають як *завдання*, що є засобами досягнення мети. Завдання позаурочної діяльності, як підкреслює І. Андрощук, завжди впливають із мети і є засобом її реалізації (Андрощук, 2019, с. 149).

Відповідно вимог Закону України «Про освіту» (2020), Закону України «Про позашкільну освіту» (2021), проекту Концепції розвитку позашкільної освіти (2020), Стратегії розвитку позашкільної освіти (2020), Державного стандарту базової середньої освіти (2020), Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2021) нами виділені *загальні* (спільні для всіх видів позаурочної роботи) та *спеціальні* (характерні для позаурочної роботи з трудового навчання) *завдання*.

До загальних завдань позаурочної роботи віднесено такі:

- організація наскрізного освітнього процесу, спрямованого на всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності;
- формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності;
- формування в учнів відповідального й свідомого ставлення до своєї освіченості;
- задоволення потреб у творчій самореалізації обдарованої учнівської молоді;
- задоволення потреб у самоосвітній діяльності з розширення і поглиблення предметних знань і вмій;
- організація мережевої форми здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією згідно індивідуального навчального плану, складеного педагогами у взаємодії з учнем та його батьками;
- організація дозвіллевої діяльності школярів у вільний від уроків час.

До специфічних завдань позаурочної роботи з трудового навчання, на нашу думку, належать:

- удосконалення предметних компетентностей з трудового навчання, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності;
- унормування загальних обсягів навчального навантаження з трудового навчання;
- формування вміння визначати власну потребу в трудовому навчанні, шукати і застосовувати потрібну інформацію для реалізації навчальних проєктів;
- долучення школярів до організації трудового навчання (власного і групового), зокрема, через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками;
- готовність учнів визначати цілі трудового навчання і способи їх досягнення;
- розвиток допитливості та наполегливості, самостійності, здатності долати труднощі та реагувати на зміни;
- виховання усвідомлення потреби в постійному самовдосконаленні, прагнення пізнавати нове, підвищення рівня власних знань.

Однією з провідних проблем сучасної методики трудового навчання є узгодженість взаємозв'язку урочної і позаурочної форм його організації. Порівнюючи урочну і позаурочну роботу учнів із трудового навчання, визначимо їхні спільні та відмінні риси. До спільних завдань цих видів навчальної діяльності можна віднести створення необхідних умов для особистісного розвитку школярів, формування пізнавальної активності та високого ступеня самостійності у трудовому навчанні, здобуття нових знань, умінь власною працею. Свобода вибору тематики навчальних проєктів на уроці і вільне визначення темпу, часу, складності виконання завдань із розширення та поглиблення набутих знань у позаурочний час робить трудове навчання школярів усвідомленим, більш результативним і продуктивним.

Розширюючи зміст урочних занять, на яких неможливо повною мірою задовольнити індивідуальні освітні запити всіх учнів, позаурочна діяльність школярів сприяє активізації та задоволенню потреб школярів у пошуці необхідних саме їм знань. Як невід'ємна складова навчально-виховного процесу в школі, позаурочна робота здійснюється за тими самими навчальними програмами, що й урочні заняття. Обидві форми організації трудового навчання спрямовуються та організуються вчителем, виводячи на перший план ініціативу, творчість школярів.

На відміну від уроків трудового навчання, в організації позаурочної роботи учнів беруть участь, окрім колективу вчителів школи, і батьки школярів. Зміст і організація позаурочної роботи ґрунтуються здебільшого на добровільних починаннях, з урахуванням пізнавальних інтересів кожного конкретного учня, формуючи здатність до самоосвіти, самовиховання і саморозвитку. Для позаурочної роботи з трудового навчання як цілісного освітнього процесу характерною є *багатофункціональність*. Спільними із реалізованими урочними формами організації трудового навчання є компетентісна, навчальна, розвивальна, виховна функції та функція індивідуалізації й диференціації навчання.

Формування в учнів ключових і предметних компетентностей у сучасному змісті трудового навчання здійснюється за чотирма наскрізними змістовими лініями («Екологічна безпека і сталий розвиток», «Здоров'я і безпека», «Громадянська відповідальність» та «Підприємливість і фінансова грамотність»), спрямованими на наближення змісту трудового навчання до життя та розвиток у дітей здатності застосовувати набуті трудові знання і вміння у реальних життєвих ситуаціях (Дятленко, Лещук, & Медвідь, 2017).

Виконання школярами після уроків обов'язкових, пов'язаних із вивченням навчального предмету індивідуальних або групових завдань під опосередкованим керівництвом та з контролем отриманих результатів вчителем презентує навчальну функцію позаурочної роботи, яка проявляється, за В. Вербицьким, у проведенні досліджень, спостережень із використанням навчальної та науково-популярної літератури та здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей учнів (Вербицький, 2018).

Розвивальна функція розкриває широкі можливості для розвитку творчої активності школярів, формування їхньої індивідуальності шляхом виявлення нахилів, розумових (психічні процеси: пам'ять, мислення), чуттєвих (зорових, смакових, тактильних, слухових та нюхових) та рухово-координаційних здібностей.

Виховна функція спрямована на моральне, громадянське, фізичне, трудове, фізичне виховання, формування у школярів прагнення до самостійного оволодіння знаннями в позаурочний час, пізнавального інтересу до трудового навчання в школі

Реалізація функцій диференціації та індивідуалізації трудового навчання за єдиною для всіх учнів навчальною програмою сприяє формуванню позитивного ставлення школярів до цього навчального предмету шляхом організації невимушеного навчання у вільний час, даючи можливість донести до школярів знання в доступній формі, за індивідуальними витратами часу на виконання позаурочних навчальних завдань.

Змістова складова позаурочної роботи учнів із трудового навчання визначається Типовою освітньою програмою, навчальним планом школи та навчальними програмами трудового навчання, предметних та міжпредметних гуртків, факультативів, трудових та творчих об'єднань школярів.

Освітня програма ЗЗСО складається з комплексу освітніх компонентів, спланованих та спрямованих на досягнення здобувачами освіти результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. Організація освітнього процесу закладу освіти регламентується робочим навчальним планом, яким деталізується складники базового навчального плану Державного стандарту освіти та Типової освітньої програми.

Термін «навчальний план» окреслює мету навчання, переліки обов'язкових та вибіркових навчальних предметів, механізм реалізації міжпредметних зв'язків, особливості контролю знань, умінь і навичок учнів, основні засоби та очікувані результати навчання. На підставі Типової освітньої програми та навчального плану ЗЗСО складають навчальні програми, якими визначається зміст, вимоги, обсяг опанування певного навчального предмету згідно вимог державних освітніх стандартів.

Навчальною програмою, за С. Гончаренком (Гончаренко, 2011), визначається зміст та обсяг знань, умінь і навичок для опанування з навчального предмету, характеризується навчальний матеріал розділів та тем за роками їх вивчення. До основних принципів побудови навчальних програм науковцем віднесені відповідність змісту навчання сучасним досягненням науки і техніки, соціальна спрямованість цілей виховання і розвитку творчих здібностей школярів, наступність та взаємозв'язок змісту навчального матеріалу. У позаурочній роботі з учнями вчителі трудового навчання послуговуються типовою навчальною програмою (Дятленко, Лещук, & Медвідь, 2017), а також програмами позаурочних групових, індивідуальних та масових форм організації трудового навчання.

Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 жовтня 2003 року № 674 визначає, що навчальні програми для гуртків, груп та інших творчих об'єднань за напрямками позашкільної освіти мають: ґрунтуватись на державних стандартах загальної середньої освіти; забезпечувати науковість змісту, доступність та індивідуальний підхід до навчання вихованців (учнів, слухачів) засобами позашкільної освіти; відповідати принципам наступності навчального матеріалу програмам для загальноосвітніх навчальних закладів.

Листом № 14.1/10-1685 Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 05.06.2013 р. регламентовано, що навчальні програми для гуртків, груп та інших творчих об'єднань за напрямками позашкільної освіти повинні відповідати таким вимогам: прикладна спрямованість навчального матеріалу; наявність теоретичного матеріалу; конкретність і доцільність уведення наукових понять, загальноприйнятої термінології та символіки, розкриття наукових положень з урахуванням досягнень сучасної науки; відповідність навчального матеріалу віковим особливостям вихованців (учнів, слухачів) та їх підготовки; відповідність обсягу навчального матеріалу нормам навантаження вихованців (учнів, слухачів) і кількості навчальних годин; спрямованість навчального матеріалу на розвиток пізнавальних і творчих здібностей вихованців (учнів, слухачів);

використання комп'ютерної техніки, інших засобів навчання, типового обладнання, ілюстрованого матеріалу тощо; використання навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з основних і суміжних предметів; використання міжпредметних зв'язків.

Зміст навчальних програм трудового навчання з організації урочної та позаурочної роботи враховує наступність формування трудових знань і вмінь учнів 5-9-х класів та міжпредметні зв'язки з іншими шкільними предметами, які опановуються учнями у цей навчальний період.

Організаційна складова структури позаурочної роботи з трудового навчання визначається кількістю школярів (форми – масові, групові, індивідуальні), охоплених нею та часом її проведення (форми – регулярні та періодичні).

До найпоширеніших епізодичних масових форм організації позаурочної роботи з трудового навчання можна віднести олімпіади з трудового навчання, конкурси, виставки творчих учнівських робіт, тематичні вечори, тижні трудового навчання в школі, майстер-класи, спрямовані на формування в учнів зацікавленості технологічною освітньою галуззю.

До групових форм організації позаурочної роботи належать предметні та міжпредметні гуртки, факультативи, предмети за вибором, тематичні екскурсії, які проводять регулярно за сталим розкладом та дозволяють поглибити та розширити знання і вміння учнів, набуті під час уроків трудового навчання, повніше задовольняти індивідуальні інтереси, здібності та нахили школярів у предметно-перетворювальній діяльності.

Індивідуальні форми організації позаурочної роботи з трудового навчання включають проведення вчителем або учнями додаткових занять зі школярами, які потребують покращення рівнів сформованості трудових знань і вмінь, отриманих на уроці. Це можуть бути регулярні або епізодичні заняття з недостатньо встигаючими учнями, які хочуть покращити успішність з предмету, а також із обдарованими школярами, якими виконуються індивідуальні проекти для участі в олімпіадах, конкурсах, виставках.

Серед *методів організації позаурочної роботи з трудового навчання* нами виділені методи навчання, виховання та стимулювання пізнавальної активності й самостійності учнів. Методи організації позаурочного трудового навчання і виховання можна розрізнити за такими ознаками: за метою навчання, джерелом знань та вмінь та рівнем пізнавальної самостійності учнів.

За метою навчання традиційно можуть бути виділені групи методів формування нових знань і вмінь, їх закріплення, застосування на практиці, перевірки сформованості набутих знань і вмінь із трудового навчання. До складу цих груп методів можуть входити окремі методи трудового навчання, виділені за джерелом набуття знань та вмінь: словесні (пояснення, бесіда, розповідь, робота з текстовими матеріалами), наочні (демонстрація об'єктів та процесів), практичні (навчальні вправи, трудові завдання з виготовлення корисних об'єктів та виконання суспільно значущих процесів). Кожен із цих методів складається із прийомів викладання вчителя та прийомів засвоєння навчального матеріалу учнем. Наприклад, метод демонстрації об'єктів і процесів складається з прийомів їхнього показу вчителем та спостереження учнів. Крім того, методи навчання можуть різнитися за змістом виконуваних учнями навчальних завдань. Так, практичні методи навчання можуть включати виконання учнями завдань із виготовлення деталей виробів, конструкторських, технологічних, організаційних завдань із проектування і моделювання об'єктів та процесів.

Виховного впливу методам трудового навчання надає їхня класифікація за рівнем пізнавальної самостійності та активності школярів. Так, формувати в учнів трудові знання можна трьома поступово ускладнюваними методами:

– метод наочно-образного сприйняття учнями об'єктів та процесів передбачає поєднання їхнього словесного опису з демонстраціями призначення, будови і принципу дії цих об'єктів і процесів;

– метод формування уявлень передбачає отримання або висловлювання учнями словесної інформації про об'єкти і процеси, які раніше були вже сприйняті методом наочно-образного сприйняття;

– метод формування понять включає виявлення у об'єктах і процесах суттєвих, повторюваних сторін, ознак, яким характеризується певний клас, вид об'єктів і процесів, які підлягають вивченню.

Виховання в учнів пізнавальної самостійності й активності забезпечується такими методами формування трудових умінь:

– метод наслідувального виконання трудових дій: учні послідовно повторюють трудові дії, які демонструються вчителем;

– метод однозначного виконання трудових прийомів та операцій: школярі самостійно відтворюють трудові прийоми та операції після їхньої демонстрації вчителем у цілому, тримаючи в пам'яті правильну послідовність виконання трудових дій та рухів;

– метод вибіркового виконання: школярі самостійно обирають трудові операції та прийоми для виконання трудових завдань із тих, які раніше ними були засвоєні;

– метод творчого виконання: учні здійснюють комбінування по-новому раніше вивчених трудових прийомів та операцій, застосовуючи їх у нових умовах трудової діяльності або пропонують нові способи їхнього виконання.

До засобів організації позаурочної роботи учнів із трудового навчання відносимо: дидактичні засоби навчання, спрямовані на активізацію самостійної пізнавальної діяльності школярів (плакати, технологічна документація, презентації, зразки, моделі, макети об'єктів і процесів, які підлягають вивченню), що сприяють формуванню в учнів уявлень про кінцевий результат навчально-трудої діяльності; технічні засоби трудового навчання (тренажери, засоби ІКТ, мультимедіа, телебачення); засоби матеріально-технічного забезпечення праці учнів (інструменти, пристосування, прилади, технологічне та допоміжне обладнання, матеріали для виконання лабораторних та практичних робіт у позаурочний час).

Висновки. Організація позаурочної роботи учнів із трудового навчання визначається обґрунтуванням її структурних компонентів, з яких складається цілісна система організації роботи цього виду. Схарактеризовані основні структурні компоненти методики організації позаурочної роботи з трудового навчання: її мета, завдання, функції, зміст, форми, методи і засоби її реалізації. Мета позаурочної діяльності з трудового навчання є вихідним компонентом методики її організації, яким обґрунтовано, які знання, уміння й навички, особистісні якості (риси характеру), розумові, чуттєві та рухові якості необхідно формувати в учнів. Загальні і специфічні завдання, функції, зміст, форми, методи і засоби її реалізації є засобами досягнення мети. Розглянуті структурні компоненти позаурочної роботи учнів із трудового навчання потребують подальшого вивчення особливостей діагностування компетентностей і пізнавальної самостійності учнів у процесі її організації.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрощук, І. П. (2019). *Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів*. (Дис. д-ра пед. наук). Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця.
- Бусел, В. Т. (Ред.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000* (5-те вид., Т. VIII). Київ ; Ірпінь: Перун.
- Вербицький, В. В. (2018). *Позаурочна та позакласна освітня (неформальна) діяльність в умовах розвитку стратегії виховання в Україні*. Взято з <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/PPOD.pdf>.

- Гончаренко, С. У. (2011). *Український педагогічний енциклопедичний словник*. Рівне: Волинські обереги.
- Дятленко, С. М., Лещук, В. М. & Медвідь, О. Ю. (2017). *Трудове навчання. 5-9 класи : Практичний посібник вчителів*. Харків: Ранок.
- Мойсеюк, Н. Є. (2007). *Педагогіка: Навч. посіб.* К: Саммит-Книга.
- Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН. № 235. (2021). Взято з http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/
- Семенова, А. В. (2006). *Словник-довідник з професійної педагогіки*. Одеса: Пальміра.
- Яременко, В. В., & Сліпущко, О. М. (2001). *Новий тлумачний словник української мови* Т. 2. Київ: Аконті.

REFERENCES

- Androshchuk, I. P. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii do orhanizatsii pozaurochnoi khudozhno-tekhnichnoi diialnosti uchniv [Theoretical and methodological principles of professional training of future teachers of labor education and technology for the organization of extracurricular artistic and technical activities of students]*. (PhD diss.). Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, Vinnytsia [in Ukrainian].
- Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language: 250000]*. (5th ed, vol. VIII). Kyiv ; Irpin: Perun [in Ukrainian].
- Diatlenko, S. M., Leshchuk, V. M., & Medvid, O. Yu. (2017). *Trudove navchannia. 5-9 klasy: Praktychnyi posibnyk vchyteliv [Work training. Grades 5-9: A Practical Guide for Teachers]*. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
- Moiseiuk, N. Ye. (2007). *Pedahohika [Pedagogy]*. Kyiv: Sammyt-Knyha [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia typovoi osvithoi prohramy dlia 5-9 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity: Nakaz MON [On approval of a standard educational program for 5-9 grades of general secondary education: Order of the Ministry of Education and Science]. № 235. (2021). Retrieved from http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/ [in Ukrainian].
- Semenova, A. V. (2006). *Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky [Dictionary-reference book on professional pedagogy]*. Odesa: Palmira [in Ukrainian].
- Verbytskyi, V. V. (2018). *Pozaurachna ta pozaklasna osvithnia (neformalna) diialnist v umovakh rozvytku stratehii vykhovannia v Ukraini [Extracurricular and extracurricular educational (informal) activities in the development of education strategy in Ukraine]*. Retrieved from <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/PPOD.pdf> [in Ukrainian].
- Yaremenko, V. V., & Slipushko, O. M. (2001). *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]* (Vol. 2). Kyiv: Akontі [in Ukrainian].

SCIENTIFIC BASES OF STRUCTURAL COMPONENTS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN LABOR EDUCATION ORGANIZATION METHODOLOGY DETERMINATION

Olena Rutkovska,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Andrii Tsyna,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article considers the organization of pupils' extracurricular activities in labor education to substantiate its structural components, which make up a holistic system of extracurricular work organization. The main structural components of extracurricular activities in labor education organization methodology are analyzed. They are the following: aim, objectives, functions, content, forms, methods, and means of implementation.

It is proved that the aim of extracurricular activities in labor education is the initial component of its organization methodology, which determines pupils' knowledge, skills, personal qualities (character traits), and mental, sensory, and motor qualities. General and specific objectives are the means of achieving the goal. The content component of pupils' extracurricular activities in labor education is determined by the Standard educational program, school curriculum and curricula of labor education, subject, and interdisciplinary groups, electives, labor and creative associations of pupils. Organizational features of extracurricular activities in labor education structure are due to the number of pupils (mass, group, individual forms), and the time of its implementation (regular and periodic classes). To the organization methods of extracurricular activities labor education, we have selected the following teaching methods: upbringing and stimulation of pupils' cognitive activity and independence. Organization means of pupils' extracurricular activities in labor education are defined. They are the following: didactic (posters, technical documentation, presentations, samples, models, models of objects and processes to be studied), technical, means of material and technical support of work (simulators, ICT means, multimedia, television); means of material and technical support of pupils' work (tools, devices, technological and auxiliary equipment, materials for laboratory and practical work in extracurricular activities).

Keywords: *pupils, labor education, methodology, organization, extracurricular activity, structural components.*

Надійшла до редакції 7.08. 2020 р.

УДК 745.52(477)(092)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239457>

ORCID 0000-0002-4602-9883

ORCID 0000-0002-3020-3445

КЛАСИК РЕШЕТИЛІВСЬКОГО КИЛИМАРСТВА ЛЕОНІД САМІЙЛОВИЧ ТОВСТУХА: ПОЄДНАННЯ НОВИХ ШЛЯХІВ І НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

Оксана Кудря,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Алла Кісь,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті розглянуто життєвий шлях та особливості творчої діяльності відомого майстра українського килимарства Леоніда Самійловича Товстухи; аналізовано його внесок як народного художника України у розвиток килимарства на Решетилівщині, популяризацію цього мистецтва в Україні та за її межами, виявлено широкі можливості застосування досягнень майстра у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Відзначено, що найбільш яскраво талант художника проявився в тематичних творах на початку його творчої діяльності – це килими з органічним поєднання портретних зображень із традиційним рослинним орнаментом. Впродовж життя Л. Товстуха створив близько півтори сотні килимів, справжніх шедеврів, та велику кількість масових робіт. Доведено, що Леонід Самійлович Товстуха шукав власні нові шляхи у тканні килимів, але завжди дотримувався основ і народних традицій.

У статті розглянуто трудовий шлях Леоніда Товстухи: від начальника килимового цеху, художника, головного інженера до директора фабрики художніх виробів імені Клари Цеткін. Відзначається, що поряд з творчою і адміністративною роботою Леонід Товстуха вів активну громадську діяльність. Творчий доробок та життєвий шлях народного художника України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, багаторічного директора фабрики художніх виробів імені Клари Цеткін, Почесного громадянина Решетилівки Леоніда Самійловича Товстухи характеризується вагомністю надбань та суттєвим особистим внеском у розвиток й популяризацію решетилівського килимарства в Україні та світі. Доведено, що Леонід Товстуха, зберігши традиції, сказав принципово нове слово у мистецтві, що є цінним у процесі фахової підготовки вчителів.

Ключові слова: килимарство, Леонід Самійлович Товстуха, український килим, фабрика художніх виробів імені Клари Цеткін, підготовка вчителя.

Постановка проблеми. Українське декоративно-ужиткове мистецтво, значне місце у якому належить і килимарству, у своєму підґрунті має давні народні традиції. Сучасне килимарство бере свої витoki з народного килимарства, яке має багату історію свого розвитку та характеризується високим художнім рівнем і технічною досконалістю.

Головним осередком сучасного килимарства на Полтавщині є Решетилівка. Саме решетилівськими килимами znana Полтавщина за межами України, вони удостоєні багатьох міжнародних відзнак. Решетилівські килими вражають своєю довершеністю: мають вишуканий квітковий малюнок та досконале поєднання кольорів. До кращих робіт належать килими класиків Решетилівського килимарства – Н. Бабенко та Л. Товстухи. Знаний килим Надії Несторівни Бабенко «Древо життя» з 1969 року прикрашає Блакитну залу штаб-квартири ООН у Нью-Йорку, а килим Леоніда Самійловича Товстухи

«Народжені рідною землею» є окрасою штаб-квартири Ради Європи (м. Страсбург, Франція).

Значний внесок у розвиток килимарства на Решетилівщині, його популяризацію в Україні та загалом у світі було зроблено народним художником України, незмінним директором фабрики імені Клари Цеткін з 1963 по 2003 роки Леонідом Самійловичем Товстухою. Саме він є одним із продовжувачів решетилівського рослинного килимарства, яке у лютому 2017 року внесено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Проведений аналіз літературних джерел засвідчив недостатнє висвітлення питання щодо життєвого шляху та особливостей творчої діяльності цієї непересічної особистості, можливостей використання його надбань у процесі фахової підготовки вчителів.

Аналіз досліджень і публікацій. ХХ століття позначилося активізацією досліджень у сфері народного килимарства, поштовхом до якої стали численні виставки українських килимів, що відбулися впродовж 1920-х рр. Результатом цього була публікація до експозиційних путівників статей Д. Щербаківським, В. Пещанським, Б. Крижанівським, М. Щепотьєвою, Я. Риженко. Впродовж 60-70-х рр. ХХ століття в Україні було опубліковано видатними мистецтвознавцями (С. Таранушенко, А. Жук (Жук, 1973; Жук, 1966), Я. Запаско (Запаско, 1973) та С. Сидорович) низку ґрунтовних досліджень з проблематики народного килимарства.

Окремі наукові розвідки з питань українського килимарства було зроблено О. Івановою, Т. Романовою, Є. Харковиною (Харковина, 2014), В. Титаренко (Титаренко, 2003), Л. Федевич (Федевич, 2005) та ін. Сучасні періодичні видання (журнали «Народне мистецтво», «Народна творчість та етнографія») публікують статті, що висвітлюють певні історичні та мистецтвознавчі аспекти килимарства. Про широкий пласт здобутків народного художника України Л. Товстухи у своїх працях говорять О. Бабенко (Чорнощоків, Бабенко, Батієвська, 2019), М. Вороненко, Л. Жоголь (Жоголь, 1987), Т. Романова, Л. Федевич (Федевич, 2005), В. Щербак (Щербак, 2020).

Метою статті є аналіз діяльності та творчого доробку непересічної постаті, корифея українського килимарства Леоніда Самійловича Товстухи для використання його досягнень у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Виклад основного матеріалу. Творчий доробок та життєвий шлях народного художника України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, багаторічного директора фабрики художніх виробів імені Клари Цеткін, Почесного громадянина Решетилівки Леоніда Самійловича Товстухи й понині викликає захоплення вагомістю надбань та здобутків, особистого внеску у розвиток й популяризацію решетилівського килимарства в Україні та у світі.

Леонід Самійлович Товстуха прожив довге і плідне творче життя. Народився 17 жовтня 1930 року у селі Орлівка Ямпільського району Сумської області. Закінчив місцеву семирічку і з 1947-го року навчався у Кролевецькому технікумі художніх промислів, де опанував різні техніки вишивання, вивчав килимарство. У 1951 році почав працювати за направленням у Полтаві у промартілі імені Лесі Українки на посаді майстра килимового цеху. Через рік був переведений до Решетилівської промартілі, де працював начальником килимарного цеху. З тих пір для хлопця із Сумщини Решетилівщина стала рідною землею.

Починаючи з 1953 року, впродовж шести років був художником. Подальший трудовий шлях: технорук промартілі, головний інженер фабрики художніх виробів імені Клари Цеткін, а потім – директор цієї ж фабрики. Посаду обіймав упродовж 43 років, аж до виходу на пенсію. Щодо загального стажу роботи на фабриці, то він становить більше 50 років. Леонід Самійлович здобув вищу освіту без відриву від виробництва – закінчив заочно Московський технологічний інститут (1962-1968 рр).

Початок його творчої діяльності припадає на 1953 рік. І вже через рік представлений на виставці гобелен «Богдан Хмельницький» став першою роботою Леоніда Товстухи. Були

в подальшому створені й інші тематичні гобелени, серед них: «Тиха українська ніч», «Свято Івана Купала», «Осінній ранок», диптих «Т. Г. Шевченко» та ін. «Головне у творах Л. Товстухи – майстерно розроблені, на основі мистецької народної традиції краю, але в душі вимог сьогодення, орнаментальні ритми, колористичні гами, сюжетні задумки» (Линник, 2009).

За творчі здобутки та розвиток українського народно-декоративного мистецтва Леоніду Самійловичу Товстусі було присвоєно почесне звання Заслуженого художника України (1975 р.), у 1986-му році він став лауреатом Державної премії ім. Т. Г. Шевченка. Серед ряду нагород, яких він був удостоєний – орден «Знак пошани» та «За заслуги III ступеня», Почесна грамота Верховної Ради України, медалі «За доблесну працю», «Ветеран праці», срібна і бронзова медаль ВДНГ СРСР.

Леонід Товстуха був делегатом VI та VIII з'їздів художників України. Учасник багатьох художніх виставок як в Україні, так і за кордоном. Його твори експонувалися у Сирії, Німеччині, Хорватії, Бельгії, США, Канаді, Китаї, Росії, Естонії, Латвії, Азербайджані. У складі делегації брав участь у міжнародному ярмарку (Лейпціг, 1958 рік), також побував у Швейцарії, Франції. Персональні виставки Леоніда Товстухи були влаштовані неодноразово у столиці України, Полтаві, звичайно ж, Решетилівці. Його килими є окрасою 14 великих музеїв України, а також за її межами.

Та не лише при житті, а й після смерті Леоніда Самійловича влаштовувалися виставки його робіт; одна з них у 2015 році у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського. Там зберігається збірка килимів майстра, які прикрашають експозицію українського народного мистецтва.; найвідомішими є килими «Пори року» і «Червона гвоздика».

Вагомий особистий здобуток Леоніда Самійловича – створений ним килим «Народжені рідною землею» – прикрашає штаб-квартиру Ради Європи у Страсбурзі, подарований від України у 2006 році. Копія цього килима та інші килими знаходяться у виставковій залі Всеукраїнського центру вишивки та килимарства, який відкрився у 2019 році на Полтавщині, у місті Решетилівка. Відзначимо, що поява Всеукраїнського центру вишивки та килимарства була зумовлена внесенням у національний список переліку елементів нематеріальної культурної спадщини, а також номіновано на включення до списку ЮНЕСКО таких видів народного мистецтва краю, як решетилівська вишивка «білим по білому» та килимарство з рослинним візерунком.

Мистецтвознавець Адам Жук, ознайомившись із творчістю Леоніда Самійловича, висловив свої емоції словами, зауваживши, що Леонід Товстуха по праву належить до числа провідних майстрів сучасного українського гобелену; він самобутній художник з яскраво вираженою творчою індивідуальністю, що сформувалася завдяки нашим традиціям українського народного і класичного мистецтва. Художник постійно звертається до багатовікової культурної спадщини свого народу, продовжує і розвиває її надбання, збагачує новими сучасними формами.

Килими Леоніда Самійловича називають не просто творчими роботами, а справжніми картинами життя. Кольори, техніка виконання робіт настільки високого рівня, що не залишається сумнівів, що це справжнє мистецтво. Усі килими Леоніда Товстухи різні, але об'єднує їх одне – квіти, а митець є одним із продовжувачів решетилівського рослинного килимарства.

Особливо яскраве виявлення таланту художника відбулося у тематичних творах. Так, ще у 50-х рр. ХХ ст. митцем було створено ряд вдалих орнаментально-тематичних килимів, з яких почалося його визнання. Це килими з портретними зображеннями (Т. Шевченка, Б. Хмельницького та ін.). Мистецтвознавці відзначають вдале органічне поєднання портретних зображень, які подано силуетно, із традиційним рослинним орнаментом.

Килими Леоніда Товстухи – це яскравий світ, трансформований через його душу і серце. Кольорова гама пастельних відтінків його творів додає мрійливості, легкості,

спокою. Килими вражають індивідуальною виразністю та досконалістю виконання, наскрізна лінія його творчості пронизана любов'ю до України, її природи.

У своїх композиціях Леонід Товстуха використовував особливі стилізовані форми народного мистецтва рослинні та зооморфні мотиви. Він годинами сидів у своїй майстерні над створенням ескізів, які потім знаходили своє відображення у килимах. Цікавою є робота Леоніда Товстухи «Пори року», яка була виконана у трьох варіантах: перший варіант демонструвався на Міжнародній національній виставці у Лос-Анджелесі і був закуплений Міністерством культури СРСР; другий – прикрашав олімпійський готель Москви; третій варіант експонувався у Полтавському краєзнавчому музеї імені В. Кричевського. Кожен із варіантів був своєрідним і неповторним. За своє життя митець створив близько півтори сотні справжніх шедеврів, які вражають живописністю, заворожують, не кажучи про велику кількість масових робіт. Творчим подвигом Леоніда Самійловича називають його прагнення не йти вже торованими стежками ткання килимів, а творити свій світ, дотримуючись основ і традицій, як за формою, так і за змістом. «Творчість цього митця позначена глибоким знанням місцевих народних традицій і невтомним пошуком нового» (Чорнощоків, Бабенко, Батієвська, 2019).

Ознайомлення з доробком Л. Товстухи свідчить, наскільки витонченою, оригінальною, творчою була уява митця. О. Бабенко зауважує, що Леонід Товстуха, зберігши традиції, сказав принципово нове слово у мистецтві, а це під силу лише посправжньому талановитій людині: «Тільки шалений творчий порив може винести художника на висоту, де традиції не тяжіють над ним, а лише підносять, надаючи сміливості йти далі. Так трапилося з художниками Н. Бабенко і Л. Товстухою. Розімкнувши орнаментальні канонічні виміри малюнка, вони почали свою дорогу в мистецтві українського гобелена» (Чорнощоків, Бабенко, Батієвська, 2019). Зразком такого поєднання традицій та власного творчого бачення килим Леоніда Товстухи «Пам'ять», описуючи який О. Бабенко говорить про своєрідність поєднання кольорів, фактури, особливої температури кольорової гами та матеріалу.

Леонід Товстуха був не лише старійшиною решетилівських художників, а й батьком, наставником і вчителем молодих, керівником і захисником для працівників фабрики, яку він очолював. Директор роками вболівав за те, щоб існувала спадкоємність кадрів, коли досвідчені фахівці передавали секрети майстерності молодим, адже фабрика була його домівкою, його дітищем, його гордістю. Він пройшов шлях від начальника килимового цеху, художника, головного інженера до директора фабрики, де у свій час працювало близько 500 працівників. З 1962 року, відколи він очолив колектив фабрики, в ньому змагалися посада і творче покликання. Був період, коли він взяв на свої плечі і ношу будівельника. Зводили нові цехи, гуртожиток, їдальню. У керівництві фабрикою добре проявилися його організаторські здібності. Поряд з цим виконували і перевиконували виробничі плани, втілювали нові зразки народного мистецтва. Леонід Товстуха підібрав високопрофесійний колектив художників-патріотів, майстерністю виділялися килимарниці, фарбувальниці, вишивальниці, ткалі. Завдяки його копіткій праці відроджувалися вишивка, килимарство, ткацтво – безцінні жанри народного декоративно-ужиткового мистецтва.

За проектами Леоніда Товстухи на фабриці виготовляли оригінальні за композиційним і колористичним вирішенням орнаментальні килими масового призначення. Крім проектів малюнків для масового виробництва, художники розробляли чимало складних виставкових виробів. У 60-70-ті роки ХХ ст. було внесено нове в орнаментально-тематичні килими-гобелени, які створювалися на фабриці; впродовж не одного десятиліття із фахівцями фабрики співпрацювали професійні художники багатьох країн світу.

Поряд із творчою й адміністративною роботою, Леонід Товстуха вів активну громадську діяльність, майже 25 років очолював районну комісію сприяння Фонду Миру, був членом правління Художнього фонду України, республіканської комісії декоративно-

ужиткового мистецтва, правління Полтавської обласної Спілки художників, членом журі з присудження премії Катерини Білокур, членом Великої Ради Спілки народних майстрів та правління Полтавської обласної Національної Спілки художників України.

Ще одним мало відомим широкому загалу здобутком Леоніда Самійловича є видрукований ним каталог «Гобелени, виконані на Решетилівській фабриці ім. К. Цеткін за 1954-1998 роки». Це безцінна, фундаментальна наукова праця, у якій відображено історію розвитку решетилівського килима.

Не менш значущою є його праця «Спогади і роздуми (півстоліття на Решетилівській фабриці художніх виробів ім. Клари Цеткін)». Ця книга спогадів – «...данина людям, які працювали поруч з ним довгі роки, творили славу колективу, були його гордістю», де майстер поділився із широким загалом своїми спогадами, пов'язаними з діяльністю Решетилівської промартілі-фабрики ім. Клари Цеткін. Тут не лише йдеться про роботу колективу зі зростання виробництва та створення необхідних умов праці, але й про безперервний творчий пошук, підготовку фахівців, про видатних постатей колективу, які були причетними своєю працею до творення краси і слави підприємства. Праця є невичерпним джерелом пізнання для всіх, хто вивчатиме історію народних художніх промислів у Решетилівці, адже автором використано матеріали архіву фабрики ім. Клари Цеткін та особистого архіву, каталоги виставок (Товстуха, 2010).

Висновки. Дивовижні роботи класика решетилівського килимарства Леоніда Самійловича Товстухи – духовна пожива, яка потрібна сучасникам, щоб любити красу рідної землі. Мистецтво об'єднує творчих людей, дарує красу і радість. Леонід Самійлович Товстуха – митець, яскрава творча особистість, чиє ім'я уособлює решетилівське килимарство, а твори прославили Решетилівщину в Україні та далеко поза її межами. Творчість видатного митця Л. Товстухи є епохальною для української культури, його твори високо оцінені провідними мистецтвознавцями, фахівцями народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Упродовж останніх десятиліть відбувається відродження та популяризація народних художніх ремесел. Саме в Решетилівці створено Всеукраїнський центр вишивки та килимарства. Молоді майстри та всі зацікавлені й небайдужі мають можливість надихатися кращими взірцями творів решетилівського килимарства, зокрема, й роботами видатного митця Леоніда Самійловича Товстухи. Його надбання широко використовують у підготовці фахівців декоративно-ужиткового мистецтва та вчителів трудового навчання і технологій.

ЛІТЕРАТУРА

- Жоголь, Л. (1987). Творчість від землі. *Київ*, 8, 158-159.
- Жук, А. К. (1973). *Український радянський килим*. Київ: Наук. думка.
- Жук, А. (1966). *Українські народні килими*. Київ: Наук. думка.
- Запаско, Я. (1973). *Українське народне килимарство*. Київ: Мистецтво.
- Линник, О. К. (2009). *Календар знаменних і пам'ятних дат Сумщини на 2010 рік*. Суми.
- Титаренко, В. П. (2003). *Традиційні народні ремесла Полтавщини : Навч. посіб.* Полтава: Верстка. Товстуха Леонід Самійлович. Взято з http://reshetlib.at.ua/index/listok_podorozhnika/0-202.
- Товстуха, Л. (2010). *Спогади і роздуми (півстоліття на решетилівській фабриці художніх виробів ім. К. Цеткін)*. Решетилівка: Тираж.
- Чорнощоків, А. Є., Бабенко, О. О., Батієвська, Т. В., Дігтяр, Н. М., Кушніренко, О. М., Мохірева, Ю. А., & Саєнко, Т. В. (2019). *Українське декоративно-ужиткове мистецтво*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. Взято з <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Укр.дек.-ужит.pdf>
- Федевич, Л. (2005). Дерево життя митця: до 75-річчя від дня народження Л. Товстухи. *Земляки : альманах Сумського земляцтва в Києві*, 2, 153-154.
- Харковина, Є. Г. (2014). Формування мистецтва килимарства на теренах України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Мистецтвознавство*, 30, 116-123.

Щербак, В. (2020). Видно шляхи полтавські: Леоніду Товстусі – 70. *Образотворче мистецтво*, 1/2, 86-87.

REFERENCES

- Chornoshchokov, A. Ye., Babenko, O. O., Batiievska, T. V., Dihtiar, N. M., Kushnirenko, O. M., Mokhirieva, Yu. A., & Saienko, T. V. (2019). *Ukrainske dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo [Ukrainian decorative and applied art]*. Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka. Retrieved from <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Укр.дек.-ужит.pdf> [in Ukrainian].
- Fedevych, L. (2005). Derevo zhyttia myttsia: do 75-richchia vid dnia narodzhennia L. Tovstukhy [The tree of the artist's life: to the 75th anniversary of L. Tovstukha's birth]. *Zemliaky: Almanakh Sumskoho zemliatstva v Kyievi*, 2, 153-154 [in Ukrainian].
- Kharkovyna, Ye. H. (2014). Formuvannia mystetstva kylymarstva na terenakh Ukrainy [Formation of the art of carpet weaving in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Mystetstvoznnavstvo*, 30, 116-123 [in Ukrainian].
- Lynnyk, O. K. (2009). *Kalendar znamennykh i pam'iatnykh dat Sumshchyny na 2010 rik [Calendar of significant and memorable dates of Sumy region for 2010]*. Sumy [in Ukrainian].
- Shcherbak, V. (2020). Vydno shliakhy poltavski: Leonidu Tovstusi – 70 [You can see the ways of Poltava: Leonid Tovstus – 70]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 1/2, 86-87 [in Ukrainian]. *Tovstukha Leonid Samiilovych*. Retrieved from http://reshetlib.at.ua/index/listok_podorozhnika/0-202 [in Ukrainian].
- Tovstukha, L. (2010). *Spohady i rozdumy (pivstolittia na reshetylivskii fabrytsi khudozhnikh vyrobiv im. K. Tsetkin) [Memories and reflections (half a century at the K. Zetkin Art Factory in Reshetyliv)]*. Reshetylivka: Tyrash [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. P. (2003). *Tradytsiini narodni remesla Poltavshchyny [Traditional folk crafts of Poltava region] : Navch. posib.* Poltava: Verstka [in Ukrainian].
- Zapasko, Ya. (1973). *Ukrainske narodne kylymarstvo [Ukrainian folk carpet weaving]*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
- Zhohol, L. (1987). Tvorchist vid zemli [Creativity from the ground]. *Kyiv*, 8, 158-159 [in Ukrainian].
- Zhuk, A. (1966). *Ukrainski narodni kylymy [Ukrainian folk carpets]*. Kyiv: Nauk. Dumka [in Ukrainian].
- Zhuk, A. K. (1973). *Ukrainskyi radianskyi kylym [Ukrainian Soviet carpet]*. Kyiv: Nauk. Dumka [in Ukrainian].

A CLASSIC OF RESHETYLIVKA CARPET WEAVING LEONID SAMILOVYCH TOVSTUKHA: A COMBINATION OF NEW WAYS AND FOLK TRADITIONS

Oksana Kudria,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Production and Information Technologies and Life Safety of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Alla Kis,

postgraduate student of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article examines the famous master of Ukrainian carpet weaving Leonid Tovstukha's life and creative activity features; his contribution as a People's Artist of Ukraine in the development of carpet weaving in Reshetylivka region and its popularization in Ukraine and abroad is analyzed. A wide range of opportunities to use the master's achievements in the process of future labor education and technology teacher training are revealed.

It is noted that the artist most vividly demonstrated his talent in thematic works at the beginning of his creative activity. These are carpets with an organic combination of portrait

images with traditional floral ornaments. During his life, L. Tovstukha created about one and a half hundred carpets, real masterpieces, and a number of mass works. It is proved that Leonid Tovstukha sought his new ways in carpet weaving but always followed the basics and folk traditions.

The article examines Leonid Tovstukha's career from the head of the carpet shop, an artist, a chief engineer, to the head of Klara Zetkin Art Products Factory. It is noted that along with creative and administrative work Leonid Tovstukha was active in public life. Leonid Tovstukhas' creative work and life as the People's Artist of Ukraine, winner of the Taras Shevchenko National Prize, longtime head of the Klara Zetkin Art Products Factory, Honorary Citizen of Reshetylivka is characterized by the importance of achievements and significant personal contribution to Ukraine's development and contribution to the world. It is proved that Leonid Tovstukha, preserving the traditions, said a fundamentally new word in art, which is valuable in the process of professional teacher training.

Keywords: *carpet weaving, Leonid Tovstukha, Ukrainian carpet, Klara Zetkin Art Products Factory, teacher training.*

Надійшла до редакції 7.08. 2020 р.

УДК 37.015.3

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239458>

ORCID 0000-0001-6096-5144

ORCID 0000-0002-0553-4277

ESSENCE, STRUCTURE AND FEATURES OF LIFELONG LEARNING COMPETENCE

Володимир Мироненко,

аспірант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Валентина Титаренко,

докторка педагогічних наук, професорка, декан факультету технологій та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

У статті розглянуто сутність, структуру та особливості компетентності людини вчитися впродовж життя. Для досягнення поставленої мети на різних етапах наукового пошуку використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів – аналіз, класифікація, узагальнення теоретичних підходів вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії, соціології, педагогіки, психології для визначення сутності, структури й особливостей компетентності вчитися впродовж життя. Метою статті обрано розкриття сутності структури та особливостей компетентності людини вчитися впродовж життя. Схарактеризовано змістову частину понять «компетентність», «навчання», «життєдіяльність людини» як провідних складових феномену «компетентність учинити впродовж життя». Дано авторське формулювання поняття «компетентність навчання впродовж життя людини» як становлення інтегративної якості особистості, що містить складові (життєва зрілість, освітня спрямованість, креативність та ініціативність у вирішенні життєвих ситуацій, високий рівень реалізації подій життя) та сформованість самостійності особистості. Розглянуто базові рівні формування компетентності навчання впродовж життя: початковий, адаптації до умов реальної життєвої діяльності, формування індивідуального стилю освітньої діяльності та сходження до вершин професіоналізму. Доведено, що досягнення учнівською молоддю оптимальних рівнів життєвого розвитку відбувається внаслідок формування життєвої зрілості та самостійності особистості.

Окреслено аспекти інтеграції концептуальних і технологічних засад підготовки майбутнього вчителя трудового навчання і технологій до формування в учнів компетентності вчитися впродовж життя в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: учнівська молодь, освіта, компетентність, навчання впродовж життя, життєва зрілість.

Problem statement. The priority area in the socio-economic, spiritual, and cultural development of Ukraine is an education, designed to ensure personal development following everyone's abilities and needs on the basis of lifelong learning, which is based on the laws of Ukraine «On Education», «On Higher Education», «National Doctrine on Education Development», «the State National Program «Education», «the Sectoral Concept of Development of Continuing Pedagogical Education», «the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021».

The effectiveness of how a person solves the tasks in the everyday life is determined by the level how well developed is the competence of lifelong learning – prognostic in nature and able to respond flexibly to social changes.

Psychological and pedagogical principles for substantiation of a holistic approach to the formation of lifelong learning competence became the works of modern scientists, whose research

results have helped to define this phenomenon as an integrative manifestation of several components of learning related to human life.

Research and publication analysis. Issues of human development during lifetime were the subject for consideration in the psychological and pedagogical works of B. Ananiev, O. Antonova, A. Bodalov, A. Verbytsky, N. Kuzmina, O. Leontiev, V. Morgun, A. Petrovsky, V. Rybalka, S Rubinstein, and others.

Some aspects of the problem are devoted to several important studies, in particular: O. Ganzhey studied the pedagogical conditions and means of the socio-professional maturity formation of the future history teacher (Ganzha, 2011); O. Andrienko – general scientific bases for development of professional maturity of the teacher (Andrienko, 2002); several aspects of the problem are covered in the works of Y. Gilbukh, B. Gershunsky, A. Petrovsky, and other famous scientists.

At the same time, the problem of understanding the essence and structure of lifelong learning competence remains open, in particular, integration aspects of conceptual and technological principles of training future teachers of labor training to form students' lifelong learning competence in the educational environment of the general secondary education.

The purpose of the article is to reveal the essence, structure, and features of human lifelong learning competence.

To achieve this goal at different stages of scientific research we use a set of interrelated theoretical methods – analysis, classification, generalization of theoretical approaches, presented by domestic and foreign scientists in philosophy, sociology, pedagogy, psychology to determine the nature, structure, and characteristics of lifelong learning.

The results of the research. An important practical task of our study is to identify the structure and features of lifelong learning competence. During the research, it is necessary to characterize the semantic part of the concepts «competence», «learning», «human life» components as the most important parts of the phenomenon «lifelong learning competence».

A. Petrovsky sees a high level of life maturity in the active participation of the individual in a society, a developed sense of responsibility, a need to care for other people, and competently solve life problems on the way to full self-realization (Psychology. Dictionary, 1990, p. 126).

Y. Gilbukh (1994) names the life component, which combines the understanding of the relativity of the meaning of life, the predominance of the rational over the emotional, emotional balance, and prudence, as a structural component of personal maturity.

The analysis of scientific research of lifelong learning competence and legal documents in the field of education creates a basis for defining this phenomenon as a long period of ontogenesis and is due to integrative requirements and features of manifestation at the optimal level of personal life components. Content analysis of research on the structure of lifelong learning competence allows differentiating its general components by the following features that characterize a person on the following indicators: life maturity, educational orientation, creativity, and initiative in solving life situations, high level of life events realization.

The identified by us components of lifelong learning competence, defined as personal qualities, are the identification of personal qualities of the individual, which can be studied only by analyzing the life of the individual in the social environment. Only the analysis of the relationship “personality-environment” allows to objectively reveal the properties of a person as a person (Ganja, 2011, p. 18).

These components of lifelong learning competence are significant characteristics of personal maturity, which ensure the success of human life formation.

A necessary condition for the formation of lifelong learning competence defined by O. Andrienko is the development of a competence of this type, which develops at three basic levels:

- 1) an initial level of mastering the basics of vital knowledge in educational institutions;
- 2) adaptation to the conditions of real-life activity;
- 3) formation of an individual style of educational activity and the beginning of the ascent to the top of professionalism (Andrienko, 2002, pp. 31-32).

Leading for the development of lifelong learning competence is the component of life maturity, which is determined by the focus, creativity, and initiative in solving life situations, the high level of their implementation. A condition for the successful development of life maturity of the individual is the integration of lifelong learning into one's general culture, which determines the conscious attitude to human life experience, the ability to creative perception, understanding, and transformation of the reality (Gershunsky, 2002; Psychology. Dictionary, 1990).

"The National Strategy for Education Development in Ukraine until 2021" states that the modern labor market requires from graduates not only deep theoretical knowledge but also the ability to apply it independently in non-standard, constantly changing life situations, a transition from the knowledge society to the society of life competent citizens (National Strategy for Education Development in Ukraine until 2021). This legal document regulates modernization of the structure, content, and organization of education based on the competence approach, as a strategic direction of education. Competence as the ability to productively perform professional activities is outlined by generalized and standardized ways of vital actions, which are regulated by functions important for human life (Personally oriented technologies of teaching and education in higher educational establishments, 2008).

Students' understanding that they still need to learn a lot formulates the formation of their life maturity. The formation of the subject, basic, and key competencies allow the student to see the results of educational activities. The formation of the personality will indicate a sufficient level of life maturity of the student.

Acmeological concept of education involves the holistic development of its applicants, aimed at developing the appropriate level and type of maturity at a certain stage of learning and age development of the individual (Ganja, 2011, p. 16). According to the acmeological concept of education, life maturity is understood as a characteristic of successive stages of personality formation in the process of lifelong learning. The process of forming the competence of lifelong learning should contain the three most important stages defined by modern psychology:

- adaptation as the appropriation of new social forms and values by an individual, the formation of typical patterns of behavior and activities;
- individualization as a manifestation of personality inclinations and competencies, the formation of a positive self-concept that contributes to the formation of the subject personality of a person;
- integration as the interaction of an individual and the educational environment, which stimulates one's personal development (Psychology. Dictionary, 1990, p. 332).

Therefore, the formation of lifelong learning competence in the school period will be effective if the adaptation to the components of life through the individualization of ways to implement it before acquiring the ability to constructive interactions of personality and educational environment. The formation of lifelong learning competence of secondary school students as active actors should arise from their gradual transition from a position of being the object of educational influence to the position of being the subject of educational activity, and then – to the subject of life formation.

The process of lifelong learning competence formation is a gradual and continuous process that occurs through all the educational, professional and life activities of an individual. This process takes place in two dimensions: in the educational space of educational institutions under the control of educational, professional norms and requirements, and in the educational environment of the social surroundings, where the student must face the manifestations of a society that may not meet the norms and rules of achieving anticipated positive personal development. The Law of Ukraine "On Higher Education" proclaims the dissemination of knowledge among the population, raising the educational and cultural level of citizens as one of the main tasks of education (Law of Ukraine "On Higher Education"). In educational environment that is not completely under the control of the goals of personal maturity development, the student must constantly make an informed choice about life actions and deeds determined by the situations of living space. Considering the above-mentioned, it is necessary to view the formation of lifelong

learning competence of student youth as a component of the development of life and professional maturity in the structure of their personal development.

Conclusions. Our analysis of legal documents in the field of education and research results on the formation of lifelong learning competence indicates the important impact of its structural components and the level of their development on the formation of future teachers' readiness for self-realization in future life. At the stage of scientific development, the interpretation of the concept of “lifelong learning” is absent in scientific encyclopedias and terminological dictionaries. Summarizing the results of the scientific research on understanding the essence of the concepts of “competence”, “learning”, “human life” as components of the concept of “lifelong learning competence”, we concluded that students achieve optimal levels of life development due to maturity and Self-personality achievement.

The above statements are the basis for the authors to formulate the concept of lifelong learning competence of a person as a formation of an integrative quality of a personality – life maturity, which contains its components (life maturity, educational orientation, creativity, and initiative in solving life situations, high level of life events realization) and the formation of the Self-personality.

The analysis of scientific approaches regarding understanding of the essence of lifelong learning competence orients further research on this problem based on educational orientation on the gradual development of components of this competence in a specially organized educational space of educational institutions and educational environment of social surroundings.

ЛІТЕРАТУРА

- Андриенко, Е. В. (2002). *Психолого-педагогические основы формирования профессиональной зрелости учителя*. (Дис. д-ра пед. наук). Новосибирск.
- Андрущенко, В., & Луговой, В. (Ред.). (2008). *Особистісно орієнтовані технології навчання і виховання у вищих навчальних закладах*. Київ: Пед. думка.
- Ганжа, О. В. (2011). *Формування соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя історії у навчально-виховному середовищі*. (Дис. канд. пед. наук). Кіровоград.
- Гершунский, Б. С. (2002). *Философия образования для XXI века*. Москва: Педагог. общ-во России.
- Гильбух, Ю. З. (1994). *Тест-опросник личностной зрелости*. Киев: Научно-практический центр «Психодиагностика и дифференцированное обучение».
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. Взято з <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>
- Петровский, А. (Ред.). (1990). *Психология. Словарь*. Москва: Политиздат.
- Про вищу освіту: Закон України*. (2014). Взято з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

REFERENCES

- Andrienko, E. V. (2002). *Psichologo-pedagogicheskie osnovy formirovaniya professional'noj zrelosti uchitelja [Psychological and pedagogical foundations of teacher professional maturity formation]*. (PhD. diss.). Novosibirsk [in Russian].
- Andrushchenko, V., & Luhovoi, V. (Eds.). (2008). *Osobystisno oriientovani tekhnolohii navchannia i vykhovannia u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Personally oriented technologies of teaching and education in higher educational institutions]*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Gershunskij, B. S. (2002). *Filosofija obrazovaniya dlja XXI veka [Philosophy of Education for the 21st Century]*. Moskva: Pedagog. obshh-vo Rossii [in Russian].
- Gil'buh, Ju. Z. (1994). *Test-oprosnik lichnostnoj zrelosti [Personal maturity test questionnaire]*. Kiev: Nauchno-prakticheskij centr «Psichodagnostika i differencirovannoe obuchenie» [in Russian].
- Hanzha, O. V. (2011). *Formuvannia sotsialno-profesiinoi zrilosti maibutnoho vchytelia istorii u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi [Formation of socio-professional maturity of the*

- future history teacher in the educational environment*]. (PhD diss.). Kirovohrad. [in Ukrainian].
- Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [National strategy for the development of education in Ukraine until 2021]*. Retrieved from <http://osvita.ua/legislation/other/36322/> [in Ukrainian].
- Petrovskij, A. (Ed.). (1990). *Psihologija. Slovar' [Психология. Словарь]*. Moskva: Politizdat [in Russian].
- Pro vyshchu osvitu [About higher education]: Zakon Ukrainy*. (2014). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].

ESSENCE, STRUCTURE AND FEATURES OF LIFELONG LEARNING COMPETENCE

Volodymyr Myronenko,
postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;
Valentyna Tytarenko,
doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Dean of the Faculty of Technology and Design
of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article considers the essence, structure, and features of competence to learn throughout life. To achieve this goal at different stages of scientific research a set of interrelated theoretical methods have been used, which are the following: analysis, classification, generalization of theoretical approaches of national and foreign scientists in the field of philosophy, sociology, pedagogy, and psychology for determining the nature, structure, and features of competence to learn throughout life. The paper aims to reveal the essence of the structure and features of human competence to learn throughout life. The semantic part of the components of the categories «competence», «learning», «human life» as the leading components of the phenomenon «competence to learn throughout life» is characterized. The authors' formulation of the category «competence of lifelong learning» is given. It is considered as the formation of the person's integrative quality, which contains components (life maturity, educational orientation, creativity and initiative in solving life situations, a high level of life events) and the formation of personal independence. The basic levels of lifelong learning competence formation are considered: primary, adaptation to the conditions of real-life activity, formation of individual style of educational activity, and ascent to the peaks of professionalism. It is proved that student youth achieve optimal levels of life development due to the formation of the individual's life maturity and independence. Aspects of integration of conceptual and technological bases of preparation of the future teacher of labor training and technologies for the formation of pupils' competence to learn throughout life in the educational environment of the institutions of general secondary education are outlined.

Keywords: student youth, education, competence, lifelong learning, life maturity.

Надійшла до редакції 10.08.2020 р.

УДК 373.5.016:6]:004.9

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239460>

ORCID 0000-0003-2691-7215

ORCID 0000-0003-0366-9386

СТВОРЕННЯ ПРОЄКТІВ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ AUGMENTEDCLASS ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Сергій Поляков,

аспірант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Лариса Гриценко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті проаналізовано нові можливості використання інформаційно-технічних засобів у освітніх процесах трудового навчання в середньому закладі освіти, зокрема, при формуванні графічної компетентності учнів основної школи. Визначено мультимедійний додаток AugmentedClass як ефективний засіб побудови уроків трудового навчання з елементами креслення, що забезпечує поетапну візуалізацію складних і простих конструкцій.

Метою дослідження обрано комплексний аналіз особливостей запровадження технології доповненої реальності в освітній процес формування графічної компетентності учнів основної школи, а також вивчення особливостей адаптації цієї технології при підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

З'ясовано, що додаток AugmentedClass спеціально розроблено для використання проєктів із доповненою та віртуальною реальністю в освітньому процесі; охарактеризовано набір його функцій та можливостей створення мультимедійного контенту засобами мобільних і комп'ютерних пристроїв на основі операційної системи Андроїд, які є доступними для вчительського й учнівського загалу.

Проведено висновок щодо того, що застосування доповненої реальності з використанням мобільного додатку AugmentedClass у процесі формування графічної компетентності учнів на уроках трудового навчання в основній школі забезпечує можливість підвищення зацікавленості дітей навчальною інформацією засобом інтерактивного контенту, дозволяє сформуванню компетентності за допомогою технології доповненої реальності, урізноманітнює навчальний процес інноваційними формами роботи, підвищує стан мотивації учнів підліткового віку до самостійної навчально-пізнавальної діяльності завдяки реалізації ігрових, змагальних та пізнавальних стимулів, дає змогу розробити інноваційні види візуальних навчальних завдань узагальнювального та систематизувального характеру, які активізують навчальну роботу учнів. Опрацювання навчального контенту проходить такою організаційною формою, яка є привабливою для дітей, забезпечує умови розвитку особистісних якостей, веде до підвищення самостійності та самооцінки власних навчальних досягнень.

Ключові слова: *трудове навчання з елементами креслення, учні основної школи, графічна компетентність, технології доповненої реальності, мобільний додаток AugmentedClass.*

Постановка наукової проблеми. Сучасний динамічний розвиток технологій створює нові можливості використання технічних засобів у освітньому процесі. Легкий і безпечний доступ до інформації. Освіта як важливий елемент розвитку суспільства має відповідати вимогам часу, використовувати передові засоби для реалізації освітніх цілей;

такими технологіями є доповнена та віртуальна реальність. Розвиток програмного забезпечення, поява мобільних пристроїв (смартфонів, планшетів), забезпечують комфортні умови використання технології доповненої реальності кожному користувачеві пристрою – і учневі, й учителеві (Чубукова, & Пономаренко, 2018). Створення повноцінних, складних проєктів доповненої реальності стало можливим навіть на смартфоні. Особливо важливим це є при формуванні графічної компетентності учнів основної школи, адже технології доповненої та віртуальної реальності надають учителям широкий спектр можливостей для їх ефективного використання. Наочність, створена з використанням таких технологій, стає образною, доступною, інтерактивною й відповідає вимогам до формування графічної компетентності учнів (Дятленко, Лещук, & Медвідь, 2017). Вимушений перехід до дистанційного навчання в умовах пандемії сприяє розвиткові форм, методів та засобів реалізації високоякісного освітнього процесу. Одним із таких засобів визначаємо мобільний додаток AugmentedClass, який може стати незамінним щодо формування графічної компетентності учнів на уроках трудового навчання з елементами креслення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню питань застосування технології доповненої реальності у навчальний процес закладу загальної середньої освіти присвячено праці таких іноземних учених, як М. Біллінгхурст, Х. Кауфман, М. Кесім, Т. Матусака, Н. Найдін, І. Озарслан, О. Пасареті, Б. Шелтон та ін. У наукових працях вітчизняних учених також представлені певні аспекти запровадження цієї технології; водночас існує необхідність продовжувати дослідження можливостей запровадження технологій доповненої реальності в процесі формування графічної компетентності учнів на уроках трудового навчання в основній школі; у висвітленні основних переваг, які отримують навчальні заклади загальної середньої освіти від запровадження цієї технології, а також потреба зростання професійного рівня вчителів завдяки використанню інноваційних підходів щодо візуалізації освітнього контенту (Бербец, В. В. та ін., 2003).

Метою дослідження є комплексний аналіз особливостей запровадження технології доповненої реальності в освітній процес формування графічної компетентності учнів основної школи, а також вивчення особливостей адаптації цієї технології при підготовці майбутніх учителів трудового навчання технологій.

Виклад основного матеріалу. Мобільний додаток AugmentedClass (Генератор QR-кодів) спеціально розроблений для використання проєктів й доповненою та віртуальною реальністю в освітньому процесі. Розробники вклали в цей додаток широкий набір функцій та можливостей для створення мультимедійного освітнього контенту за допомогою мобільних і комп'ютерних пристроїв на основі операційної системи Андроїд. Додаток працює з різними видами мультимедійного контенту: текст, зображення, аудіо, відео, тривимірні моделі (статичні та анімовані), на основі яких у ньому створюються інтерактивні проєкти.

Простий та доступний інтерфейс, робота з мобільного пристрою, широкий спектр функцій цього додатку надають можливість створювати унікальний інтерактивний контент для уроків трудового навчання, креслення і не тільки. За представленим QR-кодом (рис. 1.б) учитель може завантажити додаток AugmentedClass у Google Play Маркеті; позитивом є те, що додаток має безкоштовну версію з обмеженими можливостями створення й редагування проєктів, а також і платний контент, який дозволяє створювати необмежену кількість проєктів усіх типів. Для учня активувати весь функціонал додатку не потрібно; імпорту та використання імпортованих проєктів можливі при користуванні безкоштовними можливостями додатку, що важливо в умовах освітнього процесу, особливо – при забезпеченні дистанційного навчання.

Учителеві для створення та експорту власних проєктів необхідно придбати платний контент додатку. Вартість активації всього функціоналу додатку становить 0,99 долара США; як бачимо, сума зовсім незначна на фоні можливостей додатку та має більш

символічний, ніж економічний характер у порівнянні з іншими додатками, які спрямовані на створення контенту з доповненою та віртуальною реальністю.

Сервіси Google Play для AR (AugmentedClass! Realidad Aumentada para Educación) необхідні для можливості роботи із засобами доповненої реальності на основі операційної системи Андроїд (АСКОН). QR код для завантаження сервісів Google Play для AR з Google Play Маркету представлений на рис. 1.а (Android; PDF; STL; Official site of Thalmic Labs).

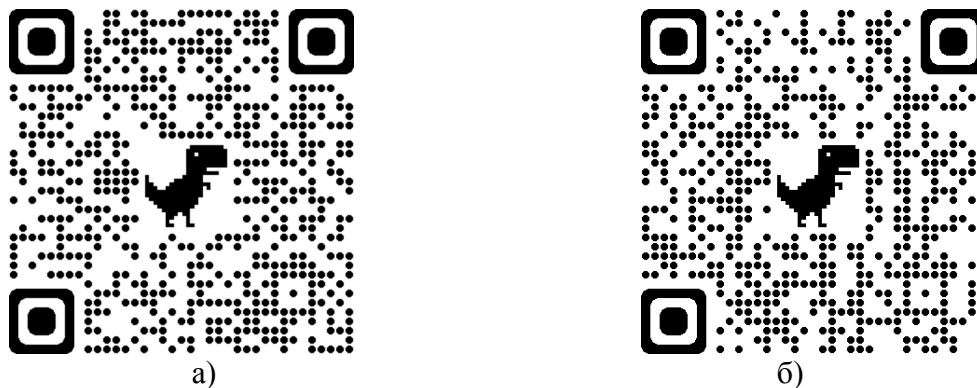

Рис.1. QR-коди для завантаження мобільних додатків:
а) сервісу Google Play для AR; б) додатку AugmentedClass

Для привернення уваги до окремих елементів контенту або керування ним можна використовувати інноваційні указки. Наприклад, продукт Thalmic Labs – це спеціальний браслет, який одягається на руку та дозволяє користувачеві завдяки ідентифікації різноманітних рухів керувати контентом на екрані (повертати, збільшувати, зменшувати, листати тощо). Після нетривалого навчання користувач може дуже легко керувати візуалізованими об'єктами, які відображені за допомогою доповненої реальності (Official site of Thalmic Labs). Для реалізації технології доповненої реальності в процесі навчання можуть бути використані: 1. Підручники та посібники, в яких містяться спеціалізовані об'єкти з технологією доповненої реальності. За допомогою спеціалізованих мобільних додатків друківані ілюстрації перетворюються на анімовані тривимірні об'єкти за досліджуваною тематикою, які можуть виконувати певні рухи та супроводжуються звуковою інформацією. 2. Розвивальні ігри. Передовий досвід свідчить, що в багатьох випадках інформація, яка подається у вигляді інтерактивних ігор, позитивно сприймається студентами, активізує мотивацію до участі у процесі та сприяє зростанню рівня засвоєння навчальних матеріалів учнями. 3. Моделювання об'єктів та ситуацій. Створення графічних об'єктів та конструювання певних ситуацій, що можуть бути використані для засвоєння навчального матеріалу, економить значні матеріальні та фінансові ресурси, а також дозволяє проводити практичні заняття безпосередньо в класах. 4. Додатки для тренування навичок (Сервісы Google Play для AR). При викладанні певних дисциплін є можливість створювати контент у форматі доповненої реальності, який можна використовувати як інструмент здобуття певних умінь та навичок; його можуть використовувати учні для самостійного відпрацювання конкретних практичних завдань поза навчальним закладом (Поляков, 2018).

Основні поняття при роботі з додатком. Проєкт AugmentedClass – це результат роботи в середовищі додатку, яким можна користуватися як самостійно, так і передавати іншим користувачам для відтворення та взаємодії з мультимедійним контентом, який закладено в цей проєкт. Проєкт складається із сцени або набору сцен, які відтворюються при виконанні певних, наперед запрограмованих умов.

Сцена є базовим елементом проєкту, у якому запрограмовано певний тип і набір дій для взаємодії з мультимедійним контентом.

Маркерне зображення «Marker» – зображення, на яке при наведенні камери реагує додаток та починає відтворення мультимедійного вмісту відповідної сцени проєкту.

Принцип роботи. Робота проєкту без маркерного зображення базується на використанні акселерометра (датчика руху, який вбудовано в мобільний пристрій). Без цього датчика сцена запускатися не буде. За допомогою нього додаток знаходить базову горизонтальну поверхню, відносно якої і відтворюється мультимедійний вміст сцени.

Мультимедійний вміст проєкту з маркерним зображенням починає відтворюватись при знаходженні маркеру за допомогою камери мобільного пристрою.

Після запуску знайомство та робота з додатком розпочинається зі стартового вікна. Стартове вікно додатку (рис. 2) містить такі елементи інтерфейсу:

1. Актуальні новини від розробників.
2. Сторінки розробників у різних соціальних мережах та YouTube.
3. Іконка активації платного контенту додатку.
4. «Multimedia» – перехід до мультимедійних файлів (зображення, аудіо, відео, тривимірні моделі).
5. «Viewer» – перехід до переглядача проєктів AugmentedClass.
6. «Inventor» – перехід до конструктора проєктів AugmentedClass
7. «Info» – інформація про додаток.
8. «Exit» – вихід із додатку.

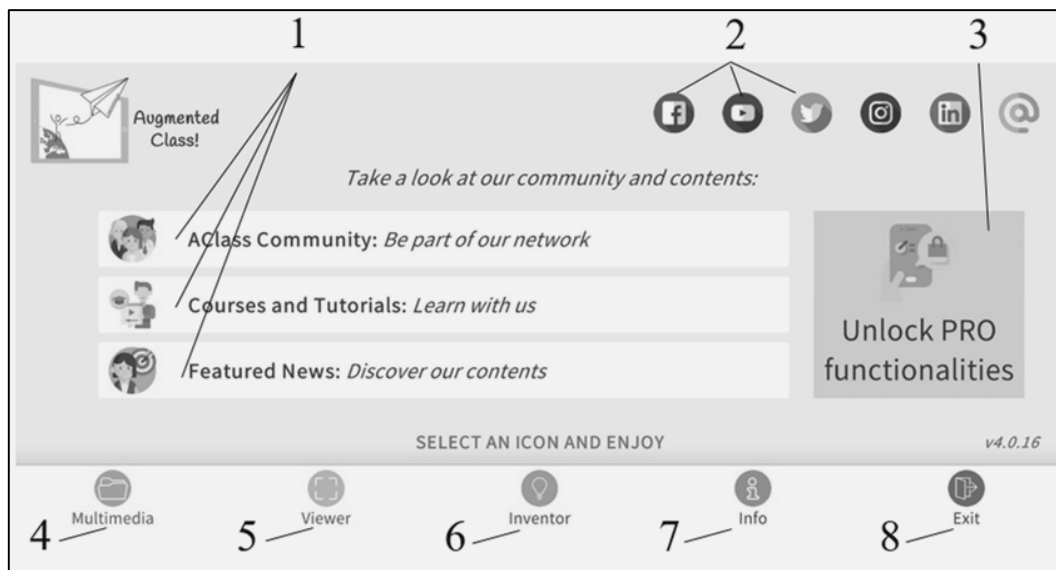

Рис. 2. Елементи стартового вікна додатку AugmentedClass

Розділ «Multimedia» (мультимедійні файли) містить вкладки з типами мультимедійного контенту (позиції 1-5 на рис. 3), назва і вміст яких відповідають складовим елементам проєктів:

- «Marker» (маркерні зображення) – зображення, на які при наведенні камери реагує додаток та починає відтворення мультимедійного вмісту проєкту;
- «Image» – зображення, які є частиною мультимедійного вмісту і відображаються при виконанні попередньо заданих у проєкті умов. Ці зображення не є маркерними. Для того, щоб зробити з них маркери необхідно завантажити ці зображення у відповідний розділ;
- «3D Model» – тривимірні моделі, які можна додавати до проєкту;
- «Audio» – аудіо файли, які можна додавати до проєкту;
- «Video» – відео файли, які можна додавати до проєкту;
- «MARKER Picture» – створення маркерного зображення за допомогою камери;
- «Load MARKER» – завантаження маркерного зображення з мобільного пристрою;
- Маркерні зображення, які вже завантажено в додаток;
- «Inventor» – кнопка переходу до вкладки «Inventor» (Винахідник);
- «Home» – повертає на головну сторінку додатку.

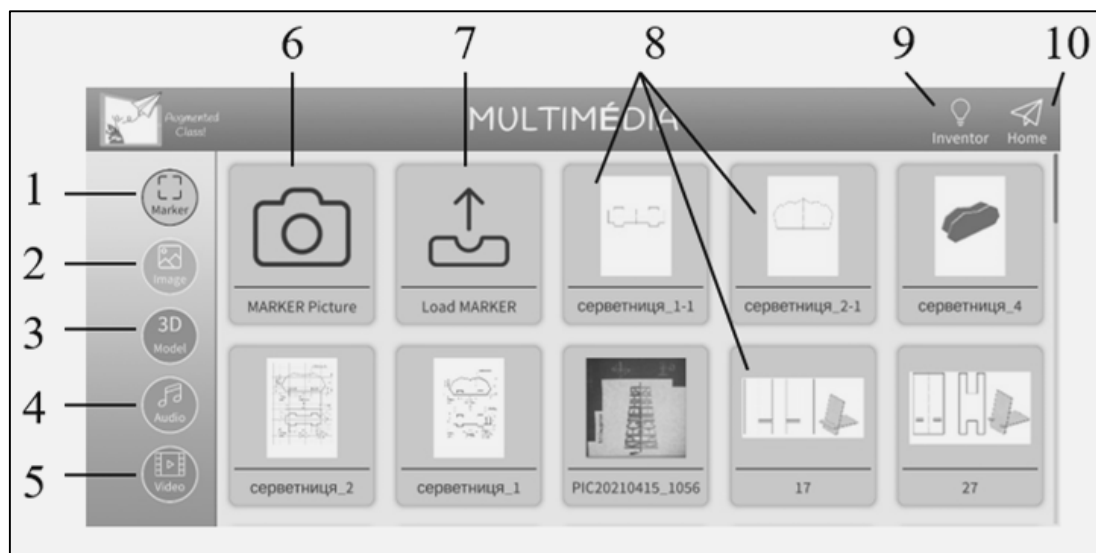

Рис. 3. Вміст вкладки «Marker» у розділі «Multimedia»

Окрім представлених мультимедійних файлів, до проєкту можна додати текстову інформацію безпосередньо у процесі його створення в середовищі «Inventor» (Винахідник) і тому вона не має окремої вкладки.

Файли мультимедіа можна завантажувати попередньо, через вкладку «Multimedia» або безпосередньо у процесі створення проєкту в середовищі «Inventor» (Винахідник). На основі власного досвіду створення проєктів з метою формування графічної компетентності учнів на уроках трудового навчання в основній школі рекомендуємо завантажувати всі елементи майбутнього проєкту попередньо, а не «підвантажувати» їх у процесі роботи над проєктом.

Пропонуємо огляд можливостей додатку у вкладці «viewer» (переглядач створених та імпортованих проєктів) (рис.4).

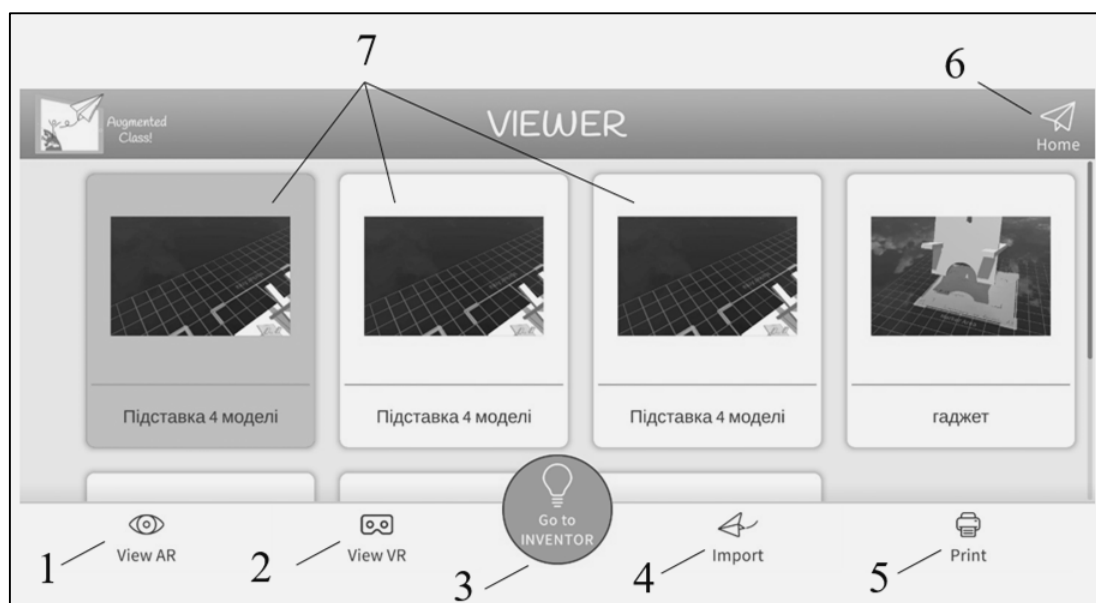

Рис. 4. Елементи вкладки «Viewer» (Переглядач) у додатку AugmentedClass

Вкладка «Viewer» (рис. 4) містить такі елементи:

- 1 – «View AR» – перегляд проєкту з використанням доповненої реальності;
- 2 – «View VR» – перегляд проєкту у віртуальній реальності;
- 3 – «Go to INVENTOR» – кнопка переходу до вкладки «Inventor» (Винахідник);
- 4 – «Import» – завантаження готових проєктів із зовнішніх джерел;
- 5 – «Print» – друк проєкту (збереження маркерів проєкту у форматі *.PDF);

6 – «Home» – повертає на головну сторінку додатку;

7 – наявні для використання проекти.

Додаток AugmentedClass забезпечує якісний та ефективний імпорт файлів проектів із зовнішніх джерел.

З метою завантаження у додаток проекту із зовнішнього джерела необхідно активувати функцію «Import» (пункт 4, рис. 4), після чого у спливаючому вікні обрати один із двох способів імпорту проекту (рис. 5):

Load (завантаження вручну);

Scan (автоматичне завантаження через сканування QR-коду).

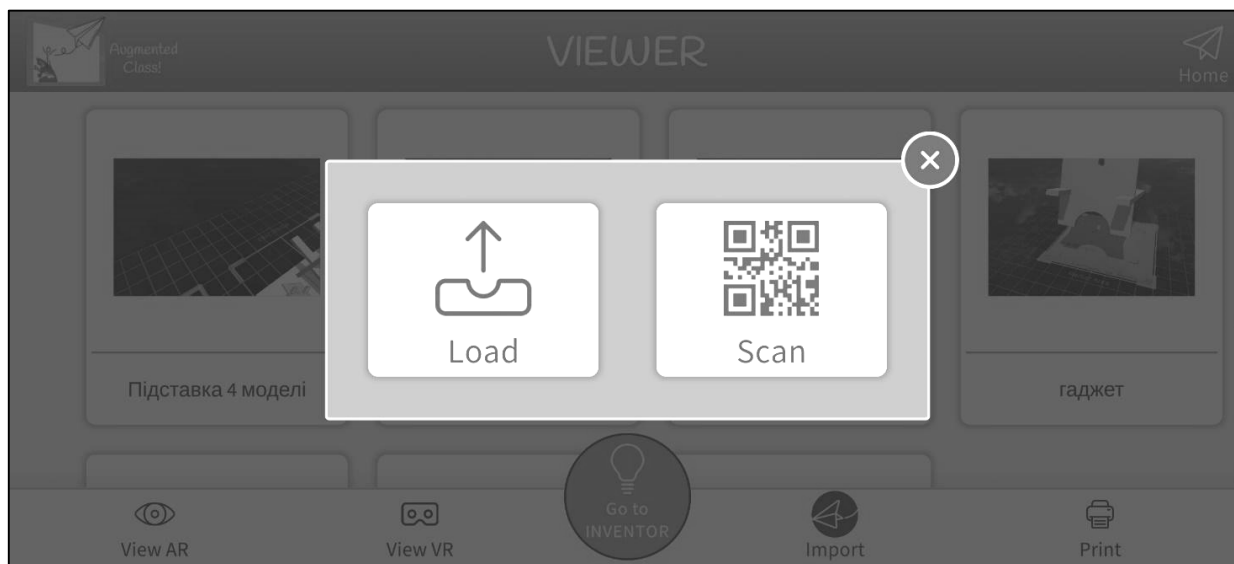

Рис. 5. Меню імпорту проектів у додаток

При виборі варіанту «Load» (імпорт файлу вручну) необхідно вказати шлях доступу до файлу проекту на вашому пристрої. Варіант «Scan» є більш зручним, оскільки потребує лише сканування QR-коду вбудованими засобами додатку. Імпортований файл автоматично з'являється у списку проектів, після чого його можна переглядати та редагувати.

У вкладці «Inventor» (Винахідник) знаходимо засоби для створення проектів доповненої та віртуальної реальності. Проекти розділені на два основних типи (рис. 6): без маркерного зображення та з маркерним зображенням; кожен із цих типів має свої варіанти сцен, які можна додавати до проектів.

Вкладка «Inventor» (Винахідник) (рис. 7) містить такі елементи інтерфейсу:

1. «NEW MARKERLESS PROJECT» – створення нового проекту без маркерного зображення;

2. «NEW MARKER BASED PROJECT» – створення нового проекту із маркерним зображенням;

3. Наявні для редагування проекти;

4. «Home» – повернення на головну сторінку додатку;

5. «Edit» – редагування обраного проекту;

6. «Print» – друк обраного проекту (виконується збереження маркерних зображень проекту у форматі *.PDF (Гриценко, Поляков, 2016);

7. «Delete» – видалення обраного проекту;

8. «Go to VIEWER» – кнопка переходу до вкладки «Viewer» (Переглядач);

9. «Send» – можливість надіслати (експортувати) створені проекти;

10. «Import» – завантаження готових проектів;

11. «Cancel» – відміна вибору проекту.

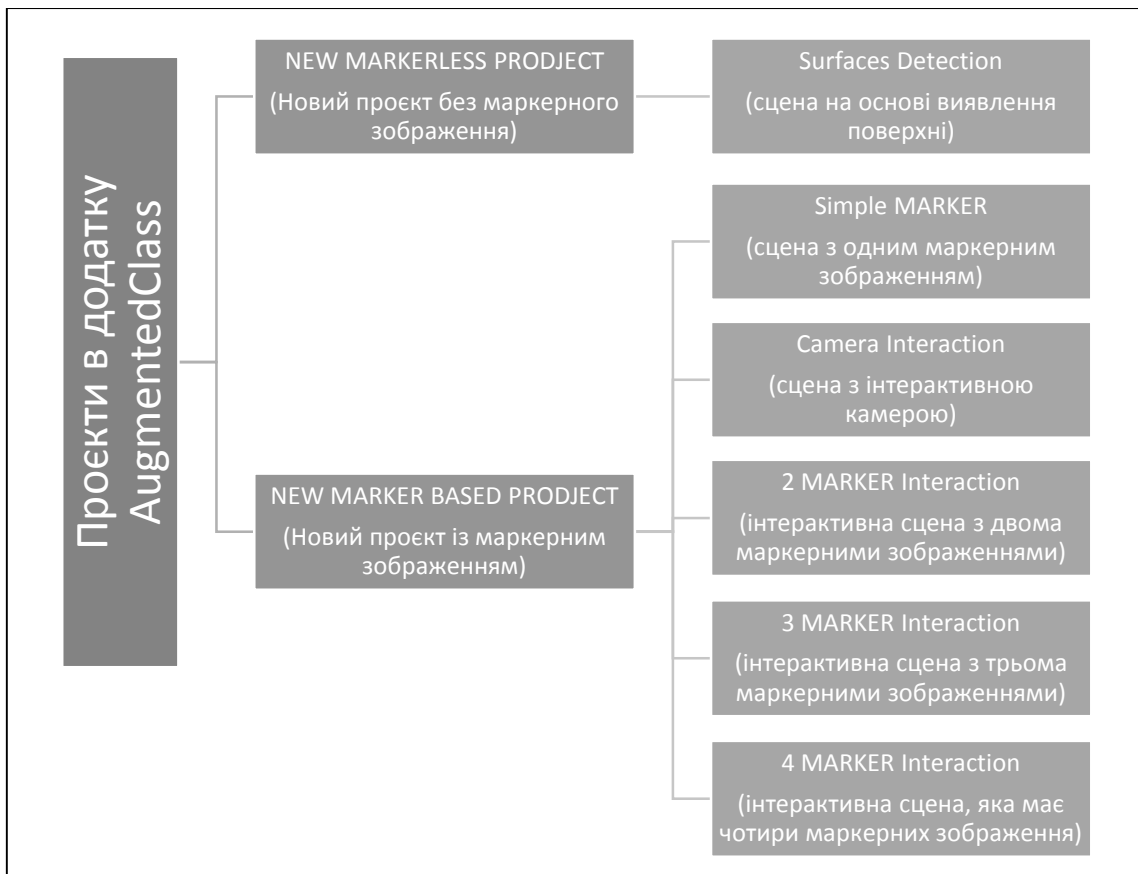

Рис. 6. Типи проєктів і варіанти сцен у додатку AugmentedClass

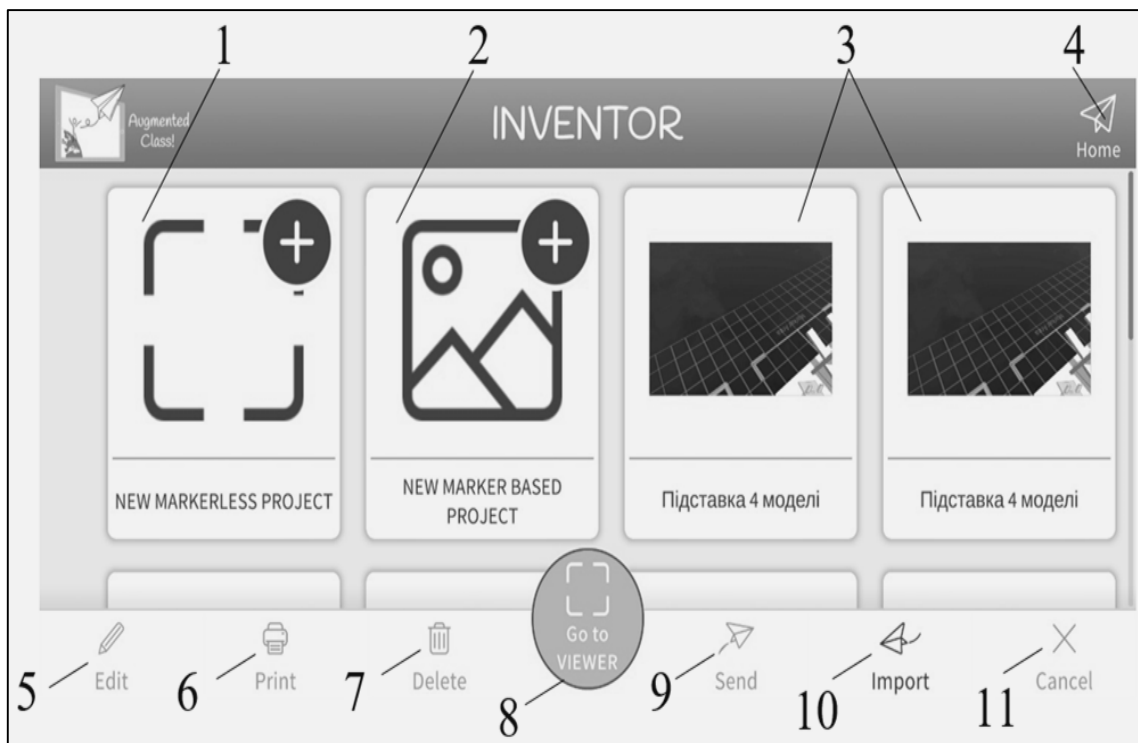

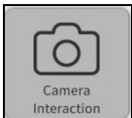

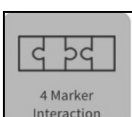

Рис. 7. Елементи вкладки «Inventor» (Винахідник) у додатку AugmentedClass

Проект у AugmentedClass є набором сцен, які будуть виконуватись при реалізації наперед запрограмованих умов. Сцени також поділені на типи, у залежності від формату інтерактивної взаємодії користувача з маркерними зображеннями. Опис типів сцен та принцип їхньої роботи наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Типи проєктів та види сцен у додатку *AugmentedClass*

Тип проєкту	Тип шаблону сцени	Опис функціональних можливостей сцени
 <p>NEW MARKERLESS PROJECT (Новий проєкт без маркерного зображення)</p>	 <p>Surfaces Detection</p>	<p>«Surfaces Detection» (Виявлення поверхні) – це єдиний тип сцени, мультимедійний вміст якої запускається без маркерного зображення. Робота такого проєкту базується на використанні акселерометрам (датчика руху, вбудованого в мобільний пристрій). Без цього датчика сцена запускатися не буде. За допомогою нього додаток знаходить базову горизонтальну поверхню, відносно якої і відтворюється мультимедійний вміст сцени. У користувача є можливість масштабувати та переміщувати контент у сцені такого типу. Великим недоліком такого проєкту є те, що для його відображення мобільний телефон обов'язково повинен бути укомплектований акселерометром.</p>
 <p>NEW MARKER BASED PROJECT (Новий проєкт з маркерним зображенням)</p>	 <p>Simple Marker</p>	<p>«Simple MARKER» – це сцена проєкту, яка має одне маркерне зображення. Проста сцена, у якій наявне одне маркер-зображення та запрограмована одна реакція на це зображення при його виявленні.</p>
	 <p>Camera Interaction</p>	<p>«Camera Interaction» – це тип сцени проєкту, у якому реалізовано інтерактивну взаємодію між користувачем та мультимедійним вмістом за допомогою зміни відстані між камерою та маркерним зображенням. У проєкті такого типу лише одне маркерне зображення, але в залежності від відстані до нього «Far» або «Clouse» додаток виконує дві різні, наперед запрограмовані дії. При цьому можна обрати різні мультимедійні об'єкти, які будуть відтворюватись для кожної відстані окремо.</p>
	 <p>2 Marker Interaction</p>	<p>«2 MARKER Interaction», «3 MARKER Interaction» та «4 MARKER Interaction» – це типи сцен проєктів, які мають відповідно 2, 3 і 4 окремих маркерних зображення. За принципом роботи схожі на проєкт із одним маркерним зображенням, тобто, при виявленні маркеру запускається мультимедійний вміст, який було закріплено за цим маркером. Таким чином, можна запрограмувати від двох до чотирьох сценаріїв, які будуть відтворюватись в одному проєкті. Відмінністю від попередніх проєктів є те, що при об'єднання маркерів, які закладені в проєкт, певним чином запускається додаткова, наперед запрограмована сцена.</p>
	 <p>3 Marker Interaction</p>	
 <p>4 Marker Interaction</p>		

Висновки. Узагальнюючи наведене вище, можна з упевненістю стверджувати, що застосування доповненої реальності з використанням мобільного додатку *AugmentedClass* у процесі формування графічної компетентності учнів на уроках трудового навчання в основній школі забезпечує можливості *AugmentedClass* підвищення зацікавленості дітей навчальною інформацією засобом інтерактивного контенту, сформувати компоненти компетентності за допомогою технології доповненої реальності, урізноманітнює навчальний процес інноваційними формами роботи; підвищує стан мотивації учнів

підліткового віку до самостійної навчально-пізнавальної діяльності завдяки реалізації ігрових, змагальних та пізнавальних стимулів, дає змогу розробити інноваційні види візуальних навчальних завдань узагальнювального та систематизувального характеру, які активізують навчальну роботу учнів. Опрацювання навчального контенту проходить такою організаційною формою, яка є привабливою для дітей, забезпечує умови розвитку особистісних якостей, веде до підвищення самостійності та самооцінки власних навчальних досягнень. Використання технологій доповненої реальності в освітньому процесі трудового навчання основної школи позитивно впливає на формування графічної компетентності, адже дітям подобається використовувати такий додаток та технологію загалом. Активне запровадження інноваційних технологій доповненої реальності, в процес трудового навчання позитивно вплине на якість знань учнів та сприятиме зростанню конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

- АСКОН: Веб-сайт.* (2021). Взято з <http://www.ascon.kiev.ua/>.
- Бербец, В. В., Дубова, Н. В., Коберник, О. М., Кравченко, Т. В., Харитоновна, В. В., Хоменко, Л. М., & Яшук, С. М. (2003). *Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці*. Київ: Наук. світ.
- Генератор QR-кодів: Веб-сайт.* (2021). Взято з <https://www.qr-code.com.ua/>.
- Гриценко, Л. & Поляков, С. В. (2018). Інтерактивні засоби навчання у проектно-технологічній діяльності учнів. *Вища школа*, 12, 86-102.
- Гриценко, Л. О., & Поляков, С. В. (2016). Розробка відео-уроку з креслення засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Трудова підготовка в рідній школі*, 4, 57-60.
- Дятленко, С. М., Лещук, В. М., & Медвідь, О. Ю. (2017). *Трудове навчання 5-9 класи: Практич. посіб. для вчителів*. Харків: Ранок.
- Легкий і безпечний доступ до всіх ваших матеріалів: Веб-сайт.* (2021). Взято з https://www.google.com/intl/uk_UA/drive/.
- От идеи до проекта за считанные минуты: Веб-сайт.* (2021). Взято з <https://www.tinkercad.com>.
- Сервисы Google Play для AR: Веб-сайт.* (2021). Взято з <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.google.ar.core&hl=ru&gl=US>.
- Чубукова, О. Ю., & Пономаренко, І. В. (2018). Інноваційні технології доповненої реальності для викладання дисциплін у вищих навчальних закладах України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*, 16, 20-27.
- Android: Веб-сайт.* (2021). Взято з https://www.android.com/intl/ru_ru/.
- Augmented Class! Realidad Aumentada para Educación: Веб-сайт.* (2021). Взято з <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.AugmentedClass.AClass&hl=ru&gl=US/>
- Official site of Thalmic Labs.* (2021). Взято з <https://www.thalmic.com/>.
- PDF: Веб-сайт.* (2021). Взято з <https://uk.wikipedia.org/wiki/PDF>
- STL (формат файла): [Веб-сайт].* (2021). Взято з https://ru.wikipedia.org/wiki/STL_формат_файла.

REFERENCES

- Android: Web-site.* (2021). Retrieved from https://www.android.com/intl/ru_ru/
- ASKON: Web-site.* (2021). Retrieved from <http://www.ascon.kiev.ua/> [in Ukrainian].
- Augmented Class! Realidad Aumentada para Educación: Web-site.* (2021). Retrieved from <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.AugmentedClass.AClass&hl=ru&gl=US/>
- Berbets, V. V., Dubova, N. V., Kobernyk, O. M., Kravchenko, T. V., Kharytonova, V. V., Khomenko, L. M., & Yashchuk, S. M. (2003). *Metodyka orhanizatsii proiektno-tekhnolohichnoi diialnosti uchniv na urokakh obsluhovuiuchoi pratsi [Metodyka*

- orhanizatsii proiektno-tekhnolohichnoi diialnosti uchniv na urokakh obsluhovuiuchoi pratsi*]. Kyiv: Naukovyi svit [in Ukrainian].
- Chubukova, O. Yu., & Ponomarenko, I. V. (2018). Innovatsiini tekhnolohii dopovnenoj realnosti dlja vykladannia dystsyplin u vyshchych navchalnykh zakladakh Ukrainy [Innovative augmented reality technologies for teaching disciplines in higher educational institutions of Ukraine]. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*, 16, 20-27.
- Diatlenko, S. M., Leshchuk, V. M., & Medvid, O. Yu. (2017). *Trudove navchannia 5-9 klasy [Labor training 5-9 classes]: Prakt. posib. dlja vchyteliv*. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
- Henerator QR-kodiv: Web-site*. (2021). Retrieved from <https://www.qr-code.com.ua/> [in Ukrainian].
- Hrytsenko, L. & Poliakov, S. V. (2018). Interaktyvni zasoby navchannia u proektno-tekhnolohichnij diialnosti uchniv [Interactive teaching aids in design and technological activities of students]. *Vyshcha shkola*, 12, 86-102 [in Ukrainian].
- Hrytsenko, L. O., & Poliakov, S. V. (2016). Rozrobka video-uroku z kreslennia zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Development of a video lesson on drawing by means of information and communication technologies]. *Trudova pidhotovka v ridnij shkoli*, 4, 57-60 [in Ukrainian].
- Lehkyi i bezpechnyi dostup do vsikh vashykh materialiv [Easy and safe access to all your materials]: Web-site*. (2021). Retrieved from https://www.google.com/intl/uk_UA/drive/ [in Ukrainian].
- Official site of Thalmic Labs*. (2021). Retrieved from <https://www.thalmic.com/>.
- Ot idei do proekta za schitannye minuty: Web-site*. (2021). Retrieved from https://www.tinkercad.com/?fbclid=IwAR2CQ12cc4PDz3TPoYP_3X0HtTkMkoLp98vTFHI636CIGwGmTn40izIH4Y [in Russian].
- PDF: Web-site*. (2021). Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/PDF> [in Ukrainian].
- Servisy Google Play dlja AR: Web-site*. (2021). Retrieved from <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.google.ar.core&hl=ru&gl=US> [in Russian].
- STL: Web-site*. (2021). Retrieved from *STL (формат файла): [Веб-сайт]*. (2021). Retrieved from [https://ru.wikipedia.org/wiki/STL формат_файла](https://ru.wikipedia.org/wiki/STL_формат_файла) [in Russian].

AUGMENTED REALITY PROJECT CREATION USING THE AUGMENTEDCLASS MOBILE APPLICATION FOR THE PRIMARY SCHOOL STUDENTS' GRAPHIC COMPETENCE FORMATION

Serhii Poliakov,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Larysa Hrytsenko,

candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article analyzes the new possibilities of using information and technical means in the educational processes of labor education in a secondary educational institution, in particular, in the process of primary school students' graphic competence formation. The multimedia application AugmentedClass is defined as an effective means of constructing labor training lessons with drawing elements, which provides step-by-step visualization of complex and simple constructions.

The aim of the study is a comprehensive analysis of the augmented reality technology introduction in the educational process of forming primary school students' graphic competence, as well as studying the features of the technology adaptation in future labor education and technology teacher training.

It has been found that the AugmentedClass application is specially designed for the use of augmented and virtual reality projects in the educational process. The authors describe a set of functions and capabilities for creating multimedia content using mobile and computer devices based on the Android operating system, which is available to teachers and pupils.

It is concluded that the use of augmented reality using AugmentedClass in the process of forming primary school students' graphic competence provides the following opportunities: to increase children's interest in educational information through interactive content, to form components of competence with the help of augmented reality technology, and diversifies the educational process with innovative forms of work. It increases primary school students' motivation to independent educational and cognitive activities through the implementation of game, competitive and cognitive stimuli, allows developing innovative types of visual learning tasks of generalizing and systematizing nature, which intensify primary school students' educational work. The educational content development takes such an organizational form that is attractive to children, provides conditions for personal qualities development, and leads to increased independence and self-esteem of their academic achievements.

Keywords: *labor training with drawing elements, primary school students, graphic competence, augmented reality technologies, AugmentedClass mobile application.*

Надійшла до редакції 14.08. 2020 р.

УДК 378.011.3-051:377]:004

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239463>

ORCID 0000-0002-2260-971X

ORCID 0000-0002-2495-9289

ORCID 0000-0003-2403-0194

ПРИНЦИПИ ПРОЄКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Валентина Онішко,

докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Наталія Максименко,

асистентка кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Віталій Литвин,

аспірант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті здійснено обґрунтування теоретичних та методичних засад модернізації змісту професійної освіти і навчання, охарактеризовано сучасні принципи проєктування змісту професійної освіти при підготовці майбутніх педагогів у галузі аграрного виробництва

На основ теоретичного аналізу та з урахуванням особливостей і вимог до інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва обрано критерії відбору та побудови змісту професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки педагогів професійного навчання: детермінації цього змісту структурою професійної діяльності і об'єкта (предмета) вивчення; функціональної повноти; мінімуму необхідного змісту; міждисциплінарного забезпечення та професійної доцільності; відповідності складності часові, відведеному на засвоєння змісту, встановленим методам; типовість; ефективність елементів організованого процесу підготовки для мотивації майбутніх фахівців до використання ІКТ у майбутній професійній діяльності; актуальності; відповідності змісту наявному навчально-методичному забезпеченню занять. Доведено необхідність використання запропонованих критеріїв як інструменту оцінки та відбору змісту, що вможливує реалізацію поставлених цілей підготовки, формування інформаційної грамотності і професіоналізму сучасного педагога професійного навчання, які можна розглядати через синтез компетентностей, які містять наочно-методичний, психолого-педагогічний та ІКТ-складники.

Ключові слова: професійна освіта в галузі аграрного виробництва, майбутній педагог професійного навчання, принципи проєктування змісту професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва, зміст професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в усіх сферах сучасної професійної діяльності, зростання соціальної ролі особистості, швидка динаміка розвитку техніки і технологій виробництва, інтелектуалізація праці, постійне оновлення предметів людської діяльності зумовлюють необхідність реформування системи професійної освіти, переосмислення її мети, оновлення організації навчального процесу, пошук нових підходів до формування змісту теоретичної і практичної підготовки фахівців. Професійна освіта є

одним із найдавніших інститутів, який виник в силу потреби суспільства у відтворенні та передачі знань, умінь навичок, підготовки нових поколінь до життя.

Зміст професійного навчання визначається змістом і формами трудової діяльності, науково-технічними та техніко-економічними чинниками. Сьогодення характеризується інтенсивним розвитком науки і техніки, впровадженням їх досягнень до всіх сфер людської діяльності. Це істотно змінює характер праці людини, веде до перетворення предмета, технології і засобів професійної діяльності. Предметом праці сучасного фахівця стає інформація, знаряддями – правила, інструкції, технологією – певна стратегія розв'язання виробничих завдань. У таких умовах на перше місце виходять завдання сприймання і переробки інформації, контролю, прогнозування і своєчасного прийняття рішень. Людині дедалі частіше доводиться виконувати професійні функції не безпосередніми фізичними діями, а мисленнєвим зусиллям; оновлення змісту освіти визначається тенденціями розвитку системи безперервної освіти (практико-орієнтоване навчання, вдосконалення інтелектуальної складової змісту підготовки, підвищення рівня інтеграції змісту тощо). Тому проблема змісту займає в дидактиці професійно-практичної підготовки фахівців аграрної галузі значне місце.

Потужний потенціал такої інтеграції для роботи з текстовою, числовою і графічною інформацією мають сучасні ІКТ в поєднанні з комунікаційними технологіями та Інтернетом. Розроблено спеціалізовані інформаційно-освітні й мультимедійні інтерактивні електронні освітні ресурси (ЕОР) для системи професійного навчання, лабораторні практикуми та атестаційні заходи, існує досвід і всі необхідні передумови для переходу до повноцінних електронних освітніх ресурсів (віртуальні лабораторії, професійні тренажери, системи адекватної оцінки знань, умінь і компетентностей), що потребує модернізації змісту підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва. Але, не зважаючи на їх переваги, прагнення підвищити якість освіти шляхом упровадження інноваційних перетворень на основі повсюдного застосування ІКТ в професійному навчанні в галузі аграрного виробництва України поки що залишається нереалізованим.

Метою дослідження є з'ясування основних принципів проектування змісту для забезпечення професійно-спрямованого елемента структури інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Одним із важливих напрямів розвитку інформатизації освіти є нові комп'ютерні технології. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, котрі зумовили необхідність їх застосування у різних галузях людської діяльності, насамперед у тих, які пов'язані з освітою та професійною підготовкою. Нині помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі. (В. Бикова, О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Шестопап та інші).

Застосування засобів ІКТ у формуванні професійних знань висвітлене в таких аспектах: інформатизації та комп'ютеризації навчального процесу (Р. Гуревич, Ю. Горошко, Ю. Жук, Н. Завізна, М. Кадемія, С. Раков та ін.); удосконалення комп'ютерної підготовки майбутніх фахівців (В. Гришин, М. Жалдак, Е. Машбиц, І. Роберт, Н. Тализіна та ін.); конкретні професійні аспекти підготовки майбутніх фахівців (Я. Булахова, М. Гладішева, Н. Макоєд, Н. Нурієв, Н. Падалко, З. Сейдаметов та ін.).

Також у процесі аналізу літературних джерел з'ясовано, що професійно-педагогічна освіта має вагому специфіку змісту та освітніх технологій, тому підкреслимо, що майбутні педагоги професійного навчання студентів спеціальності «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» мають бути готовими до системного застосування ІКТ у фаховій діяльності, оскільки ця спеціальність базується на двох складниках: 1) психолого-педагогічний цикл; 2) знання, уміння і навички, професійно важливі якості, необхідні для роботи в агропромисловому комплексі. Тому майбутні

педагогі мають оволодіти у процесі навчання професійними компетентностями, що дозволяють їм успішно здійснювати робітничу підготовку фахівців з аграрних технологій.

Виклад основного матеріалу. Формування змісту освіти майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва здійснюється відповідно існуючих принципів і розроблених на їх основі критеріях відбору цього змісту. Цілісність та відносна самостійність педагогічного процесу забезпечені педагогічними принципами, які визначають його структуру, функціональність та технологічність. У професійній педагогіці під принципами навчання розуміють конкретні рекомендації щодо шляхів досягнення цілей навчання майбутніх фахівців на основі об'єктивно існуючих закономірностей (Овчарук, 2003). Ці рекомендації стосуються регулювання різноманітних аспектів дидактичного процесу, з'ясування провідних тенденцій навчання здобувачів освіти, розв'язання суперечностей процесу підготовки й умов досягнення успіхів у навчальних закладах. Принципи змінюються в залежності від соціального замовлення суспільства, вони регулюють реалізацію педагогічних законів, відображають особливості діяльності суб'єктів освітньої діяльності (Ковальчук, 2007).

На визначення принципів навчання мають значний вплив не тільки власне педагогічні, а й соціальні, філософські, психологічні та ряд інших закономірностей, тому під час їх обґрунтування необхідно також враховувати досвід різних дидактичних систем, філософські, психолого-педагогічні основи теорії пізнання, закономірності функціонування психіки людини та завдання формування особистості майбутніх фахівців. Основними принципами професійної освіти є: випереджувальний характер професійної підготовки; неперервність; фундаменталізація; інтеграція професійної освіти, науки і виробництва; рівний доступ до здобуття якісної професійної освіти різними категоріями населення; гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією та подальшим розвитком економіки і зайнятстю населення, розвитком різних форм власності; диверсифікація; регіоналізація професійної освіти; поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки; стандартизація; єдність професійного навчання і виховання, екологізація, варіативність; індивідуалізація й диференціація (Загвязинский, 2001; Коваленко, 1995).

Наведемо приклад системи освіти, яка містить загальні, змістові, організаційні та методичні принципи професійного навчання. До загальних відносять принципи, яким підпорядковано всі елементи педагогічної системи, наприклад: природовідповідності, науковості, гуманізму тощо. Група змістових принципів відображає залежності ефективного навчання від цілей та змісту навчання, наприклад: цілеспрямованості; єдності науки, освіти і практики. Організаційні принципи засновані на закономірних зв'язках результатів навчання з організаційним порядком його здійснення; це принципи наступності й систематичності, диференціації та індивідуалізації, плановості й дисципліни. Методичні принципи професійної підготовки відображають причинно-наслідкові залежності між методикою і результатами навчання; до групи таких принципів належать: свідомості й активності, доступності й послідовності, наочності, інтенсивності тощо (Якимович, 2013).

Аналіз робіт у галузі дидактики дозволяє виділити названі більшістю авторів і найбільш істотні для проектування змісту професійно-спрямованого елемента структури інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва дидактичні принципи.

Принцип наочності передбачає використання при вивченні понять і теорій різних моделей, що відображають їх сутність, різноманітних ілюстрацій, демонстрацій, навчальних посібників, якісприяють успішному сприйняттю навчального матеріалу. Поєднання конкретного й абстрактного в навчанні містить виявлення взаємозв'язку досліджуваних реальних фактів, предметів, їх ознак і властивостей з абстрактними поняттями і їх теоретичним узагальненням. Особливо важливим є дотримання принципу наочності при викладанні дисциплін, які побудовані на високому рівні абстрагування, адже використання відеофрагментів, анімаційних роликів, інтерактивних демонстрацій дозволяє передавати в динаміці процеси і явища, недоступні традиційними засобами.

Принцип свідомості й активності відображає активну роль особистості майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва. Активність має бути спрямованою, перш за все, на процес самостійного надбання знань. Ефективне навчання неможливе без активної, зацікавленої освітньої діяльності студентів; дидактичний принцип свідомості й активності вимагає такої організації навчання, що формує стійкі пізнавальні потреби й готовність до активного оволодіння знаннями.

Принцип науковості зумовлює адекватне відображення досліджуваної дійсності, співвідношення навчального предмета й відповідної системи знань, розвитку у здобувачів вищої освіти умінь і навичок наукового пошуку, спирається на закономірний зв'язок між змістом науки і навчальної дисципліни та вимагає, щоб зміст навчання відображав об'єктивні наукові факти, поняття, закони, теорії.

Принцип доступності базується на тому, що навчання будують на рівні реальних навчальних можливостей здобувачів освіти; він впливає з вимог, вироблених тривалою практикою навчання, з одного боку, закономірностей вікового розвитку здобувачів освіти, організації і здійснення дидактичного процесу відповідно до рівня розвитку здобувачів, з іншого.

Принцип єдності змістової і процесуальної сторін навчання при відборі змісту освіти забезпечує односторонню предметно-наукову орієнтацію підготовки, передбачає врахування педагогічної реальності, пов'язаний із здійсненням конкретного освітнього процесу, що, в свою чергу, вимагає при проектуванні змісту освіти врахування методики або технології його передачі і засвоєння.

Принцип гуманізації навчання та гуманітаризації змісту освіти пов'язаний зі створенням умов для активного творчого та практичного освоєння студентами загальнолюдської і професійної культури.

Принцип професійної спрямованості містить професійної підготовки як основи для забезпечення інформаційно-комунікаційного професійно-спрямованого елемента компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва, що така підготовка має бути безперервною й відображеною в змісті всіх дисциплін. Професійна спрямованість навчання дозволяє формувати цілісний світогляд здобувачів вищої освіти; принцип професійної спрямованості значною мірою підвищує потенціал підготовки фахівців щодо формування якостей особистості: поглядів, переконань, моральних норм, ціннісного ставлення до праці, професії. Цей принцип у обраному нами сегменті підготовки реалізується значно більш явно, тому що вдосконалення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів професійного навчання передбачено завдяки реалізації одного з двох її професійно-спрямованих елементів – педагогічного.

Названі принципи зумовлюють загальний напрям діяльності з проектування змісту освіти фахівців, однак при відборі конкретного навчального матеріалу їх використання утруднене узагальненим характером, тому для відбору конкретного змісту професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки обраної категорії здобувачів вищої освіти, вважаємо необхідним провести аналіз наукової літератури з проблеми проектування змісту освіти.

Зміст навчання – набутий суспільством досвід, який передається новим поколінням; він визначає тип освіти (загальна, професійна) та її вид (будівельна, сільськогосподарська, туристична тощо). Зміст професійного навчання зумовлений змістом і формами трудової діяльності, багатьма науково-технічними та техніко-економічними чинниками. Сьогодні характеризується інтенсивним розвитком науки і техніки, впровадженням їх досягнень до усіх сфер людської діяльності; це істотно змінює характер праці людини, веде до перетворення предмета, технологій і засобів професійної діяльності. Предметом праці сучасного фахівця стає інформація, знаряддями – правила, інструкції, технологією – певна стратегія розв'язання виробничих завдань. У таких умовах велике значення має реалізація завдання сприймання і переробки інформації, контролю, прогнозування і своєчасного прийняття рішень; фахівцеві дедалі частіше доводиться виконувати професійні функції не безпосередніми фізичними діями,

а мисленнєвою діяльністю; на перше місце виходять завдання сприймання й опрацювання інформації, тому проблема змісту займає в дидактиці професійно-практичної підготовки значне місце. Виходячи з того, що інформація охоплює практично всі компоненти компетентності (знання, уміння, досвід, норми й цінності), під змістом професійно-практичної підготовки розглядаємо систему знань і вмінь, які необхідні майбутньому фахівцеві аграрної галузі для здобуття досвіду виконання трудових функцій згідно з виробничими та загальнолюдськими нормами і цінностями. Зміст виробничого навчання визначається структурою виробництва і змінами всіх його складників, до яких належать суб'єкти (люди) та об'єкти праці (засоби та предмети праці), виробнича технологія і людська праця. Зміни предмета, засобів, технології обов'язково відображаються у змісті професійної підготовки фахівця; у процесі проектування змісту виробничого навчання необхідно використовувати образ професійної діяльності, основними компонентами якої є: предмет діяльності; суб'єкт діяльності; засоби діяльності; технологічний процес; трудовий процес.

Для освоєння професійної діяльності майбутньому фахівцеві необхідно засвоїти: знання про предмет; знання про засоби; знання про суб'єкт діяльності; знання про трудовий процес; знання про технологічний процес. Під час аналізу й проектування змісту професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва враховуємо, що результатом виробничого процесу є перетворення предмета діяльності на готову продукцію. Виробничий процес, своєю чергою, поділяється на технологічний і трудовий. Особливістю агротехнологічного процесу є взаємодія засобів праці з предметом праці, де реалізуються об'єктивні закони природи, незалежно від соціальних умов, в яких він здійснюється. Діяльність фахівця на виробництві передбачає трудові функції підготовки, виконання, контролю, тому під час професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва необхідно враховувати: стан предмета, результативну діяльність (виконання) щодо предмета; контроль предмета, засобів, суб'єктів, трудового та технологічного процесів для забезпечення професійно-спрямованого елемента структури інформаційно-комунікаційної підготовки.

У дослідженні Н. Петрової (Петрова, 1982) запропоновані такі критерії відбору професійно спрямованого змісту: критерій професійної значущості; критерій межпредметної значущості; критерій внутрішньо-предметної значущості; критерій розвитку образного, просторового мислення майбутнього фахівця; критерій відповідності змісту спеціальних предметів. Для розроблюваного в рамках дослідження інноваційного елемента інформаційно-комунікаційної підготовки поки не існує досить повно адаптованої або обґрунтованої системи критеріїв відбору змісту.

На основі аналізу, проведеного вище, а також враховуючи особливості та вимоги до інформаційно-комунікаційної підготовки, для забезпечення відбору та проектування змісту такої підготовки педагогів професійного навчання обираємо такі критерії:

- детермінації змісту освіти структурою професійної діяльності і структурою об'єкта (предмета) вивчення;
- функціональної повноти, відповідно до якого, педагогічна система не може ефективно функціонувати, якщо набір її елементів не є функціонально повним. Згідно з критерієм функціональної повноти, необхідно включати в зміст запропонованого елемента інформаційно-комунікаційної підготовки всі складові, необхідні для успішного функціонування фахівця, з використанням ІКТ (наприклад, якщо не розглядати в змісті питання однієї з найважливіших складових інформаційно-комунікаційних технологій – комунікаційної, підготовка фахівця не може вважатися ефективною, і такої не буде);
- мінімум необхідного змісту; згідно з цим критерієм досконалим є не той зміст навчального предмету, до якого нічого додати, а той, із якого нічого вилучити. Побудова змісту елемента інформаційно-комунікаційної підготовки з урахуванням критерію мінімуму забезпечить відбір навчального матеріалу з точки зору його інформаційної ємності, дозволить диференціювати глибину викладу окремих питань у залежності від їх методологічної та професійної значущості;

– міждисциплінарного забезпечення та професійної доцільності; складник критерію, що стосується міждисциплінарного забезпечення, визначає відповідність змісту курсу потребам спеціальної підготовки. Виконання її означає побудову змісту, що забезпечує створення в курсі системи понять, моделей і методів професійної діяльності. Застосування завдань, що мають міждисциплінарний характер, дає можливість інтегрувати предметні, педагогічні, загальнокультурні й інші знання і вміння. У результаті у здобувачів складається цілісна система професійних уявлень про використання засобів ІКТ в освітньому процесі. Друга частина критерію, що має відношення до професійної доцільності, передбачає відповідність змісту не лише цілям дисципліни, а й перспективам застосування отриманих знань у майбутній професійній діяльності, забезпечення можливостей для їх вдосконалення в процесі самоосвіти;

– відповідності складності змісту часові, відведеному на його засвоєння встановленими методами;

– типовість;

– ефективність елементів організованого процесу підготовки для мотивації майбутніх фахівців до використання ІКТ у своїй професійній діяльності; актуальності;

– відповідний зміст наявного навчально-методичного забезпечення занять обраному змістові.

Використання подібної системи критеріїв забезпечить, на наш погляд, ефективне проектування професійно спрямованого змісту забезпечення професійно-спрямованого елемента структури підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва і дозволить підвищити якість інформаційно-комунікаційного компонента підготовки. Запропонований нами перелік критеріїв може використовуватися як інструмент для оцінки та відбору змісту, що забезпечує поставлені цілі підготовки. На основі названих критеріїв відбору змісту, а також з огляду на вимоги до інформаційно-комунікаційної підготовки, нами розроблено зміст вибіркової дисципліни «Інформаційно-комунікативні технології навчання в галузі аграрного виробництва», що враховує необхідність професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх фахівців.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити підсумки теоретичного з'ясування особливостей проектування інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх фахівців для її відповідності вимогам діяльності педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва, що поставлені до викладачів галузевих (професійних, техніко-технологічних дисциплін). Оскільки теоретична специфіка психолого-педагогічного циклу утруднює включення професійно-спрямованих елементів інформаційно-комунікаційної підготовки в її зміст, результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи підтвердили аналітичні дані, а також дозволили встановити факт усвідомлення здобувачами вищої освіти необхідності освоювати способи використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності. Існує також потреба вдосконалення інформаційно-комунікаційного складника підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва в освітньому процесі закладу, що доцільно здійснювати через реалізацію її педагогічного компонента шляхом поглиблення професійної спрямованості навчання. Аналіз літературних джерел дозволив стверджувати, що професійна спрямованість може розглядатися в двох напрямках: як професійна спрямованість особистості та професійна спрямованість навчання.

Підкреслюючи, що зазначені напрями відображають лише окремі аспекти проблеми професійно-спрямованої інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва, у перспективі роботи будемо надавати перевагу професіоналізації – рішенню професійних завдань педагогів професійного навчання в галузі аграрного виробництва з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

- Вайнтрауб, М. А., Романова, А. М., Мося, І. А., & Білоконь, Я. Ю. (2015). *Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика*. Київ: ТОВ «НВП Поліграфсервіс».
- Загвязинский, В. И. (2001). *Теория обучения: современная интерпретация*. Москва: Академия.
- Коваленко, Н. Д. (1995). *Методы реализации принципа профессиональной направленности при отборе и построении содержания общеобразовательных предметов в высшей школе*. (Дисс. канд. пед. наук). Томский государственный педагогический университет, Томск.
- Ковальчук, В. В. (2007). Сутнісно-змістовна характеристика категорії «професійна компетентність» як показника рівня фахової підготовки студентів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 18, 84-88.
- Краевский, В. В., & Хуторской, А. В. (2007). *Основы обучения: Дидактика и методика: Учеб. пособ.* Москва: Издательский центр «Академия».
- Леднев, В. С. (1991). *Содержание образования: сущность, структура, перспективы*. Москва: Высшая школа.
- Овчарук, О. (2003). Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики*. Київ: КІС.
- Петрова, Н. И. (1982). *Индивидуальный стиль педагогической деятельности*. Казань: Издательство Казанского университета.
- Пидкасистый, П. И. (Ред.). (2019). *Педагогика: учебник и практикум для академического бакалавриата* (4-е изд.). Москва: Юрайт. Взято из <https://urait.ru/bcode/431098>.
- Попков, В. А., & Коржуев, А. В. (2004). *Теория и практика высшего профессионального образования: учеб. пособ.* Москва: Академический Проект.
- Якимович, Т. Д. (2013). *Основы дидактики професійно-практичної підготовки*. Львів.

REFERENCES

- Kovalchuk, V. V. (2007). Sutnisno-zmistovna kharakterystyka katehorii «profesiina kompetentnist» yak pokaznyka rivnia fakhovoi pidhotovky studentiv [Essential and substantive characteristics of the category «professional competence» as an indicator of the level of professional training of students]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity [Problems of engineering pedagogic]*, 18, 84-88 [in Ukrainian].
- Kovalenko, N. D. (1995). *Metody realizatscii printcipa professionalnoi napravlennosti pri otbore i postroenii soderzhaniia obshcheobrazovatelnykh predmetov v vysshei shkole [Methods for implementing the principle of professional orientation in the selection and construction of the content of general education subjects in higher education]*. (PhD diss.). Tomskii gosudarstvennyi pedagogicheskii universitet, Tomsk [in Russian].
- Kraevskii, V. V., & Khutorskoi, A. V. (2007). *Osnovy obuchenii: Didaktika i metodika: Ucheb. posob [Basics of teaching: Didactics and methodology: Textbook]*. Moskva: Izdatelskii tcentr «Akademiiia» [in Russian].
- Lednev, V. S. (1991). *Soderzhanie obrazovaniia: sushchnost, struktura, perspektivy [Content of education: essence, structure, perspectives]*. Moskva: Vysshaia shkola [in Russian].
- Ovcharuk, O. (2003). Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Modernization of the content of vocational education and training: theory and practice]. In *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvitoi polityky [Education Reform Strategy in Ukraine: Recommendations on Education Policy]* (pp. 13-41) Kyiv: KIS [in Ukrainian].
- Petrova, N. I. (1982). *Individualnyi stil pedagogicheskoi deiatelnosti [Individual style of teaching]*. Kazan: Izdatelstvo Kazanskogo universiteta [in Russian].

- Pidkasisty, P. I. (Ed.). (2019). *Pedagogika: uchebnik i praktikum dlia akademicheskogo bakalavriata [Pedagogy: Textbook and Workshop for Academic Bachelor's Degree]* (4th ed.). Moskva: Iurait. Retrieved from <https://urait.ru/bcode/431098> [in Russian].
- Popkov, V. A., & Korzhuev, A. V. (2004). *Teoriia i praktika vysshego professionalnogo obrazovaniia: Ucheb. posob [Theory and practice of higher professional education: Textbook.]*. Moskva: Akademicheskii Proekt [in Russian].
- Vaintpaub, M. A., Romanova, A. M., Mosia, I. A., & Bilokon, Ya. Yu. (2015). *Modernizatsiia zmistu profesiinoi osvity i navchannia: teoriia i praktyka: Monohrafiia [Modernization of the content of vocational education and training: theory and practice: Monographs]*. Kyiv: TOV «NVP Polihrafservis» [in Ukrainian].
- Yakymovych, T. D. (2013). *Osnovy dydaktyky profesiino-praktychnoi pidhotovky: Navch.-metod. posib. [Fundamentals of didactics of professional and practical training: Teaching method. way.]*. Lviv [in Ukrainian].
- Zagviazinskii, V. I. (2001). *Teoriia obuchenii: sovremennaia interpretatsiia: Ucheb. posob [Learning theory: modern interpretation: Textbook]*. Moskva: Akademiia [in Russian].

PRINCIPLES OF DESIGNING THE CONTENT OF PROFESSIONALLY-ORIENTED INFORMATION AND COMMUNICATION FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHER TRAINING

Valentyna Onipko,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Head of the Department of Botany, Ecology and Methods of Teaching Biology of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Nataliia Maksymenko,

assistant at the Department of Botany, Ecology and Methods of Teaching Biology of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Vitalii Lytvyn,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article substantiates the theoretical and methodological principles of vocational education and training content modernization. It describes the modern principles of vocational education content designing for future vocational education teacher in the field of agricultural production training. Based on theoretical analysis and taking into account the features and requirements for information and communication future vocational education teacher in the field of agricultural production training, criteria for selection and construction of content-oriented information and communication teacher training are selected. They are the following: determination of this content by the structure of professional activity and object (subject) study; functional completeness; minimum required content; interdisciplinary support and professional expediency; compliance of the complexity of the time allotted for mastering the content with the established methods; typicality; the effectiveness of the elements of the organized training process to motivate future professionals to use ICT in future professional activities; relevance; compliance with the content of the existing educational and methodological support of classes. The necessity of using the offered criteria as a tool for evaluation and selection of content, which ensures the implementation of the training goals, information literacy, and professionalism of modern vocational education, which can be considered through the synthesis of competencies containing visual-methodical, psychological-pedagogical and ICT components.

Keywords: vocational education in the field of agricultural production, future vocational education teacher, principles of designing the content of professionally-oriented information and communication vocational education teacher in the field of agricultural production training, content of professionally-oriented information and communication training.

УДК 373.5.015.31:502/504

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239464>

ORCID 0000-0002-5844-3520

ORCID 0000-0002-9520-713X

ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE AS A COMPONENT OF PUPILS' ECOLOGICAL COMPETENCE

Тетяна Япринець,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри географії та методики її навчання
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Анжела Шуканова,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри географії та методики її навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті обґрунтовано важливість усвідомлення взаємозалежності між розвитком суспільства, станом природного середовища та змістом освіти для вирішення екологічних загроз і викликів; доведено, що природоохоронні знання мають загальнокультурну цінність, адже від рівня їхньої сформованості залежить розвиток екологічного світогляду, а, значить, і перспективи виживання людей та визначено, що географія краще за інші наукові галузі підготовлена до розробки основ стратегії збереження життєвого середовища людства. Для реалізації зазначеного напрямку важливим виокремлено формування природоохоронних знань учнів як складової екологічної компетентності задля змін у свідомості та поведінці особистості, гармонізації відносин у системі «суспільство-природа». Відповідно до цього, географічні аспекти природоохоронних знань охарактеризовано такими, що полягають, насамперед, у їхній просторовості (хорологічна парадигма) та взаємовідносинах із людським суспільством (парадигма сталого – стійкого, збалансованого – розвитку). Під екологічною компетентністю потрактовано інтегральний розвиток особистості, що об'єднує нормативний, когнітивний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти та забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги і раціонального природокористування. Найбільш сприятливим періодом для формування такої компетентності визначено середній шкільний вік. Аналіз науково-методичної літератури з проблематики дозволив виокремити три компоненти екологічної компетентності: особистісний, когнітивний, діяльнісний, а науковими підходами для розробки її теоретичних положень визначити – науковий, системний, ціннісний, нормативний, особистісно-діяльнісний. Доведено, що природоохоронна компетентність як складник екологічної компетентності за своєю сутністю є інтегративною; її ядро формується в шкільних предметах освітньої галузі «Природознавство» і як основа екологічної культури пронизує зміст інших шкільних предметів.

Ключові слова: учні, компетентнісний підхід, природоохоронні знання, екологічна компетентність, сталий (стійкий) розвиток, екологізація географії.

Problem statement. In the current conditions of the development of society, the problem of interaction between nature and society is becoming increasingly important. Humanity is beginning to realize the threat to the existence of civilization due to the uncontrolled impact on the environment. In order to solve environmental problems today, the interdependence between the development of society, the state of the natural environment and the content of education is being recognized. In this context, environmental protection knowledge has a general cultural value, because the level of their formation determines the formation of the environmental worldview and, therefore, the prospects for human survival. In geographical education the most developed

environmental protection issues in the 1960s and 1970s in parallel with the awareness of humanity of environmental problems and threats. Later it was transformed into the ecologization of geography, as a mirror image of a new line of research of modern geography – geoecology, which examines the main aspects of the relationship between society and the natural environment. Ecologization of school geography was carried out in accordance with the development of environmental ideas in modern geographical research: from environmental protection education and rational use of natural resources to the ecologization of the content on the basis of environmental issues. At the same time, geography is better prepared than other scientific fields to develop a scientific basis for the strategy of preservation of the living environment of humanity. Thus, for the strategic solution of environmental problems in 1992 in Rio de Janeiro at the World Conference of the UN, adopted the «Agenda for the XXI Century» was approved by the concept of transition of the world community to a balanced development as a response to global challenges. For the implementation of this direction is important is the formation of environmental protection knowledge of students as a component of ecological competence for changes in the competence and behavior of the individual, the harmonization of relations in the system «society-nature» for the improvement of the environmental situation.

Research and publication analysis. In the Ukrainian society, the environmental protection perspective in the content of geographical education traditionally is in the field of attention as scientists-geographers (A. Nekos, L. Nemets, S. Sonka, I. Chervaneva, etc.), and the teachers, methodologists (E. Kopyltsa, V. Korneeva, A. Plakhotnik, N. Pustovit, etc.) forming versatility of its study. Foreign specialists also strive to strengthen geographical positions in setting, solving and studying environmental problems – V. Zhekulin, T. Kucher, V. Maksakovsky, G. Miller, V. Nikolina, T. Savtsova, V. Sukhorukov, M. Rodzevich and others. The works of V. Bolotov, N. Bybik, I. Zimnoy, and A. Khutorsky explore the problem of the competency-based approach. The main approaches to the essence and structure of ecological competence are devoted to the research O. Kolonkova, O. Prutsakova, N. Pustovit, L. Rudenko, L. Titarenko, S. Shmalie and others. However, today the problem of the formation of environmental protection knowledge as a component of ecological competence of schoolchildren is insufficiently investigated, which is the **purpose** of this study.

The presentation of the main material. Humans are one of the many species that make up the living part of the Earth. But it is human activity that has changed the physical environment and the life of ecosystems on a local and global scale. Under these conditions, humans need to realize that the survival of humans and other species is impossible without the existence of a living global ecosystem. The human society depends on ecosystems of different scales, production of food, water and other resources. The ecological point of view involves understanding the links and relationships between forms of life, ecosystems and human society. Understanding and using spatial and environmental aspects helps geographers understand how to interpret nature and society on Earth. Thus, the geographical picture of the world encompasses the understanding of spatial structures and processes on Earth and the interaction of man and the environment. According to this, the geographical aspects of environmental protection knowledge, in our opinion, lie primarily in their spatial (chorological paradigm), that is, in the study of the spatial structures of ecosystems and their relationship with human society (the paradigm of sustainable (sustainable, balanced) development).

At the turn of the 90s, in the report on the materials of the doctoral dissertation «Problems of school geographical education in Ukraine (didactic and methodological aspect)», famous Ukrainian scientist A. Y. Sirotenko, characterizing the goals of geographical education, noted that his understanding of this issue is slightly different from the traditionally formulated one: «The goals of school geographical education are a set of humanitarian, social and natural knowledge necessary, first of all, to develop on their basis such skills and abilities that would be useful to a person throughout his life». In the scientist's opinion, «the aim of modern geographical education is, first of all, to prepare and educate a geographically literate citizen with such personal qualities that would provide him with the possibility of intelligent life» (Sirotenko, 1995, p. 12).

This saying has not lost its relevance today. In 2011, the State Standard for Basic and Complete General Secondary Education (2011) was adopted, which is based on individually tailored, competency-based and activity-based approaches, which are implemented in the educational sectors and reflected in the resultant components of educational content. Thus, the notion of «competency-based approach» is interpreted as «the orientation of the teaching and learning process towards the achievement of results, which are hierarchically ordered key, general and subject (sectoral) competencies». However, in the scientific basis of modern pedagogy the term «competency-based approach» is understood by most scientists as a set of actions that lead to the acquisition of competence of the one who learns and integrates a whole range of personal qualities: «the notion of competence includes not only cognitive and operational-technological components, but also motivational, ethical, social and behavioral ones». At the same time, under the conditions that educational activity is focused on the formation of competencies (as an indicator of the quality of education), the traditional «knowledge-based» approach in the teaching methodology does not lose its relevance. Since competence is, in fact, the ability to use knowledge productively, the formation of ecological competence is not possible without paying due attention to the formation of sound environmental protection knowledge.

In the present time, science has been developing various definitions and classifications of competencies, and their content has been varying. The vast majority of domestic scientists (O. Kolonkova, T. Nazarenko, N. Pustovit, and L. Rudenko, etc.), investigating educational environmental protection issues, distinguish ecological competence. At the same time, there is no common approach to the definition of ecological competence.

Thus, the State Standard for Basic Secondary Education (2020) refers to ecological competence as «awareness of the environmental foundations of environmental management, the need to protect nature, compliance with rules of conduct in nature, lean use of natural resources, understanding the context and relationship of economic activities and the importance of nature conservation to ensure the sustainable development of society».

In the context of our research, the approach revealed in the dissertation work of S.V. Shmaliy is seen as productive. Under ecological competence, the researcher understands the integral development of the personality, which combines normative, cognitive, emotional-motivational, and practical components and provides the ability to distinguish, understand and evaluate modern ecological processes aimed at ensuring ecological equilibrium and rational environmental management (Shmaliy, 2005). At the same time, in scientific publications, environmental protection competence is not studied separately but is taken as a synonym of ecological competence or as its component in environmental protection activities. Only in the dissertation of R.F. Galimov gives the author's interpretation of the concept of environmental protection competence of middle-level students of a rural school as a combination of natural-scientific and environmental-legal knowledge (regarding the legal regulation of relations between man and nature, ensuring the quality of the natural environment in agricultural production) moral principles, spirituality, citizenship, ecological mental skills, and environmental protection skills in relation to rural objects in general and agricultural production in particular (Galimov, 2012, p. 5–6). The author notes that the most favorable period for the formation of environmental protection competence is the middle school age. Students of middle school age are notable for their curiosity and desire for independent educational and search activities. They vividly respond to new information, begin to actively visit the school's circles, strive for collective work. This age is characterized by a restructuring of knowledge and ways of thinking, new motives for attitude to the environment. The structure of the environmental protection competence of R.F. Galimov is given in Table 1.

A summary of different approaches to understanding the concept of «ecological competence», depending on the need to emphasize certain aspects of the process of its formation, are suggested in the scientific and methodological guidebook "Formation of Ecological Competence of Schoolchildren».

Table 1

Structure of Environmental Protection Competence of Basic School Students

The main components	The scope of environmental protection competence
Fundamentals of natural and ecological and legal knowledge	Fundamentals of knowledge about the interrelations between living and nonliving nature, people and nature, environmental problems, and possible ways of solving them. Fundamentals of knowledge about the principles, rules, norms in relation to nature, people's right to a favorable environment, and ways to prevent harm to the environment. Fundamentals of knowledge in the legal regulation of relations between people and nature, ensuring the quality of the natural environment under conditions of agricultural production. Fundamentals of knowledge in environmental legal responsibility and legal mechanism of environmental protection.
Experience of emotional communication with nature	The ability to enjoy the beauty of nature, to experience positive feelings in relation to natural objects and phenomena. Ability to empathize with the damage caused to nature by human activity.
Environmental orientation of the individual	Demonstration of a sense of duty and responsibility for the preservation of the environment. The need for knowledge of the objects of nature and for moral actions in relation to it. Readiness to preserve the traditions of rational environmental management in rural areas laid down by residents.
Mental skills of ecological orientation	Basic skills for understanding the interconnection and interdependence of phenomena and processes, both natural and between society and nature. The ability to predict the consequences of human activity in the natural environment. The ability to assess local changes in the environment and predict their impact on nature as a whole.
Fundamentals of environmental protection skills	Primary experience in environmental protection activities. Primary experience in the protection of soils, forests, rivers in the negative impact of human life. Primary experience with limiting the use of household chemicals that damage the ozone layer.

In the context of our research it is relevant to consider ecological competence, which is understood as:

- personality's ability to situational activities in everyday life and the natural environment, when acquired environmental knowledge, skills, experience, and values are actualized into the ability to make decisions and perform adequate actions, realizing their impact on the environment;
- the ability to apply environmental knowledge and experience in professional and life situations, guided by the priority of environmental values and the non-pragmatic motivation to interact with the environment based on the awareness of personal involvement in environmental problems and responsibility for the environmental consequences of their own professional and household activities (Pustovit, 2008).

As we can see, the basis for the formation of ecological competence is the acquisition of environmental knowledge, skills, experience and values.

An analysis of the methodological literature on this subject allows us to identify three components of ecological competence that are formed in the basic secondary school: personal, cognitive, and activity competence. The personal component is aimed at realizing oneself as a part of nature, ensuring the conscious conduct of a healthy lifestyle and its role for the self-development of the person, contributing to the formation of personal competence of students; ensures that

schoolchildren understand the essence of a person, the norms of his behavior. The basis of the ecological worldview is the cognitive component, which is expressed in the worldview and world understanding of man. The activity component provides schoolchildren with worldview knowledge in the process of forming a natural-science picture of the world on the basis of scientific knowledge about nature, which is the basis for the formation of the ecological competence of students.

Theoretical statements, which define the process of forming ecological competence, provide grounds for identifying the leading approaches in their development. Such approaches are: – scientific – covers concepts, regularities, information that characterize and define the interactions in the system «human-nature-society». Ensures the scientific and innovative nature of knowledge in the process of environmental training; the systemic approach – is focused on understanding environmental training as a holistic entity that has content, structural, and functional connections; the value-based approach – is based on the necessity of a responsible attitude to the natural environment and personal contribution to the preservation of nature; normative – aimed at assimilating the totality of environmental norms, laws, rules governing educational activities; personal-activity – ensures the formation of environmental activity (Sharko, 2011, p. 42, 43).

The analysis of school practice revealed a lack of use of the powerful integrative potential of geography in the formation of environmental knowledge; teachers of biology are traditionally more active in the organization of school environmental education and activities. At the same time, the aggravation of the environmental situation is caused by an increase in an anthropogenic influence on nature, and geography is the only science that applies simultaneously to the systems of natural and social sciences. Therefore, it is in the lessons of geography that the opportunity arises to most fully, comprehensively, and adequately consider environmental problems and nature protection as a way of solving them in the system of relations between society and nature. After all, environmental problems have long been classified as national and global. From purely biological, they have become social, ethical, psychological, pedagogical, and, of course, geographical.

Environmental protection competence is interdisciplinary and inherently integrative because it is formed in the process of learning biology, geography, physics, chemistry, natural history, ecology, the basics of human life safety, and on the basis of synthesis of knowledge, skills, and scientific and value settings acquired during their study. The content of any school subject is directly or indirectly related to environmental protection issues: for example, the study of environmental protection legislation at the lessons of law, the historical experience of nature transformation and its consequences for the life of individual nations at the lessons of history, the formation of a solicitous attitude to nature through the works of literature and art, etc. According to our understanding, the core of environmental protection competence of basic school students is formed in the educational field of «Nature Studies», but through the environmental culture, it permeates the content of the subjects of other educational fields. This is consistent with the approach of O.O. Prutsakova, who defines ecological competence of schoolchildren as «...the appearance of environmental culture in the responsibility of an individual». (Prutsakova, 2009, p. 133).

We consider environmental protection competence as a part of ecological competency. In most scientific research, ecology is a body of knowledge, and nature conservation is a set of knowledge and actions, which is congruent with the convergence of such pedagogical categories as «competency» and «competence», where the latter includes actions based on acquired competence. We consider it appropriate to draw an analogy: ecology is competency, and nature conservation is an actual competence, which is realized in the process of interaction between people and nature. Accordingly, ecological competence is a practical activity of nature conservation. Therefore, in our opinion, environmental protection knowledge, in addition to personal environmental knowledge, must include knowledge about the ways and experience of environmental protection activities. So, V.V. Kraevsky and I.Ya. Lerner, considering knowledge as a separate element of the content of training, point to «knowledge about nature, society, technology, man, ways of activity» (Lerner, 1983, p.146).

Traditionally, in normative legal documents governing the study of geography at school (State standards, curricula), issues related to the geographical aspects of the relationship between man and nature are identified as a separate block in the basic school. From the geographical component of the educational field «Natural Science» one can distinguish environmental protection knowledge, the formation of which is provided for by the State Standard for Basic and Complete General Secondary Education, revision 2004 (Table 2).

According to our approach, the content of this edition of the standard can be considered as a geographical component of the ecological by name and «environmental» by the essence of the competency of the students of the basic school.

Table 2

Geographical component of environmental protection education in basic school

The content of education	State requirements for the level of general educational training of students
Geographic aspects of the interaction between people and nature. The relationship between people and nature, and its consequences. The main planetary problems, their global nature, and their manifestation on certain continents and on the territory of Ukraine. Ecological problems, their regional manifestation, ways of solving them. International cooperation in solving global problems.	An idea of geographical aspects of the interaction between nature and society in the past and at the present stage. Knowledge about the main problems of interaction between society and nature, their manifestation within the limits of separate continents and on the territory of Ukraine. The ability to give examples of the mutual influence of man and nature, to explain ways to solve geo-environmental regional problems; follow the rules of behavior in nature.

In the 2011 State Standard for Basic and Complete General Secondary Education, the geographical component maintains both traditional environmental protection lines related to the problems of interaction between society and nature, and new ones appear; above all, the principles of sustainable development (Table 3).

From the above, it can be concluded that this version of the standard, which is based on a competency-based approach, has significantly expanded the state requirements for the level of general educational training of students, but not due to the volume of knowledge, and due to the growing requirements for the formation of skills to apply them, for the development of critical thinking skills (analyze, express judgments, evaluate the meaning). However, in our opinion, it is impossible to form these competencies without the formation of sound knowledge. For example, it is unlikely that a student can follow the rules of behavior in the natural environment without knowing them; or how can you assess the importance of sustainable development for humanity without first becoming familiar with it and without having studied the very concept and principles of sustainable human development. Therefore, this standard rather places emphasis on the requirements for the level of formation of knowledge, which should guide the teacher, on which from the cognitive levels (according to the taxonomy of Benjamin Bloom's pedagogical goals) they should be learned (memory, application, analysis, synthesis, assessment).

Table 3

Geographical component of environmental protection education in basic school

The content of education	State requirements for the level of general educational training of students
Geographic aspects of the interaction between people and nature.	know* the principles of interaction between society and nature, classification of natural resources, benefits and consequences of their use, conservation methods;

Geographical environment as a sphere of interaction between society and nature. Geography of natural resources. Environmental management and its consequences. Geography of global human problems and ways to solve them.	understand the patterns of natural resource expansion, the essence, and causes of global human problems; be able to explain the problems and prospects of using natural resources; analyze the geography of natural resources and global problems, territorial differences in solving modern challenges of mankind; follow the rules of behavior in the natural environment, safety precautions to be taken in case of natural and man-made disasters; apply knowledge about the interaction between people and nature to implement the practical goal of adaptation to the conditions of living in a certain area; express opinions on the ways of rational environmental management and solving current environmental problems; assess the importance of sustainable development for humanity
--	--

* Note – keywords in government requirements was highlighted by us

In the current State Standard for Basic Secondary Education 2020, ecological competence of natural education has already been identified as one of the keys in the form of skills and attitudes (Table 4).

Table 4

Competence potential of ecological competence

Key competencies	Skills and attitudes
Ecological competence	Skills: identify and analyze environmental issues make responsible and saving use of natural resources respond to environmental challenges initiate the solution of local environmental problems, implement environmental projects predict the environmental consequences of human activity Attitudes: awareness of the importance of rational environmental management assessment of own actions in nature from the standpoint of life safety, ethical standards, and principles of sustainable development of society appreciation of the diversity of nature, recognition of life as the highest value

In 1977, the first intergovernmental conference on ecological (environmental) education in the world, organized by UNESCO in cooperation with UNEP and held in Tbilisi, identified the components of environmental education, which are:

- awareness and sensitivity to the environment and problems of the environment;
- knowing and understanding how the environment functions, how people interact and how they depend on the environment, and how environmental problems can be addressed;
- attitude – concern for the environment and personal motivation and tendency to participate in improving and protecting the quality of the environment;
- skills to identify and investigate environmental problems and contribute to their solution;
- active participation in measures aimed at solving environmental problems.

According to our understanding, these are actually the main components of ecological competency (or more precisely, environmental competence, since it concerns the environment), among which knowledge and comprehension are given one of the leading roles. Environmental protection knowledge is also an informative aspect of the formation of ecological competency because without it is impossible to create the rest of its components (skills, abilities, experience, and values).

Conclusions. Therefore, in view of the above, it can be concluded that the relevance of the issue of environmental protection knowledge formation as a component of the ecological competence of students is due to the aggravation of the environmental situation in the world. In the Ukrainian geographical education the environmental protection problems gained the most momentum in the 1960s – 1970s in parallel with the awareness of the humanity of environmental problems and threats. Later it was transformed into the greening of geography, as a mirror image of a new line of research of modern geography – geo-ecology, the object of study of which is the relationship between the natural environment and society. At the same time, geography is better prepared than other scientific fields to develop a scientific basis for the strategy of preservation of the living environment of humanity. Given this, the geographical aspects of environmental protection knowledge, in our opinion, lie primarily in their spatial (chorological paradigm), that is, in the study of the spatial structures of ecosystems and their relationship with human society (the paradigm of sustainable (stable, balanced) development). Environmental knowledge itself is acquired by schoolchildren by obtaining environmental and geographical information and, together with experience in environmental practice, is the core of their ecological competence. By ecological competence we mean the ability of a person to act situationally in everyday life and the natural environment, when the acquired environmental knowledge, skills, experience, and values are actualized in the ability to make decisions and perform adequate actions, realizing their consequences for the environment. At the same time, its component is integrative environmental protection competency, which is formed in the process of studying school subjects in the education field «Natural Science» of the natural cycle. Environmental protection knowledge also acts as an informative aspect of the formation of ecological competence as without them it is impossible to create the rest of its components (abilities, skills, experience, and values).

ЛІТЕРАТУРА

- Галимов, Р. Ф. (2012). *Формирование природоохранной компетенции у учащихся среднего звена сельской школы в единстве учебной и внеучебной деятельности*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). ФГАОУ ВПО «Казанский (Приволжский) федеральный университет», Казань.
- Лернер, И. Я. (1983). *Теоретические основы содержания общего среднего образования*. Москва: Педагогика.
- Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів. № 898. (2020). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
- Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів. № 1392. (2011). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>.
- Пруцакова, О. Л. (2009). До проблеми формування екологічної компетентності школярів. *Вісник Черкаського університету*, 162, 132-138.
- Пустовіт, Н. А. (2008). *Формування екологічної компетентності школярів*. Київ: Пед. думка.
- Сиротенко, А. И. (1995). *Проблемы школьного географического образования в Украине: (дидактико-методический аспект)*. (Автореф. дис. канд. пед. наук), Минск.
- Шарко, В. Д. (2011). Використання інформаційних технологій у процесі формування екологічної компетентності учнів на уроках фізики. *Інформаційні технології в освіті*, 10, 41-49.
- Шмалей, С. В. (2005). *Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.

REFERENCES

- Halymov, R. F. (2012). *Formirovanie prirodoohrannoj kompetencii u uchashhihsja srednego звена sel'skoj shkoly v edinstve uchebnoj i vneuchebnoj dejatel'nosti [Formation of*

- environmental competence among middle-level students of a rural school in the unity of educational and extracurricular activities*]. (Ext. abstract of PhD diss.). FGAOU VPO «Kazanskij (Privolzhskij) federal'nyj universitet», Kazan' [in Russian].
- Lerner, I. Ja. (1983). *Teoreticheskie osnovy sodержaniya obshhego srednego obrazovanija [Theoretical foundations of the content of general secondary education]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Pro deiaki pytannia derzhavnykh standartiv povnoi zahalnoi serednoi osvity [About the actions of the state standards of the whole foreign middle education: Resolution of the Cabinet of Ministries]. № 898. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity: Postanova Kabinetu ministriv [About the consolidation of the sovereign standard of basic and general foreign middle education: Resolution of the Cabinet of Ministries]. № 1392. (2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Prutsakova, O. L. (2009). Do problemy formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti shkoliariv [Prior to the problem of the formulation of the ecological competence of schoolchildren]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, 162, 132-138 [in Ukrainian].
- Pustovit, N. A. (2008). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti shkoliariv [Formation of ecological competence of schoolchildren]*. Kyiv: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
- Sharko, V. D. (2011). Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti uchniv na urokakh fizyky [The use of information technology in the process of forming the ecological competence of students in physics lessons]. *Information Technologies in Education*, 10, 41-49 [in Ukrainian].
- Shmaliei, S. V. (2005). *Systema ekolohichnoi osvity v zahalnoosvitnii shkoli v protsesi vyvchennia predmetiv pryrodnycho-naukovoho tsykladu [The system of environmental education in secondary school in the process of studying the subjects of the natural science cycle]*. (Ext. abstract of PhD diss.), Kyiv [in Ukrainian].
- Sirotenko, A. I. (1995). *Problemy shkol'nogo geograficheskogo obrazovanija v Ukrainie: (didaktiko-metodicheskij aspekt) [Problems of school geographic education in Ukraine: (didactic and methodological aspect)]*. (Ext. abstract of PhD diss.). Minsk [in Russian].

ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE AS A COMPONENT OF PUPILS' ECOLOGICAL COMPETENCE

Tatiana Yaprynets,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Geography and Methods of Teaching of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Anzhela Shukanova,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Geography and Methods of Teaching of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article substantiates the importance of understanding the interdependence between the development of society, the state of the environment, and the content of education to address environmental threats and challenges. It is proved that environmental knowledge has a general cultural value. It is because the level of their formation depends on ecological worldview development, and hence the prospects for human survival. It is determined that studying Geography allows developing the basics of the strategy of preserving the living environment of mankind. The formation of pupils' environmental knowledge as a component of ecological competence is essential for changes the individual's consciousness and behavior, the harmonization of relations in the system 'society-nature'. Accordingly, the geographical aspects of environmental knowledge are characterized by those that consist primarily in their space

(chorological paradigm) and relationships with human society (paradigm of durable-sustainable, balanced development). Ecological competence refers to the integral development of personality, which combines normative, cognitive, emotional-motivational, and practical components, and provides the ability to identify, understand, and evaluate modern processes aimed at ensuring ecological balance and rational use of nature. The most favorable period for the formation of such competence is definitely the middle school age. Analysis of scientific and methodological literature on the issue allowed identifying personal, cognitive, and activity components of ecological competence. Scientific approaches to develop its theoretical provisions are scientific, systemic, value, normative, and personal activity approaches. It is proved that environmental competence, as a component of ecological competence, is inherently integrative. Its core is formed while teaching school subjects related to the Natural Science educational field and as the basis of ecological culture permeates the content of other school subjects.

Keywords: *pupils, competence approach, environmental knowledge, ecological competence, sustainable development, ecology of geography.*

Надійшла до редакції 18.02.2020 р.

УДК 373.5.015.31.016:62/64

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239465>

ORCID 0000-0003-0366-9386

ORCID 0000-0002-0996-7475

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Лариса Гриценко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Світлана Ляшенко,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті з урахуванням сучасного соціального замовлення для системи освіти щодо виховання особистості, здатної до самореалізації, самовизначення та самоусвідомлення в реаліях сучасного життя охарактеризовано компетентності людини як індикатори, що визначають готовність учня до участі в життєдіяльності суспільства та можливості шкільного трудового навчання в цьому аспекті. Під ключовими компетентностями трактовано сукупність особистісних якостей, об'єднаних у комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які впливають на широку сферу діяльності (вміння вчитися, загальна культура, громадянськість, володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, прагнення до здоров'язбереження влвсного й інших людей, і ін.).

Охарактеризовано значення розвитку холистичного мислення учнів на уроках трудового навчання в середньому загальноосвітньому закладі як умінь бачити кожну проблему цілісно, уявляти її масштаб і значення, пов'язувати між собою значну кількість дрібних деталей та контекстувати знання. Відповідними вміннями учнів визначено: здатність працювати в команді, застосовувати інформаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти; для вчителів – спрямовувати арсенал педагогічних впливів на учнів з метою формування ключових компетентностей.

Виокремлено чинники формування ключових компетентностей учнів на уроках із трудового навчання – увага педагогічної громадськості до проблеми; побудова виваженого змісту предмета; розвиток в учнів пізнавальних інтересів до трудового навчання і технологій.

Ключові слова: *трудове навчання, учні закладу загальної середньої освіти, ключові компетентності учнів, холистичне мислення дітей.*

Постановка проблеми. Спрямованість традиційної освіти на засвоєння системи знань, яка існувала ще декілька десятиліть тому, нині не відповідає соціальному замовленню, в центрі якого знаходиться потреба в самостійних, ініціативних і відповідальних членах суспільства, здатних ефективно взаємодіяти для якісного виконання громадянських, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань зумовлює істотне посилення самостійної та продуктивної діяльності учнів середніх загальноосвітніх закладів, розвиток їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно опановувати нові знання, брати активну участь у житті суспільства. Сучасні економічні, соціальні, культурні чинники розвитку цивілізації посилили зацікавленість суспільства результатами освіти і зумовили появу (поруч із традиційними: кількість років навчання, здобуття певного ступеня освіти) нових, важливіших і реальніших індикаторів цих результатів. Такими індикатором нині, разом з тим, що особистість має певні знання з різних галузей науки, є її здатність відповідати вимогам сучасного життя. Якщо в попередні періоди розвитку людство лише розпочало вироблення прагматичніших підходів до

навчання, то останніми роками можна спостерігати систематичні зусилля в цьому напрямі, коли показниками якості освіти в багатьох країнах стали компетентності, які визначають готовність кожного учня до життя, його участі в житті суспільства, його громадянської відповідальності та особистісної спрямованості.

Аналіз досліджень і публікацій. Відповідно до компетентнісної освітньої парадигми вітчизняними вченими (В. Андрущенко, І. Бех, В. Бондар, Б. Гершунський, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Титаренко та ін.) було окреслено типові педагогічні проблеми, які необхідно вирішувати в ході оновлення системи освіти в Україні; відповідно, в наукових доробках І. Волощука, Р. Гуревича, В. Гусєва, О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, а також – М. Корця, В. Кузьменка, Л. Оршанського, Н. Слюсаренко, В. Терещука, В. Тименка, С. Ткачука та ін. було визначено проблеми, які зумовлюють компетентнісну модернізацію трудового навчання і технологій.

З'ясування особливостей сучасних освітніх процесів (перехід до підготовки фахівців малими групами; гнучкість, переналагодження як освітньої системи, так і її продукту – учня; перехід від засвоєння інформації до формування якостей творчої та відповідальної особистості, здатної саморозвиватися) привело низку відомих учених до глибокого усвідомлення ролі і значення компетентнісного наукового підходу та виокремлення видів компетентностей, необхідних особистості для існування в нинішньому світі (В. Вербицький, І. Єрмакова, Л. Кравченко, Ю. Миронович, Л. Пашко, О. Пометун та ін.), першочергово – ключових, тих, без яких людина не може існувати.

Разом із тим вивчення організації та здійснення трудового виховання, трудової (технологічної) підготовки учнів у вітчизняних школах і освітніх системах провідних економічно розвинених держав дало можливість ученим з'ясувати ті основні чинники, які обумовлюють сучасний стан професійної освіти, трудового навчання та освітньої галузі «Технології»: локальний (втрачена попередня та не створена нова матеріальна база трудового навчання); системний (дещо байдуже становлення педагогічної громадськості до трудового виховання учнівської молоді); глобальний (формування загальноєвропейського освітнього простору та стрімкий розвиток світової науки й техніки); надсистемний (падіння пізнавального інтересу в учнів до трудової діяльності взагалі та до трудового навчання зокрема) (Стешенко, 2013).

Метою статті є теоретичний аналіз наукових положень і практичних можливостей реалізації завдання формування ключових компетентностей учнів на уроках трудового навчання в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Компетентність нині розглядають як здатність (потенціал), здійснювати складні види діяльності; у зазначеному сенсі компетентності розрізняють за видами: ключові, базові й функціональні. Ключові компетентності вчені тлумачать як необхідні для життєдіяльності людини, пов'язані з її успіхом у швидкозмінному суспільстві. Оскільки діяльність людини, зокрема й засвоєння будь-яких знань, умінь і навичок, складається з конкретних дій, операцій, то виконуючи ці дії, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або для суспільства, особистість розвиває компетентність у обраній життєвій сфері (Життєва компетентність особистості, 2003). Отже, якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною), є достатньо широкою, йдеться про так звані «ключові» чи життєві компетентності (Компетентнісний підхід у сучасній освіті, 2004). Таким чином, ключова компетентність – це та об'єктивна категорія, що фіксує суспільно визначений комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати в широкій сфері діяльності людини (вміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігальна, соціальна компетентність та компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій) (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй у рамках проєкту «Освітня політика та освіта «рівний – рівному», 2004).

Одним із першочергових завдань компетентної освіти є розвиток холистичного мислення як уміння особистості мислити масштабно, щоб бачити проблему цілісно в контексті її оточення та пов'язувати багато дрібних деталей, здатності розуміти широкий, а іноді й глобальний контекст проблем, тобто, вміння контекстувати знання і досвід. Особистість має не лише одержати доступ до інформаційних відомостей про світ, а й сформувані вміння послідовно викладати й організовувати ці відомості. Ця проблема стосується кожного громадянина нового тисячоліття, адже знання переважно роз'єднані, роздроблені за дисциплінарними ознаками, а тому часто неадекватні для осягнення проблем, які стають все більш трансдисциплінарними, полідисциплінарними, багатовимірними й планетарними (Миронович, Пашко, 2006).

Ключові (життєві) компетентності сьогодні застосовують у процесі оцінювання демократизації середньої освіти молоді. Існує сформований у загальноосвітньому значенні перелік таких компетентностей: здатність працювати в команді, застосовувати інформаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти тощо; завдання сучасного педагога – використовувати весь арсенал педагогічного впливу на учня з метою формування цих компетентностей (Миронович, Пашко, 2006). Кожна з ключових компетентностей: сприяє досягненню успіхів у житті; розвиткові якості суспільних інститутів; відповідає багатоманітним сферам життя. У рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний-рівному» (2004 р.) визначено перелік ключових компетентностей, який запропоновано українським педагогам Міністерством освіти і науки України та адаптовано ними:

– *уміння вчитися* – передбачає набуття учнем індивідуального досвіду самостійного навчання, оскільки вміння самостійно вчитися в майбутньому забезпечить можливість самостійно та творчо працювати: у цьому руслі враховано, що особистість: знаходить і накопичує потрібні знання, способи для розв'язання завдань; сама визначає мету навчально-пізнавальної діяльності; планує, програмує власну діяльність; усвідомлює свою діяльність і практично її вдосконалює; організовує власну працю для досягнення мети; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції; має вміння і навички самоконтролю та самооцінки;

– *загальнокультурна* – враховує та спрямовує розвиток культури особистості у всіх його аспектах, передбачає вміння: застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії; аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної та світової науки і культури, вибудовувати в культурному та духовному просторі сучасного українського суспільства; користуватися рідною мовою й іноземними мовами, реалізувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати рідну й іноземні мови в активній взаємодії; вибудовувати моделі толерантної поведінки в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами і країнами; спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей (Вербицький, 2013);

– *громадянська* – зумовлює здатності: орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування; взаємодіяти з органами державної влади на користь собі й громадянському суспільству; застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод громадян, виконання громадянських обов'язків у межах місцевої громади, держави; приймати індивідуальні та колективні рішення, враховуючи інтереси й потреби громадян, суспільства і держави; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, задовольняють власні інтереси особи та захищають права людини і громадянина (Поветун, 2004).

– *підприємницька* – містить реалізацію здібностей: співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами й потребами інших людей і суспільства; організацію власної

трудової та підприємницької діяльності і праці колективу, орієнтування в нормах і етиці трудових відносин; застосовування технології моніторингу ресурсів і забезпечення стійкого зростання; аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх із потребами ринку праці; складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та бізнес-проекти, розробляти програми дій і прийняття економічно й екологічно обґрунтованих рішень у динамічному світі; презентувати та поширювати інформацію про результати або продукти власної економічної діяльності та діяльності колективу.

– *соціальна* забезпечує можливості аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства; застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати рідну й іноземні мови в активній взаємодії; спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; реалізовувати моделі толерантної поведінки в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами і країнами (Вербицький, 2013; Пометун, 2004);

– *компетентність з інформаційних і комунікативних технологій (ІКТ)* – включає здібності: застосовувати інформаційно-комунікативні технології в навчанні та повсякденному житті; раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби для розв'язання задач, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням; будувати інформаційні моделі та досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ; оцінювати процес і досягнуті результати технологічної діяльності;

– *здоров'язберігальна* – спрямована на збереження власного фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я; містить: навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, спільна діяльність і співробітництво, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації); життєві навички, підтримку фізичного здоров'я (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку); навички збереження духовного та психічного здоров'я (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей і програм, самоконтроль, мотивація успіху, тренування волі) (Пометун, 2004).

На уроках трудового навчання мета формування визначених ключових компетентностей досягається шляхом залучення учнів до проєктної діяльності як провідного засобу розвитку і навчання дітей, вироблення здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане. Це передбачено навчальною програмою, зміст якої з 2012 року зорієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, що покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей (Програма з трудового навчання, 2012), де відображено, що у формуванні цієї групи компетентностей учнів беруть участь усі навчальні предмети; кожен предмет, маючи власний компетентнісний потенціал, робить внесок у формування ключових компетентностей, для чого до змісту кожного шкільного предмету закладено наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», ІКТ. Результатом опанування наскрізних змістових ліній є сформованість ключових компетентностей, які характеризуються доповненням учнівського досвіду з урахуванням природних нахилів та здібностей дітей, їхніх професійних намірів, наявних готових знань (Програма з трудового навчання, 2012).

Змістовою лінією «Екологічна безпека та сталий розвиток» передбачено формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. У процесі трудового навчання вчителі орієнтують учнів на розуміння ролі матеріалів природного походження як важливого

екологічного ресурсу збереження довкілля; формують у них уявлення про сучасні технології виготовлення конструкційних матеріалів, усвідомлення важливості вибору миючих засобів та їх впливу на довкілля; розвивають розуміння важливості безвідходного виробництва та шкідливого впливу хімічних матеріалів на навколишнє середовище; усвідомлення значення хімічних матеріалів для збереження природних ресурсів тощо.

Змістову лінію «Громадянська відповідальність» спрямовано на формування кожного учня як відповідального члена громади, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, важливість національної ініціативи; спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави. Учні в процесі трудового навчання орієнтують визначати у співпраці з учителем та іншими дітьми алгоритм взаємодії для вирішення практичних соціально значущих завдань чи проєктів; на усвідомлення важливості дотримання етикету для створення власного позитивного іміджу; необхідність раціонально використовувати різноманітні матеріали, обґрунтовувати власну позицію щодо розвитку новітніх ресурсозберігальних та екологічно чистих технологій обробки матеріалів; уміння оцінювати результати власної діяльності.

Змістова лінія «Здоров'я і безпека» забезпечує розвиток особистості учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Учні загальноосвітнього закладу у процесі трудового навчання навчають розуміти необхідність дотримання правил безпечної праці та організації робочого місця; безпечно користуватися інструментами та електроприладами вдома та під час занять, критично ставитись до інформації про товари для збереження власного здоров'я; орієнтують дотримуватись правил безпечної праці під час виконання технологічних операцій; вчать розуміти шкідливий вплив фарбових матеріалів на здоров'я людини та знати способи запобігання їхній дії; дбати про одяг, взуття та дотримуватися відповідних санітарно-гігієнічних вимог; розпізнавати маркування пластмас для виявлення впливу штучних матеріалів на власне здоров'я та навколишнє середовище; розуміти негативні чинники впливу хімічних матеріалів на здоров'я людини тощо.

Змістова лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» забезпечує розвиток лідерських ініціатив дітей, здатність успішно діяти в швидкозмінному технологічному середовищі, краще розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, страхування, кредитування тощо). Учні в процесі трудового навчання орієнтують на проведення під час проєктування кожного міні-маркетингового дослідження дій із обґрунтування призначення і конструкцій виробів; виконання різноманітних технологічних операцій, здатність уміло добирати ті з них, які дозволяють найбільш ефективно вирішувати практичні завдання; визначення орієнтованої вартості витрачених матеріалів для виготовленого виробу; уміння економно використовувати матеріали під час їх обробки та обирати необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробів; проводити міні-маркетингові дослідження з метою визначення характеристик виробу з позиції споживача і орієнтовної вартості готового виробу; здійснювати добір матеріалів і технологій їх обробки для виготовлення якісного виробу, який відповідає встановленим вимогам і є конкурентноспроможним; визначення орієнтовної вартості виробу як готового продукту; добір інструментів та пристосувань відповідно до поставлених завдань. Таким чином, теоретично обґрунтовані загальні (ключові) компетентності у процесі трудового навчання поступово трансформуються в проєктно-технологічну компетентність як здатність учня застосовувати знання, уміння, навички в процесі соціально організованої технологічної діяльності для виготовлення виробу (або надання послуги) від творчого задуму до його втілення в готовий продукт (послугу) за обраною технологією (Коберник, Сидоренко, 2010).

Водночас грамотне ознайомлення учнів із сучасними досягненнями науки та техніки сьогодні знову має стати незаперечним правилом для всіх учителів. Такими досягненнями, що були спричинені інформаційним вибухом, є не лише потужні комп'ютери та розроблені

технології комп'ютерної обробки інформації, а й способи отримання нових матеріалів (пластики та композити), технічні засоби (3-D принтери тощо) та нові способи виготовлення виробів (нанотехнології, технології наплавлення, т. ін.) (Мадзігон, 2006). Оскільки навчальна програма не може швидко реагувати на новації, то вчителю необхідно самому віднаходити інформацію про нові матеріали, техніку та технології й визначати час, методи та прийоми її використання на уроках трудового навчання для більш ефективного формування ключових компетентностей дітей.

Висновки. Отже, нагальні сучасні проблеми в галузі трудового навчання учнів (недостатня увага суспільства та педагогічної громадськості до процесів трудового виховання та навчання учнівської молоді; відсутність науково обгрунтованого та виваженого змісту трудового виховання та навчання учнів загальноосвітньої школи; необхідність вдумливої реалізації вчителями на уроках трудового навчання і технологій сучасних концепцій формування ключових компетентностей та розвиток інтересу до трудової діяльності взагалі й пізнавального інтересу до трудового навчання зокрема) зумовлюють глибоку розробку наукових основ змісту технологічної освіти та з використанням загальнодидактичного принципу науковості – пошук шляхів дієвого впливу на мотиватори, що формують в учнів пізнавальний інтерес до навчального матеріалу й предмета «Трудове навчання» загалом, впливають на життєву траєкторію розвитку кожної дитини.

Результатом таких освітніх зусиль стане випускник середньої школи –патріот України, який знає її історію; носій української культури, що поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною й іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському, особистому та трудовому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережливо ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя. У перспективах жослідження вбачаємо пошук і реалізацію шляхів і засобів цього завдання на уроках трудового навчання в ЗСО.

ЛІТЕРАТУРА

- Вербицький, В. В. (2013). Формування ключових компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу. *Теоретичні основи компетентнісно орієнтованої освіти*, 32-37. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf>.
- Коберник, О., & Сидоренко, В. (2010) Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України (проект). *Трудова підготовка в закладах освіти*. 6, 3-8.
- Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* (2004). Київ.
- Мадзігон, В. М., Єгоров, Г. С., Красовицький, М. Ю., Мадзігон, В. М. та ін., & Локшина О.І. (Ред.). (2006). *Трудова підготовка і професійна освіта як інструмент формування компетентнісних характеристик старшокласників у зарубіжних країнах. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти*. Київ: СПД Богданова А. М.
- Миронович, Ю., & Пашко, Л. (2006). Формування ключових життєвих компетентностей в аспекті ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Вісник Львів. ун-ту*, 21 (1), 42-47.
- Пометун, О. І., & О. В. Овчарук (Ред.). (2004). Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*. (с. 16-25). Київ: К.І.С.
- Програма з трудового навчання* (2017). Взято з <https://mon.gov.ua> > 2-trudove-navchannya-5-9.
- Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй у рамках проекту «Освітня політика та освіта «рівний – рівному»* (2004). Київ: Мін-во освіти і науки України.

- Сидоренко В. К. (Ред.). (2012). Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класів. *Трудова підготовка в сучасній школі*, 9, 2-29.
- Сохань, Л. В., Єрмакова, І. Г., & Нансен Г. М. (Ред.). (2003). *Життєва компетентність особистості*. Київ.
- Стешенко, В. В. (2013). Зміст трудового навчання (технологій) на наукову основу. *Трудова підготовка в сучасній школі*, 3, 2-4.
- Стешенко, В. В. (2013). Нагальні проблеми трудового навчання сьогодення та шляхи їх вирішення. *Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 3, 112-118. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpbdpu_2013_3_23.

REFERENCES

- Kobernyk, O., & Sydorenko, V. (2010). Kontseptsiiia tekhnolohichnoi osvity uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy (proiekt) [The concept of technological education of students of secondary schools of Ukraine (project)]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity*, 6, 3-8 [in Ukrainian].
- Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]*. (2004). Kyiv [in Ukrainian].
- Madzihon, V. M., Yehorov, H. S., Krasovytskyi, M. Yu., Madzihon, V. M. ta in., & Lokshyna, O. I. (Eds.). (2006). Trudova pidhotovka i profesiina osvita yak instrument formuvannia kompetentnistnykh kharakterystyk starshoklasnykiv u zarubizhnykh krainakh [Labor training and professional education as a tool for the formation of competency characteristics of high school students in foreign countries]. In *Starsha shkola zarubizhzhia: orhanizatsiia ta zmist osvity*. Kyiv: SPD Bohdanova A. M. [in Ukrainian].
- Myronovych, Yu., & Pashko, L. (2006). Formuvannia kliuchovykh zhyttievykh kompetentnostei v aspekti tsinnisnykh oriantatsii studentskoi molodi [Formation of key life competencies in terms of value orientations of student youth]. *Visnyk Lviv. un-tu*, 21(1), 42-47 [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. K. (Ed.). (2012). Navchalna prohrama z trudovoho navchannia dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 5-9 klasiv [Curriculum on labor training for secondary schools of 5-9 grades]. *Trudova pidhotovka v suchasni shkoli*, 9, 2-29 [in Ukrainian].
- Pometun, O. I., & Ovcharuk, O. V. (Ed.). (2004). Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain [Theory and practice of consistent implementation of the competency approach in the experience of foreign countries]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky*. (pp. 16-25). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Prohrama rozvytku Orhanizatsii Obiednanykh Natsii u ramkakh proektu «Osvitnia polityka ta osvita «rivnyi – rivnomu» [United Nations Development Program within the framework of the Peer-to-Peer Education Policy and Education Project]* (2004). Kyiv. M-vo osvity i nauky Ukrainy [in Ukrainian].
- Prohrama z trudovoho navchannia [Labor training program]* (2012). Retrieved from <https://mon.gov.ua> 2-trudove-navchannya-5-9 [in Ukrainian]
- Sokhan L. V., Yermakova I. H., & Nansen H. M. (Eds.). (2003). *Zhyttieva kompetentnist osobystosti [Life competence of the individual]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Steshenko, V. V. (2013). Nahalni problemy trudovoho navchannia sohodennia ta shliakhy yikh vyrishennia [Urgent problems of labor training today and ways to solve them]. *Zb. nauk. prac Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, 3, 112-118. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpbdpu_2013_3_23 [in Ukrainian].

- Steshenko, V. V. (2013). Zmist trudovoho navchannia (tekhnolohii) na naukovu osnovu [The content of labor training (technology) on a scientific basis]. *Trudova pidhotovka v suchasni shkoli*, 3, 2-4 [in Ukrainian].
- Verbytskyi, V. V. (2013). Formuvannia kliuchovykh kompetentnostei uchniv – osnovne zavdannia navchalnogo zakladu [Formation of key competencies of students is the main task of the educational institution]. *Teoretychni osnovy kompetentnisno oriientovanoi osvity*, 32-37. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf> [in Ukrainian].

THEORETICAL BASES OF PUPILS' KEY COMPETENCES FORMATION AT LABOR EDUCATION LESSONS

Larysa Hrytsenko,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Svitlana Liashenko,

postgraduate student of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article, taking into account the modern social order for the education system for the upbringing of a person capable of self-realization and self-awareness in the realities of modern life, describes human competencies as indicators that determine a pupil's readiness to participate in society and school labor education in this aspect. Key competencies are interpreted as a set of personal qualities combined into a complex of a certain level of knowledge, skills, attitudes that affect a wide range of activities (learning skills, general culture, citizenship, information and communication technologies, the desire to preserve health, etc.).

The importance of developing pupils' holistic thinking at labor education lessons in secondary school is described as the ability to see each problem as a whole, imagine its scale and significance, connect a large number of small details, and contextualize knowledge. Relevant pupils' skills are defined, in particular the ability to work in a team, use information technology, think critically, and resolve conflicts. For teachers these skills are the ability to direct the arsenal of pedagogical influences on students, and to form key competencies.

The factors of pupils' key competencies formation at labor education lessons are singled out. They are the following: the attention of the pedagogical community to the issue; construction of a balanced content of the subject; development of pupils' cognitive interests in labor training and technology.

Keywords: labor education, pupils of general secondary educational institution, pupils' key competencies, children's holistic thinking.

Надійшла до редакції 9.09.2020 р.

УДК 378.04:745/749

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239466>

ORCID 0000-0003-4844-7488

ORCID 0000-0003-0011-609X

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Назар Майструк,

аспірант Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Любов Кравченко,

докторка педагогічних наук, професорка кафедри культурології та методики викладання

культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка.

У статті досліджено історичний аспект розвитку підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в Україні на прикладі порцелянового виробництва (кінець XVIII ст. – наші дні) та його сучасного стану за кордоном. У руслі проблеми впровадження цього напрямку декоративно-ужиткового мистецтва в нашій країні наведено приклади його розквіту в містах Корець (виробництво барокової мейсенської порцеляни); Баранівка, Гродниця, Довбиш (мануфактура Іллінського, Мархльовський завод, Довбишський порцеляновий завод, Полонський порцеляновий завод); Полтава, Борислав, Суми, Тернопіль (відкриття порцелянових заводів у 1965 році). З'ясовано, що разом із відкриттям та розвитком порцелянових виробництв виникли професійні школи, зорієнтовані на підготовку кваліфікованих майстрів до роботи в заводських умовах (школи в Києві, Львові, Харкові; Миргородська художньо-промислова школа на Полтавщині та ін.). Якісній підготовці фахівців гончарного та фарфоро-фаянсового напрямів, вчителів графічних мистецтв і малювання, майстрів художнього оздоблення виробів, готових до виконання значних обсягів фізичних робіт – виготовлення плитки, об'ємного посуду, оздоблення фасадів церков, будинків, камінів, створення скульптур, прикрас інтер'єру та екстер'єру – сприяла діяльність відомих митців і викладачів С. Масленікова, О. Сластіона, В. Кричевського, які також керували виготовленням видатних творів та участю в промислових виставках.

Визначено, що в сучасній Україні краці традиції підготовки фахівців збережені, проте порцелянове виробництво занепало й практично відсутнє; продукція, яка виготовляється на невеликих підприємствах, є сувенірною, не завжди її зручно використовувати як посуд. Проведено висновок щодо необхідності використання традицій європейських виробників, які зберегли масове виробництво порцеляни та готують для цього значну кількість кваліфікованих працівників.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, підготовка фахівців, порцелянове виробництво, вітчизняний і зарубіжний досвід.

Постановка проблеми. Питання розвитку підготовки майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, особливо – порцелярного та гончарного виробництва, нині вважаємо досить актуальним, оскільки, по-перше, в останні роки в Україні з'являються нові цікаві майстри та технології; по-друге, на теренах України порцеляни як матеріалу фактично не існує вже близько двох десятиліть, а були часи, коли вона мала значне розповсюдження й успіх у нашій країні; по-третє, існує багатий історичний досвід підготовки фахівців порцелярного й гончарного виробництв, який варто узагальнювати й використовувати в контексті розвитку декоративно-ужиткового мистецтва сьогодення. Зокрема, заслуговують на увагу аспекти успішного виробництва барокової мейсенської порцеляни, відкриття порцелянових мануфактур і заводів у всіх

регіонах України, досвід підготовки фахівців у мистецьких школах Києва, Львова, Харкова, наприклад, у Миргородській художньо-промисловій школі на Полтавщині. Така підготовка була зорієнтованою на випуск майстрів художнього оздоблення виробів, робітничих кадрів гончарного та фарфорового напрямів, учителів графічних мистецтв і малювання, інших необхідних фахівців.

Аналіз джерел і публікацій. У ході дослідження проаналізовано праці українських учених (О. Голубець, Ю. Лащук, Р. Мотиль, О. Новицька, О. Школьна та ін.); з'ясовано, що глибинні історичні аспекти проблеми досліджували: Р. Мотиль (українська димлена кераміка XIX – поч. XXI ст., роботи професійних митців, що представляли цей вид декоративно-ужиткового мистецтва); О. Новицька (українське народне мистецтво 1920-1980-х рр.); О. Клименко (розвиток українського гончарства у XX ст.; історія декоративного мистецтва України); О. Школьна (історія виробництва фарфору-фаянсу України з середини XVII ст. до наших днів; формування стилістики українського фарфоро-фаянсового посуду наприкінці XVIII – на початку XIX ст.; типологія форм фарфоро-фаянсових виробів тощо). Матеріали з питань підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, гончарного та порцелянового виробництв, віднайдено в Державному архіві Полтавської області, музеї та архіві Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя; досить широко представлені вони є в електронному ресурсі цього навчального закладу.

Водночас висновок про зростаючий у суспільстві попит на відродження й використання товарів порцелянового виробництва зумовив дослідницький інтерес до історичних аспектів проблеми, тому **метою статті** обрано пошук кращих вітчизняних надбань підготовки майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в мистецьких центрах і навчальних закладах України у різні часові періоди.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі виробництво порцеляни в Україні як вагомий компонент декоративно-ужиткового мистецтва занепадає, бо порцеляни як матеріалу практично не існує вже більше ніж 15 років. Але окремі сучасні українські керамісти використовують порцелянові маси з Франції, Англії та від інших виробників, тому тема порцеляни є актуальною, її глибоке дослідження дає можливість більш детально ознайомитися з підготовкою спеціалістів-керамістів та відповідним виробництвом в історичній ретроспективі, що сприятиме відродженню фарфоро-фаянсової промисловості в Україні. Зокрема, краще зрозуміти проблему допоможе вивчення її традиційних аспектів, відображених у діяльності мистецьких центрів і художньо-промислових навчальних закладів.

Кінець XVIII століття ознаменувався відкриттям каолінових покладів на території України; це стало потужним поштовхом до розвитку порцелянового виробництва, що потребувало багато професійних фахівців, підготовка яких часто гальмувалося через відсутність програм навчання та освітніх закладів ще достатньо великий проміжок часу. Майстрів і технологів запрошували з інших країн, де виготовлення порцеляни вже було відомим, а виробництво працювало на повну потужність. Приїхавши за запрошенням до України на порцелянове виробництво, європейські майстри передавали знання тодішнім працівникам (Мотиль, 2011).

Одним із найвідоміших виробників порцеляни в той час на території України став Корець (Клименко, Сержант & Істоміна, 2009). Виникло порцелянове виробництво в Корці саме тоді, коли в Європі ширилася мода на барокову мейсенську порцеляну; засновником став один із представників відомої родини меценатів Чарторийських – Юзеф Клемент, господар величезних володінь на Волині. Секрети виробництва порцеляни були впроваджені завдяки залученню до проєкту відомих у Європі фарфористів Франца і Міхаеля де Мазерів. До моменту переїзду цих фахівців на Волинь вони мали досвід роботи на французькій фабриці порцеляни в Севрі. Поряд із запрошеними працювали місцеві майстри, на навчання яких Юзеф Чарторийський не шкодував грошей; на фабриці працювали як чоловіки, так і жінки («Виставку корецької порцеляни», 2019).

У 1802 році було засновано завод у Баранівці (нині – Житомирська область), куди традиції корецької порцеляни перевіз М. Мазер, котрий після смерті дружини переїхав туди працювати. У 1807 році відкривається порцелянова мануфактура в Городниці, а у 1823 році – в містечку Довбиш. Фахівців із розробки виробів і художників також запрошували з Європи, отримуючи змогу послідовно дотримуватися модних тенденцій у порцеляні. У 1840 році завод перейшов до фабриканта Іллінського, якому належали місця видобутку місцевого палива і білої глини, що, разом із низькою оплатою праці, приносило чималий прибуток, адже річний обсяг становив до 600 000 одиниць виробів (Школьна, 2011). До початку Першої світової завод із двомастами робочими випускав товару на 100 000 рублів; у 1922 році він був націоналізований. Після Другої світової війни підприємство отримало назву «Довбишський порцеляновий завод». У цей період в країну потрапило чимало красивих речей з Німеччини, в тому числі порцелянового посуду та статуеток, сюжети яких стають більш мальовничими, набуваючи народного українського колориту.

Українські порцелянові виробництва у середині ХХ ст. були достатньо успішними та конкурентними з європейськими, про що свідчить те, що в 1965 році вступили в дію нові порцелянові заводи в Полтаві, Бориславі, Сумах і Тернополі. Неодноразово порцеляна, виготовлена на території України, брала участь у європейських виставках, де отримувала золоті нагороди. Різниця лише в тому, що виробництва в Європі активно працюють та розвиваються і нині, а практично всі українські фабрики занепали та зникли.

Разом із відкриттям та розвитком порцелянових виробництв на території України виникали художньо-промислові школи, які були зорієнтовані на підготовку кваліфікованих майстрів для роботи в заводських умовах. Це були невеликі осередки, сформовані у ХІХ – на поч. ХХ ст. переважно господарями та власниками порцелянових мануфактур і заводів для професійної підготовки майбутніх робітників (Школьна, 2012); ці школи акумулювали значний досвід фахового розвитку кадрів в умовах контекстного навчання на виробництві.

Одним із найвидатніших та найбільш масштабних освітніх закладів, де розвивалося поглиблене навчання майстрів фарфоро-фаянсової справи, стала Миргородська художньо-промислова школа (нині – Миргородський художньо-промисловий коледж ім. М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, відомий також як Керамік; до 2011 р. – Миргородський Керамічний Технікум) – український мистецько-керамічний заклад освіти, який діє у Миргороді на Полтавщині.

З історії закладу відомо, що Полтавське губернське і Миргородське повітове земство в 1880 році оголосило збір коштів у межах Полтавського краю на будівництво такого навчального закладу. Будинок школи було закладено 22 серпня 1889 року; споруду виконано в стилі французького ренесансу за проектом полтавського архітектора О. Ширшова. 1 листопада 1896 в присутності великої кількості гостей і губернського начальства пройшло урочисте відкриття закладу; художньо-промислова школа мала мету – підготувати фахівців гончарного та фарфоро-фаянсового виробництва, а також учителів графічних мистецтв. Це була перша в Україні школа, де готували майбутніх керамістів, майстрів художнього оздоблення виробів та вчителів малювання («Виставку корецької порцеляни», 2019). Відповідно до шкільного статуту, на навчання приймали дітей із 12-річного віку і дорослих. Навчання було безкоштовним, курс розраховано на 5 років. Першим директором Миргородської художньо-промислової школи став С. Масленіков. Учні школи навчалися не лише малювати, а й виконували значний обсяг робіт: виготовляли майолікову плитку для оздоблення фасадів церков, будинків, камінів, також посуд із порцеляни й фаянсу, проекти сервізів, різноманітні скульптури, прикраси інтер'єру чи екстер'єру (Школьна, 2013).

У кінці ХІХ століття було створено майолікове диво – іконостас, призначений для далекої Аргентини, виготовлений для посольської церкви (автор проекту – петербурзький архітектор М. Ніконов). Загальна довжина всіх частин цього витвору мистецтва становить 30 метрів; копію іконостасу було відтворено у 1902 році для Успенського собору Миргорода.

У різні роки в Миргородській художньо-промисловій школі працювали й навчали її учнів відомі художники і майстри-керамісти, серед яких особливо відзначають Опанаса Сластіона, який виконував обов'язки її директора в 1903 – 1904 роках, а також Василя Кричевського, Фотія Красицького, Федора Балавецького, Івана Українця та багатьох інших (Школьна, 2013).

Миргородські майстри вже на початку ХХ століття зажили слави неперевершених художників рукотворної краси. Школа експонувала свої вироби на багатьох виставках, у тому числі й закордонних. На міжнародних художньо-промислових виставках керамічних виробів у 1901 та 1912 році вироби миргородських майстрів були нагороджені золотими медалями, а на загальноросійській кустарній виставці у 1907 році – малою срібною медаллю («Історія закладу»).

За часів гетьманського правління у 1918 році в Україні було відкрито низку вищих навчальних закладів, у тому числі й у Миргороді. 15 вересня 1918 року на базі художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя створено Миргородський художньо-промисловий інститут, який мав відділи – технічно-керамічний і декоративно-народного мистецтва, а також педкурси, які готували вчителів малювання для загальноосвітніх шкіл. Директором інституту призначили професора Української Академії мистецтв, відомого архітектора В. Кричевського. Проте в серпні 1919 року інститут припинив своє існування у зв'язку з наступом денікінської армії. У 1929 – 1930 рр. на базі школи відкрили індустріально-керамічний інститут, який у 1933 році було переведено до Кам'янця-Подільського, а в Миргороді залишено технікум будівельних матеріалів, що мав два відділення: кераміко-теплотехнічне і механічне. За часи свого існування цей технікум підготував і випустив понад 14 тисяч фахівців («Історія закладу»).

У 1997 році Постановою Кабінету Міністрів УРСР навчальний заклад було перейменовано в Миргородський державний керамічний технікум імені М. В. Гоголя, а пізніше – відповідно до Закону України «Про вищу освіту» та враховуючи клопотання Полтавської обласної державної адміністрації, вченої ради і керівництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, колективу і керівництва Миргородського державного керамічного технікуму імені М. В. Гоголя, з метою оптимізації мережі вищих навчальних закладів, поліпшення якості підготовки фахівців навчальний заклад у 2011 році було реорганізовано в Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка («Історія закладу»).

Ще з перших років заснування художньо-промислової школи і до цього часу в Миргороді діє музей дипломних робіт, який належить до визначних пам'яток України, де широко представлені вироби з фарфору, фаянсу, майоліки ХІХ століття, зокрема, іранські, китайські, японські, французькі та італійські керамічні вироби, саксонський, веджвудський і копенгагенський фарфор, вироби вітчизняних підприємств: Межигірської та Кам'яно-Бродської фабрик, заводів М. Кузнєцова та Гарднера («120-річчя художньо-промислового коледжу»).

Сьогодні це чи не єдиний заклад в Україні, де існує можливість отримувати освіту майбутнім фахівцям у галузі художньої кераміки. Студенти коледжу працюють та виготовляють переважно майоліку, оскільки можливості виготовлення порцеляни обмежені, як не існує й самих виробництв на території України. Тому для відродження порцелянової промисловості потрібні, перш за все, молоді фахівці з новими та сучасними ідеями, щоб відтворити мистецтво порцеляни на сучасному рівні, поєднавши у виробках нові тенденції мистецтва й вагомі історичні надбання.

Висновки. У ході аналізу розвитку порцелянового виробництва в Україні на початку ХІХ століття й відповідної підготовки фахівців виявлено, що на своєму початковому етапі ці явища мали достатньо високий рівень, чого не можна сказати про теперішню ситуацію. Українські майстри мали століттями відпрацьовані технології і міцні традиції, а їхні вироби були відомі далеко за межами країни, однак із розвитком ринкової економіки сучасності

покупцям порцелянових виробів довелося зіткнутися з такими реаліями, як контрабанда й фальсифікат. Порцеляновий, фаянсовий і керамічний посуд, перш ніж потрапити на ринок, має пройти всі необхідні випробування за показниками безпеки; перевіряють також її білизну, прозорість, термостійкість, кислотостійкість, водопоглинання, виділення з поверхні шкідливих речовин (свинцю і кадмію) та допустимий сумарний рівень питомої активності природних і штучних радіонуклідів. Посуд українських виробників усі ці процедури проходить і його якість сумнівів не викликає, але покупці все більше надають переваги китайській і турецькій продукції через її порівняно невисоку вартість, навіть попри те, що якість такого посуду досить сумнівна. Не зважаючи на те, що Китай є батьківщиною порцеляни, яку європейці свого часу називали білим золотом, сьогодні в цій країні не існує жодної відомої торгової марки високоякісної порцелянової продукції, тому в нашій країні спостережено засилля низькоякісних та навіть небезпечних для здоров'я людей виробів.

Така проблема з порцеляновим посудом в Україні існує тому, що зникли великі підприємства, які мали змогу випускати значний асортимент виробів. Водночас на території України є значні запаси всіх складових для приготування твердої порцелянової маси, але наразі в країні «жевріють» лише два напрями виробництва порцеляни – промислове (завод в Довбиші) та приватні Слов'янські підприємства; гостро не вистачає фахівців.

Отже, узагальнимо: в сучасній Україні кращі історичні традиції підготовки фахівців такого напрямку декоративно-ужиткового виробництва, як порцелянове, збережено, проте існує проблема його відродження в масовому масштабі, тому в перспективі дослідження вбачаємо вивчення історичних та сучасних аспектів розвитку мистецтва європейських країн, які зберегли масове виробництво порцеляни та готують для цього значну кількість кваліфікованих робітників і майстрів.

ЛІТЕРАТУРА

- Виставку корецької порцеляни відкрили у Рівненському краєзнавчому музеї* (2019). Взято з <http://prostir.museum.ua/post/42349>.
- Голубець, О. М. (2001). *Між свободою і тоталітаризмом: мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття*. Львів: Академічний експрес.
- Гинзбург, Е. (1991). *Застывшее мгновение. Западноевропейская фарфоровая пластика XVIII-XIX в.* Пермь: Кн. изд-во.
- Історія закладу*. Взято з <http://mhp.k.edu.poltava.ua/college/istoriya/>.
- Клименко, О. *Розвиток українського гончарства у ХХ ст. Український сувенір*. Взято з http://www.ukrsov.kiev.ua/en/library/-/asset_publisher/Bkg0/content.
- Клименко, О., Сержант, Л. & Істоміна, Г. (2009). *Гончарство. Історія декоративного мистецтва України у п'яти томах*. (Т. 3, с. 311). Київ.
- Крихка порцеляна. Чи є майбутнє в українського фарфору?* (2017). Взято з <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2228827-krihka-porcelana-ci-e-majbutne-v-ukrainskogo-farforu.html>
- Лащук, Ю. (1995). *Українське гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994*. (Кн. 2, с. 270). Опішне: Українське Народознавство.
- Миргородський художньо-промисловий коледж ім. М. В. Гоголя*. Взято з https://uk.wikipedia.org/wiki/Миргородський_художньо-промисловий_коледж_іме_ні_Миколи_Гоголя_Полтавського_національного_технічного_університету_імені_Юрія_Кондратюка.
- Мотиль, Р. (2011). *Українська димлена кераміка ХІХ – початку ХХІ ст.* Львів: Інститут народознавства НАН України.
- Новицька, О. Р. (2003). *Українське народне мистецтво 1920–1980-х рр.: інтерпретація, оцінка, спростування*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтв). Львів. 20 с.
- Проблеми Української порцеляни*. Взято з <https://vecherniy.kharkov.ua/news/121035>.
- Технологія порцеляни*. Взято з <https://porcelain technologies.com>.

- Школьна О. (2011). Формування стилістики українського фарфоро-фаянсового посуду наприкінці XVIII – початку XIX століть. *Мистецтвознавство – 2011*: Наук. зб. Спілки критиків та істориків мистецтва. Львів.
- Школьна, О. (2012). Культура харчування еліти українського суспільства XVII-XIX століть: типологія форм фарфоро-фаянсових виробів для напоїв. *Праці Центру пам'яткознавства*: зб. наук. праць (С. 246-255). Київ. Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK.
- Школьна, О. В. (2013). Фарфор-фаянс України XX століття. *Таблиці. Реєстр імен провідних майстрів галузі*. (Кн. 2, ч. 1, 400 с.). Київ: День печаті.
- 120-річчя художньо-промислового коледжу. Взято з <http://myrhorod.pl.ua/news/120-richchja-hudozhno-promyslovogo-koledzhu>.

REFERENCES

- Holubets O. M. (2001). *Mizh svobodou i totalitaryzom: mystetske seredovyshe Lvova druhoi polovyny XX stolittia [Between freedom and totalitarianism: the artistic environment of Lviv in the second half of the twentieth century]*. Lviv: Akademichnyi ekspres. [in Ukrainian].
- Hynzburh E. (1991). Zastyvshee mhnovenye [Frozen moment] *Zapadnoevropeiskaia farforovaia plastyka XVIII-XIX v.* Perm: Kn. yzd-vo. [in Russian].
- Istoriia zakladu [History of the institution]*. Retrived from <http://mhp.k.edu.poltava.ua/college/istoriya/> [in Ukrainian].
- Klymenko O. *Rozvytok ukrainskoho honcharstva u XX st. Ukrainskyi souvenir [The development of Ukrainian pottery in the twentieth century. Ukrainian souvenir]*. Retrived from http://www.ukrsov.kiev.ua/en/library/-/asset_publisher/Bkg0/content [in Ukrainian].
- Klymenko O., Serzhant L. & Istomina H. (2009). *Honcharstvo. Istoriia dekoratyvnoho mystetstva Ukrainy u piaty tomakh [Pottery. History of decorative art of Ukraine in five volumes]*. (Vol. 3, p. 311). Kyiv [in Ukrainian].
- Krykhka portseliana. Chy ye maibutnie v ukrainskoho farforu? [Fragile porcelain. Does Ukrainian porcelain have a future?]*. Retrived from <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2228827-krihka-porcelana-ci-e-majbutne-v-ukrainskogo-farforu.html>. [in Ukrainian].
- Lashchuk Yu. (1995). *Ukrainske honcharstvo: Natsionalnyi kulturolohichnyi shchorichnyk [Ukrainian pottery: National culturological yearbook]*. Za 1994 rik. (2, p. 270). Opishne: Ukrainske Narodoznavstvo [in Ukrainian].
- Myrhorodskiyi khudozhno-promyslovyi koledzh im. M. V. Hoholia [Myrhorod Art and Industrial College named after M. V. Gogol]. Retrived from https://uk.wikipedia.org/wiki/Миргородський_художньо-промисловий_коледж_імені_Миколи_Гоголя_Полтавського_національного_технічного_університету_імені_Юрія_Кондратюка [in Ukrainian].
- Motyl R. (2011). *Ukrainska dymlena keramika XX – pochatku XXI st. [Ukrainian smoked ceramics of the XIX – early XXI centuries]*. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Novytska O. R. (2003). *Ukrainske narodne mystetstvo 1920-1980-kh rr.: interpretatsiia, otsinka, sprostuvannia [Ukrainian folk art of the 1920s – 1980s: interpretation, evaluation, refutation]*. (Avtoref. dys. ... kand. Mystetstv). Lviv. 20 s. [in Ukrainian].
- Problemy Ukrainskoi portseliany [Problems of Ukrainian porcelain]*. Retrived from <https://vecherniy.kharkov.ua/news/121035/>. [in Ukrainian].
- Tekhnolohiia portseliany [Porcelain technology]*. Retrived from <https://porcelaintechnologies.com>. [in Ukrainian].
- Shkolna O. (2011). *Formuvannia stylistyky ukrainskoho farforo-faiansovoho posudu naprykintsi XVIII – pochatku XX stolit [Formation of the style of Ukrainian porcelain and earthenware in the late eighteenth – early nineteenth centuries]*. *Mystetstvoznnavstvo – 2011: nauk. zb. Spilky krytykiv ta istorykiv mystetstva*. (200 s.). Lviv [in Ukrainian].

Shkolna O. V. (2013). Farfor-faians Ukrainy XX stolittia [Porcelain faience of Ukraine of the XX century]. *Tablytsi. Reiestr imen providnykh maistriv haluzi*. (2(1)). Kyiv: Den pechaty [in Ukrainian].

Shkolna O. (2012). Kultura kharchuvannia elity ukrainskoho suspilstva XVII-XIX stolit: typolohiia form farforo-faiansovykh vyrobiv dlia napoiv [Food culture of the elite of the Ukrainian society of the XVII-XIX centuries: typology of forms of porcelain and faience products for drinks]. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva : zb. nauk. prats.* (pp. 246-255). Kyiv: Tsentr pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK [in Ukrainian].

120-richchia khudozhno-promyslovoho koledzhu [120th anniversary of the College of Arts and Crafts]. Retrived from <http://myrgorod.pl.ua/news/120-richchja-hudozhno-promyslovogo-koledzhu>. [in Ukrainian].

TRAINING OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS SPECIALISTS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE: HISTORICAL ASPECT

Nazar Maistruk,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Lyubov Kravchenko,

doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor of the Department of Culturology and Methods of Teaching of the Culturological Disciplines of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The paper examines the historical aspects of the development specialists in decorative and applied arts training in Ukraine on the example of porcelain production (late 18th century - today) and its current state abroad. In line with the issue of introduction of this direction of decorative and applied art in our country, examples of its flourishing in the cities of Koret (production of baroque Meissen porcelain), Baranivka, Hrodnytsia, Dovbysh (Iliinskyi Manufactory, Markhlov Factory, Dovbysh Porcelain Factory, Polonsky Porcelain Factory); Poltava, Boryslav, Sumy, Ternopil (opening of porcelain factories in 1965) are characterized. It has been found that along with the foundation and development of porcelain industries there were professional schools focused on training skilled craftsmen to work in the factory, in particular schools in Kyiv, Lviv, Kharkiv; Myrhorod Art and Industrial School in Poltava region, etc.). Training of specialists in pottery and porcelain, teachers of graphic arts and painting, masters of artistic decoration of products, etc., who were ready to perform significant amounts of physical work, namely making tiles, bulk utensils, decorating the facades of churches, houses, fireplaces, sculptures, ornaments, and exterior, is analyzed. Activities of famous artists such as S. Maslenikov, O. Slastion, V. Krychevsky are described; characteristics of outstanding works and participation in exhibitions are revealed.

It is determined that the best traditions of training specialists are preserved in modern Ukraine. But porcelain production has declined and is virtually absent; products made in small businesses are souvenirs, they can not always be conveniently used as utensils. A conclusion has been made on the need to use European manufacturers who have maintained mass porcelain production and train a significant number of skilled workers.

Keywords: decorative and applied arts, training of specialists, porcelain production, domestic and foreign experience.

Надійшла до друку 12.09.2020 р.

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ЕСТЕТИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ТА ДИЗАЙНУ»**

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка 24-25 вересня 2020 року відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну». У конференції взяли участь професори, викладачі, аспіранти й студенти вищих навчальних закладів, учителі та методисти шкіл України, зокрема – Глухова, Києва, Кривого Рогу, Кропивницького, Полтави, Слов'янська, Тернополя, Умані, Чернігова, ін.

З вітальним словом до учасників конференції звернулась декан факультету технологій та дизайну професор Валентина Титаренко. З доповідями виступили: Андрій Терещук – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (тема «Технологічна освітня галузь у змісті державного стандарту Нової української школи»), Ніна Слюсаренко – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету (тема «Історико-педагогічні аспекти технологічної освіти»), Микола Курач – доктор педагогічних наук, доцент, декан гуманітарно-технологічного факультету Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (тема «Перспективи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій в контексті нових освітніх тенденцій») та інші знані в Україні фахівці в галузі технологічної освіти.

У ході онлайн-дискусії з науковцями, аспірантами, студентами та вчителями закладів загальної середньої освіти було обговорено проблеми: теорії і практики розвитку технологічної освіти та дизайну; продукування культурно-просвітницьких і дизайнерських ідей та естетичних цінностей в умовах сучасної практики вітчизняної освіти, культури та дизайну; пропаганди цінностей української культури, освіти та дизайну засобами естетичної культури; регіональні надбання та перспективи сучасної технологічної освіти, естетичної культури та дизайну; творчого внеску вітчизняних наукових шкіл, учених, діячів культури та працівників освіти у розвиток сучасної технологічної освіти, культури та дизайну. Аспіранти освітньо-наукової програми 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), вчителі трудового навчання виступили зі змістовними доповідями й під час інтерактивної онлайн-взаємодії зі студентами – майбутніми вчителями трудового навчання та технологій – переконливо довели: щоб бути успішним педагогом сьогодні необхідно мати глибокі теоретичні знання з фаху, володіти сучасними педагогічними та виробничими технологіями й ключовими компетентностями.

За результатами проведеної конференції видано збірник матеріалів «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну» (Полтава, 2020), який містить наукові статті про актуальні питання технологічної та дизайн-освіти України і зарубіжжя.

Пропонуємо зацікавленому читачеві добірку матеріалів конференції, пов'язаних із науковими дослідженнями зі спеціальності 014 Середня освіта.

А. МАКАРЕНКО ПРО СОЦІАЛЬНУ РОЛЬ ПРАЦІ

Валерій Титаренко

Одним із основних принципів педагогічної системи А. Макаренка є поєднання навчання і виховання з виробничою працею, становлення особистості громадянина-трудівника в системі виробничих відносин. Його положення про головну роль праці у цілісному процесі формування особистості молодої людини звучить нині досить актуально, адже праця – це основа всебічного розвитку особистості. Різні види трудової діяльності школярів розвивають у них трудові вміння і навички та вольові якості. Праця включає учнів у складну систему суспільних відносин, формує морально-ціннісні орієнтації. Кінцевою метою виховання особистості є її підготовка до виконання комплексу дій, необхідних для суспільного життя – ролі громадянина, працівника, громадського діяча, сім'янина. Роль працівника передбачає вміння і бажання трудитися, створювати нові матеріальні та духовні цінності. Головне завдання трудового виховання – це вироблення потреби у праці, правильного ставлення до цілей, процесу, результатів праці та до людей праці.

У основу виховання колективу та особистості А. Макаренко ставив колективну працю, органічно поєднану з навчанням, грою, спортом. Центральним місцем в його системі є поєднання повноцінної середньої освіти з продуктивною працею на технічно добре обладнаній базі. Творчо використовувати ідеї педагога у трудовій і професійній підготовці – означає осмислити їх з урахуванням нових можливостей і освітньо-виховних завдань, поставлених перед сучасною системою освіти.

Низкою науковців здійснено успішні спроби вивчення проблеми трудового виховання та культури праці (П. Атутов, Г. Боркова, С. Журавель, М. Скаткін, В. Сухомлинський, В. Струманський, Д. Тхоржевський, Е. Фарапонова, С. Ткачук та ін.). Ними неоднаразово підкреслено, що здійснюючи трудове виховання і добиваючись перш за все оволодіння дітьми знаннями, вміннями і навичками в галузі конкретної трудової діяльності, відомий педагог одночасно вирішував завдання розумового виховання, даючи можливість дітям творчо планувати роботу; він враховував необхідність морального виховання шляхом вимоги дисципліни, організованості, старанності у праці, у дбайливому ставленні до інструментів і матеріалів; реалізував завдання естетичного виховання, звертав увагу учнів на гармонію самого процесу колективної праці, на красу результатів праці, поезію «трудої доблесті» і сумлінності в праці (Коротов, 1989).

Педагог вважав, що не може бути істотної різниці між працею фізичною і розумовою, що у тій чи іншій праці важливою стороною є насамперед організація трудового зусилля, його по-справжньому людська сторона (Нежинский, 1976); він не абсолютизував роль праці, а розглядав її як дуже важливу частину загальної системи виховання. Досить відомі і часто вживані слова Макаренка про те, що праця без крокуючих поряд освіти і виховання буде як би «нейтральним процесом». Можна пригадати й такий вислів педагога: «Ви можете примусити людину працювати, але якщо одночасно з цим ви не будете її виховувати політично і морально, то така праця буде просто нейтральним процесом, що не дає позитивного результату» (Коротов, 1989).

Велике значення для розвитку колективу, як підкреслював Антон Семенович, має не тільки кінцевий результат, але й сам процес колективної діяльності, його організація. Педагогічно цілеспрямована організація праці з правильним розподілом обов'язків, врегулюванням взаємовідносин у колективі, постійним зростанням його ділового й морального рівня приносить учневі не меншу радість, ніж успішний підсумок спільної праці (Коротов, 1989).

У своїх виступах А. Макаренко рішуче заперечував штучні зв'язки праці з навчанням, виступав проти безплідних намагань механічного поєднання школи й виробництва. Це був протест саме проти формально-догматичного підходу до питань

поєднання навчання з виробничою працею, коли праця була лише підґрунтям для старої теорії і практики навчання (Нежинский, 1976; Коротов, 1989).

Відомий педагог, не заперечуючи зв'язку загальної трудової підготовки з майбутньою професійною спрямованістю того чи іншого вихованця, наполягав на тому, що праця і виховання у праці є найважливішим чинником формування особистості; вагоме значення мала також політехнічна основа комунарського виробництва, хороша колективна організація праці. А. Макаренко відмічав, що в умовах трудової залежності, виробничих відносин проявляється в характері особистості «особлива риса широти й різнобічності поглядів, звичок, точок зору тощо». При цьому він наголошував, що процес навчання у школі й виробництво продукції впливають на особистість тому, що вони руйнують ту межу, яка лежить між фізичною та розумовою працею.

У розумінні видатного педагога джерело творчої праці полягає не стільки в тому, який зміст праці, а й у ставленні людини до праці: «Творча праця можлива лише тоді, коли людина ставиться до роботи з любов'ю, коли вона усвідомлено бачить у ній радість, розуміє користь і необхідність праці, коли праця стає для неї основною формою прояву особистості і таланту»; таке ставлення до праці можливе лише тоді, коли утворюється глибока звичка до трудового зусилля, коли ніяка робота не здається неприємною, якщо в ній є який-небудь зміст (Коротов, 1989). «Якщо до роботи підходити тверезо, то треба визнати, що багато є робіт важких, неприємних, нецікавих, багато робіт вимагає великого терпіння, звички переборювати больові, гнітючі відчуття в організмі» (Нежинский, 1976).

Зміст складного виробництва, у яке залучені вихованці, А. Макаренко вбачав у можливості організації їхньої праці і професійної підготовки з урахуванням нахилів й інтересів окремих груп вихованців. Наприклад, при заводі комуни імені Дзержинського були створені цехи креслення та інструментальні цехи, плановий і комерційний відділи, конструкторське бюро та інші служби. У комуні враховувались особливості і нахили як хлопчиків, так і дівчаток. Було помітно, що у дівчаток робота по металу рідше, ніж у хлопчиків, викликає особливі відчуття, їх менше приваблює праця, пов'язана з емульсією, бризками, брудом, а більше цікавить праця, яка вимагає чистоти, точності, акуратності. Дівчатка ж випереджають хлопців у процесі збірки «найточніших вузлів», де необхідна не тільки точність рухів руки, а й точність очей, але ще й дуже суворе розташування частин на столі (Коротов, 1989).

Для того, щоб праця здійснювала правильний виховний вплив на дітей, вона, на думку Макаренка, мала бути посильною, результативною, осмисленою, творчою, педагогічно доцільною, колективною. Праця, що стає особистісно важливою для кожного вихованця – одне із фундаментальних положень макаренківської педагогіки: «Трудовий клопіт» – це не просто шлях до засобів існування, – пише Макаренко, – це ще й етика, це філософія нового світу, це думка про єдність трудівників, це думка про нову щасливу людину. Як же ми можемо виховати цього майбутнього громадянина, якщо ще змалку не надамо йому можливості пережити досвід його трудового клопоту і в ньому викувати свій характер, своє ставлення до світу, до людей, тобто свою моральність» (Гриценко, 1997).

Через систему «трудове господарство – колектив» А. Макаренко виховував у колоністів і комунарів «господарську позицію» стосовно оточуючого світу, виробляв у них звичку раціонально використовувати робочий час, берегти колективну власність, з повагою ставитися до результатів своєї праці і праці товаришів (Бобрицкая, Ковтун, Крамущенко, 1991). А. Макаренко вимагав від самої людини безперервної праці, зусиль, умінь ставити перед собою важливі цілі і сміливо прямувати до їх здійснення. Керівний принцип ставлення А. Макаренка до людини сформований у таких словах: «Якщо хто-небудь запитав, як би я зміг визначити в короткій формулі сутність свого педагогічного досвіду, – я б відповів: якомога більше вимогливості до людини, і якомога більше поваги до неї...» (Балабанович, 1951). За Макаренко праця стає природнім проявом зростаючих творчих сил. Людина, що не вміє і не хоче працювати, що приховує своє невміння похвальбою, що займається непотрібними марними справами викликає у колоністів зневагу і сміх. Таким

чином, досвід колонії переконує в тому, що А. Макаренко зробив «господарче» центральним пунктом організації колективної життєдіяльності, будував свою роботу так, що у господарстві мають переважати педагогічні завдання, а не вузького господарські. Така система становлення виховного колективу є головною лінією педагогічної праці А. Макаренка, стимулом розвитку виховного й освітнього процесів у їх єдності та взаємодії (Бобрицкая, Ковтун, Крамущенко, 1991; Балабанович, 1951).

Основні ідеї і положення педагогічної системи А. Макаренка, пов'язані з трудовим вихованням та культурою праці, мають важливе значення для становлення особистості сучасного учня, формування потреби у праці, працьовитості, суспільно-трудової активності, свідомої дисципліни праці та інших моральних якостей людини, необхідних для її суспільно-корисної трудової діяльності, відображають соціально-моральний аспект у вирішенні завдань трудового виховання. Таким чином, трудове навчання набуває виховального, розвивального і профорієнтаційного, тобто інтегративного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

Балабанович Е. А. С. Макаренко. Очерк жизни и творчества. Государственное издательство культурно-просветительной литературы. Москва, 1951. 255 с.

Бобрицкая В. И., Ковтун В. Н., Крамущенко Л. В. А. С. Макаренко. Жизнь и педагогическая деятельность. Полтава, 1991. 190 с.

Гриценко Л. И. Личностно-социальная концепция А. С. Макаренко в современной педагогике (Сравнительный анализ отечественного и зарубежного макаренковедения): Монография. Волгоград : Перемена, 1997. 265 с.

Коротов В. М. (Ред.). (1989). Развитие идей А. С. Макаренко в теории и методике воспитания. Москва: Педагогика, 1989. 320 с.

Нежинский Н. П. Макаренко А. С. и педагогика школы. Киев : Рад. школа, 1976. 264 с.

ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ

Тарас Чернявський

Графічний дизайн – вид сучасного мистецтва, який полягає у створенні графічних об'єктів (листівок, логотипів, візиток, веб-сайтів) за допомогою різних видів графіки. Головна ідея графічного дизайну – з'єднати естетичні принципи й функціональні завдання в одному виконанні.

Графічний дизайн є одним із найбільш поширених видів дизайнерської творчості. Отримавши разом з розвитком реклами на початку ХХ ст. певне піднесення, прикладне графічне мистецтво сьогодні впливає практично на всі сфери життя суспільства.

Сьогодні графічний дизайн використовують у рекламі, видавничій діяльності та друкарстві, в кіно й на телебаченні, комп'ютерній та електронній техніці, паблік-рілейшнз, інших галузях масової інформації; недарма його інколи називають комунікаційним дизайном.

Засобами графічного дизайну створюють візуальні повідомлення різної складності та призначення – від короткого рекламного оголошення до об'ємного друкованого видання, від люмінесцентного покажчика до великого світлового інформаційного табло. Для цього вистосовують традиційні способи друку, комп'ютерну техніку та інші сучасні засоби відображення інформації.

Словосполучення «графічний дизайн» зовсім недавно стосувалося лише друкарської продукції; воно означало структурування й організацію друкарського тексту і зображень з метою інформування читачів. Для цього використовувалися графічні способи: лінії й штрихування, вензелі та різні прикрашені шрифти.

У сучасній графіці існують ті ж принципи ліній і штрихів – векторна графіка, кольорових плям – растрова графіка, а набір шрифтів величезний і можливості кольорових рішень необмежені. Для виконання застосовують цифрові технології.

У сучасному графічному дизайні виділяємо декілька основних напрямів:

- графічний дизайн офісної продукції (дизайн візиток, бланків, конвертів, заставок на робочий стіл тощо);
- графічний дизайн рекламної продукції (дизайн реклами в ЗМІ, зовнішньої реклами, а також плакатів, презентацій);
- графічний дизайн поліграфічної продукції (дизайн каталогів, флаєрів, листівок, буклетів);
- графічний дизайн сувенірної продукції (дизайн листівок, календарів, блокнотів, ручок, чашок, прапорців тощо).

До основних розробок графічного дизайну також відносяться провідні елементи фірмового (корпоративного) стилю компанії – логотип, торговий знак, фірмовий персонаж тощо. Оформлення веб-сайту, яке виконується відповідно до фірмового стилю, теж не обходиться без елементів графічного дизайну. Завданням графічного дизайну для веб-сайту є створення комфортної атмосфери для засвоєння інформації на сторінках Інтернет-простору. Графічний дизайн поєднує у собі текстовий дизайн і професійно створені макети сторінок.

Зародження графічного дизайну в Україні відбулося в кінці XIX – на початку XX ст. Той час відзначався мистецькими творами, що мали яскравий національний характер. У графічному дизайні (прикладній графіці) того часу, поряд із використанням українських орнаментальних форм, відповідних принципів стилізації зображення, національного характеру набуває також графіка кирилических літер.

У наш час у пошуках національного в графічному дизайні більшість авторів приділяють увагу виключно проблемам форми й формотворення. На нашу думку, такий підхід притаманний більше промислового дизайну. Специфіка ж графічного дизайну як засобу комунікації вимагає також аналізу «незображальної» його сторони. Великого значення тут набуває характер тексту, прихованих та асоціативних значень твору. Недаремно до графічного дизайну все частіше застосовують визначення «комунікативний», а продукт дизайну розглядають як «повідомлення».

Українська культура пропонує шляхи вдосконалення візуальної системи українського дизайну в таких аспектах, як:

- використання базису знаків та символів;
- застосування типової колористичної гами, яку формують твори декоративно-ужиткового мистецтва;
- розробка характерної графеми шрифтів;
- відтворення етнічно забарвлених (натурально або імітовано) фактур і текстур;
- створення іміджу героїв графічної продукції шляхом акцентування на характерних засобах невербального спілкування (жести, міміка);
- використання елементів традиційного одягу;
- демонстрація фрагментів звичаєвих традицій та обрядової ритуалістики;
- уведення в зображення предметно-просторового середовища національно ідентифікованих об'єктів – природи (рослинного та тваринного світу), архітектури, товарів українського виробництва тощо.

На нашу думку, ці аспекти мають стати вагомим орієнтиром підготовки майбутніх фахівців-дизайнерів нової формації, оскільки таке бачення багато в чому збігається з основними принципами концепції розвитку української дизайн-освіти.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ КИЛИМАРСТВА

Алла Кісь

Килимарство посідає значне місце серед багатьох видів декоративно-ужиткового мистецтва як мистецтво виготовлення килимів та килимових виробів (доріжок, гобеленів, килимових покриттів) ручним або машинним способом.

Одним із найвідоміших центрів килимарства є Решетилівка Полтавської області, де здавна виготовляли гладкі (безворсові) шерстяні килими з рослинним і рідше – геометричним орнаментом.

Наразі перед освітянами стоїть завдання активного долучення молодого покоління українців до здобутків національної культури, зокрема і в сфері декоративно-прикладного мистецтва. Питання особливостей навчання шкільної молоді килимарству продовжує бути актуальним, але його вирішенню надано недостатньо уваги.

Проблемі навчання учнівської молоді декоративно-прикладному мистецтву присвячено дисертаційні роботи Ю. Коломійця, В. Мусієнко, Л. Оршанського, В. Радкевича, Л. Савки, Н. Кардаш та ін.; цю проблематику відображено в працях Н. Мамчур, В. Титаренко, Т. Федан, А. Цини та ін.

Метою доповіді є аналіз методичних аспектів навчання старшокласників килимарству як одному із видів декоративно-прикладного мистецтва.

Навчання старшокласників технології виготовлення килимів відбувається поетапно. Відзначимо, що технологія виготовлення килимового полотна складається з таких основних етапів: 1) підготовчі роботи у килимарстві; 2) виконання пітканевих прокидок; 3) завершальні роботи у килимарстві.

Навчання старшокласників підготовчим роботам у килимарстві спрямоване на опанування ними операцій, що дають можливість почати власне ткання килимового виробу. Якість підготовчих робіт є однією зі складових якості всього виробу загалом.

У процесі навчання учні усвідомлюють, що підготовчі роботи в килимарстві включають: снування основи; плетіння кіски; утворення чину; розміщення вирівнювальної смуги; виконання попередньої смуги; набувають умінь, навичок снування основи різними способами (залежно від побудови кросен-рами), плетіння кіски для попередження зісковзування основи з цвяхів та зберігання рівномірного розподілу ниток основи по всій ширині виробу, утворення чину за допомогою розподільчої палиці, розміщення вирівнювальної смуги для утворення рівного краю виробу, і, нарешті, виконання попередньої смуги для підтримування краю виробу й запобігання його висипанню.

Преходячи до етапу ткання килима, старшокласників навчають виконувати пітканеві прокидки, з яких складається килимове полотно. Пітканеві прокидки можуть бути одноколірні (простий смугастий візерунок по всій ширині килима від лівого до правого краю) або різноколірні (візерунок з різних фігур). У цьому випадку кожний колір викладається окремими пітканевими прокидками та окремими нитками відповідного кольору.

При виконанні геометричних візерунків, коли орнамент складається лише з самих простих однотонних смуг, можна не використовувати технічні малюнки натуральної величини. Також без технічного малюнка можна обійтись, коли візерунок складається з елементів, побудованих уступами (типу візерунка для вишивки хрестиком). У таких випадках для дотримання симетричності візерунка відносно горизонтальної вісі та правильної форми фігур потрібно рахувати пітканеві прокидки.

У процесі роботи над килимом старшокласники вивчають техніки ткання: рахункові техніки і техніку «кружляння». Рахункові техніки застосовуються, коли при тканні візерунка відраховують для кожного кольору потрібну кількість ниток основи; при цьому нитки піткання лягають горизонтально і, з'єднуючись між собою, утворюють контур рисунка. Рахунковими техніками виготовляють килими з геометричними або

геометризованими візерунками. До рахункових технік належать: техніка «дірчаста», техніка «на межову нитку», техніка «на пряму нитку». Техніка «кружляння» використовується лише у килимах із рослинним орнаментом; цією технікою виконують квіткові візерунки, що мають плавно вигнуті лінії, кола, овали, закруглення та інші дрібні елементи.

Останній етап у створення килима – завершальні роботи. Це низка робіт із завершення процесу ткання виробу й знімання його з кросен, попередня обробка краю виробу, а також обробка його поверхні. Виконуючи завершальні роботи, старшокласники опановують операції ткання кінцевої смуги для вирівнювання верхнього краю килима по горизонталі по верхньому краю виробу та його утримання від обсіпання, обробки верхнього краю виробу (його відокремлюють від кросен за рахунок відрізання згори натягнутих ниток основи), обробку нижнього краю виробу шляхом заплітання краю і в'язання вузлів.

Важливо сформувати у старшокласників у навчальному процесі обізнаність, що в сучасному українському килимарстві існує багато видів кінцевого оздоблення килимів і виробів, які є різними за величиною і кольором, за територією-ареалом застосування. Учні отримують інформацію, що всі види оздоблення килимових виробів можна розподілити на дві великі групи за матеріалом, використаним для виготовлення оздоблювальних деталей, та вчать виконувати оздоблення з ниток основи, що залишаються після закінчення процесу ткання килимового полотна вгорі і внизу, та оздоблення з пряжі піткання – торочки прості, торочки з додаванням яскравих ниток. Китиці, обкручені ниткою, китиці вузлові тощо.

Таким чином, процес виготовлення килимів на основі використання традиційних технологій українського килимарства є творчим, а вивчення старшокласниками традицій національної культури і народного мистецтва дозволяє прилучитися до краси предметів, якими здавна користувались у повсякденні, сприяє вихованню у них естетичного смаку, активізує оцінку прекрасного. Вивчення властивостей природних матеріалів, їх художньої обробки, а також підвищення професійної майстерності і творчого рівня в оволодінні технологією і різними техніками ткання має на меті забезпечити найбільш ефективні умови формування творчих здібностей старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

- Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
- Жук А. Українські народні килими XVII – поч. XX століття. Київ : Наук. думка, 1973. 166 с.
- Запаско Я. Українське народне килимарство Київ : Мистецтво, 1973. 110 с.
- Освітні технології : навч.-метод. посіб. /О. М. Пехота та ін.; за ред О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 255 с.

Матеріал підготувала
Лариса Лисенко,
 аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОЮ ШКОЛОЮ ВАЛЕНТИНИ ТИТАРЕНКО
ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ**

Коли нам трапляється поєднання в одній людині освіченості й майстровитості, належності до академічних сфер і здорового прагматизму, сповідування високих ідеалів і реалістичних поглядів на життя, здатності продукувати ідеї й уміння їх втілювати, особливо гостро відчуваємо справедливість і гармонійність поетичної формули щастя, виведеної Максимом Рильським: «У щастя людського два рівних є крила: Троянди й виноград, красиве і корисне». Саме ці рядки спадають на думку, коли знайомишся із життєвим і більш ніж 50-річним науково-педагогічним шляхом докторки педагогічних наук, професорки кафедри теорії та методики технологічної освіти, декана факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Валентини Петрівни Титаренко.

Свій трудовий шлях розпочала 1971-го, відтоді жодного разу не змінювала місце роботи: в її трудовій книжці адреса одного навчального закладу – Полтавського державного педагогічного інституту (нині – національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка); тут вона пройшла шлях від старшої лаборантки кафедри до докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри, декана факультету технологій та дизайну, тут пригодилися мамина та бабусина наука – вивчати і вчити української народної вишивки. Водночас брала уроки майстерності в Заслуженого майстра народної творчості Олександри Великодної та навчалася за книгами, подарованими ще в дитинстві, відтворювала різні техніки вишивання, яких знає понад сто.

Результатом науково-дослідницької роботи Валентини Титаренко з пошуку й вивчення зразків української народної вишивки, опису її технік, поширених у різних місцевостях тих чи тих орнаментів, кольорової гами, традицій тощо стали книги «Вишивальне мистецтво Полтавщини» (2015), «Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне» (2000).

Створення наукової школи «Естетична культура в підготовці майбутнього освітянина» датується 2010 роком, коли Валентина Титаренко успішно захистила докторську дисертацію «Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів» в Інституті педагогіки НАПН України (науковий консультант – член-кореспондент НАПН України, д.п.н., професор Віктор Костянтинович Сидоренко) та розпочала роботу з підготовки наукових кадрів кандидатів педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика трудового навчання (технологій).

В. П. Титаренко є одним з ініціаторів проведення в Україні комплексних досліджень у галузі декоративно-прикладної творчості, а також методології науково-педагогічних досліджень з трудового навчання і технологій; відомими та визнаними стали її ідеї щодо сучасних концептуальних підходів до залучення студентської молоді до науково-дослідницької діяльності. Розв'язання цієї актуальної проблеми знайшло відображення у принципово нових навчальних дисциплінах та відповідних методичних посібниках з основ наукових досліджень для закладів вищої педагогічної освіти.

Наукові інтереси Валентини Титаренко зосереджені на дослідженні закономірностей формування естетичної культури учнівської та студентської молоді засобами українських народних промислів; учена є авторкою низки інноваційних інтегрованих курсів з циклу «Декоративно-прикладна творчість» та «Народні промисли України» для студентів

факультетів технологічної освіти (рис. 1); як дослідниця українського рушника й виховного потенціалу народної творчості, вона відома вчителям не лише Полтавського краю, адже професор Титаренко – співавторка шкільних підручників, організаторка та учасниця обласних і всеукраїнських фахових зібрань, у численних наукових студіях якої зафіксовано духовний поступ талантів краю й багаті традиції.

За участю В. Титаренко відбувалося оновлення змісту трудового навчання учнів у загальноосвітній школі, що знайшло втілення у проекті Державного освітнього стандарту з підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій; вагомим є внесок ученої в розробку нормативних навчально-програмних документів з професійного формування вчителя технологічної освіти та підготовку до видання відповідних навчально-методичних посібників.

Рис.1 Монографії та навчальні посібники авторства В. Титаренко та учнів її наукової школи
В. Титаренко авторка і співавторка понад 400 наукових і навчально-методичних

праць, монографій, підручників, навчальних посібників. Серед них: «Об'єкти праці з українських народних ремесел» (2001), «Традиційні народні ремесла Полтавщини» (2002), «Українські народні ремесла» (2000), «Методика вивчення декоративно-прикладної творчості» (2014), «Естетична культура сучасної молоді: українські народні промисли» (2011), «Формування естетичної культури майбутніх учителів технологій: теоретико-методичний аспект» (2014); «Народні промисли України» (2011), «Мистецтво вишивки» (2013), «Вишивальне мистецтво Полтавщини» (2015), «Трудове навчання (для дівчат)» (2013); цитованість праць керівниці наукової школи – 131, індекс Гірша – 6.

Валентина Титаренко сформувала на факультеті технологій і дизайну творчий колектив однодумців, які впродовж тривалого періоду здійснили науково-дослідну роботу, фінансовану за рахунок коштів державного бюджету з теми «Теорія та методика формування естетичної культури майбутнього вчителя технологій у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки» з обсягом фінансування 205,134 тис. грн. У ході виконання науково-дослідної теми було вирішено фундаментальну задачу з розробки організаційно-педагогічних умов поетапного формування і розвитку індивідуальної естетичної культури студентів технолого-педагогічних факультетів педагогічних ЗВО. За матеріалами проведеного дослідження виконавцями проекту підготовлено фахові статті, видано 1 підручник і 2 навчальних посібники захищено 2 кандидатські дисертації (Ю. Срібна, Г. Галамбош) та підготовлено до захисту 1 докторську і 2 кандидатські роботи.

Цінність отриманих упродовж останніх років результатів науково-дослідної роботи з теми «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами культури та дизайну», № 0117U003063 (керівник – д.п.н., проф. В. Титаренко) полягає у можливості їх використання у процесі модернізації педагогічної освіти України відповідно до вимог концепції Нової української школи, становлення опорних загальноосвітніх навчальних закладів, для піднесення соціального престижу професії вчителя, впровадження в практику дієвих форм та методів професійної орієнтації молоді на педагогічну професію, доведенні необхідності застосування технологічного підходу в професійній підготовці фахівців галузі освіти, здатних працювати в нових умовах, використанні інноваційних засобів організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах, вивченні та впровадженні зарубіжного досвіду організації освітнього процесу в закладах освіти м. Полтави та Полтавської області.

Практичні результати, розроблені за актуальною проблематикою середньої та вищої освіти, сприяють трансферу наукових знань, отриманих науково-педагогічними працівниками і здобувачами вищої освіти шляхом оприлюднення їх у наукометричних і фахових виданнях, кафедральних збірниках наукових праць, на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня. Практичне продовження фундаментальних та прикладних досліджень за цією тематикою реалізується в роботі обласної спеціальної дослідницької групи вчителів трудового навчання та технологій «Проектування як метод пізнання в освітній галузі технологій», яка працює під керівництвом професора В. Титаренко над проблематикою методичного супроводу освіти за Державними освітніми стандартами.

На факультеті технологій та дизайну функціонує аспірантура зі спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології); докторські дослідження за цією спеціальністю виконують 2 докторанти. Під керівництвом В. Титаренко здійснюють дослідження здобувачі наукових ступенів доктора філософії та доктора педагогічних наук.

Валентина Титаренко є головою спеціалізованої вченої ради К 44.053.02 в ПНПУ імені В.Г. Короленка зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. На засіданнях ради було захищено кандидатські дисертації, виконані в ПНПУ імені В. Г. Короленка, Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Рівненському державному гуманітарному університеті, Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Розбудові національної системи педагогічної освіти на рівні європейських стандартів зі збереженням національних традицій, національної ідентичності, кращих надбань професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з їх залученням до світових цінностей на засадах здобутків народної культури присвячено виконану під науковим керівництвом В. Титаренко Габріеллою Галамбош дисертацію «Методика навчання українських народних промислів майбутніх учителів трудового навчання», у якій перевагу компетентнісного підходу до створення моделі методики навчання українських народних промислів майбутніх учителів трудового навчання перед традиційним знаннєвим підходом обгрунтовано в тому, щоб не обмежуватися лише загальноприйнятим вивченням студентами конкретних основ народних промислів України, а й урахувати особистісні характеристики здобувачів вищої освіти, надаючи професійній підготовці і діяльній, й особистісно зорієнтованій спрямованості. Дисертанткою реалізовані результати дослідження представлено у формі навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів трудового навчання засобами народних промислів – посібника, програм навчальних дисциплін, за яким навчаються бакалаври спеціальності 014.10 Середня освіта «Трудове навчання та технології» (Галамбош, 2017).

Обрана для дослідження тема дисертаційної роботи Юлії Срібної «Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи» стала актуальною для здійснення професійної підготовки майбутніх учителів технологій, у межах якої у здобувачів вищої освіти формуються художньо-конструкторські компетентності засобами основ дизайну. Завдяки тісним контактам із провідними науковцями в галузі технологічної освіти України було визначено коло обраних дослідницьких проблем, а також творчих завдань, пов'язаних із цією дисертаційною роботою; розв'язання проблеми здійснено шляхом упровадження в умови сьогодення України таких оновлених складових викладання основ дизайну як зміст, методи, форми, діагностувальні процедури формування компетентності майбутніх учителів трудового навчання з дизайн-освіти учнів загальноосвітньої школи. Новизна отриманих авторкою наукових результатів, у порівнянні з раніше відомими положеннями професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, полягає в історичному аналізі логічного ланцюга передумов та подій, які передували утвердженню дизайн-освіти на теренах сучасної України, що сприяло уникненню негативних і виокремленню позитивних тенденцій з метою їх використання в сьогоднішній практиці для систематизації змісту і методичних матеріалів із професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів загальноосвітніх шкіл основам дизайну (Срібна, 2016; Срібна, 2017; Срібна, 2019).

Те, що результати цих досліджень сьогодні впровадженні в навчально-виховний процес багатьох педагогічних закладів вищої освіти України забезпечує їхню надійність та визнання; ці результати сприяють більш глибокому усвідомленню шляхів використання змісту та методик підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій із застосуванням надбань українських народних промислів та основ дизайну, підтверджують їхню відповідність даним, представленим у матеріалах дисертаційних робіт представників наукової школи В. Титаренко, на плечах якої лежить керівництво факультетом, робота в редколегіях наукових журналів, «Трудова підготовка в рідній школі», «Ukrainian professional education / Українська професійна освіта», науково-методичній комісії з трудового навчання Міністерства освіти і науки України, участь у наукових конференціях, різнопланова громадська діяльність, членство в журі учнівських та студентських олімпіад, щорічних професійних конкурсів «Учитель року» тощо.

Лише за останні роки під керівництвом проф. Валентини Титаренко факультетом технологій та дизайну було організовано та проведено: Міжнародний конгрес «Етнодизайн пошуки українського національного стилю» (Полтава-Петриківка); регіональну (не)конференцію для шкільних педагогів міні-EdCamp POLTAVA; Міжнародну науково-практичну конференцію «Сорочинський ярмарок – історична пам'ятка ярмаркування в Україні»; Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми

технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну»; V Міжнародний конгрес «Європейський вектор розвитку українського етнодизайну», присвячений 105-й річниці Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; видано відповідні збірники матеріалів цих наукових зібрань.

Наукова школа на чолі з В. Титаренко тісно співпрацює із закладами вищої освіти, науковими установами НАПН України, Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, де більше 15 років працює СДГ «Проектно-технологічна діяльність як метод пізнання в освітній галузі Технології» – своєрідна форма організації післядипломної педагогічної освіти вчителів трудового навчання і технологій Полтавської області; наукове спрямування та координацію напрямів діяльності якої здійснює В. Титаренко. До складу цієї групи входять кращі вчителі міста та області, які є керівниками методичних об'єднань учителів.

ЛІТЕРАТУРА

Галамбош Г. В. Методика навчання українських народних промислів майбутніх учителів трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Полтава, 2017. 274 с.

Срібна Ю. А. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Полтава, 2017. 265 с.

Срібна Ю. А. Основи дизайну : навч.-метод. посіб. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 178 с.

Срібна Ю. А. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання основам дизайну : монографія. Полтава: Сімон, 2019. 179 с.

Титаренко В. П. Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне (виховний аспект) : навч.-метод. посіб. Полтава : Верстка, 2000. 136 с.

Титаренко В. П. Українські народні ремесла (тести). Полтава : Верстка, 2000. 112 с.

Титаренко В. П. Об'єкти праці з українських народних ремесел : навч.-метод. посіб. Полтава : Верстка, 2001. 148 с.

Титаренко В. П. Традиційні народні ремесла Полтавщини. Полтава : Верстка, 2002. 360 с.

Титаренко В. П. Естетична культура сучасної молоді: українські народні промисли : монографія. Полтава : Полтав. літератор, 2011. 528 с.

Титаренко В. П. Народні промисли України. Полтава : Полтав. літератор, 2011. 524 с.

Титаренко В. П. Мистецтво вишивки. Робочий зошит з трудового навчання (для дівчат) : навч. посіб. для учнів 6 класу. Харків : Сиція, 2013. 80 с.

Титаренко В. П. Методика вивчення декоративно-прикладної творчості. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 460 с.

Титаренко В. П., Цина А. Ю. Формування естетичної культури майбутніх учителів технологій: теоретико-методичний аспект : навч. посіб. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 372 с.

Титаренко В. П., Мачача Т. С., Гаврилюк Г. М. Трудове навчання (для дівчат) : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів. Харків : Сиція, 2015. 222 с.

Титаренко В. П. Вишивальне мистецтво Полтавщини : навч. посіб. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. 508 с.

Трудове навчання (для дівчат) : підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закладів / В. К. Сидоренко, Т. С. Мачача, В. П. Титаренко, С. П. Павх, Г. М. Гаврилюк. Харків : Сиція, 2013. 240 с.

БАГАТОПРОФІЛЬНА НАУКОВА ШКОЛА Н. СЛЮСАРЕНКО: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ, ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ

Наукова школа – надзвичайно важливе явище в розвитку науки; завдання опанування значних обсягів наукової інформації виконує ця форма співпраці висококваліфікованих дослідників, яких об'єднують спільні підходи до розв'язання проблем, стиль роботи, ідеї та методи їх реалізації. Таке об'єднання акумулює потужну творчу енергію вчених, координує їхню діяльність, сприяє розкриттю здібностей молодих дослідників, концентрує досвід декількох поколінь науковців.

Проблематиці феномену наукової школи присвячено низку досліджень учених (В. Горський, Б. Кедров, С. Микулінський, С. Хайтун, Ю. Храмов, М. Ярошевський та ін.), у працях яких висвітлені загальні засади функціонування наукових шкіл як дослідницьких колективів. У роботах О. Адаменко, А. Алексюка, Л. Вовк, О. Гнізділової, М. Євтуха, С. Золотухіної, І. Прокопенка, Б. Ступарика, О. Сухомлинської та ін. поняття «наукова школа» розглядається в контексті висвітлення проблем науково-дослідної роботи у закладах вищої освіти. Із останніх досліджень вартою уваги є дисертаційна робота П. Артюшенка «Розвиток науково-педагогічних шкіл з трудового навчання в Україні (кінець 70-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» (Артюшенко, 2019), у якій розглянуто актуальну проблематику.

Метою цієї статті є науково-педагогічний аналіз досягнень багатопрофільної наукової школи професорки Н. Слюсаренко як тієї наукової спільноти, що відповідає загальноприйнятим критеріям (оригінальність методик досліджень; висока кваліфікація дослідників) та організовується вченою навколо основних проблем трудового навчання учнів і професійної підготовки вчителів відповідного фаху.

На межі ХХ-ХХІ ст. проблемами технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, популяризацією трудового навчання в Україні займалися висококваліфіковані вчені (Д. Тхоржевський, В. Сидоренко, В. Мадзігон, Г. Терещук та ін.). Складні виклики сучасності сприяли організації та проведенню досліджень у галузі трудового навчання та технологій. Саме в цей час широкою відомою стає наукова школа професорки Н. Слюсаренко.

Ніна Віталіївна Слюсаренко майже 20 років працювала вчителькою трудового навчання у Херсонській загальноосвітній школі № 13, допомагала учнівській молоді пізнавати світ, знаходити у ньому своє місце, виховувала повагу до моральних принципів, привчала до праці; кожен її урок перетворювався на процес відкриття учнями нових знань, вдумливе, усвідомлене, осмислене засвоєння ними умінь і навичок, адже майбутня вчена застосовувала проблемно-пошукові методи, творчі завдання, ігри, залучала дітей до самостійного виконання практичних завдань, надавала перевагу нестандартним урокам, які сприяли розкриттю творчого потенціалу школярів, розвитку їхніх творчих здібностей. Н. Слюсаренко стала вчителькою вищої категорії, методисткою, здобула перемогу в міському й обласному конкурсах «Учитель року-1998» та стала лауреаткою його Всеукраїнського туру, отримала почесний знак «Відмінник освіти України». Найголовнішим, на думку вченої, було те, що вона відчула потяг до науково-педагогічної діяльності й почала працювати в цьому напрямі.

Першу публікацію Н. Слюсаренко було надруковано в обласній освітянській газеті «Джерела»; далі кількість і проблематика публікацій розширилася: з'явилися статті у фаховому журналі «Трудова підготовка в закладах освіти», збірниках наукових праць, методичні рекомендації «Використання ігрової діяльності на уроках праці» тощо. Згодом, як відзначив під час зустрічі з дописувачами журналу «Трудова підготовка в закладах освіти» його тодішній головний редактор, відомий український учений, академік, доктор педагогічних наук, професор Д. Тхоржевський, Ніна Віталіївна стала на Херсонщині «одним із активних авторів видання».

Досвід роботи зі студентами Херсонського державного університету та вчителями-слухачами Південноукраїнського регіонального Інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (нині КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти») став також підґрунтям для подальшої наукової діяльності та основою кандидатської дисертаційної роботи з теми: «Розвиток творчих здібностей учнів 5-9 класів на уроках обслуговуючої праці засобами ігрової діяльності», яку Ніна Віталіївна виконала під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента В. Кузьменка та захистила у спеціалізованій ученій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова у 2001 р.; у 2010 р. в спеціалізованій ученій раді Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України вчена захистила докторську дисертацію «Теорія і практика трудової підготовки дівчат у школах України (кінець XIX-XX століття)» (науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор А. Вихрущ).

Сьогодні Ніна Віталіївна – знана в Україні вчена, професорка кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту Херсонського державного університету та професорка кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності Херсонської академії неперервної освіти.

Н. Слюсаренко багато років є членом ученої ради Херсонської академії неперервної освіти, спеціалізованої вченої ради К 79.053.02 Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (2011-2013 рр.), спеціалізованих учених рад Д 58.053.01 і Д 58.053.03 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (з 2010 р.), спеціалізованої вченої ради К 44.053.02 Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (з 2015 р.). Загальна кількість її наукових та науково-методичних робіт – близько 450; більшість із них присвячені історії становлення трудової підготовки у школах України кінця XIX-початку XX століття та методиці трудового навчання. Так, у навчально-методичному посібнику Н. Слюсаренко «Розвиток творчих здібностей учнів 5-9 класів на уроках обслуговуючої праці засобами ігрової діяльності» (2002) висвітлено питання розвитку творчого потенціалу школярів засобами ігрової діяльності; поряд із теоретичними положеннями про сучасні підходи до проблеми розвитку творчих здібностей учнів обґрунтовано методичні засади ігрової діяльності та умови розвитку творчих здібностей учнів у процесі гри.

У монографії «Науково-методичне забезпечення організації навчально-пізнавальної діяльності учнів 5-9 класів на уроках обслуговуючої праці» (2003) вченою оприлюднено результати теоретико-експериментальних досліджень проблеми організації навчально-пізнавальної діяльності школярів на заняттях з моделювання, конструювання та розкrojовання швейних виробів, а також охарактеризовано специфіку проведення занять при виготовленні учнями швейних виробів. У праці «Трудова підготовка молоді на Херсонщині: історико-педагогічний аспект» (2003) представлено організацію трудової підготовки в загальноосвітніх школах Херсонщини у різні часи; на основі архівних документів і матеріалів проведено ґрунтовний аналіз становлення трудової підготовки молоді регіону.

Навчальний посібник «Організація трудової підготовки учнів на Херсонщині (друга половина XX століття)» (2006) Н. Слюсаренко присвячено основним формам трудової підготовки учнів, які застосовували у загальноосвітніх школах у обраний нею період, а також історії, традиціям, особливостям та здобуткам педагогічних колективів регіону щодо психологічної і практичної підготовки учнів до майбутньої трудової діяльності, профорієнтаційної роботи, виховання любові до праці тощо. У навчальному посібнику «Трудова підготовка дівчат в історії розвитку української школи» (2008) вченою глибоко розкрито роль та місце жінки в історії розвитку суспільства, гендерні аспекти організації трудової підготовки молоді та основні форми трудового навчання та виховання дівчат у загальноосвітніх школах України у різні часи.

У монографії Н. Слюсаренко «Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат у школах України кінця XIX-XX століття» на основі вивчення й узагальнення джерельної

бази і вітчизняного досвіду досліджено та розкрито мету, завдання, зміст, форми, методи і засоби трудової підготовки дівчат упродовж XIX-XX століття, висловлено пропозиції щодо вдосконалення цієї роботи у сучасних школах; водночас навчальний посібник «Ігрова діяльність як засіб трудової підготовки дівчат в загальноосвітніх школах України кінця XX століття» (2009) вченої репрезентує інформацію про трудову підготовку як основу статевої ідентифікації жінок та питання використання ігрової діяльності в трудовій підготовці учениць загальноосвітніх шкіл.

Різні аспекти історії становлення трудової підготовки молодого покоління, а також внесок вітчизняних педагогів у цю справу відображено в таких працях професорки Н. Слюсаренко: «Вітчизняні педагоги другої половини XX століття про трудову підготовку підростаючого покоління» (2014), «Життя, віддане праці. Пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського» (2014), «Науково-методична лабораторія трудового навчання, креслення та основ безпеки життєдіяльності: історія та сьогодення» (2014), «Василь Сухомлинський про працю та трудову підготовку підростаючого покоління» (2015), «Роль жінки в історії розвитку суспільства: від витоків до сучасності» (2016), «Sukhomlynskyi's views on labor training of the rising generation» (2017) та ін. Н. Слюсаренко – заступник головного редактора фахових збірників наукових праць «Педагогічні науки» та «Педагогічний альманах»; працює в редакційних колегіях науково-методичного журналу «Таврійський вісник освіти», бюлетеня «Педагогічний проспект», наукового журналу «Доклады Казахской академии образования», електронного періодичного журналу «Наука. Мысль» та ін.

Своїм успіхам Ніна Віталіївна завдячує багатьом ученим, співпраця з якими завжди була плідною, допомогла колишній учительці працювати творчо та наполегливо, стати вченою (професор, академік В. Мадзігон, професор, академік Д. Тхоржевський, професори В. Сидоренко, В. Кузьменко, А. Вихрущ, В. Бутенко, Є. Голобородько, Р. Гуревич, Г. Терещук, О. Коберник, В. Титаренко та інші).

Наукова школа професорки Н. Слюсаренко є значною та багатопрофільною, однак чільне місце у проблематиці наукових досліджень її учнів займають питання трудового навчання, технологій, підготовки вчителів відповідного фаху. Першою такою дисертаційною роботою була дисертація Ю. Кузьменко на тему: «Методика формування культури праці учнів основної школи на уроках обслуговуючої праці», захищена у 2006 році. Метою дослідження стало розкриття генези формування освітньої складової фахівців з трудової підготовки в Україні впродовж 50-х років XX – початку XXI століття та визначення перспектив упровадження ідей конструктивного історико-педагогічного досвіду в умовах сьогодення; об'єктом дослідження визначено систему професійної освіти фахівців з трудової підготовки в Україні. Авторка обґрунтувала основні періоди в історії розвитку системи професійної освіти фахівців з трудової підготовки в Україні у контексті суспільно-політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх й інформаційно-технологічних детермінант; до наукового обігу ввела маловідомі та невідомі архівні документи Міністерства освіти України, Центрального державного архіву вищих органів влади й управління України, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Херсонського державного університету, Чернігівського національного педагогічного університету. Основні отримані результати й висновки Ю. Кузьменко було використано при розробці навчального посібника «Формування освітньої складової фахівців із трудової підготовки в Україні», що застосовувався в процесі підготовки майбутніх фахівців з трудового навчання та в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

У 2011 році Ю. Сліпич було захищено дисертацію на тему: «Професійний розвиток педагогів у позашкільних навчальних закладах художньо-естетичного профілю». Мета і завдання дослідження полягали в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та

експериментальній перевірці ефективності моделі професійного розвитку педагогів у позашкільних навчальних закладах художньо-естетичного профілю. Предметом дослідження стала модель професійного розвитку педагогів у позашкільних навчальних закладах художньо-естетичного профілю. Дослідниця обґрунтувала, розробила та впровадила відповідну модель професійного розвитку педагогів.

У своїй дисертаційній роботі, захищеній у 2011 році на тему: «Формування технологічної компетенції у майбутніх технологів поліграфічного виробництва у процесі вивчення спеціальних дисциплін». Інета Матросова теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування технологічної компетенції майбутніх технологів поліграфічного виробництва у процесі вивчення спеціальних дисциплін. Учениця Н. Слюсаренко з'ясувала, що обрані нею педагогічні умови забезпечують інтеграцію змісту спеціальних дисциплін, спрямованих на ефективне засвоєння знань, практичних навичок проектування технологічного процесу з урахуванням компетентісно-діяльнісного і особистісно зорієнтованого підходів; теоретично обґрунтувала та розробила модель формування технологічної компетенції майбутніх технологів поліграфічного виробництва у процесі вивчення спеціальних дисциплін.

З. Філончук спрямувала своє дослідження на «Підготовку вчителів у післядипломній освіті до формування економічної культури учнів основної школи», (захищено у 2012 році). Авторкою теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність методичної підготовки вчителів у післядипломній освіті до формування економічної культури учнів основної школи; уточнено сутність дефініцій «економічна культура», «формування економічної культури учнів основної школи», «підготовка вчителів до формування економічної культури учнів»; визначено компоненти, критерії, показники та рівні підготовки вчителів до формування економічної культури учнів основної школи; подальшого розвитку набули активні методи практичної підготовки вчителів у післядипломній освіті.

Г. Гаврилюк у своїй дисертації під керівництвом Н. Слюсаренко обґрунтувала організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів у післядипломній освіті до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні учнів (захищено в 2016 році). Авторкою визначено та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів у післядипломній освіті до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні учнів; змодельовано процес підготовки вчителів у післядипломній освіті до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні учнів; конкретизовано критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), відповідні показники (мотивація професійної діяльності, мотивація успіху в професійній діяльності, мотивація досягнення поставленої мети; знання теоретико-методичних основ проектування, оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, обізнаність щодо сучасних вимог організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання; вміння мислити нестандартно, знаходити оригінальні рішення, вміння розробляти творчі проекти, вміння організовувати проектно-технологічну діяльність учнів) та рівні готовності вчителів до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні учнів.

М. Гончар у 2016 році дослідив проблематику розвитку нижчої професійної освіти на півдні України у II половині XIX – початку XX століття; наукова новизна результатів цієї дисертації полягає в тому, що комплексно досліджено вітчизняний досвід підготовки кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах Півдня України у другій половині XIX – на початку XX століття; схарактеризовано особливості розвитку системи закладів професійної освіти на Півдні України в обраний період (залучення національних меншин, громадських об'єднань, органів місцевого самоврядування та меценатів до організації підготовки кваліфікованих робітничих кадрів; створення специфічних професійних та монопрофесійних навчальних закладів; домінування підготовки кваліфікованих кадрів із судноводіння, садівництва, ремісництва та систематизовано їх

мережу за спрямуваннями (сільськогосподарське, комерційне, транспортне, промислове). У процесі дослідження цілісно й системно розглянуто зміст, форми (практичне навчання у майстернях, господарствах, проходження практики на виробництві), методи та засоби навчання і виховання, які використовувалися в закладах професійної освіти на Півдні України у другій половині XIX – на початку XX століття.

М. Навроцька у співдружності з науковою керівницею досліджувала тему: «Розвиток професійного іміджу педагога в системі післядипломної педагогічної освіти» (дисертацію захищено в 2019 році). Авторкою розроблено модель розвитку іміджу педагога в системі післядипломної педагогічної освіти; поняття «професійний імідж педагога» потрактовано як інтегрований образ фахівця обраної галузі, що поєднує внутрішні та зовнішні характеристики і виникає у свідомості інших людей під час комунікації з ними, а «розвиток професійного іміджу педагога у системі післядипломної педагогічної освіти» – як цілеспрямований процес, під час якого відбуваються позитивні зміни зовнішнього вигляду, внутрішнього образу, манери спілкування педагога з учнями, колегами, батьками через застосування комплексу форм, методів і засобів, що використовуються у системі підвищення кваліфікації вчителів в курсовий, міжкурсний періоди та під час самоосвітньої діяльності особистості.

Отже, наукову школу професорки Н. Слюсаренко було засновано в 2006 році; за період її існування захищено 17 кандидатських та 3 докторських дисертації; сьогодні в цій науковій школі навчається близько 10 аспірантів різних років навчання. Здобувши науковий ступінь, дослідники не полишають науково-методичну співпрацю зі своєю наставницею, разом розробляють методичні рекомендації, готують навчальні та навчально-методичні посібники, монографії тощо. Але найголовнішим є те, що лідерка школи із задоволенням продовжує спілкуватися зі своїми учнями, своїм особистим прикладом скеровує життя багатьох із них, допомагає долати наукові та життєві труднощі. Ніна Віталіївна виражена, енергійна, добра, товариська, працелюбна та самокритична людина з широкою педагогічною ерудицією, має високорозвинуте почуття обов'язку та відповідальності, тому її науково-педагогічна школа щороку поповнюється молодими вченими, які досліджують актуальні питання історії, теорії та методики трудового навчання, професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Ця школа – стабільна наукова спільнота, яка динамічно розвивається в освітньому просторі України, здійснюючи свій непересічний внесок у розвиток вітчизняної професійної освіти.

Матеріали підготувала

Ольга Титаренко,

доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

ШАНОВНІ АВТОРИ!

До публікації приймаються статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, оригінальних наукових, практичних досліджень, а також коротких повідомлень, оглядів і рецензій за результатами досліджень у різних галузях наук про освіту, які раніше ніде не друкувались. Статті приймаються українською, російською, англійською мовами та мовами Євросоюзу.

Обсяг тексту статті має бути від 10 до 15 сторінок формату А4, включаючи ілюстрації, таблиці, графіки та список літератури. Стаття, що надсилається на адресу видання ukt.prof.edu@gmail.com повинна мати розширення *.doc*, та містити назву і прізвище першого автора, наприклад, *Стаття_Ткаченко.doc*.

Шрифт тексту 14 кегль Times New Roman, міжрядковий інтервал 1,5, поля тексту 20 мм з усіх боків, абзац 1,25 см.

Увага! Не дозволяється підкреслювання в заголовках, підписах і надписах, автоматичні перенесення, література у вигляді кінцевих виносок, абзац пробілами, використання кольорових малюнків!

Розглянемо детально оформлення тексту статті:

– *перший рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки без абзацу, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – УДК (обов'язково);

– *другий рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки без абзацу, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – особистий номер в ORCID (обов'язково). Відступити один рядок;

– *третій рядок тексту* (по центру сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, всі прописні) – **НАЗВА ТЕКСТУ**. Відступити один рядок;

– *четвертий рядок сторінки тексту* (по правому краю сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, курсив) – **імена та прізвища авторів** (повністю), під ними науковий ступінь, вчене звання, місце навчання/роботи. Відступити один рядок;

– *перед основним текстом* – **анотація** (не менше 150-200 слів) українською мовою, а також **ключові слова** через кому без лапок (вирівнювання по ширині сторінки з абзацом, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, курсив). Відступити один рядок;

– *основний текст статті* – вирівнювання по ширині з абзацом, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, повинен містити такі компоненти: постановка проблеми, аналіз джерел і публікацій, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки. Відступити один рядок;

– *список літератури* – «ЛІТЕРАТУРА» – вирівнювання по центру, нижче сам список літератури – вирівнювання по ширині, виступ першого рядка на 1,25 в межах поля друку, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14;

– «REFERENCES» – повторюється нижче «ЛІТЕРАТУРА» англійською мовою (якщо джерело було видано англійською мовою) або в транслітерації (якщо джерело було видано тільки українською чи російською мовою).

Важливо! Рекомендуємо здійснювати транслітерацію україномовного тексту за цим посиланням: <http://translit.kh.ua/?tkpn>, а **російськомовного тексту** – http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html

– після «REFERENCES» відступити на один рядок і нижче подати назву статті, імена й прізвища, наукові ступені, вчені звання, місця навчання/роботи усіх авторів публікації, повторити анотацію та ключові слова англійською мовою.

Звертаємо вашу увагу! Обсяг анотації англійською мовою складає 400-600 слів, вона має бути розширеною.

Звертаємо вашу увагу на те, що всі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела, всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела, назви праць у списку літератури розташовуються в алфавітному порядку.

ОФОРМЛЕННЯ МАЛЮНКІВ, ТАБЛИЦЬ, ФОРМУЛ:

– обтікання Малюнка повинно бути «В тексті»: (в меню MSWord: Формат малюнка / Положення / Обтікання / У тексті).

– блок-схеми повинні бути єдиним малюнком або об'єкти схеми – об'єднані: (у меню MSWord: виділити Малювання / Групувати)

– Рис. 1. «назва» – під малюнком, по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, курсив

– посилання по тексту – (рис. 1)

– «Таблиця» – по правому краю, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний.

– назва таблиці – по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний

– посилання по тексту – (табл. 1)

– формули можуть бути оформлені у MS Equation 3.0 - по центру, праворуч номер формули (1)

– посилання по тексту – (1)

– розмір шрифту на малюнках, графіках, діаграмах, таблицях – Times New Roman 12.

– кількість табличного матеріалу повинна бути доречною.

– Рисунки, виконані у MS Word, потрібно згрупувати; вони повинні бути єдиним графічним об'єктом.

СТАТТІ З КОЛЬОРОВИМИ РИСУНКАМИ , ДІАГРАМАМИ, СХЕМАМИ

НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Редакція сподівається на розуміння того, що одна й та сама стаття не може бути надіслана до кількох видань.

Просимо подавати такі відомості про себе: повні прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь та вчене звання, місце роботи і посада, галузь наукових інтересів, адреса, e-mail та контактний телефон.

Думка редакції може не збігатися з позицією авторів.

UKRAINIAN
PROFESSIONAL
EDUCATION

УКРАЇНСЬКА
ПРОФЕСІЙНА
ОСВІТА

Науковий журнал

№ 8 2020

Редактор *Л. М. Кравченко*

Відповідальний редактор *В. В. Оніко*

Літературний редактор *Н. І. Зінченко*

Редактор англomовних текстів *О. М. Палеха*

Художньо-технічний редактор *Ю. А. Васюк*

Комп'ютерна верстка *О. М. Маєвська*

Підписано до друку 25.11.2020 р. Формат 60x84/8.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 13,01. Обл.-вид. арк. 12,02.
Наклад 100 прим. Зам. № 1456

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.